

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В. М. КОРЕЦЬОГО**

На правах рукопису

АНДРУСІВ УЛЯНА БОГДАНІВНА

УДК 347.78:347.83(477)

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ НА ПРОГРАМИ (ПЕРЕДАЧІ) ОРГАНІЗАЦІЙ МОВЛЕННЯ
В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

ДИСЕРТАЦІЯ
на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Науковий керівник –
БОШИЦЬКИЙ Юрій Ладиславович,
кандидат юридичних наук,
професор

Київ – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади дослідження цивільно-правової охорони прав організацій мовлення	11
1.1 Характеристика національного регулювання відносин у сфері суміжних прав організацій мовлення	11
1.2 Основні аспекти міжнародно-правової охорони прав організацій мовлення	27
1.3 Методологія дослідження охорони прав організацій мовлення	46
Висновки до розділу 1	54
РОЗДІЛ 2. Юридична природа суб'єктів та об'єктів організацій мовлення у системі правової охорони інтелектуальної власності	57
2.1 Правовий статус організацій мовлення	57
2.1.1 Понятійно-категоріальний апарат, характерні риси, порядок легалізації та діяльності організацій мовлення	57
2.1.2 Специфіка діяльності організацій кабельного телебачення	87
2.1.3 Правові передумови утвердження суспільного мовлення в Україні	107
2.2 Об'єкти охорони суміжних прав організацій мовлення.....	129
Висновки до розділу 2	151
РОЗДІЛ 3. Зміст суб'єктивних прав організацій мовлення	156
3.1 Немайнові права організацій мовлення	158
3.2 Майнові права організацій мовлення	173
Висновки до розділу 3	190
ВИСНОВКИ	193
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	199
ДОДАТКИ	234

ВСТУП

Актуальність теми. Протягом останніх десятиліть в Україні відбуваються кардинальні зміни у телерадіоінформаційному просторі. Здебільшого це пов'язано із розвитком супутникового та кабельного телебачення, мережі Інтернет та мобільної телефонії, інтенсивною конвергенцією комп'ютерних і телевізійних мереж, впровадженням цифрового телебачення та нелінійних послуг.

Головною передумовою ефективного функціонування суб'єктів інформаційної діяльності у новому інформаційно-технологічному середовищі є адекватна та дієва правова охорона. Однак, законодавець не завжди встигає за стрімким розвитком новітніх технологій, як наслідок, існуючий механізм правового регулювання у сфері суміжних прав організацій мовлення має істотні недоліки та прогалини: законодавство не відповідає сучасним вимогам розвитку цифрової та комп'ютерно-мережевої технологій; існує потреба кардинального перегляду понятійного апарату та обсягу прав організацій мовлення; відсутнє належне регулювання кабельного, супутникового та мобільного мовлення; не визначено статус організацій мовлення у мережі Інтернет.

Значимість дослідження також детерміновано збільшенням обсягу правозастосовної практики відносин у сфері діяльності організацій мовлення. Водночас, суб'єкти інформаційної діяльності, фахівці у медіа галузі та суди на практиці стикаються з низкою проблем, зумовлених недосконалістю законодавчих норм. Правильне юридичне вирішення низки питань концептуального характеру дозволить цим суб'єктам активно долучатися до системи інформаційного обміну.

Досліджувана проблематика ще не достатньо висвітлена і в юридичній науці. Аналіз спеціальної літератури свідчить про відсутність комплексного та всебічного дослідження проблемних питань, які торкаються охорони прав організацій мовлення, низка проблем досі не розв'язана у цивілістичній доктрині. Багато науковців, зокрема О. М. Боярчук, Е. П. Гаврілов, В. О. Калятін, О. М. Мельник, О. П. Сергєєв, Р. Б. Шишка, Н. Є. Яркіна, досліджували у своїх монографіях та дисертаціях

проблеми охорони суміжних прав, проте їхні праці мають загальний фундаментальний характер, і, отже, питання, пов'язані з охороною суб'єктивних прав організацій мовлення, розглянуті у них фрагментарно.

Підґрунтям для дослідження, з-поміж рукописів згаданих фахівців, стали розробки відомих представників української та зарубіжної науки з загальнотеоретичних питань, цивільно-правових дисциплін, права інтелектуальної власності. Зокрема, авторка зверталась до наукових праць таких учених-правознавців: Г. О. Андрощука, А. К. Артїщева, К. О. Афанасьєвої, І. А. Блізнєца, Ю. Л. Бошицького, І. І. Ващинця, В. А. Дозорцева, В. С. Дроб'язка, О. С. Іоффе, Ю. М. Капіци, А. Керевера, В. М. Коссака, О. В. Кохановської, Г. М. Красноступ, Н. С. Кузнецової, Д. Ліпчик, В. В. Луця, А. В. Маркіної, О. П. Орлюк, А. Г. Ріхтера, В. Румпхорста, Р. О. Стефанчука, К. А. Флейшиць, Є. О. Харитонова, Я. М. Шевченко, Ю. С. Шемшученка та інших. Автори приділяли увагу переважно викладу основоположних засад права інтелектуальної власності та відображали лише окремі аспекти предмета дослідження.

Вищезазначене є свідченням того, що комплексне дослідження теоретичних та практичних проблем у сфері цивільно-правової охорони прав інтелектуальної власності на програми (передачі) організацій мовлення в Україні актуальне в соціально-інформаційному аспекті, є вкрай потрібним для нового наукового осмислення і вдосконалення законодавчої бази у сфері інтелектуальної власності та відповідає вимогам сьогодення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України «Актуальні проблеми охорони і захисту цивільних прав та інтересів в цивільному праві України», № РК 0108U009965.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є розробка науково-обґрунтованої концепції цивільно-правової охорони прав інтелектуальної власності на програми (передачі) організацій мовлення в Україні, формулювання теоретичних

висновків та внесення практичних пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення правового регулювання окреслених відносин.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання таких основних задач:

- охарактеризувати особливості сучасного стану системи національної та міжнародно-правової охорони суміжних прав організацій мовлення;
- визначити правовий статус суб'єктів суміжних прав організацій мовлення;
- дослідити юридичну природу мовлення, здійснюваного організаціями мовлення, та охарактеризувати його види;
- з'ясувати специфіку діяльності організацій кабельного телебачення;
- розробити концепцію утвердження суспільного мовлення в Україні;
- проаналізувати особливості надання охорони об'єктам суміжних прав організацій мовлення;
- розкрити сутність понять виключних майнових та немайнових прав організацій мовлення, з'ясувати їх обсяг та зміст;
- виявити прогалини та недоліки у нормативному регулюванні прав організацій мовлення та сформулювати наукові висновки, пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення правотворчої і правозастосовної діяльності.

Об'єктом дослідження виступають цивільні правовідносини, що виникають у сфері охорони прав організацій мовлення на створювані ними програми (передачі).

Предметом дослідження є законодавство у сфері цивільно-правової охорони прав інтелектуальної власності на програми (передачі) організацій мовлення в Україні, нормативно-правові акти низки іноземних держав, а також наукові доробки, концепції та доктрини щодо суміжних прав організацій мовлення.

Методи дослідження обрано, виходячи із поставлених мети і задач наукової роботи, а також із урахуванням специфіки її предмета та об'єкта. Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження є метод синергетики, як фундаментальний (філософський) метод наукового пізнання.

Загальнонаукові методи, а саме: системний метод використовувався для дослідження розкриття особливостей надання охорони результатам діяльності

організацій мовлення; історичний – при аналізі правових джерел, що закріплювали охорону прав організацій мовлення, та політично-правових і соціально-економічних парадигм, що здійснювали вплив на досліджуваний предмет.

Також у роботі використано низку спеціально-юридичних методів, а саме: за допомогою формально-юридичного методу виявлено зовнішні ознаки діяльності організацій мовлення; метод розширеного доктринального тлумачення застосовувався як спосіб усвідомлення та роз'яснення змісту юридичних норм; метод класифікації використано для визначення суб'єктів та об'єктів організацій мовлення у системі правової охорони інтелектуальної власності; дослідити проблему визначення понять «мережеве мовлення», «договір про надання послуг кабельного телебачення» допоміг метод термінологічного аналізу.

Емпіричну базу дослідження становлять дані, одержані в результаті вивчення рішень і постанов, розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень, вивчення та узагальнення документів Постійного комітету з авторського права і суміжних прав Всесвітньої організації інтелектуальної власності та директив ЄС. Особливу увагу приділено законодавчим приписам зарубіжних країн у сфері охорони прав організацій мовлення, зокрема Франції, Великобританії, США, Німеччини, Польщі, Угорщини, країн СНД тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній цивілістичній науці комплексним дослідженням актуальних проблем правової охорони прав інтелектуальної власності на програми (передачі) організацій мовлення в Україні. У ній обґрунтовано та винесено на захист ряд нових концептуальних науково-теоретичних та практичних положень, висновків, а також пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства, які мають наукову новизну.

Вперше:

1) обґрунтовано висновок про необхідність застосування принципу технологічного нейтралітету при розробці понятійно-категоріального апарату у сфері мовлення. Як наслідок, правова охорона повинна надаватись незалежно від того чи було розповсюдження програм (передач) організацій мовлення традиційним, чи ні;

2) доведено доцільність законодавчого закріплення механізму правового регулювання сімюлькастінгу, розширивши обсяг охорони прав організацій мовлення на їхні власні програми (передачі) на одночасне і незмінне мережеве мовлення;

3) запропоновано вважати дозвіл, який надається суб'єктами авторського права і суміжних прав на первинну трансляцію своїх творів, фонограм, виконань, одночасно дозволом (згодою) на кабельну ретрансляцію таких об'єктів;

4) зроблено висновок щодо необхідності розмежування кабельного та супутникового мовлення та провайдерських програмних послуг, які поширюються по кабельних та супутникових мережах. Діяльність організацій, які не здійснюють виробництво, формування і поширення власних програм (передач), пропонується кваліфікувати як діяльність з надання послуг кабельного та супутникового телебачення, а не як мовлення;

5) аргументовано доцільність прийняття закону про кабельне телебачення, який регулював би правові засади діяльності у цій сфері, визначав би понятійний апарат, статус та взаємини усіх учасників, а також закріплював би їх права, обов'язки та відповідальність;

6) розроблено авторську концепцію становлення суспільного мовлення в Україні, реалізація якої сприятиме трансформації державного мовлення у систему незаангажованого, незалежного суспільного мовлення;

7) обґрунтовано доцільність розмежування категорій «готовий інформаційний продукт», який є об'єктом охорони суміжних прав, та «форматний продукт», який охороняється нормами авторського права;

8) запропоновано додати до переліку виключних майнових прав організацій мовлення право на представлення програм, якщо воно здійснюється з метою отримання непрямой вигоди у доступних для публіки місцях; право на ретрансляцію програм у мережі Інтернет в режимі реального часу; право на розповсюдження програм (передач); право на трансляцію програм (передач) після запису; право на кодування і декодування сигналів, що несуть програми; право на ретрансляцію з відстрочкою; право на надання послуги відео за запитом та інші нелінійні послуги;

9) сформульовано авторські визначення таких термінів, як спосіб мовлення, послуга кабельного телебачення, формат мовлення, кабельний провайдер, дистриб'ютор програм, сімюлькастинг, мережеве мовлення, які пропонується включити до ряду законів України у сфері інтелектуальної власності;

Удосконалено:

10) твердження про те, що виключні права на об'єкти інтелектуальної власності по відношенню до програм (передач) організацій мовлення можуть проявлятися у наступних немайнових правах: на визнання організації мовлення творцем створеної нею програми (передачі); на зазначення найменування організації мовлення при використанні програми (передачі); на зазначення назви створюваного інформаційного продукту; на забезпечення цілісності програми (передачі) та протидію будь-якому неправомірному посяганню на програми (передачі); на оприлюднення програми (передачі);

11) положення щодо тотожності категорій «телерадіоорганізація», «організація мовлення», «мовник» з метою єдиного позначення суб'єкта інформаційної діяльності як «організація мовлення» та відображення цього у Законі України «Про авторське право і суміжні права» та Законі України «Про телебаченні і радіомовлення»;

12) категоріальний апарат у сфері мовлення, завдяки доповнення терміну «організація мовлення» організаціями, що здійснюють мовлення у мережі Інтернет та інших видах телекомунікаційних мереж у випадку розповсюдження ними власного інформаційного продукту.

Дістали подальшого розвитку:

13) обґрунтування необхідності розширення кола осіб, які можуть визнаватися суб'єктами виключних прав на програму (передачу), за рахунок фізичних осіб-підприємців;

14) положення про наявність елементів творчості у діяльності організацій мовлення. Діяльність цих суб'єктів суміжних прав слід розглядати як творчу або як таку, що носить виключно організаційно-технічний характер. Прояв творчого характеру можливий при створенні організацією мовлення інформаційного продукту,

а при трансляції (ретрансляції) програм (передач) йдеться лише про технічний характер діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що на підґрунті концептуальних положень, які містяться у дисертації, зроблено пропозиції щодо удосконалення законодавчих приписів. Висновки та пропозиції, сформульовані у роботі, можуть бути використані: у подальших наукових дослідженнях актуальних та дискусійних питань охорони прав організацій мовлення; у нормотворчості, зокрема, у процесі вдосконалення законодавства; у правозастосовній практиці суддів при вирішенні конкретних справ за участю суб'єктів інформаційної діяльності; у практичній діяльності організацій мовлення та провайдерів; у навчальному процесі (результати дослідження авторка використовує при читанні лекційних курсів «Право інтелектуальної власності», «Цивільне право» для студентів Львівського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження № 85 від 13 грудня 2012 р.) та підготовці методичних матеріалів.

Апробація результатів дослідження. Сформульовані у роботі положення оприлюднені на 12 науково-практичних заходах, зокрема на таких міжнародних науково-практичних конференціях: «Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (м. Тернопіль, 30 жовтня 2009 р.); «Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Сімферополь, 16–17 квітня 2010 р.); «Проблеми становлення і розвитку правової системи України» (м. Харків, 27-28 листопада 2010 р.); «Основні напрямки реформування законодавства України в умовах розбудови демократичної держави» (м. Харків, 24–25 грудня 2010 р.); «Правова система України у світлі сучасних активних реформаційних процесів» (м. Київ, 29–30 грудня 2010 р.); «Міжнародне співробітництво у впровадженні інноваційних технологій навчання у вищій школі» (м. Кошице – м. Мішкольц (Словаччина), 11–14 травня 2010 р.); «Актуальні питання сучасних державотворчих та правотворчих процесів» (м. Запоріжжя, 24 лютого 2011 р.); Угорсько-українській міжнародній конференції «Право інтелектуальної власності та захист прав споживачів» (м. Дебрецен (Угорщина), 13 травня 2011 р.); «Європейська юридична освіта і наука» (м. Ужгород, 16–18 жовтня 2011 р.);

«Ольвійський форум – 2012: стратегії України в геополітичному просторі» (м. Севастополь, 06–10 червня 2012 р.) та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Право на приватність: тенденції і перспективи» (м. Львів, 14 листопада 2008 р.); «Господарсько-правове, цивільно-правове та фінансово-правове забезпечення розвитку економіки України в період економічної кризи» (м. Донецьк, 27 листопада 2009 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації висвітлені у 11 статтях, 8 з яких – у фахових виданнях України, у тезах 9 доповідей на конференціях та у розділі посібника «Цивільне право України».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ОРГАНІЗАЦІЙ МОВЛЕННЯ

1.1 Характеристика національного регулювання відносин у сфері суміжних прав організацій мовлення

За роки незалежності в Україні фактично сформувався національний інформаційний простір, збільшився сегмент провайдерів та операторів телекомунікацій, реальністю стала цифрова форма передачі телевізійних сигналів, стрімко розвиваються супутникове та кабельне телебачення. Відбувається злиття засобів мовлення, телекомунікацій і комп'ютерних технологій у єдиний сегмент.

Не викликає сумнівів, що ефективне використання окреслених досягнень можливе лише за наявності грамотної та детальної законодавчої регламентації. У зв'язку з цим, питання правової охорони прав на результати діяльності організацій мовлення набувають особливої значущості.

Варто відзначити, що за своїм правовим змістом законодавство у досліджуваній сфері становить сукупність нормативно-правових актів, які забезпечують регулювання відносин, що виникають з приводу створення, використання і захисту прав організацій мовлення на свої програми (передачі).

Як відомо, найважливішою ознакою якості будь-якого нормативного акту є повнота правового регулювання. Правове регулювання – це засіб державного впливу на суспільні відносини у конкретній сфері з метою їх упорядкування. Воно забезпечується за допомогою спеціальних правових засобів: норм права, юридичних фактів, власне правовідносин, актів реалізації прав та обов'язків суб'єктів, правозастосовних актів. Повнота правового регулювання є гарантом ефективності нормативно-правових актів, моделі тих правовідносин, які потребують правового регулювання за допомогою регулятивних норм.

Зауважимо, що у літературі поряд з категорією «правове регулювання» вживається термін «правова охорона». При співставленні цих понять погляди

дослідників розділились на три групи. Перші вважають «охорону» ширшим поняттям щодо «регулювання»; друга група включає «охорону» в «регулювання». Треті віднайшли компромісне вирішення проблеми співвідношення регулювання та охорони: ці категорії перебувають у діалектичній єдності [44, с. 30–31]. Не вдаючись до детального аналізу, вважатимемо найбільш прийнятною та обґрунтованою останню концепцію, тобто у подальшому виходитимемо з того, що ці поняття є синонімічними.

Окрім цього, у цивілістичній доктрині диференціюються такі категорії, як захист прав та їх охорона. Питання щодо сутності зазначеного категоріального апарату має дискусійний характер.

Детальне визначення «охорони прав інтелектуальної власності» дав у своєму дослідженні Р. Б. Шишка, визначивши її як широкий комплекс засобів правового, організаційного та іншого характеру, що встановлюють правовий режим об'єктів права інтелектуальної власності, визначають правове становище суб'єктів, порядок набуття, реалізації і припинення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, способи і порядок захисту прав суб'єктів у разі їх порушення, перешкоджають технічними (програмними) засобами порушенню цих прав [253, с. 22]. Такого «класичного» визначення «охорони прав» дотримуються також Я. М. Шевченко [255, с. 4] та З. В. Ромовська [204, с. 481–482].

Ми поділяємо цю позицію і виходитимемо з того, що охорона – це сукупність заходів, які спрямовані на забезпечення нормальної реалізації прав суб'єктів права інтелектуальної власності, а також на їх захист у випадку порушення.

Натомість під терміном «захист прав інтелектуальної власності» слід розуміти передбачені законодавством заходи, спрямовані на визнання та поновлення прав інтелектуальної власності у випадку їх порушення або оспорювання, застосування до порушників мір відповідальності, що реалізуються через відповідні державні механізми.

Отже, категорії «охорона» і «захист» співвідносяться як загальне і частина, тобто «захист» є складовою частиною «охорони», яка виявляється в

екстраординарних умовах – під час неправомірного посягання на об'єкт права інтелектуальної власності.

Варто звернути увагу на те, що у сфері охорони прав організацій мовлення існує два рівні правового регулювання відносин: міжнародний та національний. З огляду на це, у самому загальному вигляді систему джерел законодавства України, в яких «живе» суміжне право організацій мовлення, утворюють міжнародно-правові акти (акти, прийняті в рамках Всесвітньої організації інтелектуальної власності (надалі – ВОІВ) та її спеціалізованих установ, регіональні угоди, які ратифіковані Верховною Радою України (у подальшому – ВРУ)), Конституція України, кодекси, закони, що регулюють спеціальні питання у цій сфері та які безпосередньо не пов'язані з її регулюванням. Крім законів, ця система звісно включає і низку підзаконних актів.

З'ясувавши концептуальні теоретичні засади, розглянемо правове регулювання відносин у досліджуваній сфері.

Слід зазначити, що становлення та розвиток законодавства України у сфері охорони прав організацій мовлення на території України, головним чином, обумовлені її політичним та соціально-економічним становищем. До моменту здобуття Україною незалежності правове регулювання відносин у сфері охорони суміжних прав взагалі залишилося поза увагою законодавців. За Радянського Союзу передачі організацій ефірного мовлення визнавалися об'єктами авторського права. Так, згідно зі ст. 483 Цивільного кодексу УРСР 1963 р. авторське право на радіо- і телепередачі належало радіо- і телевізійним організаціям, які їх передавали [244].

31 травня 1991 р. ВР СРСР прийняла «Основи цивільного законодавства СРСР і республік», які вперше запровадили охорону так званих «суміжних» прав [127]. Однак, у зв'язку з розпадом СРСР Основи так і не набрали чинності.

В українському законодавстві суміжні права одержали визнання 1993 р. у зв'язку із прийняттям 23 грудня 1993 р. Закону України «Про авторське право і суміжні права» (надалі – Закон про авторське право). Як слушно відзначається у літературі, їх закріплення стало втіленням загальноєвропейських тенденцій захисту інтересів створювачів різноманітної продукції на ринку шоу-бізнесу [243, с. 213].

Сам факт прийняття Закону про авторське право, безумовно, є видатним явищем у суспільному житті України, адже цим, як відзначається у літературі, «Україна продемонструвала бажання і готовність інтегруватись до міжнародних структур з питань авторського права і суміжних прав» [67, с. 117]. Саме у зв'язку з прийняттям зазначеного нормативного акту, Законом України (надалі – ЗУ) «Про внесення змін до Цивільного кодексу Української РСР» від 04 лютого 1994 р. ст. 472 Цивільного кодексу УРСР було викладено у новій редакції [174], вперше у кодифікованому законодавчому акті закріплено охорону суміжних прав.

Оцінюючи Закон про авторське право, можна без перебільшень стверджувати, що він посідає центральне місце серед нормативних актів, присвячених регулюванню відносин у сфері охорони немайнових та майнових прав організацій мовлення. З його прийняттям охорона прав цієї категорії бенефіціаріїв уперше наблизилась до рівня охорони, яка надається у більшості розвинутих країн світу.

Загальна позитивна оцінка Закону, про який йде мова, зовсім не виключала його недосконалості, зокрема: він не містив норму, яка б регламентувала дію міжнародних договорів у цій сфері; права організацій мовлення у цьому законі були викладені занадто стисло, безумовно, таке тлумачення зазначених прав певною мірою обмежувало їх. Зважаючи на це та враховуючи політичні та економічні зміни, які відбулись у суспільному житті нашої Держави з моменту прийняття Закону, 11 липня 2001 р. ВРУ був прийнятий ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права», який викладений як нова редакція вказаного нормативного акту. Нова редакція Закону пройшла ретельне опрацювання і експертизу зарубіжних фахівців, де отримала досить високу позитивну оцінку, її було розроблено з урахуванням багаторічного досвіду правового регулювання авторських і суміжних прав, чинних міжнародних конвенцій, що стало запорукою високого правового рівня Закону.

У Законі деталізовано й уніфіковано понятійно-категоріальний апарат, виключні права організацій мовлення на використання програм і передач. Основним надбанням цього Закону є те, що він значно розширює можливості організацій мовлення вільно розпоряджатися наданими їм правами. Його цінність полягає й у

тому, що більшість норм розрахована на безпосереднє застосування. Цілком зрозуміло, що дієвість будь-якої норми проявляється саме у можливості її використання у правозастосовній діяльності.

Багато було труднощів, змін, навіть була нова редакція, проте, незважаючи на це, Закон не позбавлений деяких недоліків. До них можна віднести неврегульованість багатьох питань здійснення суміжних прав, зокрема не визначені договірні засади передачі суміжних прав. Не відображені у Законі й права організацій мовлення, які викликані реаліями сьогодення, а саме: у зв'язку із появою нових цифрових технологій, розширенням платформ дистрибуції контенту, зокрема у мережі Інтернет, наданням різноманітних послуг платного телебачення. Дефініція терміна «організація мовлення» не охоплює супутникових мовників, Інтернет-мовників та інших суб'єктів інформаційної діяльності, які, окрім організацій ефірного та кабельного мовлення, також створюють і розповсюджують власні програми (передачі). З огляду на це, положення Закону щодо охорони прав організацій мовлення, безсумнівно, потребують удосконалення.

Деякі норми, що регулюють відносини, які виникають у сфері телевізійного та радіомовлення, правові, економічні, організаційні умови їх функціонування, відобразились у ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» (у подальшому – Закон про телебачення), який прийнятий 21 грудня 1993 р. На той час відносини, на регулювання яких він спрямований, існували на початковому етапі свого становлення, а отже, об'єктивно закон не міг врегулювати основні напрями розвитку телерадіоінформаційної галузі.

Варто відзначити, що протягом тривалого часу (до моменту внесення змін 03 лютого 2004 р.) розглядуваний акт містив норми, що встановлювали авторське право телерадіоорганізацій на створені ними передачі та програми і тим самим вступали в колізію із Законом про авторське право.

Модернізація правового поля діяльності теле- і радіокомпаній, наближення його до європейських норм зумовили викладення Закону у новій редакції (12 січня 2006 р.). Нова редакція передбачає системний розвиток законодавчих засад діяльності у галузі телебачення і радіомовлення. Так, визначення основних

термінів – мовлення, телерадіоорганізація, ретрансляція – приведено у відповідність до європейської практики та відповідних конвенцій. Структуровані та логічно викладені основоположні засади діяльності та розвитку галузі. Докладно регламентовані засади, механізми, процедури ліцензування діяльності багатоканальних мереж та організацій кабельного телебачення.

У первинній редакції правовому регулюванню підлягало використання каналу мовлення як сукупності технічних засобів і радіочастотних присвоєнь. У новій редакції предметом ліцензування стає уже саме мовлення, тобто діяльність, яка полягає у створенні та розповсюдженні програм (передач) будь-якими каналами зв'язку, а не лише каналами, що використовують радіочастотний ресурс, тобто в одному нормативному акті поєднуються творча та технічна діяльності.

Стосовно недоліків, зауважимо, що Закон обмежується традиційними формами електронних засобів комунікації та не відображає зміни у цьому полі, які привнесені новітніми технологіями, і, відповідно, не враховує появу нелінійних аудіовізуальних послуг та зростаючу конвергенцію розповсюдження інформаційного продукту. Окрім того, його дія поширюється на аналогове мовлення лише з деякими елементами цифрового мовлення, які не створюють належної бази для переходу на цифрове мовлення, який Україна має здійснити до 2015 р., оскільки відтоді частоти аналогової трансляції більше не перебуватимуть під захистом Міжнародного телекомунікаційного союзу.

Варто зауважити, що важливим моментом прийняття Закону про телебачення є те, що у ньому вперше задекларовано створення в Україні державного регуляторного органу у системі електронних засобів масової інформації – Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (у подальшому – Нацрада). Правові засади формування та діяльності, статус, компетенція, повноваження, функції Нацради детально окреслені у ЗУ «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення», який набрав чинності у жовтні 1997 р. та 03 березня 2005 р. викладений у новій редакції.

Згідно із ст. 1 Нацрада є конституційним, постійно діючим колегіальним органом, метою діяльності якого є нагляд за дотриманням законодавства України у сфері телерадіомовлення, а також здійснення регуляторних повноважень [185].

До основних інструментів Нацради у виконанні її повноважень ми відносимо нагляд за дотриманням: телерадіоорганізаціями та провайдерами програмної послуги вимог законодавства у галузі телерадіомовлення; ліцензіатами ліцензійних умов та умов ліцензій; телерадіоорганізаціями вимог законодавства України щодо частки вітчизняного продукту у їх програмах (передачах) при здійсненні телерадіомовлення. Як вбачається з п. 2.1 Інструкції про порядок здійснення перевірок телерадіоорганізацій та провайдерів програмної послуги, Нацрада здійснює наглядові повноваження шляхом проведення планових та позапланових перевірок діяльності ліцензіатів [69]. Окрім того, Нацрада здійснює низку регуляторних функцій, окреслених ст. 14 спеціального Закону [185].

Зауважимо, що на виконання, покладених на неї функцій, Нацрада розробила низку нормативних та регуляторних документів, які регламентують безпосередню організацію її діяльності.

Важливим кроком у розбудові законодавства щодо охорони інтелектуальної власності стало прийняття 28 червня 1996 р. Основного Закону Держави – Конституції, яка, за словами фахівців, є «основою правової системи нашої держави» [144, с. 52].

У ній закладені загальні засади охорони і гарантії захисту інтелектуальної власності, зокрема і у сфері суміжних прав організацій мовлення. Так, ст. 54 гарантує громадянам «свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності...». Окремої уваги також заслуговують положення, які закріплені у диспозиції ст. 41 Конституції України, яка проголошує право кожного «...володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності» [83]. Вказані принципи деталізовані нормами законодавства у сфері охорони суміжних прав організацій мовлення.

Значним досягненням сучасного правового регулювання відносин у сфері охорони прав організацій мовлення стало прийняття 16 січня 2003 р. Цивільного кодексу України (надалі – ЦКУ). Юристи назвали його малою конституцією нашої держави [114, с. 335].

Цей законодавчий акт, у якому «червоною ниткою» пронизаний захист приватноправового інтересу, заклав принципово нові засади цивільно-правової охорони інтелектуальної власності, які максимально наближені до світових стандартів. Зокрема, у Книзі IV вперше у національному законодавстві сформульовано визначення терміна «інтелектуальна власність», відображається її співвідношення з правом власності, містяться загальні та спеціальні норми права інтелектуальної власності, послідовно розглянуті права на окремі об'єкти права інтелектуальної власності. Окрім того, у ньому закладені деякі принципово нові засади цивільно-правового захисту інтелектуальної власності.

Безсумнівно, позитивним явищем є розміщення у цій книзі спеціальної Глави 37, яка, з-поміж іншого, визнає право інтелектуальної власності на програму (передачу) організації мовлення. Зауважимо, що досліджувані правовідносини розглядаються правовою доктриною як «частина цивільного права» [96, с. 9]. Із цього теоретичного положення випливає важливий практичний висновок, суть якого зводиться до того, що у ЦК, як в акті базисного характеру, регламентовані значення і місце прав організацій мовлення у системі інших цивільних прав, а також відображені принципові положення, які торкаються їх правової охорони.

Глава 37 ЦК не містить детальної правової охорони правовідносин у сфері охорони прав організацій мовлення. Очевидно, законодавець не мав на меті підміну спеціального законодавства, оскільки закріплення у ньому спеціальних правил, які присвячені регулюванню окремих аспектів тих чи інших відносин у всій їх багатоманітності навряд чи є можливим і доцільним. Окрім того, ідея повної кодифікації норм про інтелектуальну власність шляхом внесення їх до ЦКУ, як слушно зауважує М. Ю. Потоцький, «загрожувала послабленням позицій ЦКУ як основного акта цивільно-правового характеру» [165, с. 13].

Відзначимо, що на сьогодні має місце неузгодженість положень ЦКУ та спеціального законодавства з приводу об'єкта інтелектуальної власності – програми (передачі) організації мовлення. До прикладу, на відміну від Закону про авторське право, ЦКУ поділяє майнові права організацій мовлення на виключні і не виключні, невідповідність також вбачається у найменуванні об'єкта, комплексу прав розглядуваних бенефіціаріїв [171; 241]¹. Ці та інші колізії безперечно призводять до виникнення проблем правового регулювання досліджуваних правовідносин та потребують вирішення на концептуальному рівні.

Незважаючи на усі прогалини та недоліки, розробка і прийняття ЦК є значним кроком вперед у розвитку законодавства про охорону прав організацій мовлення.

Окрему увагу слід приділити ЗУ «Про телекомунікації», який встановлює правову основу діяльності у сфері телекомунікацій. Відзначимо, що теле- та радіомовлення пов'язані із сферою телекомунікацій, оскільки з використанням останніх здійснюється мовлення. Отже, правове регулювання телекомунікацій входить у сферу регулювання телевізійного та радіомовлення.

Поряд із Конституцією України, міжнародними документами та нормативно-правовими актами, які за юридичною силою посідають верхні сходинки, в Україні розгалуженою є система так званих забезпечувальних підзаконних нормативно-правових актів, які ґрунтуються на законі і покликані деталізувати та забезпечувати виконання положень законодавства у розглядуваній сфері відносин.

В Україні створено низку центральних органів державної виконавчої влади, які покликані здійснювати державну регуляторну політику у сфері охорони суміжних прав організацій мовлення. Передусім це: Державна служба інтелектуальної власності України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Нацрада.

Основну відповідальність за забезпечення реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності в Україні покладено на Міністерство освіти і науки України [180]. Виконання конкретних функцій у цій сфері доручено Державній

¹ Окреслені колізії та шляхи їх усунення детальніше висвітлюватимуться у 2 та 3 розділах дисертації

службі інтелектуальної власності України, яка проводить єдину державну політику у сфері інтелектуальної власності.

Державна служба є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України (у подальшому – КМУ) через Міністра освіти і науки, молоді та спорту України [179]. Вона забезпечує реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності, відповідно до покладених на неї завдань: розробляє пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази у сфері правової охорони інтелектуальної власності, контролює дотримання чинного законодавства, налагоджує міжнародне співробітництво тощо. У межах своїх повноважень видає накази організаційно-розпорядчого характеру.

Центральним органом виконавчої влади, який безпосередньо опікується інформаційною сферою країни, є Державний комітет телебачення і радіомовлення України, діяльність якого спрямовується і координується КМУ. Найбільш повно основні завдання Держкомтелерадіо визначені у Положенні про Державний комітет телебачення і радіомовлення України, затвердженому Указом Президента України 07 травня 2011 р. Як вбачається з цього нормативного документу, основними завданнями Держкомтелерадіо є формування та реалізація державної політики у сфері телебачення і радіомовлення.

Відповідно до покладених на нього завдань Держкомтелерадіо України: бере участь у формуванні єдиного інформаційного простору; сприяє створенню системи суспільного телебачення і радіомовлення, впровадженню ефірного наземного цифрового телерадіомовлення; готує пропозиції та рекомендації щодо захисту, ефективного використання і розподілу національного радіочастотного ресурсу, призначеного для потреб телерадіомовлення та ін. (п. 4 Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України) [186]. Цей орган в межах своїх повноважень видає накази, які є регуляторними нормативно-правовими актами і підлягають державній реєстрації у встановленому порядку.

Використовуючи методи аналізу та синтезу, видається можливим класифікувати розглянуті вище нормативно-правові акти за рівнем їх правового значення для сфери охорони суміжних прав організацій мовлення, таким чином:

– *основний рівень* – нормативно-правові акти, що визначають правову основу регламентації у сфері суміжних прав організацій мовлення. Законодавчим актом цього рівня є Закон про авторське право, у якому безпосередньо регламентовані положення про охорону майнових та немайнових прав організацій мовлення, та які превалюють над іншими нормативно-правовими актами у цій сфері;

– *допоміжний рівень* – нормативно-правові акти, сфера дії яких частково торкається питань, пов'язаних з діяльністю організацій мовлення. Їх варто розглядати як допоміжний механізм правового забезпечення діяльності в цій сфері. Законодавчими актами цього рівня є такі ЗУ: ЦК, «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення», «Про телебачення і радіомовлення», «Про телекомунікації» та ін. Окрім того, розглядувана сфера правового регулювання на цьому рівні також представлена низкою підзаконних нормативно-правових актів, які мають відповідати згаданим законам.

Важливою умовою ефективності і дієвості законодавства у досліджуваній сфері є врахування міжнародного досвіду, впровадження механізму міжнародного співробітництва з іншими державами, оскільки, на наше глибоке переконання, лише за умови участі держави у міжнародній системі охорони, створюються найкращі умови для забезпечення охорони прав організацій мовлення як на національному рівні, так і за кордоном.

Україна, прагнучи наблизити своє національне законодавство до світових стандартів, приєдналась до низки міжнародних документів у розглядуваній сфері.

Важливим при цьому є момент, коли відбувається надання міжнародній нормі внутрішньодержавної юридичної сили. Так, згідно із ч. 1 ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, є частиною національного законодавства України [83]. Судячи із змісту цієї статті, в Україні діє принцип автоматичної інкорпорації міжнародних договорів.

Співвідношення Конституції України і міжнародних нормативних документів вирішується відповідно до ч. 2 зазначеної норми, у якій задекларовано, що укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України [83]. Положення про

дію міжнародних договорів також відображено у ЗУ «Про міжнародні договори» від 29 червня 2004 р., ч. 2 ст. 19 якого передбачено: якщо міжнародним договором, що набрав чинності у встановленому порядку, встановлені інші правила, ніж передбачені у відповідному акті законодавства України, застосовуються правила міжнародного договору [183]. На аналогічних засадах регулюється коментована ситуація ЦКУ (ст. 10) [241] та Законом про авторське право (ст. 5) [171].

З наведеного випливає, що Україна дотримується моністичної концепції співвідношення національного і міжнародного права, згідно якою міжнародні договори можуть мати пріоритет лише по відношенню до законів і не можуть мати прерогатив над конституційними нормами.

Враховуючи зазначене, наступним національним джерелом права можна вважати міжнародні договори і конвенції, до яких приєдналась наша Держава.

Передусім відзначимо, що 20 вересня 2001 р. Україна ратифікувала основну міжнародну угоду, яка діє у сфері охорони прав організацій мовлення, – Міжнародну конвенцію про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення.

Головною подією 2008 р. стало підписання Меморандуму щодо вступу України до ГАТТ/СОТ, ратифікація у квітні відповідного пакету документів і, як наслідок, 16 травня Україна стала повноправним членом Світової організації торгівлі (надалі – СОТ). Приєднання до СОТ для України має стратегічне значення, оскільки є передумовою її подальшої інтеграції в європейські та світові процеси й структури. Однією з найважливіших угод СОТ є Угода ТРІПС, яка торкається питань, присвячених охороні прав практично на всі об'єкти інтелектуальної власності.

У січні 2009 р. Україна врешті стала повноправною учасницею Європейської конвенції про транскордонне телебачення. Слід зауважити, що шлях до цього був довгим і тернистим. Після підписання документа в Страсбурзі 14 червня 1996 р. знадобилося ще 12 років для того, щоб ВР 17 грудня 2008 р. ратифікувала конвенцію. Прийняття конвенції – визначна подія, яка ознаменувала новий етап на довгому і клопіткому шляху інтеграції українського телебачення у європейський телепростір. Приєднання до конвенції створює додаткові можливості для активізації

діяльності вітчизняних телевізійних організацій та сприяє поширенню українських програм на території країн, що приєдналися до Конвенції.

З-поміж того, «європеїзація» блакитних екранів може принести не тільки користь, а й спричинити проблеми. Виходячи з духу Конвенції, транскордонне телебачення насамперед спрямоване на використання передових цифрових технологій, а Україна в цьому пасе задніх. Зараз ми відкриваємо кордони навстіж, і ті, хто будуть спритнішими за нас, вестимуть цифрове телебачення першими. Після цього Україна вже не зможе претендувати на зайняті частоти. Незважаючи на це, ратифікація Конвенції загалом відповідає інтересам України.

Пріоритетною складовою міжнародного співробітництва України у сфері інтелектуальної власності є співпраця з ВОІВ. Варто зауважити, що Україна є учасницею цієї організації, оскільки взяла на себе окремі зобов'язання колишнього Радянського Союзу. Представники Держслужби представляють Україну на засіданнях асамблей держав-учасниць, у сесіях Постійних комітетів ВОІВ та окремих робочих груп, спільно з колегами з інших країн працюють над розробкою нових міжнародних договорів та угод у сфері інтелектуальної власності.

Зауважимо, що розпад СРСР створив нові проблеми, одна з яких полягала у необхідності забезпечення визнання та правової охорони суміжних прав у відносинах між новоутвореними незалежними державами. Так, 24 вересня 1993 р. між членами СНД була підписана багатостороння Угода про співробітництво у сфері авторських і суміжних прав. Окрім того, Міжпарламентською Асамблеєю держав-учасниць СНД було прийнято низку модельних законів у сфері охорони суміжних прав організацій мовлення.

Варто відзначити, що значення міжнародних договорів для організацій мовлення України полягає у тому, що згідно з цими договорами набуваються та охороняються їхні права в інших державах-членах цих договорів. Крім того, відповідно до них формувалось і продовжує формуватись право інтелектуальної власності організацій мовлення нашої Держави. Цілком зрозуміло, що внутрішньодержавні нормативно-правові акти повинні бути гармонізовані з нормами, принципами і правилами, які визнані світовим співтовариством.

Одним з важливих векторів законотворчої роботи є приведення чинного законодавства України про суміжні права організацій мовлення у відповідність до права Європейського Союзу (у подальшому – ЄС). Актуальність розв’язання цієї проблеми є очевидною, адже це дозволить визначити конкретні заходи, які сприятимуть вступу України в ЄС. Проголошений Україною курс на інтеграцію до ЄС є одним із пріоритетних напрямків зовнішньої політики України і фактором сприяння економічного розвитку та інтелектуального прогресу.

Спрямування державної політики на приєднання до ЄС обумовлює необхідність адаптації української системи законодавства до європейських стандартів. Слід зазначити, що як у законодавстві, так і у теоретичних роботах для позначення цього процесу використовують різні терміни: «уніфікація», «адаптація», «гармонізація», «апроксимація», «імплементация». Найчастіше ці поняття вживають як синоніми, однак деякі автори у своїх працях намагаються їх диференціювати [256, с. 93–97; 68, с. 7; 25, с. 16–17; 93, с. 67]. Безперечно, незважаючи на те, що ці терміни є суттю одного процесу, не можна не зауважити, що кожен з них має свою специфіку з урахуванням етимологічного значення та практичного застосування. Національне законодавство переважно оперує терміном «адаптація». Відповідно до Концепції адаптації законодавства України до законодавства ЄС, адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні та поступовому приведенні законодавства України у відповідність із законодавством ЄС (п. 1) [182]. Юридичний механізм взаємодії права ЄС з національними правовими системами, як відзначає Л. А. Луць, не просто сприяє зближенню правових систем, а й забезпечує інтернаціоналізацію правового регулювання, гармонізацію правових систем, їх збалансованість у межах відповідного правового простору [97, с. 16].

Характеризуючи процес адаптації законодавства країн-членів ЄС у сфері авторського права та суміжних прав, слід звернути увагу на наступне.

Початком адаптаційного процесу можна вважати укладення Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС та їх державами-членами, яка була підписана 14 червня 1994 р. Згідно зі ст. 51 Угоди важливою умовою для зміцнення економічних зв’язків між Україною та Співтовариством є зближення

існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством Співтовариства [230]. Угодою визначено галузі законодавства, у яких має існувати приблизна адекватність законів, зокрема – у сфері інтелектуальної власності.

На виконання положень Угоди було розроблено низку концептуальних та програмних документів. Зокрема, 18 березня 2004 р. ВРУ був прийнятий ЗУ «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС», відповідно до якого правова охорона інтелектуальної власності в Україні належить до пріоритетних сфер, які підлягають першочерговій адаптації до вимог законодавства ЄС (ст. 5) [175]. Україна у зазначеній сфері також керується Постановою КМУ «Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства ЄС», Указом Президента «Про затвердження Програми інтеграції України до ЄС». До правової бази адаптації законодавства України у сфері авторського права та суміжних прав слід віднести Програму інтеграції України до Європейського Союзу у галузі авторського права і суміжних прав.

Слід наголосити, що процес адаптації повинен охоплювати всю розгалужену систему національних нормативно-правових актів і не оминати сферу їх застосування. При цьому доречно пригадати позицію С. В. Плавича, який вважає, що «сьогодення вимагає синхронізації законодавчих реформ – приймаючи нове законодавство, необхідно переглядати його суть» [148, с. 25]. Тобто, необхідно не просто абстрактно копіювати запозичені правові конструкції, важливо у процесі приведення законодавства до права ЄС враховувати особливості української правової системи. На превеликий жаль, інструментарію приведення законодавства України у відповідність до положень європейського права не існує.

Першим кроком на шляху гармонізації національного законодавства є врахування положень базових директив з питань інтелектуальної власності. В Україні активно вдосконалюється нормативно-правова база у зазначеній сфері з урахуванням стандартів, які встановлені директивами ЄС. Однак, як вбачається з дослідження, проведеного Ю. М. Капіцю [73, с. 38], на відповідність норм законодавства України та ЄС, положенням законодавства України у сфері мовлення, публічного сповіщення, кабельної ретрансляції присвоєно кількісне значення – 80.

Це означає, що окремі положення законодавства України у цій сфері ще мають бути приведені у відповідність до законодавства ЄС.

На наше глибоке переконання, належне здійснення процесу адаптації законодавства України у сфері охорони суміжних прав організацій мовлення до норм права ЄС сприятиме досягненню стратегічних цілей зовнішньої політики держави – набуття Україною членства в ЄС.

На основі проведеного аналізу можна дійти висновку, що чинне законодавство у сфері охорони прав організацій мовлення загалом віддзеркалює ті перетворення, що відбуваються у світовій спільноті.

Водночас, доводиться констатувати, що законодавець не завжди і не скрізь встигає за стрімким розвитком технологічного прогресу, як наслідок, існуючий механізм правового регулювання досліджуваного суб'єкта є недосконалим, а правозастосовна практика продовжує виявляти низку суперечностей та упущень. З огляду на це, забезпечення в Україні сприятливих умов для створення, використання і захисту прав на результати діяльності організацій мовлення зумовлює необхідність подальшого удосконалення правового поля.

Процес удосконалення законодавства – закономірність розвитку цивілізованої держави, адже він, як наголошують фахівці, «сприяє науково-технічному прогресу та духовному розвитку суспільства» [94, с. 39]. Цей процес повинен підпорядкуватись ідеї інтеграції України у європейський інформаційний простір.

На основі загальної характеристики правового регулювання відносин у досліджуваній сфері доцільно виокремити конкретні завдання, що стоять перед законодавцем.

Чинне законодавство обмежується традиційними платформами дистрибуції контенту та не враховує появу і розвиток новітніх технологій, які останнім часом активно використовують організації мовлення для здійснення своєї діяльності. Судячи з практики діяльності цих суб'єктів, вони зіштовхнулися не тільки з непристосованістю законодавчих положень до нових реалій, а й з відсутністю у них чітких формулювань, дефініцій, які застосовуються при використанні охоронюваних об'єктів у цифрових та інформаційно-телекомунікаційних мережах. Відсутнє й

адекватне регулювання супутникового, кабельного та мобільного мовлення. Досі залишається невизначеним статус організацій мовлення у мережі Інтернет.

З огляду на це, сьогодні існує нагальна потреба кардинального перегляду понятійно-категоріального апарату та обсягу прав, наданого організаціям мовлення, для приведення їх у відповідність із сучасними вимогами.

Окрім того, відзначимо, що законодавство у сфері мовлення розбито на чималу кількість нормативних актів. У результаті сформована непослідовна та неповна законодавча база, яка складається з багатьох клаптиків, які почасти не узгоджуються між собою. Покращення ефективності правового регулювання відносин у досліджуваній сфері, зокрема, вбачаємо в об'єднанні усіх норм у єдиний закон. Тому пропонуємо викласти Закон про телебачення у новій редакції «Закон України Про мовлення», виокремивши у ній в окремі розділи положення про суспільне мовлення, Нацраду, ліцензування. Відповідно відпаде потреба в існуванні численних роздроблених законів та підзаконних актів: у новій редакції чітко та послідовно будуть структуровані, упорядковані та врегульовані відносини у сфері діяльності організацій мовлення. Цей підхід сприятиме методологічній систематизації сутності правового регулювання.

Законодавця чекає велика робота щодо усунення недоліків та створення дієвого та ефективного правового механізму охорони прав організацій мовлення.

1.2 Основні аспекти міжнародно-правової охорони прав організацій мовлення

За останні кілька десятиліть з різким розширенням обсягів мовлення, появою нових засобів масової інформації (надалі – ЗМІ) та телекомунікаційних технологій, питання забезпечення належного рівня охорони суміжних прав організацій мовлення набуло особливої значущості. Однією з найактуальніших проблем при цьому вважається «піратство», а з винаходом мережевих технологій ситуація ще

більше ускладнилася. Телерадіомовні організації прагнуть захистити власний інформаційний продукт від неправомірного використання третіми особами.

Пошуки оптимального рішення цієї проблематики ведуться в багатьох країнах світу, а також на міжнародному рівні. Тривалий час правове регулювання відносин, що виникають у зв'язку з використанням інтелектуальних цінностей правоволодільців суміжних прав, вважалось завданням національних держав. Однак, науково-технічний прогрес породжував нові виклики, відповіді на які державам не було під силу знайти поодиночі. Назріла гостра потреба у міжнародній охороні суміжних прав, зокрема і прав організацій мовлення.

На сучасному етапі чітко визначилися основні тенденції її розвитку: майже повсюдне визнання цих прав; гармонізація та уніфікація національних законодавств; універсалізація охорони інтелектуальних благ і застосування єдиного підходу для її надання громадянам та іноземцям. Важливою тенденцією є й те, що відповідні міжнародні норми безперервно адаптуються до вимог часу.

Систему міжнародної охорони суміжних прав організацій мовлення становлять міжнародні договори та міжнародні організації. Провідна роль у ній відводиться міжнародному договору, який є складовим елементом системи права, що наділений певною автономією та зберігає при цьому онтологічний зв'язок із міжнародною правовою системою. Укладаючи такі договори, держави висловлюють згоду на часткову відмову від власних законодавств у конкретній сфері відносин і обрання шляху зближення з законодавствами інших країн.

Міжнародне співробітництво у цій сфері набуває різні форми. Так, охорона прав організацій мовлення у міжнародному праві може забезпечуватися: шляхом введення умов про взаємну охорону; шляхом укладення двосторонніх угод; шляхом участі у багатосторонніх міжнародних конвенціях. На сьогодні двосторонні зв'язки як і раніше активно розвиваються, але все ж домінує багатостороння взаємодія. Багатосторонні договори утворюють єдину систему і значно спрощують будь-які операції з інтелектуальними цінностями.

З огляду на зазначене, вважаємо необхідним дослідити правову природу основних елементів системи міжнародної охорони прав організацій мовлення.

Першим універсальним міжнародно-правовим документом, спрямованим на охорону прав організацій ефірного мовлення, стала Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, так звана Римська конвенція, прийнята дипломатичною конференцією держав, що відбувалася у Римі з 10 по 26 жовтня 1961 р., та набула чинності 18 травня 1964 р. Відтоді до неї жодного разу не вносили змін.

Це був перший міжнародний інструмент у сфері суміжних прав, як своєчасна реакція на об'єктивно назрілу потребу охорони інтересів артистів-виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення як на рівні національних законодавств, так і на міжнародному рівні. У цьому документі був закладений зовсім новий підхід до інтелектуальної власності, тому її інколи порівнюють з першопрохідцем [54, с. 4].

Римська конвенція стала серією компромісів між протилежними інтересами. Її прийняття не рідко оцінюють як великий успіх дипломатії тих, хто привів конкуруючі сили до прийняття взаємоприйнятних рішень [228, с. 37].

Основна мета конвенції – захист від неправомірного привласнення або піратського використання результатів діяльності однієї особи (у сфері виконавчого мистецтва, виробництва фонограм та ефірного мовлення) іншою особою.

На відміну від більшості міжнародних конвенцій, укладених наприкінці XIX ст., які були результатом вдосконалення, систематизації та уніфікації уже існуючого національного нормативно-правового регулювання, Римська конвенція стала спробою встановити міжнародні норми відносно юридичної концепції, яка на момент підписання документа ще не знайшла належного закріплення у національному законодавстві. У цьому розумінні вона виступила у ролі «потужного стимулятора законодавчих ініціатив» [45, с. 26]. Незважаючи на це, з ряду причин до неї приєдналося майже втричі менше держав, ніж до Бернської конвенції. Так, станом на 01 жовтня 2009 р. учасницями цієї Конвенції було 88 держав [23, с. 121].

У цій конвенції встановлюється взаємозв'язок між охороною авторського права та суміжних прав. Зокрема, ст. 1 Конвенції проголошує, що охорона, надана Конвенцією, «не зачіпає і ніяким чином не впливає на захист авторських прав на твори літератури і мистецтва» [115]. Це означає, що жодне з положень Римської

конвенції не можна інтерпретувати як таке, що шкодить авторсько-правовій охороні. Окрім того, щоб приєднатися до конвенції, та чи інша держава повинна бути не тільки членом ООН, а й членом Бернського союзу або Всесвітньої конвенції про авторське право. Через таку прив'язку вона вважається «закритою».

Одним з основних питань, що постають перед розробниками тієї чи іншої міжнародної конвенції, є визначення її сфери застосування. Статті 4–6 конвенції визначають сферу дії суміжних прав. Охорона інтересів праволодильців розрахована на ті випадки, коли має місце «іноземний елемент», тобто базується на традиційному принципі застосування її положень лише у міжнародних ситуаціях, до іноземних організацій мовлення.

У розгляданій конвенції надзвичайно важливим є правило асиміляції іноземних учасників у національне законодавство, яке означає, що у будь-якій країні, яка ратифікувала Римську конвенцію, організації ефірного мовлення інших держав-учасниць конвенції отримують таку ж охорону, як і самі організації цієї держави, тобто іноземні беніфіціарії підпадають під дію національного законодавства. Іншими словами, Римська конвенція базується на принципі національного режиму, надаваного державами-членами організаціям ефірного мовлення відповідно до національного законодавства.

Національний режим організаціям ефірного мовлення надається за умови, що їх штаб-квартира розташована в іншій Договірній державі (принцип національності) або якщо телерадіопередача в ефір здійснюється за допомогою передавача, розташованого в іншій Договірній Державі (принцип територіальності) (ст. 6 Конвенції) [115].

Дія національного режиму обмежена вимогою надання мінімального рівня охорони, гарантованого конвенцією, а також іншими обмеженнями, які нею регламентовані. Це означає, що крім прав, які окреслені самою Конвенцією та становлять мінімальний рівень охорони, а також зважаючи на передбачені у ній винятки і застереження, організації мовлення користуються у Договірних державах тими ж правами, якими наділені національні суб'єкти.

Суб'єктом охорони за Римською конвенцією є організації мовлення. Сутність цього терміна впливає з положень ст. 3: організаціями мовлення є організації ефірного радіо- й телемовлення [115]. Об'єктом охорони є передача організації ефірного мовлення, однак у Конвенції не розкрито визначення цього поняття.

Римська конвенція встановлює особливе право організацій ефірного мовлення на свої передачі (ст. 13) [115]. Окрім того, на додачу до мінімального рівня охорони, Римська конвенція також містить положення, які дозволяють національному законодавцеві врахувати і збалансувати різні підходи до врегулювання деяких аспектів охорони на власний розсуд, тобто так звані «застереження».

Разом з тим, при всій своїй уявній універсальності, Римська конвенція не позбавлена низки недоліків.

Насамперед слід вказати на вади, обумовлені конструкцією конвенції, що охоплює охорону трьох категорій бенефіціаріїв, інтереси яких у більшості суперечливі. Не дивлячись на те, що деякі положення конвенції намагаються збалансувати протистояння цих правоволодільців, все ж таки балансу між ними вони не встановлюють.

Надання можливості державам-учасницям робити застереження стосовно деяких важливих положень конвенції, лише підкреслює наявний у них відносно низький рівень охорони інтересів правоволодільців суміжних прав.

Одним із суттєвих недоліків Римської конвенції є те, що у ній не враховуються нові технологічні досягнення сучасності (кабельне, супутникове мовлення, розповсюдження передач мережею Інтернет тощо). Обсяг прав, передбачених конвенцією, на сьогодні виявився недостатнім для забезпечення повного та ефективного захисту інтересів організацій мовлення, внаслідок чого більшість розвинутих держав у своїх національних законодавствах почали передбачати більш «об'ємні» переліки прав організацій мовлення. До того ж такі переліки та їх тлумачення часто суттєво різняться одне від одного, що створює серйозні проблеми для міжнародного співробітництва у цій сфері.

Зазначені вади дали підґрунтя для одних учасників конвенції до прийняття спроб гарантувати свої інтереси за допомогою нових міжнародно-правових

інструментів, зокрема, таких, як Брюссельська конвенція. А все це, своєю чергою, створювало і створює загрозу множинності конвенцій у сфері суміжних прав, що, звичайно, може ще більше ускладнити й без того не простий механізм правового регулювання.

У зв'язку з цим пропонуємо внести у конвенцію деякі зміни стосовно організацій мовлення.

Оскільки розповсюдження інформаційного контенту через кабельні мережі та за допомогою штучних супутників Землі у період розробки та прийняття конвенції тільки-но починало розвиватися, звісно, що розробники конвенції залишили поза увагою появу цих феноменів. Видається, що настав час заповнити цю прогалину, доповнивши ст. 3 такою дефініцією: «організації мовлення – організації ефірного, кабельного та супутникового мовлення».

Кардинальним повинно стати питання охорони інтересів організацій мовлення від впливу глобальної мережі Інтернет та інших новітніх цифрових, телекомунікаційних технологій, які уже використовуються, так і технологій завтрашнього дня. У зв'язку з цим оправданим є відображення у ст. 13 конвенції нового права, яке покликане забезпечити можливість для ефективної охорони результатів діяльності організацій мовлення: виключне право на розповсюдження оригіналів та записів передач будь-яким способом.

Необхідно ввести нові положення, які враховуватимуть використання технічних засобів захисту. Варто також вирішити питання про збільшення строку охорони до 50 років.

Отже, розглянуті тут недоліки Римської конвенції: по-перше, роблять актуальним питання про можливість перегляду останньої і внесення відповідних змін; по-друге, зумовлюють ту обставину, що у деяких країн рівень охорони суміжних прав на сьогодні значно вищий, аніж конвенційний; по-третє, подолання у процесі перегляду недоліків, виключить основу для множинності універсальних конвенцій у сфері суміжних прав.

Питання про те, чи необхідно переглядати Римську конвенцію і чи настав час приступити до передбаченої на цей випадок ст. 29 Конвенції процедури, уже стало

традиційним. Як слушно підкреслює С. Т. Осипенко: «на даний час визріла необхідність у перегляді Римської конвенції з метою її вдосконалення, оптимізації, врахування існуючої природи прав кожної із категорій правоволодільців» [140, с. 21]. Тому питання полягає у тому, чи доцільно саме зараз розпочати процес перегляду її положень.

Аргумент проти перегляду конвенції полягає у тому, що державі для приєднання до конвенції слід створити основу забезпечення охорони трьох категорій правоволодільців. Це потребує часу і значних зусиль з боку національних законодавств. Однак, головна причина полягає у тому, що країни загального права не вбачають потреби у розмежуванні авторського права і суміжних прав. З цього приводу А. Кервер зазначив, «що як такі авторське право і суміжні права становлять дві сторони того «магічного квадрата», на якому базується сучасна авторсько-правова система» [74, с. 16]. За цих умов, процес перегляду конвенції зумовив би такий супротив, що не відповідав би істинним масштабам проблеми.

Вважаємо, що для того, щоб уникнути доволі радикальних змін, та керуючись ст. 22 Римської конвенції, можна було б здійснити її перегляд у вигляді протоколу, це звісно, більш гнучкий підхід порівняно з повномасштабним переглядом. До того моменту видається доцільним звертатись до регіональних нормативних джерел.

На наше глибоке переконання, незважаючи на численні прогалини, Римська конвенція все-таки чудово зарекомендувала себе як правовий інструмент боротьби з піратством і вже тому заслуговує на активну підтримку.

Наступним міжнародним актом у контексті досліджуваної проблематики є Конвенція про розповсюдження несучих програми сигналів, які передаються через супутники, яка була підписана у Брюсселі 21 травня 1974 р. на Міжнародній конференції держав, яку спільно скликали ЮНЕСКО та ВОІВ, і 25 серпня 1979 р. – набрала чинності.

Прийняття Брюссельської конвенції (її зазвичай називають Конвенція про супутники) було обумовлено тим фактом, що використання супутників зв'язку для передачі телевізійних і радіосигналів у міжнародному масштабі, яке розпочалося

приблизно у 1965 р., спричинило нову проблему щодо охорони прав організацій мовлення.

Конвенція про супутники відкрита для будь-якої держави – члена ООН або будь-якої із спеціалізованих установ, які входять у систему ООН. Наразі вона залишилася неохопленою системою законодавства України, але це – справа часу.

Брюссельська конвенція доповнює Римську конвенцію – це положення знайшло відображення у преамбулі та окремих статтях документа. У ній даний ряд важливих визначень, зокрема, вперше закріплена дефініція терміна «програма» (ст. 1) [80].

Конвенція про супутники передбачає обов'язок кожної з договірних держав вживати відповідних заходів по запобіганню розповсюдження на своїй або зі своєї території будь-якого сигналу, що несе програми, будь-яким органом-розповсюджувачем, для якого сигнал, що переданий на супутник або проходить через нього, не призначається. Це зобов'язання застосовується у тому разі, коли орган-джерело підпадає під юрисдикцію іншої договірної держави і коли поширюваний сигнал є вторинним сигналом (ст. 2 Конвенції) [80]. Розповсюдження відповідно визнається незаконним, якщо на нього не було одержано дозвіл від радіо-або телевізійної організації, що прийняла рішення про складові елементи програми. Таким чином, Брюссельська конвенція безпосередньо прав організацій мовлення не торкається, а лише забезпечує охорону від несанкціонованого розповсюдження сигналів, несучих програми, неправомочними на те організаціями.

Конвенція про супутники розширила обсяг охорони, що надається організаціям мовлення відповідно до Римської конвенції, зокрема, шляхом встановлення заборони несанкціонованого розповсюдження сигналів, несучих програми, переданих за допомогою супутника, незалежно від того факту, що такі сигнали непридатні для прийому широкою аудиторією і, як наслідок, їх випромінювання не є ефірним мовленням за визначенням, що міститься у Римській конвенції.

Згідно з цією конвенцією охорона застосовується і у тих випадках, коли похідні сигнали поширюються по кабелю (на відміну від бездротових засобів), тобто способом розповсюдження програм, не передбаченим Римською конвенцією.

Брюссельська конвенція не охороняє трансльовану програму, оскільки об'єктом охорони є сигнали, випромінювані організацією мовлення. З-поміж того, конвенція не охороняє закодованих сигналів, несучих програми. Тому необхідно передбачити відповідальність за несанкціоноване виробництво, продаж, прокат та надання доступу до пристроїв та систем по декодуванню закодованих сигналів, несучих програми, без дозволу законного розподільника.

Що стосується прав відносно програм, то в конвенції зазначається, що її положення не можуть тлумачитись як такі, що обмежують або завдають шкоди захисту, що надається авторам, акторам-виконавцям, виробникам фонограм і організаціям мовлення (ст. 6) [80].

Недоліком Конвенції про супутники є те, що вона не застосовується у тих випадках, коли сигнали, що випромінюються первинною організацією мовлення, не призначені для прямого публічного приймання з супутника.

За сучасного рівня техніки, звичайні приймачі (індивідуальні супутникові антени) можуть приймати сигнали, що передаються з супутника, прямо з космосу, без використання наземних приймальних станцій. З огляду на це, доцільно поширити сферу дії Конвенції на супутники прямого мовлення, тобто коли сигнали зі супутника, що передаються мовниками, можуть безпосередньо приймати споживачі.

Невід'ємним елементом міжнародної системи охорони права інтелектуальної власності є міжнародні організації, основна заслуга яких полягає у тому, що спочатку вони виступають форумом для обговорень актуальних проблем при розробці нових міжнародних норм і стандартів, а потім сприяють популяризації прийнятих угод. Міжнародні організації діють на двох рівнях: всесвітньому і регіональному. Ці організації виконують різні функції: всесвітні відповідають за розробку та реалізацію договорів, на яких ґрунтується вся система міжнародної охорони інтелектуальної власності; регіональні деталізують національні законодавства.

Основними інститутами, які займаються охороною інтелектуальної власності у світових масштабах, є ВОІВ, СОТ і ЮНЕСКО. Діяльність всесвітніх організацій

стимулює всілякі регіональні ініціативи. Більше того, у своїй роботі регіональні організації беруть за основу документи, запропоновані на світовому рівні. Регіональне співробітництво протікає в рамках регіональних інтеграційних об'єднань і спеціалізованих установ, до прикладу – ЄС, СНД. Завдяки діяльності цих організацій створено систему міжнародної охорони інтелектуальної власності.

Найстаршою міжнародною організацією у досліджуваній галузі є ВОІВ, з якою пов'язують початок історії міжнародної охорони інтелектуальної власності.

У 1967 р. у Стокгольмі під час дипломатичної конференції щодо перегляду Бернської і Паризької конвенцій була підписана Конвенція, яка започаткувала організацію під назвою ВОІВ (World Intellectual Property Organization). ВОІВ розпочала свою діяльність у 1970 р. У 1974 р. вона стала незалежним міждержавним органом із статусом спеціалізованої установи ООН.

Основною метою створення ВОІВ є надання об'єктам інтелектуальної власності екстериторіального, наднаціонального характеру, шляхом визнання єдиних норм у сфері інтелектуальної власності. Центральне місце серед завдань ВОІВ є припинення таких дій, як піратство і підробка, які є факторами, що мають важливе економічне значення. Ця проблематика включає наступні аспекти діяльності.

Насамперед треба сказати, що на ВОІВ покладено практичне виконання 24 міжнародних конвенцій і договорів, що відносяться до інтелектуальної власності, у тому числі і у сфері охорони суміжних прав. Цей аспект роботи ВОІВ полягає здебільшого у забезпеченні належного функціонування відповідних органів, які керують діяльністю цих міжнародних угод, а також забезпеченні вступу до них якомога більшої кількості держав.

Другий аспект діяльності полягає у розробці нових законодавчих положень з метою адаптації до новітніх реалій. Принагідно слід зазначити, що починаючи з 1998 р. і до сьогодні ведеться жвава дискусія щодо удосконалення міжнародної охорони прав організацій мовлення. Так, в рамках Постійного Комітету з авторського права та суміжних прав ВОІВ розроблено проект Договору про охорону прав організацій мовлення, який покликаний створити міжнародну систему охорони прав організацій мовлення. Довготривалий процес його прийняття зумовлений тим

фактом, що досить складно створити єдиний міжнародний механізм правового регулювання у сфері мовлення для різних правових систем.

Варто зауважити, що останнім часом верховенство цієї організації дедалі частіше ставиться під сумнів. Основною суперницею ВОІВ є СОТ, яка відіграє одну з провідних ролей у міжнародній охороні об'єктів інтелектуальної власності.

15 квітня 1994 р. 147 держав і понад 30 міжнародних організацій підбили підсумки переговорів про багатосторонню торгівлю під час світової конференції у Марракеші, внаслідок чого була підписана багатостороння Угода про заснування СОТ, яка набрала чинності 01 січня 1995 р.

СОТ – це міжнародна міжурядова організація, яка забезпечує загальну інституційну основу для здійснення торговельних відносин між її членами. Як слушно зауважує В. Є. Макода, «СОТ – це свого роду кодекс правових норм, що регулюють міжнародний обмін не лише товарами і послугами, а і об'єктами інтелектуальної власності» [99, с. 91].

Членство у СОТ передбачає обов'язкову участь у всіх багатосторонніх угодах, крім декількох з обмеженим колом учасників. Однією з основних угод, які діють в рамках СОТ, є Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Trade-Related Aspects on Intellectual Property including Trade in Counterfeit Goods (TRIPS), звідси походить український варіант назви «ТРИПС»), яка була прийнята 15 квітня 1994 р. як додаток до Марракешської угоди, і введена в дію 01 січня 1995 р.

Угода ТРИПС визнана міжнародною громадою як правовий документ, що охоплює усі аспекти охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, які розглядаються в якості товару.

Спочатку Угода багатьма сприймалася як перехоплення ініціативи у ВОІВ. Однак очевидна, здавалося б, конкуренція у нормотворчому процесі насправді не є жорсткою – ТРИПС ґрунтується на договорах, адміністративні функції яких виконує ВОІВ. Як відомо, Угода ТРИПС значною мірою узагальнила діючі на міжнародному та національному рівнях положення щодо інтелектуальної власності.

Характерною рисою розглядуваного документу є відсилочний характер його норм. До прикладу, одним з основних міжнародних договорів, на які посиляється

Угода ТРІПС, є Римська конвенція. Аналогічно до Конвенції про суміжні права, ТРІПС передбачає принцип національного режиму, що означає, що кожна країна-член надає громадянам інших країн-членів режим не менш сприятливий, ніж той, який він надає своїм громадянам. Окрім того, вона містить принцип найбільшого сприяння, який традиційно не передбачається у контексті права інтелектуальної власності. Цей принцип встановлює, що будь-які переваги, пільги, привілеї або імунітет, які надаються країною-членом громадянам будь-якої іншої країни, повинні негайно і безумовно надаватися громадянам усіх інших країн-членів (ст. 4) [231].

Ст. 14 Угоди встановлює мінімальні стандарти, що стосуються охорони прав організацій мовлення. Так, п. 3 регламентовано право організацій ефірного мовлення забороняти без попереднього узгодження такі дії: запис, відтворення та ретрансляцію через радіомовні засоби, а також передачу телевізійними засобами [231]. Якщо країна-член СОТ дотримується положень Бернської конвенції, то вона не зобов'язана надавати спеціальні права організаціям мовлення. Якщо ж такі права передбачені національним законодавством, то слід керуватися диспозицією ст. 13 Римської конвенції.

Очевидно, що при розробці цього положення виходили з необхідності надання правової охорони передачі організації мовлення незалежно від того, чи є вона об'єктом авторського права або об'єктом суміжних прав. Як справедливо зазначає М. Вальтер, «цей трохи дивний момент, очевидно, зобов'язаний своєю появою в першу чергу позиції, якої дотримуються США, де організаціям мовлення суміжні права не надаються» [28].

Як бачимо, Угода ТРІПС використовує, хоча і опосередковано, стандарти охорони, закріплені у Римській конвенції, але перша розширює свою сферу дії як на ефірне мовлення, так і на кабельне телебачення. Окрім того, зміст права, наданого організаціям мовлення Угодою, становить лише правомочність забороняти дії, тоді як відповідно до ст. 13 Римської конвенції організаціям мовлення надається право дозволяти і забороняти [115].

Угода ТРІПС отримала багато позитивних відгуків від відомих науковців, експертів у сфері інтелектуальної власності. Водночас цей документ залишається

одним із найконтраверсійніших у міжнародному праві. Бо негативних відгуків було не менше, ніж позитивних. Американський професор Пол Едвард Геллер дуже негативно прокоментував появу угоди: «Угода ТРІПС не створила цілковито нової системи охорони інтелектуальної власності. Вона, радше, поєднує і розширює Бернську і Паризьку конвенцію, це схоже на переробку старих машин, де старі деталі замінюють на імпровізовані ремісничі вироби» [290, с. 176].

Угода ТРІПС залишила багато прогалин, викликаних відсутністю консенсусу, розвитком новітніх технологій, глобальної мережі Інтернет, однак, зважаючи на актуальне міжнародне законодавство, вона є єдиним документом, що широко охороняє інтелектуальну власність у світовому масштабі.

Названі вище універсальні конвенції повною мірою не досягають своєї ефективності, тому паралельно з ними постійно вдосконалюються регіональні міжнародно-правові механізми. Регіональне співробітництво створює кращі умови для узгодження деталей, оскільки країни одного регіону мають спільне історичне та культурне надбання. Найбільших успіхів у створенні регіональної системи охорони інтелектуальної власності вдалося домогтися державам-членам ЄС. Правове поле ЄС забезпечує найвищий рівень охорони суміжних прав організацій мовлення.

Варто відзначити, що створення Європейського (на той момент Економічного) Співтовариства було передбачено Римським договором 1957 р. Наступним наріжним каменем у процесі європейської інтеграції став Маастріхтський договір про утворення ЄС, укладений 1992 р. На думку істориків, цей договір був логічним продовженням ЄСА і поглибив інтеграцію в Європі, зробив цей процес необоротним, оскільки охопив важливі складові національного суверенітету [26, с. 15]. У ньому відобразилось прагнення європейського законодавця створити режим «єдиного ринку», а суперечності, у разі їх виникнення, усуватимуться за допомогою принципу вичерпання прав, сутність якого полягає у невизнанні за правоволодільцем можливості використання належних йому прав на перепродаж, експорт та імпорт будь-яких товарів, якщо вони правомірно введені у цивільний обіг. Завдяки застосуванню цього принципу, на думку В. Дроб'язка, «вдалося певною мірою ліквідувати розриви в єдиному ринковому просторі...» [55, с. 4].

Ключовим аспектом політики ЄС є нормотворча діяльність, внаслідок чого було сформовано право ЄС, під яким слід розуміти систему правових норм, що забезпечують розвиток європейської інтеграції і регулюють суспільні відносини, пов'язані з цим процесом, вони є обов'язковими для держав-членів, тобто має місце примат над національним законодавством.

До того ж слід диференціювати дефінітивний апарат термінів «право ЄС» та «європейське право», які неоднозначно трактуються у літературі. Нам імпонує позиція Ю. С. Шемшученка, який дійшов висновку, що право ЄС є складовою частиною європейського права [250, с. 2]. Безумовно, у широкому сенсі європейське право включає не лише право ЄС, а й законодавчі положення інших європейських організацій.

Протягом останніх десятиліть право ЄС мало визначальний вплив на розвиток законодавства у сфері суміжних прав організацій мовлення. При цьому цілком слушним є зауваження А. Абдулліна, що право ЄС у цій сфері «характеризується спрямованістю, найімовірніше, на захист інвестицій, ніж безпосередньо на суб'єкта творчої діяльності» [216, с. 121].

Право ЄС, як автономна правова система, складається переважно з директив та регламентів [197, с. 5]. Так, серед актів, що формують законодавство ЄС про охорону прав організацій мовлення, можна виокремити наступні:

– Директива Ради 93/83/ЄЕС від 27 вересня 1993 р. про узгодження деяких положень авторського права і суміжних прав та застосування їх до супутникового мовлення і кабельної ретрансляції. Якщо Брюссельська конвенція не встановлює регулятивних норм в галузі мовлення через супутник, то положення Директиви 93/83/ЄЕС спрямовані безпосередньо на вирішення проблем, пов'язаних із правовою охороною супутникового мовлення. Значним здобутком Директиви є те, що у ній встановлено єдине правове регулювання як для випадків, коли використовується супутник зв'язку, так і для тих, коли трансляції здійснюються за допомогою супутника прямого мовлення;

– Директива 2001/29/ЄС Європейського парламенту і Ради від 22 травня 2001 р. про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в

інформаційному суспільстві, яка значною мірою є актом імплементації в європейське законодавство Договору ВОІВ про авторське право і Договору ВОІВ про виконання і фонограми. Зокрема, у ній закріплені право доведення до загального відома і можливість контролювати засоби технічного нагляду. Проте значення Директиви цим не обмежується: у ній врегульовані відносини, що виникають у зв'язку зі зростаючим впливом цифрових технологій на сферу дії суміжних прав організацій мовлення;

– Директива 2006/115/ЄС Європейського парламенту і Ради від 12 грудня 2006 р. про право на прокат, право на позиčku і деякі суміжні авторському права у сфері інтелектуальної власності, значимість якої полягає у розширенні обсягу охорони досліджуваної категорії бенефіціаріїв. Організаціям мовлення надається виключне право дозволяти або забороняти фіксацію своїх передач, що передаються за допомогою дротового або бездротового зв'язку, включаючи кабель чи супутник, а також повторний показ своїх програм за допомогою бездротових засобів, так само як і публічне оприлюднення своїх програм, якщо останнє відбувається у місцях, де громадськість має платити за вхід (ст. 7) [268];

– Директива 2006/116/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 12 грудня 2006 р. про строк охорони авторських і деяких суміжних прав (кодифікована версія). Її прийняття було зумовлено потребою гармонізувати строки охорони авторських і суміжних прав у межах ЄС. Окрім того, нею не лише встановлені строки охорони як такі, а й також регламентовані окремі імплементаційні заходи, такі як дата початку відліку строків охорони. Згідно із ст. 3 права організацій ефірного мовлення припиняються через 50 років після першої трансляції передачі, незалежно від того, транслювалася така передача за допомогою дротового чи бездротового зв'язку, включаючи кабельну або супутникову трансляцію [269]. Зауважимо, що 31 жовтня 2011 р. набрала чинності Директива 2011/77/ЄС, якою внесено зміни до Директиви 2006/116/ЄС. Однак, вони торкаються лише строків охорони прав виконавців та виробників фонограм;

– Директива 2007/65/ЄС Європейського парламенту і Ради від 11 грудня 2007 р., що вносить зміни до Директиви Ради 89/552/ЄЕС про координацію певних

законів, підзаконних актів та адміністративних положень у державах-членах, що стосуються здійснення діяльності з телевізійного мовлення (більш відома як Директива про аудіовізуальні медіа-послуги). Її головною метою є забезпечення вільного одержання й ретрансляції аудіо-, відеопослуг на внутрішньому ринку Європейської спільноти. Директива стала серйозним кроком відходу від уявлень про традиційне телебачення «за розкладом» і переходу до ринку аудіо-, відеопослуг. Основну увагу Директиви приділено адаптації європейських норм до конвергенції різних типів медіа: телебачення, Інтернету, мобільного зв'язку, послуг за принципом «сплата за перегляд», «право на відповідь» та «відео за запитом».

Директива охопила всі аудіовізуальні медіа-послуги: традиційне телебачення (лінійна послуга) та відео на замовлення (нелінійні послуги) (ст. 1) [270].

Лінійні послуги – телепрограми, що надаються провайдером медіа-послуг для одночасного перегляду аудиторією на основі сітки передач (програм). Тут йдеться про традиційне телебачення на основі будь-якої технічної платформи.

Нелінійні послуги – надаються провайдером медіа-послуг для перегляду програм у момент за вибором самого глядача і за його індивідуальною заявкою на основі каталогу програм, відібраного цим провайдером медіа-послуг.

Зазначені директиви становлять нормативний скелет законодавства у досліджуваній сфері правовідносин. Ключова їхня роль полягає у «підвищувальному векторі», вони стали ще одним кроком на шляху до надання охорони прав організацій мовлення більш високого рівня.

Радикальним кроком на шляху подальшого вдосконалення чинних директив про авторське право і суміжні права стало підписання 24 травня 2011 р. Європейською комісією Повідомлення «Єдиний ринок для прав інтелектуальної власності», який пропагує створення Європейського кодексу авторського права.

Зауважимо, що деякі проблеми, які не вирішують розглянуті вище міжнародні конвенції та директиви, були вирішені на регіональному рівні за допомогою укладення самостійних угод. Варто зосередити увагу на таких регіональних нормативних документах у досліджуваній сфері відносин:

– Європейська угода про охорону телевізійних передач, яка була укладена у Страсбурзі 22 червня 1960 р. та спрямована на охорону телевізійних передач. Однією з переваг Угоди є те, що у ній розв’язані проблемні питання, пов’язані з розповсюдженням передач організацій мовлення по кабелю, що знайшло відображення у ст. 1 Документа [274].

– Європейська конвенція про транскордонне телебачення, яка прийнята 05 травня 1989 р. Варто відзначити, що положення Конвенції стосовно юрисдикції доступу до важливих публічних подій, реклами та телепродажу були у значній мірі переглянуті, що знайшло своє відображення у Протоколі про внесення змін до Європейської конвенції про транскордонне телебачення від 09 вересня 1998 р., який набрав чинності 01 березня 2002 р.

Визначальними факторами, які обумовили прийняття конвенції, є необхідність спростити транскордонну трансляцію та ретрансляцію телевізійних програмних послуг, запровадити спільні стандарти телерадіомовлення для країн-учасниць. У літературі конвенцію характеризують, як дієвий інструмент регіонального характеру для врегулювання відносин щодо використання супутників зв’язку для здійснення трансляції телевізійних програм в Європі [33, с. 11].

Метою Конвенції є сприяння транскордонній трансляції телевізійних програм та надання широкого вибору телепередач для населення, зміцнення тим самим культурної спадщини Європи і розвитку аудіовізуального мистецтва.

Ця угода торкається лише програмної послуги, яка, як зазначено у ст. 3 Конвенції, «транслюється або ретранслюється організаціями чи технічними засобами, що знаходяться під юрисдикцією однієї зі Сторін, кабельними каналами, за допомогою наземного передавача або супутника, і яка може прийматися, прямо або опосередковано, на території однієї чи більше Сторін» [59]. Як вбачається з наведеного, вперше на міжнародному рівні в одному правовому документі закріплено права володільців ефірного, кабельного та супутникового мовлення.

Суть конвенції полягає у спрощенні ретрансляції телевізійних каналів між країнами-сусідами, причому як передавальна, так і приймаюча сторони при цьому купують низку додаткових прав і обов’язків. Конвенція реалізується через

дотримання договірними сторонами мінімального обсягу принципів щодо змісту програм, права на відповідь, реклами. Учасники конвенції, як повноправні члени родини європейських мовників, повинні приділяти більше уваги змісту програм.

Конвенція може надати суттєву допомогу при вирішенні низки спірних питань. Зокрема, у ній передбачені запобіжні заходи у випадку її порушення з боку інших держав-учасниць: країна, на території якої приймається телевізійний сигнал із-за її меж, має право тимчасово призупинити ретрансляцію програмної послуги, яка порушує конвенцію (ст. 24) [59].

– Північноамериканська угода про вільну торгівлю (NAFTA), укладена 08 грудня 1993 р. між Мексикою, Канадою та США. У ній міститься положення, що торкаються охорони закодованих супутникових сигналів, несучих програми.

Відповідно до ст. 1707 Угоди NAFTA кожна держава-учасниця зобов'язана передбачати цивільну відповідальність за прийом або розподіл несучих програми супутникових сигналів, які були декодовані без дозволу законного розподільника, а також за сприяння у здійсненні несанкціонованого виробництва, продажу, прокату та надання доступу до пристрою або системи, призначення яких є декодування закодованих сигналів [283].

– Європейська конвенція про правову охорону послуг, що надаються або полягають у наданні обумовленого доступу, яка була прийнята 24 січня 2001 р. для запобігання розповсюдженню обладнання для декодування закодованих сигналів та притягнення до відповідальності за вчинення незаконних дій у сфері мовних та інформаційних послуг.

Положення цієї Конвенції поширюються на послуги у сфері мовлення та інформаційні послуги, що надаються на платній основі і мають обмежений доступ (ст. 2) [56]. Прикладами таких мовних послуг є аналогове і цифрове телевізійне та звукове мовлення, а інформаційних послуг – послуги, що надаються дистанційно і за індивідуальним запитом одержувача послуг.

Окрім того, варто звернути увагу на регіональне співробітництво, яке ведеться у рамках СНД. Особливу увагу тут слід приділити Угоді про співробітництво у

галузі охорони авторського права і суміжних прав, яка була укладена 24 вересня 1993 р. Учасницями цієї Угоди є 11 країн-членів СНД, зокрема й Україна.

Передусім держави-учасниці взяли на себе зобов'язання вживати необхідних заходів щодо розробки та прийняття законопроектів, які мають забезпечити охорону суміжних прав на тому рівні, який гарантується Римською конвенцією, а також щодо боротьби з неправомірним використанням результатів творчої діяльності.

Важливе значення для забезпечення охорони прав телерадіоорганізацій на регіональному рівні відіграють, прийняті на пленарних засіданнях Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД, такі нормативні джерела: Модельні закони «Про транскордонне супутникове телерадіомовлення і міжнародний супутниковий інформаційний обмін» та «Про основи регулювання Інтернету», Модельний кодекс інтелектуальної власності для держав-учасниць СНД.

Наведене дозволяє дійти висновку, що у рамках багатостороннього співробітництва був створений міжнародний механізм охорони прав організацій мовлення. Однак, доводиться констатувати, що чинні міжнародні та регіональні договори не гарантують організаціям мовлення належного рівня охорони їх прав та можливості захистити та реалізувати свої інвестиції у зв'язку з поширенням програм (передач) у цифровому форматі та глобальній мережі Інтернет.

Під впливом стрімкого розвитку цифрових та телекомунікаційних технологій, організації мовлення залишаються незахищеними, а система міжнародно-правової охорони у цій сфері відносин змушена зазнавати кардинальних змін.

Проблема, з-поміж іншого, полягає у тому, що наріжним каменем міжнародної системи охорони у цій галузі як і раніше залишається Римська конвенція, тоді як стосовно прав виконавців і виробників фонограм був укладений новий Договір ВОІВ про виконання і фонограми, який вдосконалив охорону прав цих суб'єктів до вимог епохи цифрових технологій та Інтернету.

З огляду на це, гостро відчувається потреба у здійсненні актуалізації діючих міжнародних норм та запровадженні нових стандартів охорони прав організацій мовлення, що відповідатимуть вимогам наукового-технічного прогресу.

На наше глибоке переконання, для розв'язання цієї проблеми слід розробити та прийняти уніфікований міжнародний документ про охорону прав організацій мовлення, у якому були б ураховані та усунені основні недоліки існуючої міжнародної охорони. Цей акт повинен розглядатися як додатковий інструмент до Римської конвенції. Новий договір має охоплювати цілий ряд цифрових та телекомунікаційних новацій, розвивати використання мережі Інтернет, як середовища для діяльності у сфері мовлення, та бути спроможним захистити від маніпулювання сигналами мовлення. Як зазначалось, сьогодні в Брюсселі ведеться робота з цього приводу, однак сфера дії проекту Договору про охорону організацій мовлення не враховує сучасного розвитку телекомунікаційних технологій і обмежується охороною традиційного мовлення.

Необхідно також вжити низку заходів з метою удосконалення численних спеціальних регіональних та двосторонніх міжнародних договорів, які повинні відповідати зазначеному документу, а також розширювати та конкретизувати його основні положення. Одночасно мають проводитися заходи в межах окремих держав щодо приведення законодавства у відповідність з положеннями нового міжнародного документа. Більшість його положень могла б лягти в основу при удосконаленні національних законодавчих положень з відповідних питань.

1.3 Методологія дослідження охорони прав організацій мовлення

Наукове забезпечення правотворчих процесів тісно пов'язане з необхідністю посилення методологічної озброєності юридичної науки. За останні роки методологічний арсенал правознавства значно оновився. Зріс якісно й кількісно, внаслідок чого виникла реальна здатність при здійсненні наукових досліджень використовувати як традиційні, так і нові методики, більшість з яких пов'язана з комп'ютеризацією наукового пошуку, використанням його аналітичних можливостей, розширенням через Інтернет зв'язків із зарубіжною правовою наукою.

Будь-яке соціальне експериментування повинно бути осмисленим і оправданим, оскільки лише передова методологія, застосування новітніх технологій можуть забезпечити прогрес у правовому регулюванні, а хибна методологічна база – фактор дестабілізації системи права.

Методологія будь-якої науки – це вчення про принципи побудови, форми та засоби наукового пізнання. Аналогічно методологію охорони прав організацій мовлення можна визначити як теорію та практику дослідження основних напрямів діяльності організацій мовлення, а також методів і засобів їх реалізації.

З погляду методології, правова охорона діяльності організацій мовлення будь-якої держави є складним, багатим за змістом, але внутрішньо суперечливим явищем. Це особливо помітно в Україні. З одного боку, в нашій державі активізується процес пристосування законодавчих положень до телекомунікаційних та цифрових новацій, з іншого – обрання стратегічного курсу України на вступ у ЄС вимагає адаптації національних норм з правом інтеграційного об'єднання у досліджуваній сфері відносин. Практика застосування норм, які регламентують відносини щодо діяльності організації мовлення, поступово розширюється. Водночас, суди на практиці стикаються з низкою проблем, які зумовлені недосконалістю законодавчих приписів.

Основою методології досліджуваної проблеми є синергетична ідея наукового пошуку. При цьому серед ключових ідейних парадигм, які найкраще виражають зміст синергетики цивільно-правових відносин, що виникають у сфері мовлення, є такі: 1) досліджувані системи складаються з кількох або багатьох частин, які взаємодіють одна з одною; 2) ці системи є нелінійними; 3) це відкриті системи, далекі від рівноваги; 4) ці системи схильні внутрішнім і позаштатним коливанням; 5) системи можуть стати нестабільними; 6) у них відбуваються якісні зміни; 7) у них виявляються нові якості при практичній правовій реалізації; 8) виникають просторові, тимчасові, просторово-часові або функціональні структури; 9) структури можуть бути впорядкованими або хаотичними. Тобто, синергетика вказує на багатшаровість наукового пошуку векторів розвитку законодавства України у сфері охорони суміжних прав організацій мовлення, юридичні

доктринальні дослідження можуть знаходитися у конфлікті, дисонансі і ми стоїмо на позиції наукових дебатів, як процесу пошуку істини. Правова культура і свідомість сучасної держави, та й всього глобалізаційного простору, не відрізняється стабільністю, тому і цивільна законодавча база, зокрема у сфері охорони виключних прав організацій мовлення, потребує синергетичного підходу.

В основу методології діяльності організації мовлення має бути покладено комплексний підхід з використанням філософських принципів єдності соціально-правового і гносеологічного аналізів, об'єктивності, історизму, конкретності істини, повинні використовуватися наукові досягнення різних суспільних наукових шкіл.

Філософсько-світоглядною основою дослідження є ідеї законності та справедливості. У дослідженні використано діалектичний метод, що є пізнанням реальної дійсності, в основу якого покладено зв'язок теорії і практики, принципи детермінованості явищ, взаємодії внутрішнього і зовнішнього, суб'єктивного і об'єктивного. Це дало змогу розглянути в розвитку та взаємозв'язку державно-правові процеси і явища, зокрема юридичну природу суб'єктів та об'єктів організацій мовлення у системі правової охорони інтелектуальної власності, реалізацію норм права, встановити їх ціннісне значення для суспільства, а також дійти висновку, що право без пізнання перестає бути правом, стає несправжнім, «антиправом». Для встановлення прогалин застосування досліджуваної проблематики нами проаналізовані показові судові рішення (Постанова Київського апеляційного господарського суду від 01 березня 2011 р., справа № 15/40-20/353, Постанова Донецького окружного адміністративного суду від 01 червня 2011 р., справа № 2а/0570/5162/2011, Постанова Одеського окружного адміністративного суду від 25 січня 2011 р., справа № 3825/10/1570 тощо).

Загальнонаукові методи – це загальні підходи, принципи пізнання щодо досліджень, які використовуються всіма науками.

Системний метод використовувався для дослідження розкриття особливостей надання охорони результатам діяльності організації мовлення. Діяльність організації мовлення є множиною взаємопов'язаних частин (норми права, владна діяльність, компетентні органи). Усі елементи цієї множини перебувають у взаємній

залежності, і вивчення окремо кожного елементу дало змогу виявити властивості єдиного цілого. Систематизувавши цивільно-правові відносини, які виникають у сфері мовлення і пов'язані з наданням охорони організаціям мовлення, розглянуто комплексно їхній вплив на інформаційний контент.

Загальновідомо, що одним із головних напрямів реалізації системного методу є використання принципів цілісності, всебічності, системотворчих відносин частин і елементів, субординації, динамічності, випереджального відображення. За допомогою принципу цілісності розглянуто діяльність організацій мовлення як єдине ціле, суть якого зводиться до властивостей його окремих елементів тільки частково. Принцип всебічності допоміг врахувати всі внутрішні особливості зв'язків і відносин між суб'єктами суміжних прав організацій мовлення, а також виявити фактори, що впливають на її функціонування. Досліджуючи питання змісту суб'єктивних прав організацій мовлення, нами використано принцип системотворчих відносин, що передбачає визначення саме тих зв'язків між частинами системи, які забезпечують її цілісність, існування та розвиток. Принцип динамічності зумовив дослідження організації мережевого мовлення як явища, що має здатність змінюватися під впливом різних соціально-політичних факторів. Огляд та аналіз попередніх наукових вітчизняних та зарубіжних досліджень був здійснений крізь призму принципу випереджального відображення, згідно з яким ми не обмежились лише констатацією наявного стану проблеми, а спробували спрогнозувати її розвиток у майбутньому.

У дослідженні використано соціологічні підходи для з'ясування специфіки цивільно-правової охорони прав організацій мовлення. Статистичні дані останніх років використовувалися щодо розвитку кабельного телебачення в Україні, абонентської плати кабельних мереж, доходів кабельного телебачення.

При дослідженні специфіки діяльності організацій кабельного телебачення застосування функціонального методу сприяло виокремленню функцій цього явища та з'ясуванню його значення для вдосконалення законодавства України у сфері інтелектуальної власності. Функції і повноваження органів державної влади та міжнародних організацій досліджувалися також із врахуванням вказаної методики.

Суть історичного методу полягає у врахуванні всього позитивного, накопиченого історичним досвідом, в аналізі помилок і недоопрацювань, а також за його допомогою досліджувалася еволюція змісту досліджуваного об'єкту, причини та наслідки його розвитку. Аспект історизму в даному випадку дозволяє зрозуміти особливості сучасної правової системи України, історію її розвитку, усвідомити, що все, існуюче нині, розвинулось з правової дійсності, яка існувала раніше, сучасний стан правової системи є відповідним етапом її розвитку, в якому існують відповідні тенденції. Історико-правова методологія сконцентрована на двох тенденційних аспектах: дослідження історичних джерел, що закріплювали охорону прав організацій мовлення («Основи цивільного законодавства СРСР і республік», ЗУ «Про внесення змін до Цивільного кодексу Української РСР») та аналіз політичних-правових та соціально-економічних парадигм, що здійснювали вплив на досліджуваний предмет. Врахування цієї позиції дає змогу, залежно від характерних умов розвитку нашої держави, політичної атмосфери в суспільстві, виокремити й простежити зміни в телекомунікаційних технологіях, мультимедійному середовищі, розвитку Інтернету та мобільної телефонії.

Прикладне значення в роботі мали загальні логічні прийоми (аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання). Аналіз – це поділ цілого на складові елементи та їхнє поетапне вивчення [219, с. 35–37]. Зокрема, таким чином досліджувалися парадигмальні співвідношення цивілістично-понятійного апарату дефініцій «правове регулювання», «охорона прав інтелектуальної власності», «захист прав інтелектуальної власності». Найсуттєвішим проявом аналізаційної роботи дисертанта вбачається в тому, що цей метод застосовувався для аналізу законодавчої бази, концептуальних аспектів її змінного простору у напрямку модернізації правового поля діяльності організацій мовлення в Україні.

Синтез – це поєднання частин у ціле. Дисертант концептує поєднання трьох різнорівневих елементів телебачення, радіо та Інтернету в цілісний комплекс суспільного мовлення на правовій паритетній основі та власного корпоративного духу для задоволення інформаційних потреб усіх громадян.

Індукцією є умовивід від часткового до загального, у процесі якого на підставі знання про частину предметів одного класу робиться висновок про клас загалом. Такого типу методологіювання застосовується для з'ясування сутності та різновидів ознак немайнових прав організацій мовлення, внаслідок чого визначається дефініція зазначеного поняття.

Дедукція – це логічний прийом, за допомогою якого на підставі знань загального отримують знання окремого [219, с. 36–37]. Право в нормативній формі повинно відображати вимоги загальнолюдської справедливості, слугувати інтересам суспільства загалом, а не окремим його прошаркам. Будучи різновидом правової діяльності, діяльність організацій мовлення повинна відповідати вищезазначеним критеріям. У правовій державі органи державної влади повинні функціонувати на принципах законності і демократизму, тому акцентується увага на удосконаленні діяльності Нацради, Громадської ради при системі Суспільного телерадіомовлення та інших органів, що пов'язані з діяльністю організації мовлення.

Для вивчення внутрішніх і зовнішніх зв'язків об'єкта дослідження суттєве значення має моделювання – розумове, ідеальне сприйняття. Ця операція дозволяє формувати наукові поняття, що відображають загальні властивості явищ, абстрагуючись від їх конкретних, випадкових властивостей. Цей метод є ефективним засобом виявлення суттєвих ознак, явищ та процесів за допомогою моделі. У дослідженні обґрунтовано модель сутності правового регулювання шляхом формування єдиного базового нормативного акту, який структуруватиме, упорядковуватиме та врегульовуватиме відносини щодо охорони прав організацій мовлення.

Спеціально-юридичні методи – це способи пізнання, які вироблені загальною теорією права. До них належать формально-юридичний метод, метод тлумачення і порівняльно-правовий (компаративістський) метод.

За допомогою формально-юридичного методу нам вдалось встановити зовнішні ознаки діяльності організацій мовлення, виробити поняття і дати визначення цьому явищу, сформулювати право на назву програми організації мовлення як самостійне

немайнове право, завдяки етимологічному правовому прийому дослідити сутність феноменів «право на недоторканність» та «право на цілісність».

Досліджуючи питання, що стосуються немайнових прав, ми дійшли висновку – саме метод тлумачення, як спосіб усвідомлення та роз'яснення змісту юридичних норм виходячи за межі буквального розуміння, є базовим на стадії з'ясування змісту правової норми. Проблематика, що висвітлена у підрозділі 3.2 дослідження вказує на автентичність здійснюваного доктринального тлумачення, оскільки на основі загального наукового і раціонального матеріалу нами виокремлено специфічні риси охорони майнових прав організацій мовлення.

Метод класифікації застосовували для визначення суб'єктів та об'єктів організацій мовлення у системі правової охорони інтелектуальної власності. Зокрема, підрозділ 2.1 досліджує різновиди організацій мовлення та види мовлення за правовими, технічними і соціальними критеріями, при цьому у науковій доктрині сучасного цивільного права відсутній стандартний ортодоксальний артефакт зазначених феноменів.

Метод документального аналізу – для визначення напрямів діяльності організацій мовлення шляхом з'ясування специфіки окремих їх частин (програм та передач) та узагальнення в єдине ціле. Чинна судово-документальна практика вказує на нагальну потребу внесення змін до умов ліцензування мовлення, проаналізовані документи звітності організацій мовлення (наприклад, Телерадіокомпанії «АТВ при Одеській національній академії зв'язку ім. О. С. Попова») розкривають аспекти необхідності удосконалення діяльності у правовій та соціально-технічній сфері.

Будь-яке теоретичне дослідження потребує опису, аналізу, уточнення понятійного апарату. Термінологічний принцип передбачає вивчення історії термінів і позначуваних ними понять, розроблення або уточнення змісту понять, встановлення взаємозв'язку і субординації понять, їх місця в політичному апараті теорій, на основі чого будується дослідження. Дослідити проблему визначення понять «організація мережевого мовлення, мережеве мовлення, договору про надання послуг кабельного телебачення» допоміг метод термінологічного аналізу. Завдяки автентичному мовному аналізу ми дійшли висновку, що слід кардинально

переглянути понятійно-категоріальний апарат та обсяг прав, наданий організаціям мовлення, для приведення їх у відповідність із сучасними тенденціями розвитку новітніх технологій.

Компаративістський метод впливає насамперед на зіставлення європейського досвіду з українською законодавчою базою. Складові елементи порівняльного методу полягають у: 1) виявленні окремих рис явищ у сфері охорони суміжних прав організацій мовлення; 2) співставлення визначних рис; 3) оцінювання з позицій ефективності, справедливості, правових реалій, правової політики та української ментальності тощо. Порівняльно-правова методика застосовується також для встановлення ефективності охорони прав організацій мовлення в таких країнах, як Польща, Франція, Німеччина, США, країни СНД тощо, в умовах інформаційно-технологічного розвитку, урахування особливостей конвергенції у цій сфері відносин, приведення законодавства України у відповідність до положень міжнародних договорів та загальноновизнаних стандартів.

Проте, очевидно, що складність і різноманітність проблем, які торкаються охорони прав організацій мовлення, мають багато дискусійних теоретичних аспектів, вони недостатньо чітко регламентовані в нормах чинного законодавства, а правове регулювання відповідних положень не відповідає сучасним вимогам розвитку цифрової та комп'ютерно-мережевої технологій. Все це зумовлює необхідність використання різних методологічних підходів у їх сукупності, оскільки тільки в цьому випадку можна отримати цілісне уявлення про узагальнену теоретичну концепцію правової охорони прав інтелектуальної власності на програми (передачі) організацій мовлення та систему практично-прикладних заходів, спрямованих на її реалізацію шляхом вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Висновки до розділу 1

На основі проведеного аналізу можна дійти висновку, що чинне законодавство у сфері охорони прав організацій мовлення загалом віддзеркалює ті перетворення, що відбуваються у світовій спільноті.

Водночас, доводиться констатувати, що законодавець не завжди встигає за стрімким розвитком технологічного прогресу, як наслідок, в існуючому механізмі правового регулювання досліджуваного суб'єкта залишаються численні недоліки. З огляду на це, забезпечення в Україні сприятливих умов для створення, використання і захисту результатів діяльності організацій мовлення зумовлює необхідність подальшого удосконалення правового поля.

Основними цілями вдосконалення національного законодавства у сфері охорони прав організацій мовлення є: підвищення рівня та ефективності охорони прав організацій мовлення в умовах розвитку новітніх технологій, урахування особливостей конвергенції у цій сфері відносин, приведення законодавства у відповідність до положень міжнародних договорів, учасницею яких має намір стати Україна, гармонізація національного законодавства з правом ЄС, а також адаптування кращого європейського досвіду регулювання мовлення.

Крім того, проведений аналіз як чинного законодавства, так і висловлених в літературі поглядів дає підстави для таких висновків:

- за своїм правовим змістом законодавство у сфері охорони прав мовників становить сукупність нормативно-правових актів, які забезпечують регулювання відносин, що виникають з приводу створення, використання і захисту прав організацій мовлення на свої програми (передачі);

- у сфері охорони прав організацій мовлення існує два рівні правового регулювання відносин: міжнародний та національний;

- вбачаємо можливим виокремити основний та допоміжний рівні нормативних актів у сфері охорони суміжних прав організацій мовлення;

- важливою умовою ефективності і дієвості законодавства у досліджуваній сфері є впровадження механізму міжнародного співробітництва;

- одним з важливих векторів законотворчої роботи є приведення чинного законодавства України про суміжні права мовників у відповідність до права ЄС;

- у рамках багатостороннього співробітництва був створений міжнародний механізм охорони прав організацій мовлення. Під впливом стрімкого розвитку цифрових та інформаційно-телекомунікаційних технологій мовники залишаються незахищеними, а система міжнародно-правової охорони у цій сфері відносин змушена зазнавати кардинальних змін;

- наріжним каменем міжнародної системи охорони залишається Римська конвенція, тоді як стосовно прав виконавців і виробників фонограм був укладений новий Договір ВОІВ про виконання і фонограми, який вдосконалив охорону прав цих суб'єктів до вимог епохи цифрових технологій та Інтернету;

- у рамках Римської конвенції, пропонуємо організаціям мовлення надати виключне право на розповсюдження оригіналів та записів їх передач будь-яким способом, яке покликане забезпечити їм можливість для ефективної охорони результатів їх діяльності в глобальній мережі Інтернет та інших цифрових, телекомунікаційних мережах;

- до тексту Римської конвенції слід ввести положення, які забезпечуватимуть охорону стосовно кабельного і супутникового мовлення;

- з метою уникнення доволі радикальних змін та керуючись ст. 22 Римської конвенції, доцільно було б переглянути її положень у вигляді протоколу, що є більш гнучким та лояльним підходом порівняно з її повномасштабним переглядом;

- необхідно поширити сферу дії Конвенції про супутники на супутники прямого мовлення;

- у Брюссельській конвенції необхідно передбачити відповідальність за несанкціоноване виробництво, продаж, прокат та надання доступу до пристроїв та систем по декодуванню закодованих сигналів, несучих програми, без дозволу законного розподільника;

- найбільших успіхів у створенні регіональної системи охорони інтелектуальної власності вдалося домогтися державам-членам ЄС. Правове поле ЄС забезпечує найвищий рівень охорони суміжних прав організацій мовлення;

- нормативний скелет правової системи ЄС становлять директиви, які стали черговим кроком на шляху до надання охорони прав організацій мовлення більш високого рівня;

- невід'ємним елементом міжнародної системи охорони права інтелектуальної власності є міжнародні організації, основна заслуга яких полягає у тому, що спочатку вони служать форумом для обговорень актуальних проблем при розробці нових міжнародних стандартів, а потім сприяють популяризації прийнятих угод;

- гостро відчувається потреба у здійсненні актуалізації діючих міжнародних норм та запровадженні нових стандартів охорони прав організацій мовлення, що відповідатимуть вимогам науково-технічного прогресу;

- необхідно розробити та прийняти Міжнародний договір про охорону прав організацій мовлення, у якому мають бути враховані та усунені основні недоліки існуючої міжнародної охорони, а також цей документ має охоплювати цілий ряд технологічних новацій;

- слід вжити низку заходів з метою удосконалення численних спеціальних універсальних, регіональних та двосторонніх міжнародних договорів, які повинні відповідати зазначеному документу, а також розширювати та конкретизувати його основні положення. Одночасно мають проводитися заходи в межах окремих держав щодо приведення законодавства у відповідність з положеннями нового міжнародного документа.

Основою методології дослідження у сфері охорони прав організацій мовлення є синергетична ідея наукового пошуку.

РОЗДІЛ 2

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА СУБ'ЄКТІВ ТА ОБ'ЄКТІВ ОРГАНІЗАЦІЙ МОВЛЕННЯ У СИСТЕМІ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1 Правовий статус організацій мовлення

2.1.1 Понятійно-категоріальний апарат, характерні риси, порядок легалізації та діяльності організацій мовлення

У цивілістичній науці суб'єктом права прийнято вважати особу (фізичну особу, організацію, інше соціальне утворення), що може бути носієм суб'єктивних цивільних прав та обов'язків та, відповідно, виступати учасником цивільних правовідносин. Серед кола цих учасників вагоме місце посідають суб'єкти права інтелектуальної власності. Легальне визначення окресленого терміна регламентоване ст. 421 ЦКУ. Так, суб'єктами права інтелектуальної власності є творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та/або майнові права інтелектуальної власності відповідно до ЦКУ, іншого закону або договору [241]. Зі змісту вказаної норми випливає, що дефініція терміна подана через зазначення окремих груп осіб, які визнаються творцями, та характеристики прав, якими вони наділені. При цьому «творцем» слід вважати особу, творчою працею якої створюється результат інтелектуальної, творчої діяльності. Помилковою, на нашу думку, є позиція фахівців, які вважають, що творцями об'єктів права інтелектуальної власності не можуть бути юридичні особи [113, с. 12; 167, с. 73; 70, с. 13]. Наочним прикладом юридичних осіб-творців є організації мовлення, які беззаперечно є творцями створюваного ними інформаційного контенту.

Виходячи з наведеного, дефініцію терміна «суб'єкт права інтелектуальної власності» можна сформулювати наступним чином: творець (фізична або юридична

особа) об'єкту права інтелектуальної власності та інші особи, яким належать немайнові та майнові права у сфері інтелектуальної власності.

У сферу правового впливу права інтелектуальної власності входить діяльність, що здійснюють організації мовлення, потреба в охороні яких зумовлена значними фінансовими та організаційно-технічними затратами при створенні та розповсюдженні інформаційного контенту.

Зауважимо, що із практичної точки зору усіх носіїв виключних суміжних прав поділяють на дві групи – первинні та похідні [85, с. 18].

Первинним суб'єктом є організація мовлення, власними зусиллями якої створено передачу. При визначенні такого суб'єкта підлягає застосуванню презумпція належності суб'єктивних прав телерадіоорганізації, найменування (позивні, логотип) якої зазначено під час трансляції програми.

Відзначимо, що серед цивілістів висловлювалась думка, що юридичні особи можуть бути лише похідними суб'єктами [10, с. 76]. Сумнівною видається й висунута М. В. Гордоном концепція первісного авторського права юридичної особи, яке виникає у тих випадках, коли конкретні автори не можуть бути точно визначені [41, с. 50]. Вважаємо, що така позиція є хибною, оскільки право суб'єкта є похідним, якщо воно раніше належало іншому суб'єктові, а організації мовлення у випадку створення власного інформаційного контенту не присвоюють чие-небудь авторство.

До другої групи належать правонаступники первинних суб'єктів, якими можуть бути особи, які набули майнових прав відповідно до договору у порядку, передбаченому главою 75 ЦК. При цьому утрудненим на практиці є виявлення усього ланцюга передачі прав на використання програм при неодноразовому правонаступництві та значною кількістю вторинних правоволодільців.

Виходячи з приписів ст. 1 Закону про авторське право, термін «організація мовлення» поширюється на дві категорії суб'єктів: організації ефірного та кабельного мовлення [171]. На наше глибоке переконання, наведене положення варто доповнити організаціями, що мовлять у глобальній Мережі та інших видах телекомунікаційних мереж у випадку розповсюдження ними власного

інформаційного продукту. У ролі цих суб'єктів можуть виступати особи, які мають офіційне місцезнаходження на території України та здійснюють трансляцію за допомогою передавачів, розташованих на території України.

Організацією ефірного мовлення слід вважати телерадіоорганізацію, що здійснює публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гамма-променів тощо) у будь-якому частотному діапазоні (у тому числі й з використанням супутників). Організація кабельного мовлення – це телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі на віддаль сигналу за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного чи підводного кабелю (провідникового, оптоволоконного чи іншого виду) (ст. 1) [171].

Відповідно до Закону про телебачення телерадіоорганізацією є зареєстрована у встановленому законодавством порядку юридична особа, яка на підставі виданої Нацрадою ліцензії на мовлення створює або комплектує та/чи пакетує телерадіопрограми і/або передачі та розповсюджує їх за допомогою технічних засобів мовлення (ст. 1) [192].

Закон про телебачення, на відміну від ЦК та Закону про авторське право, оперує терміном «телерадіоорганізація», який є синонімом терміна «організація мовлення». Окрім того, у вказаному нормативному акті згадується такий суб'єкт як мовник. При з'ясуванні сутності діяльності цього суб'єкта, вбачається, що він тлумачиться аналогічно до терміна «телерадіоорганізація», за винятком певних уточнень, які не містять суттєвого смислового навантаження. Тотожність цих категорій також впливає із дослідження самого тексту Закону: в одних статтях для позначення суб'єкта суміжних прав вживається термін «телерадіоорганізація», а в інших – «мовник». Для усунення різнозначень та з метою єдиного позначення суб'єкта інформаційної діяльності, який наділений виключними правами на програми (передачі), вбачаємо доцільним внести відповідні корективи у ст. 1 Закону про телебачення: іменувати суб'єкта інформаційної діяльності як організація мовлення;

замінити у тексті терміни «мовник», «телерадіоорганізація» на «організація мовлення» та вилучити відповідні визначення.

З наведених дефініцій спробуємо виокремити основні ознаки, які характеризують організацію мовлення:

- досліджувані суб'єкти наділені статусом юридичної особи. На нашу думку, законодавець суттєво звужує коло осіб, які можуть здійснювати мовлення та відповідно визнаватися суб'єктами виключних прав на програму (передачу). При цьому варто пригадати приписи ст. 2 Європейської конвенції про транскордонне телебачення, у якій регламентовано, що телемовник – фізична чи юридична особа, яка несе редакційну відповідальність за складання телевізійних програмних послуг, призначених для прийому, який здійснює громадськість, і яка транслює їх сама, чи для якої їх передає третя сторона в повному обсязі й без змін [59]. Як бачимо з наведеного визначення, на відміну від українського законодавства європейське право допускає, що мовником може виступати не лише юридична, а й фізична особа. Зауважимо, що такої ж думки дотримуються деякі науковці [3, с. 10] та законодавці ближнього зарубіжжя (ст. 2 Закону Грузії «Про мовлення») [128], (ст. 2 Кодексу телебачення і радіо Республіки Молдова) [77]. Нам також імпонує ця позиція, тому вбачаємо доцільним у законодавчих положеннях розширити коло суб'єктів, які спроможні набувати виключних прав на програми, за рахунок фізичних осіб-підприємців;

- з положень ст. 1 Закону про телебачення випливає, що організація мовлення є суб'єктом інформаційної діяльності, якому притаманні риси аудіовізуального ЗМІ;

- окреслені суб'єкти суміжних прав повинні розповсюджувати телевізійні чи радіопроекти шляхом трансляції та ретрансляції. Особи, які лише створюють інформаційний продукт для подальшої трансляції мовником, до прикладу, студії-виробники, не розглядаються як організації мовлення;

- трансляції та ретрансляції мають бути спрямовані на приймання споживачами;

- організації мовлення повинні здійснювати публічне сповіщення програм, у тому числі власного виробництва. Організаціям, які лише ретранслюють «чужі»

програми (провайдери програмної послуги) – виключні права не надаються;

- ознакою, яка не знайшла належного закріплення на законодавчому рівні є те, що організація мовлення повинна брати на себе ініціативу і нести правову та редакційну відповідальність за створення, монтаж, зміст програм (передач), час їх виходу в ефір та правомірність трансляції. Варто зауважити, що на 22 сесії Постійного комітету з авторського права і суміжних прав ВОІВ, яка мала місце з 15 по 22 червня 2011 р., досягнуто згоди щодо обов'язковості включення до дефініції терміна «організація ефірного мовлення та організація кабельного мовлення» окресленої ознаки [273]. На наше глибоке переконання, цей критерій має знайти відображення у національному законодавстві, шляхом викладення ч. 6 ст. 6 Закону про телебачення у новій редакції.

Зважаючи на викладене, вважаємо, що визначення, окреслене в ст. 1 Закону про телебачення, потребує доопрацювання, зокрема: організація мовлення – це суб'єкт господарювання (юридична особа або фізична особа-підприємець), який на підставі виданої Нацрадою ліцензії на мовлення створює (комплектує та/або пакетує) програми (передачі) та розповсюджує їх у відкритому або кодованому вигляді відповідно до сітки мовлення або каталогу програм за допомогою технічних засобів мовлення шляхом трансляції/ретрансляції для приймання їх споживачами.

Окрім того, варто звернути увагу на ту обставину, що законодавець при визначенні терміну «організація ефірного мовлення» посилається на технологічні платформи дистрибуції мовного контенту, що, на наш погляд, є не зовсім правильно, оскільки з розвитком новітніх технологій, поряд з традиційними платформами (супутниковими, кабельними, наземними частотами), трансляція може здійснюватись через мобільні пристрої, Інтернет, що безумовно не відобразилось у законодавстві. Тому вважаємо доцільним зайняти технологічний нейтралітет, що позбавляє необхідності вказівки на платформи, за допомогою яких програми можуть бути доведені до загального відома. Закріплення у законодавстві технологічно нейтральних визначень забезпечить охорону не лише організаціям мовлення, які здійснюють мовлення за допомогою традиційних платформ та мереж, а й легальним суб'єктам інформаційної діяльності, які функціонують у рамках нових засобів

комунікації або платформ. З огляду на це, посилання на способи розповсюдження слід вилучити із законодавчих положень.

Заснування телерадіоорганізації здійснюється за волевиявленням правомочної юридичної особи або громадянина України. Однак не всі суб'єкти господарювання можуть бути засновниками організацій мовлення. Обмеження у реалізації цього права зокрема торкається іноземних юридичних і фізичних осіб та апатридів. Однак, обмеження участі нерезидентів при заснуванні телекомпанії не позбавляє їх можливості безперешкодно ставати її співвласниками. Частина 3 ст. 12 Закону про телебачення є відсилочною нормою та не врегульовує питання участі іноземних юридичних та фізичних осіб у статутному капіталі організації мовлення, що призводить до появи компаній з стовідсотковими іноземними інвестиціями.

Для усунення цієї правової колізії необхідно внести зміни до згаданої норми, чітко розмежувавши статус власників, засновників та учасників організацій мовлення, які є іноземними суб'єктами господарювання, та встановивши максимальний розмір їх частки у статутному капіталі (до прикладу, щонайбільше 50 %).

Порядок легалізації організації мовлення, як суб'єкта господарської діяльності, регламентований ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців». У Законі про телебачення зазначено, що телерадіоорганізації після отримання ліцензії на мовлення зобов'язані зареєструватись як суб'єкт інформаційної діяльності. Відомості про таку спеціальну реєстрацію вносяться до Державного реєстру телерадіоорганізацій України, що ведеться Нацрадою.

Станом на 31 грудня 2011 р. до Держреєстру внесено дані про 1704 телерадіоорганізації та суб'єктів інформаційної діяльності, а саме: 1636 телерадіомовних організацій та провайдерів програмної послуги, 68 суб'єктів інформаційної діяльності [64].

На наше глибоке переконання, реєстрація організацій мовлення та провайдерів програмної послуги, як суб'єктів інформаційної діяльності є недоцільною, оскільки створює зайві перешкоди для здійснення діяльності цими суб'єктами. Ці суб'єкти і так набувають спеціального статусу при здійсненні ними інформаційної діяльності.

Щодо ведення реєстру, відомості до нього можуть вноситись автоматично при видачі відповідної ліцензії.

Як впливає з диспозиції ст. 11 Закону про телебачення, структуру національного телерадіомовлення становлять: державні (НТК, НРК) та комунальні телерадіоорганізації (засновані органами місцевого самоврядування за участі територіальних громад), система Суспільного телебачення і радіомовлення України, приватні, незалежно від способу розповсюдження програм, громадські та інші телерадіоорганізації, засновані відповідно до вимог законодавства України [192]. Однак доводиться констатувати, що фактично функціонують лише державні та приватні (комерційні) мовники.

На наше переконання, національну телерадіомовну систему слід диференціювати на два сегменти: суспільний та приватний. Зауважимо, що такої ж позиції дотримуються законодавці ближнього зарубіжжя, класифікуючи організації мовлення на суспільні та приватні (ст. 2 Закону Грузії «Про мовлення») [128]. З огляду на це, приписи спеціального закону, які містять згадку про державні організації, варто вилучити, коли буде впроваджено суспільне телебачення (докладніше висвітлено це питання у підрозділі 2.1.3.).

Залежно від територіального покриття розрізняють загальнонаціональні, регіональні, місцеві та закордонні категорії мовлення, канали мовлення або багатоканальні телемережі. Так, сьогодні у сфері телевізійного мовлення працює 30 загальнонаціональних та 63 регіональних канали, а в радіомовній сфері – 15 загальнонаціональних та 50 регіональних [64]. Окрім того, організації мовлення доцільно структурувати за такими ознаками: способом розповсюдження (ефірні, кабельні, супутникові, мережеві); формою власності (державні, приватні, комунальні); метою створення (комерційні, неприбуткові).

Зауважимо, що сама по собі реєстрація не є достатньою підставою для здійснення мовниками діяльності. Законне право розпочати мовлення телерадіоорганізація набуває лише з моменту отримання ліцензії, яка є основним інструментом державного регулювання у сфері телебачення і радіомовлення.

Ліцензією на мовлення вважається документ державного зразка, який видається Нацрадою та засвідчує право ліцензіата відповідно до умов ліцензії здійснювати мовлення, використовувати канали мовлення, мережі мовлення, канали багатоканальних телемереж [192]. Потреба у ліцензуванні діяльності у сфері мовлення зумовлена необхідністю регулювання розподілу радіочастотного спектру як обмеженого природного ресурсу, а також тим, що такий спосіб розповсюдження інформації як теле- і радіомовлення істотно впливає на формування світогляду громадськості.

Засади ліцензування телерадіомовлення чітко окреслені ЗУ «Про телебачення і радіомовлення», «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» та Планом розвитку національного телерадіоінформаційного простору України.

На сьогодні ліцензуючим органом є Нацрада, яка видає ліцензії на такі види мовлення: супутникове, ефірне, кабельне у багатоканальних кабельних телемережах (у тому числі з використанням технології IPTV), проводове, багатоканальне (з використанням багатоканальних ефірних телемереж, цифрових мультиплексів).

Відповідно до передбаченої законодавством процедури для отримання ліцензії на мовлення юридична особа подає до Нацради заяву, за результатами розгляду якої приймається рішення про видачу ліцензії або про відмову в її видачі. Вичерпний перелік відомостей, які повинні міститися у заяві, та долучених до неї матеріалів міститься у ст. 24 Закону про телебачення [192]. Українське законодавство не містить вимог щодо фінансового стану претендента, а також не окреслює строки здійснення діяльності за кошти засновника. Для порівняння зазначимо, що молдовським законодавством визначено, що рішення про видачу ліцензії приймається тільки з урахуванням реальної фінансової життєздатності заявника (ст. 23 Кодексу телебачення і радіо Республіки Молдова) [77]. Безперечно, наявність фінансово-економічної можливості забезпечення створення та/або розповсюдження програм є вкрай важливою передумовою для безперебійної роботи каналів та мереж мовлення. З огляду на це, до заяви слід долучати офіційні документи, що підтверджують ймовірні джерела фінансування на перший рік діяльності.

На нашу думку, недоліком законодавства слід вважати обмежені вимоги до особи ліцензіата, оскільки ліцензіатами у сфері мовлення можуть бути не лише юридичні особи, а й фізичні особи-підприємці.

У ч. 3 ст. 27 Закону про телебачення законодавець чітко окреслив перелік умов, які зазначаються у ліцензії на мовлення [192]. Вважаємо, що окремі приписи, які міняються періодично (до прикладу, сітки мовлення часто міняються, зважаючи на смаки глядачів/слухачів, та з огляду на те, що укладені з дистриб'юторами правочини обмежені часовими рамками), не варто включати до умов ліцензії.

Ліцензування окремих видів мовлення відбувається на конкурсних засадах або без конкурсів. Зокрема, видача ліцензії на ефірне мовлення та багатоканальне мовлення з використанням радіочастотного ресурсу здійснюється за результатами відкритих конкурсів. Як впливає з приписів п. 3.6 Плану розвитку національного телерадіоінформаційного простору України, цифрове мовлення з використанням радіочастотного ресурсу України ліцензується як багатоканальне мовлення [149], тобто теж на конкурсних засадах. Конкурс на отримання ліцензії ініціюється, оголошується і проводиться Нацрадою відповідно до вимог ст. 25 Закону про телебачення [192]. Нацрада оголошує конкурс за наявності вільних каналів, часу на каналах (мережах), мереж мовлення.

Закон про телебачення є недосконалим у частині регулювання конкурсної процедури ліцензування. Не завадила б більш прозора процедура формування конкурсних умов, відкритість при розгляді заяв потенційних ліцензіатів та прийняття рішення про видачу ліцензії. Видається, що 60 днів недостатньо для того, щоб претендент встигнув підготувати необхідну документацію для подачі заяви.

Законодавцем також чітко не окреслені вимоги до телерадіоорганізацій у процесі участі у конкурсі. Так, ч. 2 ст. 9 Закону про телебачення регламентовано, що при проведенні конкурсів на видачу ліцензії на мовлення Нацрада керується необхідністю забезпечення інформаційних потреб громадян [192]. Термін «інформаційні потреби» може трактуватись неоднозначно, що призводитиме до надання преференцій окремим суб'єктам інформаційної діяльності. Крім цього,

варто зазначити, що факт неповернення конкурсної гарантії особам, які не перемогли в конкурсі, суперечить справедливості конкурсних процедур.

Ліцензування кабельного, супутникового та проводового мовлення здійснюється на позаконкурсних засадах, тобто за реєстраційним принципом.

Нацрада, керуючись Положенням про порядок видачі ліцензії провайдера програмної послуги, здійснює ліцензування діяльності провайдерів програмної послуги. Відповідно до приписів вказаного регуляторного акта ліцензію провайдера програмної послуги мають право отримати суб'єкти господарювання, які мають на меті надання програмної послуги з використанням ресурсу багатоканальних кабельних телемереж, багатоканальних ефірних цифрових телемереж, супутникової ємності, мережі операторів мобільного та інтернет-зв'язку (п. 2) [153].

Ліцензія на мовлення та ліцензія провайдера програмної послуги видається за умови сплати ліцензійного збору. Розмір плати за видачу, продовження, переоформлення та видачу дубліката ліцензії встановлює КМУ, що сприяє своєчасному реагуванню на зміни у телевізійному просторі. Процедура нарахування ліцензійного збору регламентована «Методикою розрахунків розмірів ліцензійного збору за видачу або продовження строку дії ліцензії на мовлення, ліцензії провайдера програмної послуги, визначення розміру плати за переоформлення ліцензії та видачу дубліката ліцензії на мовлення, ліцензії провайдера програмної послуги», у якій закріплені чіткі формули розрахунку розміру грошового збору.

Як вбачається з наведеного акта, розмір плати коригується залежно від території розповсюдження сигналу, населення, яке проживає на цій території, середньодобового обсягу мовлення, суб'єкта-розповсюджувача, способу поширення мультиплексу, виду мовлення. Методика пропагує політику протекціонізму щодо розповсюдження національного аудіовізуального контенту. У випадку, якщо частка програм іноземного виробництва в загальному обсязі мовлення становить понад 30 %, розмір ліцензійного збору збільшується на 30 % (п. 7) [112].

Варто зауважити, що в 2011 р. нарахований та фактично сплачений ліцензійний збір на загальну суму *63341,6 тис. грн* [64].

Ліцензія видається на строк, визначений Нацрадою відповідно до заяви про видачу ліцензії, але не менш як на 7 років для цілей ефірного мовлення та багатoprogramного мовлення в багатоканальних телемережах і 10 років для цілей супутникового, проводового, кабельного мовлення (ст. 36) [192].

Ліцензіат наділений правом продовжити строк дії ліцензії на мовлення, подавши до Нацради відповідну заяву. За результатами розгляду заяви Нацрада приймає рішення про продовження або не продовження строку дії ліцензії на мовлення. Відповідно до приписів ст. 33 Закону про телебачення прийняття негативного рішення зумовлено порушенням ліцензіатом умов ліцензії та вимог чинного законодавства [192].

Останнім часом до судів надійшло чимало позовів організацій мовлення з приводу відмови Нацради у продовженні строку ліцензії на мовлення. Суди, приймаючи рішення, передусім зосереджують увагу на достатності та правомірності підстав для відмови, усунення ліцензіатом виявлених порушень, а також встановлюють наявність факту скасування застосованих санкцій [158; 163].

Законодавцем не регламентовано, на який строк може бути продовжено ліцензію, через що складається враження, ніби пролонгація може здійснюватися безкінечно. Доцільно при цьому пригадати досвід грузинського законодавця, яким встановлені обмеження щодо продовження такого строку (ст. 39 Закону Грузії «Про мовлення») [128]. З огляду на це, вважаємо доцільним доповнити ст. 33 Закону про телебачення ч. 10 наступного змісту: «Після закінчення строку дії ліцензії дія ліцензії може продовжитись на той самий строк, якщо до ліцензіата протягом цього періоду не застосовувалися санкції».

У разі виникнення потреби внесення змін до умов ліцензії, ліцензіат подає до Нацради заяву про переоформлення ліцензії на мовлення за встановленою формою. Вичерпний перелік підстав для переоформлення міститься у ч. 3 ст. 35 Закону про телебачення. При видачі переоформленої ліцензії попередня ліцензія на мовлення вилучається [192].

Відзначимо, що у разі невиконання умов ліцензії та порушення вимог чинного законодавства про телебачення і радіомовлення, Нацрада притягує ліцензіатів до

відповідальності. Так, за приписами ст. 72 Закону про телебачення Нацрада може застосовувати до телерадіоорганізацій та провайдерів програмної послуги такі санкції: оголошення попередження; стягнення штрафу; подання до суду справи про анулювання ліцензії на мовлення [192].

Ліцензуючий орган приймає рішення про оголошення попередження у разі першого порушення. Позитивним моментом є прийняття 08 лютого 2012 р. Положення про скасування санкції «оголошення попередження», застосованої Нацрадою за порушення умов ліцензії та законодавства України телерадіоорганізаціями і провайдерами програмної послуги. З цього моменту мовники та провайдери мають можливість позасудового скасування зазначеної санкції, подавши до Нацради заяву (звіт та матеріали, що підтверджують усунення порушень) [154].

Упродовж тривалого періоду часу залишається неврегульованим питання щодо застосування штрафних санкцій. На сьогодні Нацрадою за погодженням з КМУ так і не затверджені конкретні розміри штрафів та процедура їх стягнення, що унеможливорює їх накладення. Оскільки штрафні санкції є однією з найдієвіших форм запобігання порушенням, питання визначення процедури застосування, розмірів штрафів за окремі порушення потребує якнайшвидшого вирішення. Зокрема, на нашу думку, варто було б встановити розміри штрафів у відсотковому відношенні залежно від прибутку, отриманого за попередній звітний період.

Як вбачається з ч. 12 ст. 72 Закону про телебачення, якщо порушення не були усунені після попередження та стягнення штрафу, Нацрада подає до суду справу про анулювання ліцензії на мовлення телерадіоорганізації або справу про скасування державної реєстрації провайдера програмної послуги [192]. Конкретні порушення, які є підставою звернення до суду з відповідним позовом регламентовані ч. 5 ст. 37 Закону про телебачення.

Варто зауважити, що види діяльності, пов'язані з технічним обслуговуванням і експлуатацією телекомунікаційних мереж, мереж ефірного теле- та радіомовлення, проводового радіомовлення та телемереж ліцензуються у порядку, встановленому ЗУ «Про телекомунікації». Таке відокремлення механізмів ліцензування мовлення,

провайдерів програмної послуги від ліцензування діяльності з надання телекомунікаційних послуг обумовлено заборонаю подвійного ліцензування.

У зв'язку з обмеженістю частотного спектру, який використовується для потреб ефірного мовлення, мовники повинні отримати дозвіл на використання радіочастотного ресурсу України. Правові, організаційні та економічні засади його використання регламентуються ЗУ «Про радіочастотний ресурс України», «Про телекомунікації» та Планом використання радіочастотного ресурсу України.

Зауважимо, що можливість та умови користування окресленим природним ресурсом визначаються висновком органу частотного планування, після отримання якого Нацрада оголошує конкурс на отримання ліцензії на мовлення. У відповідності до ст. 31 ЗУ «Про радіочастотний ресурс України», користування радіочастотним ресурсом України телерадіоорганізаціями та провайдерами програмної послуги для потреб телебачення і радіомовлення здійснюється на підставі ліцензії на мовлення та не потребує ліцензії на користування радіочастотним ресурсом України [188].

Заслуговує нашої уваги також питання наявності творчого начала у діяльності організацій мовлення. Етимологія терміна «творчість» означає «створювати щось нове» [17, с. 63]. У літературі цю категорію тлумачать як «розумову діяльність, що призводить до отримання якісно нового результату, який відрізняється своєю неповторністю та оригінальністю» [240, с. 533]. Усі результати творчості – прояви діяльності людського розуму, який спроможний створювати ідеальні образи.

Отже, під творчістю слід розуміти цілеспрямовану діяльність творця, яка породжує створення якісно нових, оригінальних духовних або матеріальних цінностей.

Хоча творча діяльність є вищим проявом інтелектуальної власності, однак такий критерій як творчість є оціночним. З огляду на це, нам імпонує позиція цивілістів, які переконані у тому, що неможливо вивести умови, при яких можна буде визначити, що твір носить творчий характер [66, с. 12].

Значимість творчості знаходить свої прояви всюди. Незважаючи на це, питання про віднесення діяльності організацій мовлення до творчої викликає полеміку серед

науковців. Так, думки фахівців з цього приводу розділились на два діаметрально протилежні табори. Найпоширенішою є точка зору, у відповідності до якої організації мовлення здійснюють лише виробничо-технічну діяльність, тобто повністю заперечується творчий характер [207, с. 353; 262, с. 10; 72, с. 200]. З іншого боку, цивілісти стверджують, що організації телерадіомовлення докладають творчих зусиль при виробництві програм та передач [24, с. 14]. О. М. Боярчук для обґрунтування своєї позиції взагалі порівнює телебачення з новим видом мистецтва, якому завжди притаманна творчість [24, с. 9].

Дозволимо собі не погодитись з наведеними судженнями загалом. На наше глибоке переконання, не варто безапеляційно стверджувати, що діяльність окреслених суб'єктів суміжних прав слід розглядати як творчу або як таку, що має суто організаційно-технічний характер. Вважаємо, що у цьому випадку доцільно зважати на особу-творця інформаційного продукту. У випадку, коли організації мовлення у процесі своєї діяльності створюють програми (передачі), призначені для публічного сповіщення, така діяльність безперечно пов'язана з творчістю, хоча при цьому вагома роль відведена технічним засобам. Тобто прояв творчого характеру можливий при створенні інформаційного продукту. Однак, при здійсненні виключно технічного процесу – трансляції (ретрансляції) контенту як власного виробництва, так і створеного іншими суб'єктами інформаційної діяльності, йтиметься лише про технічний характер діяльності.

Варто відзначити, що доставка контенту до глядача може здійснюватись у різних форматах. При цьому під форматами мовлення слід розуміти розповсюдження програм (передач) організацій мовлення за допомогою сигналу, який містить один основний інформаційний потік (аналоговий формат мовлення) або за допомогою єдиного сигналу, що містить кілька основних інформаційних потоків (цифровий формат мовлення).

На сьогодні поширення телерадіоканалів в загальноукраїнському масштабі суттєво обмежено спектральними можливостями аналогового мовлення, що спричинило модернізацію мереж мовлення шляхом переходу на цифрові стандарти. Впровадження цифрового формату телебачення в Україні є важливою передумовою

максимального задоволення інформаційних потреб громадян та інтеграції держави в європейський інформаційний простір.

З огляду на це перед Україною постала нагальна потреба створити протягом перехідного періоду – до 17 червня 2015 р. – інфраструктуру цифрового телебачення. Цей процес безпосередньо торкнеться кожного жителя нашої країни, навіть тих, хто і не планував переходити на «цифру».

На жаль, доводиться констатувати, що на сьогодні в Україні існують значні труднощі щодо адекватного правового регулювання відносин, пов'язаних з впровадженням цифрового телебачення. Ця проблематика залишається нез'ясованою і серед науковців. Лише окремі аспекти регулювання новітнього формату мовлення досліджували у своїх працях такі цивілісти, як Г. Красноступ, В. Дроб'язко, Ю. Костюк та фахівці у галузі медіа – І. Курус, В. Манжосов та ін.

Цифрове телебачення (англ. Digital Television) – це спосіб передачі і прийому цифрового відео- і аудіосигналу від транслятора до телевізора, що використовує цифрову модуляцію і стискування для передачі інформаційного контенту. Передача, обробка та зберігання такого сигналу здійснюється у цифровій формі.

Заслуговує на увагу позиція Г. М. Красноступ, що «цифрове телебачення – це не стільки технологічний процес підготовки і передачі цифрового сигналу, скільки суспільний інформаційний механізм реалізації свободи слова, прав громадян на отримання повної, достовірної та оперативної інформації» [90, с. 82].

Цифрове мовлення має низку переваг порівняно з аналоговим. Зокрема, цифрова платформа спроможна забезпечити доступ до більшої кількості телепрограм та можливість прийому контенту в будь-якому місці, а також значно покращити якість зображення і звукового супроводу. Розвиток цифрової наземної телевізійної мережі стимулюється широким спектром послуг, які охоплюватимуть: мобільне телебачення, інтерактивні послуги, відео за запитом. Ще одним позитивним чинником є спрощення доступу до телевізійного сигналу в Інтернеті.

При переході на цифровий формат виникає необхідність вибору найбільш гнучкої та оптимальної системи мовлення. В Україні впроваджується європейський стандарт DVB [5, с. 51]. Так, за 2011 р. створено багатоканальну цифрову мережу

ефірного цифрового телемовлення в стандарті DVB-T2 (MPEG-4), що надає можливість забезпечити 95 % населення країни доступом до цифрового сигналу.

Особливим моментом при переході на цифру є перерозподіл радіочастотного ресурсу. Частоти, які звільнилися після вимкнення аналогового телебачення, передусім використовуватимуться для послуг цифрового наземного телебачення, що раніше транслювались в аналоговому форматі. Решта спектру стає доступним для інших цифрових послуг як телерадіомовних – додаткових цифрових сервісів, послуг мобільного мультимедіа, так і не телевізійних – безпроводних широкосмугових послуг. Такий частотний ресурс іменується «цифровим дивідендом».

В Україні проблема впровадження цифрового способу розповсюдження теле- та радіопрограм обговорюється вже кілька років.

Першим джерелом права, яке регулює цю нову та вкрай складну сферу відносин є Закон про телебачення. Окрім того, ключовим підзаконним актом, який затверджує політику у галузі цифрового телебачення, на сьогодні є Державна програма впровадження цифрового телерадіомовлення, метою якої є створення загальнонаціональної системи цифрового телерадіомовлення [47].

Ст. 22 Закону про телебачення регламентовано, що перехід від аналогового до цифрового мовлення здійснюється відповідно до Плану розвитку, а Нацрада сприяє запровадженню цифрового мовлення та відповідному технологічному переоснащенню діючих каналів та мереж мовлення [192].

Однак, у Законі не бачимо чіткої вказівки на державну політику щодо переходу на цифрові стандарти. Законодавець намагався зафіксувати існуючий ринок по двох параметрах: за кількістю учасників ринку – шляхом визначення механізму переоформлення чинних ліцензій з аналогового на цифрове мовлення із збереженням за ліцензіатом нинішньої кількості радіочастотного ресурсу; за структурою взаємовідносин між учасниками, шляхом об'єднання в одній особі функцій мовника та оператора телекомунікацій та надання цій особі функцій провайдера програмної послуги ефірної цифрової багатоканальної мережі.

З наведеного вбачається, що при розробці закону не враховані міжнародні домовленості щодо розподілу радіочастотного спектру. Регіональний план

«Женева–2006» унеможливив використання частотного ресурсу за принципом: одна цифрова частота взамін на одну аналогову. Після впровадження цифрового телебачення 8–10 організацій мовлення використовуватимуть єдиний мультиплекс. В результаті, реалізація більшості положень зазначеного нормативного акта стала неможливою.

Викликає занепокоєння та обставина, що Нацрада видає ліцензії провайдерам у цифрових ефірних наземних багатоканальних мережах, внаслідок чого створюються провайдери-монополісти, оскільки організації мовлення змушені будуть укласти правочини з тим провайдером, якого визначить Нацрада. При цьому останні *de facto* будуть наділені повноваженнями оператора телекомунікацій, що є недопустимим. Окрім того, організація мовлення позбавлена права на використання радіочастотного ресурсу, а користувачем відповідно визнається провайдер, що суперечить приписам ст. 31 ЗУ «Про радіочастотний ресурс України».

З огляду на це, на наше глибоке переконання, необхідно на законодавчому рівні врегулювати порядок діяльності телевізійників, що мають ліцензії на мовлення на одній багатоканальній цифровій телемережі. Так, з метою побудови та експлуатації мультиплексу доцільно створити консорціум (тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (ст. 120) [42]), до якого входитимуть телекомпанії, що здійснюватимуть мовлення на відповідному мультиплексі. Можна виокремити такі переваги цієї моделі: всі організації мовлення знаходяться у рівному або практично рівному становищі; спільна мета діяльності усіх засновників; прозорі джерела фінансування діяльності; якість наданих оператором телекомунікацій послуг контролюватиметься консорціумом. При цьому такий оператор обиратиметься шляхом тендерного відбору. Провайдер у такій схемі буде зайвою ланкою.

Попри значні переваги цифрового мовлення, його впровадження супроводжується цілою низкою проблем, які слід вирішувати наступним чином: створення технічної інфраструктури та затвердження національних стандартів цифрового телебачення; забезпечення поінформованості громадськості; забезпечення прозорості процесу ліцензування, який має передбачати першочергову

видачу ліцензій на мультиплекси, в яких включені програми телекомпаній загальнонаціонального та регіонального ефірного мовлення; звільнення від сплати ввізного мита та ПДВ на операції із придбання обладнання для цифрового мовлення; передбачення заходів заохочення мовників до переходу на цифру.

Одним із складних факторів переходу на новий формат мовлення є забезпечення населення цифровим приймальним обладнанням як для систем наземного, так і супутникового безпосереднього телевізійного мовлення. Вони можуть пропонуватися на ринку як окремим пристроєм – сет-топ-боксом, так і у вигляді інтегрованого в телеприймач декодера.

Треба також наголосити на проблемності механізму субсидій на придбання цифрового обладнання. Кабельні провайдери намагаються модернізувати мережі коштом споживачів, надаючи пристрої у безстрокову оренду і не гарантуючи безкоштовне їх забезпечення соціально незахищеним верствам населення, що суперечить світовим тенденціям впровадження цифрового мовлення.

З огляду на це, необхідно у Законі про телебачення закріпити норму, якою зобов'язати їх здійснити перехід на цифровий формат мовлення з одночасним вирішенням питання безоплатного забезпечення незахищених верств населення перетворювачами цифрового сигналу. Зауважимо, що на забезпечення населення засобами приймання сигналів цифрового мовлення в Державному бюджеті України на 2012 р. виділено кошти в сумі 350 млн 120 тис. грн [64].

Окрім того, варто чітко визначити категорії громадян, яким надаватиметься фінансова допомога (як за державні кошти, так і за кошти комерційних організацій) в отриманні перетворювачів цифрового сигналу.

Очевидним є те, що без вирішення окреслених питань неможлива реалізація переходу до цифрового телебачення. Одним із першочергових завдань, яке постало перед законодавцем щодо впровадження «цифри» є внесення коректив до Закону про телебачення з метою приведення його приписів у відповідність з міжнародними угодами.

Функціонування організацій мовлення відображається через їхню діяльність, яку, на наше глибоке переконання, варто характеризувати як мовлення.

З положень ст. 1 Закону про телебачення випливає, що мовлення – створення (комплектування та/або пакетування) і розповсюдження програм, пакетів програм, передач з використанням технічних засобів телекомунікацій для публічного приймання за допомогою побутових теле- та радіоприймачів у відкритий спосіб чи за абонентну плату на договірних засадах [192].

На наше глибоке переконання, наведена дефініція досить чітко і ґрунтовно характеризує сутність окресленого терміна, оскільки у ній немає вказівки на платформи дистрибуції мовного контенту, тобто знайшов відображення принцип технологічного нейтралітету, про який йшла мова.

В залежності від організаційно-технологічних особливостей розповсюдження програм, на законодавчому рівні закріплені такі види мовлення: супутникове, ефірне, кабельне, проводове, багатоканальне (ст. 23) [192]. Окрім наведених традиційних видів мовлення, Директивою 2007/65/ЄС закріплені види мовлення, які набули поширення з розвитком нових засобів телекомунікацій: потокове мовлення в режимі реального часу, Інтернет-мовлення та близько-до-відео-на-замовлення [270].

З наведеного випливає, що мовлення може здійснюватися різними способами. На жаль, на законодавчому рівні не визначено понятійного апарату цієї правової категорії. З огляду на це, спробуємо дати наукове визначення цьому терміна: спосіб мовлення – розповсюдження програми (передачі) в загальнодоступній або закодованій формі, що здійснюється з використанням наземних станцій (ефірне мовлення), багатоканальних телемереж (багатоканальне мовлення), кабельних мереж (кабельне мовлення), телевізійних ретрансляторів розміщених на штучних супутниках землі (супутникове мовлення), мережі Інтернет (Інтернет мовлення), мереж мобільного зв'язку (мобільне мовлення) та інших телекомунікаційних засобів доставки сигналів, що несуть інформаційний контент на приймачі глядачів/слухачів.

Вважаємо доцільним з'ясувати особливості різновидів мовлення залежно від способів розповсюдження мовного контенту.

Історично першим з'явилося проводове мовлення. Законодавство не визначає понятійний апарат цього способу розповсюдження контенту. У Законі про телебачення закріплена дефініція терміна «проводова мережа» – комплекс

поєднаних у єдиному технологічному процесі споруд і технічних засобів, призначений для трансляції однієї чи кількох радіопрограм у штучному закритому середовищі (проводі) (ст. 1) [192]. З огляду на це, під проводовим мовленням слід розуміти систему звукового мовлення, у якій радіопроеграми (звуки) передаються великій кількості слухачів за допомогою електричних коливань, що поширюються по проводових мережах.

Ефірне наземне мовлення є найпоширенішим видом мовлення, оскільки цей спосіб мовлення є найменш витратним. Принцип його здійснення простий: сигнал формується на телестудії, передається на ретранслятор, а звідти – на приймальні антени споживачів.

Ефірне мовлення – це мовлення, що здійснюється за допомогою засобів бездротового зв'язку, тобто радіохвилями або хвилями Герца, у тому числі через супутник, і яке робить інформаційний контент доступним телеглядачам.

Поряд з безкоштовним наземним мовленням у великих населених пунктах з високою концентрацією населення розвивається платне кабельне телебачення, яке надає населенню більший пакет каналів і низку додаткових послуг. Відмінність кабельного мовлення від ефірного полягає в технічних засобах доставки контенту: при ефірному передача здійснюється засобами бездротового зв'язку, а при кабельному – по дротах. Отже, під кабельним мовленням слід розуміти мовлення, яке здійснюється з використанням кабельних мереж.

Системний аналіз законодавчих положень дає підстави дійти висновку, що організації кабельного телебачення можуть виступати як творці програм (передач), так і користувачі контенту. У першому випадку йдеться про організації кабельного мовлення, а у другому – про провайдерів програмної послуги.

Організація кабельного мовлення, здійснюючи мовлення, створює програми (передачі) для подальшого розповсюдження. Вона несе відповідальність за усі питання, що виникають у процесі поширення інформаційного продукту.

Натомість провайдери програмної послуги не створюють власних передач, а лише здійснюють доставку контенту від організації мовлення до споживачів, що складається з транзиту сигналу по кабельних мережах і трансляції споживачам,

тобто вони надають так звані програмні послуги (докладно висвітлено це питання у підрозділі 2.1.2). Такі організації є лише розповсюджувачами, їхня діяльність має суто технічний характер і є залежною від діяльності мовників. При цьому провайдери телекомунікацій не ініціюють інформаційне правовідношення, не вибирають та не впливають на зміст поширюваного контенту.

З огляду на це, вважаємо за потрібне відокремлювати кабельне мовлення від провайдерських програмних послуг, які поширюються по кабельних мережах.

Альтернативою кабельному мовленню є супутникове мовлення. Супутникова технологія дає якісно і кількісно більше контенту, аніж ефірне та кабельне мовлення. Супутникова платформа дозволяє доставляти інформацію споживачам у будь-яку точку Землі. За даними маркетингових досліджень, станом на квітень 2012 р. в Україні приблизно 2,9 млн користувачів супутникового телебачення [223].

Супутникове мовлення означає створення та розповсюдження теле- і радіопрограм від передавального центру до споживача через телевізійні ретранслятори, що розміщуються на супутниках.

Варто відзначити, що станом на січень 2012 р. супутникове телевізійне мовлення здійснювали 86 компаній, радіомовлення – 4 [64]. У зв'язку з відсутністю вітчизняного супутника зв'язку за технологією DTH (Direct to Home), організації мовлення для передачі сигналу споживачам використовують іноземні супутникові ретранслятори. На українському ринку супутникових платформ програмні послуги надаються ТОВ «Віжн ТБ», ТМ «Viasat».

У розумінні Модельного закону № 11-11 держав-учасниць СНД, супутник – низькоорбітальний або геостаціонарний космічний апарат, використовуваний для прийому інформації з метою її подальшої ретрансляції (ст. 2) [131]. Міжнародний Союз електров'язку розрізняє два види супутників телевізійного зв'язку: супутники фіксованої служби та супутники безпосереднього (прямого) мовлення.

Супутники першого виду передають сигнали до однієї або декількох наземних приймальних станцій, при цьому ці сигнали широкій публіці не доступні. Вони зазвичай призначені для мереж приймачів, що обслуговуються провайдерами або

організаціями мовлення, які потім розповсюджують ці сигнали споживачам. З огляду на це, передача сигналу супутником фіксованої служби не є мовленням.

Сигнали, що випромінюються супутниками другого типу, можуть прийматися на землі в індивідуальному порядку за допомогою параболічних антен, без участі наземних станцій. Безсумнівно, що передача програм за допомогою супутників прямого мовлення багато в чому аналогічна звичайній наземній ретрансляції.

Під супутниковим прямим мовленням слід розуміти мовлення, при якому передача телевізійних програм на приймальне обладнання споживачів (параболічні антени), здійснюється безпосередньо за допомогою супутника зв'язку. Варто відзначити, що у літературі для позначення цієї категорії використовується термін «безпосереднє телевізійне мовлення» [33, с. 5].

Як зазначалось, сигнали з супутників передаються не лише безпосередньо на клієнтське обладнання, але і в кабельні мережі. При цьому важливо зважати на те, що супутникові мовники, які «спілкуються» з споживачем через кабельні мережі, повинні отримати другу ліцензію на кабельне мовлення, оскільки у таких випадках йдеться не про мовлення з супутникової платформи, а про використання супутника як технології донесення сигналу.

Окрім того, знову ж таки видається доцільним розрізняти діяльність організацій супутникового мовлення, які створюють власні програми та використовують супутникові мережі як платформи дистрибуції, та діяльність провайдерів програмної послуги з використанням супутникової ємності, які надають програмні послуги, ретранслюючи при цьому виключно програми (передачі) інших мовників. За таких умов, за наповнення та зміст контенту відповідальність несе мовник.

Національне законодавство залишає неврегульованим питання узаконення діяльності на території України дистриб'юторів програм, якими слід вважати суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність у сфері мовлення, яка полягає у відчуженні прав організацій мовлення на програми (передачі) вітчизняним організаціям мовлення та/або провайдерам телекомунікацій (кабельних, супутникових) для подальшого використання. Без вирішення цієї проблеми суб'єкти інформаційної діяльності здійснюватимуть діяльність поза правовим полем.

Існування мовлення чинне законодавство пов'язує з порядком використання каналів мовлення та багатоканальних телемереж. Ст. 1 Закону про телебачення визначено, що канали мовлення – сукупність технічних засобів мовлення (кабельного, оптичного, радіозв'язку), призначених для розповсюдження теле- та/чи радіопрограм на територію, що визначається параметрами цих засобів, які забезпечують трансляцію в реальному часі однієї телерадіоформи [192].

У розумінні диспозиції зазначеної норми, багатоканальною телемережею (ефірна або кабельна) є телекомунікаційна мережа загального користування, призначена для передавання телерадіоформ, а також надання інших телекомунікаційних і мультимедійних послуг, здатна забезпечити одночасну трансляцію більше ніж однієї телерадіоформи і може інтегруватися з іншими телекомунікаційними мережами загального користування [192].

Порядок легалізації та функціонування багатоканальних телемереж регламентований ЗУ «Про телекомунікації». Право на розповсюдження програм у багатоканальних телемережах мають виключно: організації мовлення, що отримали ліцензії на мовлення з використанням ресурсу багатоканальної телемережі та суб'єкти господарювання, яким Нацрада видала ліцензію провайдера програмної послуги (ст. 39) [192].

Організації мовлення здійснюють багатоканальне мовлення відповідно до умов ліцензії на цей вид мовлення та відповідних правочинів з мультиплексним оператором, що здійснює обслуговування та експлуатацію телемережі. Під цим видом мовлення слід розуміти мовлення, яке здійснюється з використанням ресурсу багатоканальної ефірної цифрової телемережі. Власний канал мовлення в ефірній багатоканальній телемережі мультиплексів ліцензується на конкурсних засадах.

Зауважимо, що провайдери програмної послуги багатоканальних кабельних мереж та багатоканальних ефірних цифрових телемереж також використовують багатоканальну телемережу на підставі правочинів з оператором багатоканальної телемережі. На сьогодні для надання програмних послуг ліцензіатами використовуються ресурси 930 багатоканальних телемереж [64].

На ринок мовлення, окрім вже існуючих традиційних гравців, завдяки фіксованим або мобільним платформам, виходять нові учасники. До них належать організації мобільного мовлення та провайдери, які надають програмні послуги з використанням мереж мобільного зв'язку (технології Mobile WiMAX).

Мобільні телефони вже давно перетворилися із засобу зв'язку на багатофункціональні мультимедійні пристрої. Однією з найбільш перспективних VAS-послуг є мобільне мовлення. За даними дослідження ABI Research кількість користувачів мобільного телебачення у всьому світі до 2013 р. становитиме 500 млн чоловік [118].

Під мобільним мовленням розуміється телевізійне мовлення, здійснюване з використанням базових станцій, розташованих на обслуговуваній території (мобільних телекомунікаційних мереж), для утворення мобільної структури доступу програм на портативні пристрої споживача, включаючи мобільні телефони.

Впровадження стандартів мобільного мовлення (DVB-H, DVB-SH) дозволило транслювати контент наживо безпосередньо на мобільні портативні пристрої. Тепер немає ніяких обмежень – дивитись телевізійні програми (передачі) можна де завгодно й коли завгодно. Матеріалами, що розповсюджуються передавачем мобільного телебачення, можуть бути програми організацій ефірного, кабельного, супутникового мовлення, а також контент з Інтернету.

На жаль, на законодавчому рівні відсутнє будь-яке нормативне регулювання стосовно розповсюдження мультимедійного продукту за допомогою мобільних мереж, що призводить до безконтрольного використання суб'єктами інформаційної діяльності результатів діяльності авторів та суб'єктів суміжних прав.

Безперечно, ця прогалина повинна бути усунена законодавцем, оскільки подальше легальне використання розглядуваного способу мовлення створить передумови для чергового етапу розвитку охорони прав організацій мовлення.

Сьогодні існує три основних напрями розвитку мовлення: телебачення високої чіткості, інтерактивне мовлення та мультимедійні послуги.

Під телебаченням високої чіткості (High-definition television) ми розуміємо телебачення з роздільною здатністю значно більшою за аналогові стандарти,

широкоформатним зображенням та цифровим звуком. Для передачі сигналу HDTV здебільшого використовують технології цифрового мовлення (DVB). Цей термін не є сталим, оскільки підлягає застосуванню щодо наявного стандарту чіткості.

Нові досягнення спостерігаються також у сфері інтерактивного мовлення, яким є мовлення, яке здійснюється з використанням зворотного зв'язку від споживача програмного наповнення до його розповсюджувача. Інтерактивне телебачення надає глядачеві необмежені можливості активної участі у телепередачах. Суть зводиться до того, що людина по той бік екрану може вплинути не лише на хід передачі у прямому ефірі, а й на розвиток сюжету.

За допомогою інтерактивного мовлення телеглядач отримує доступ до додаткових інформаційних ресурсів. До прикладу, переглядаючи матч, він може водночас ознайомитися зі складом учасників, купити квитки та сувеніри, довідатися про коментаторів, прочитати спортивні новини.

Існує два типи інтерактивних телевізійних послуг: місцеві, де інформація зберігається у приймачі (наприклад, телетекст); віддалені – інформація надсилається провайдеру через зворотний канал (відео за запитом, сплата за перегляд кожної передачі, двосторонні програми).

Окрім того, в Україні дуже швидко почали приживатися нові мультимедійні стандарти передачі контенту – IPTV (Internet Protocol Television), OTT (Over The Top Television) та HbbTV (Hybrid broadcast broadband). На жаль, серйозним бар'єром для широкого й швидкого поширення цих послуг є законодавча неврегульованість.

З огляду на те, що окрім традиційних платформ дистрибуції мовного контенту, найбільшого розповсюдження набуло Інтернет-мовлення, питання про забезпечення належного рівня охорони прав організацій мовлення у цій сфері набуло особливої значимості.

Передусім відзначимо, що глобальна мережа Інтернет – передове досягнення телекомунікаційних технологій сьогодення. За даними Internet World Stats станом на 31 грудня 2011 р. вже кожен третій мешканець України був користувачем мережі Інтернет, тобто 15 300 000 осіб [302].

Значущість комп'ютерної мережі полягає у тому, що вона є важливим джерелом отримання і поширення інформації. Як слушно відзначають фахівці, «завдяки інформаційній мережі Інтернет збільшилася швидкість і зменшилася вартість поширення нових ідей» [4, с. 11]. Адже фактично будь-який об'єкт як авторського права, так і суміжних прав може бути перенесений у «віртуальний простір».

На жаль, доводиться констатувати, що сьогодні в Україні немає жодного нормативно-правового акта, який би на достатньому рівні забезпечував регулювання відносин, пов'язаних з web-мовленням, розповсюдженням інформації в українському сегменті Інтернет, у тому числі з використанням перетворених у цифрову форму програм організацій мовлення, що своєю чергою, як слушно відзначається у літературі, «гальмує розвиток нових правовідносин» [2, с. 12].

Легальне визначення Інтернету закріплено у ЗУ «Про телекомунікації» – всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно пов'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами (ст. 1) [193].

Натомість Модельний закон «Про основи регулювання Інтернету» цей термін тлумачить як глобальну інформаційно-телекомунікаційну мережу, що зв'язує інформаційні системи та мережі електров'язку різних країн за допомогою глобального адресного простору, заснованого на використанні комплексів Інтернет-протоколів (Internet protocol, IP) і протоколу передачі даних (Transmission Control Protocol, TCP), та надає можливість реалізації різних форм комунікації, у тому числі розміщення інформації для необмеженого кола осіб (ст. 2) [117].

У літературі також існує безліч трактувань цього нового явища [6, с. 236]. Дослідивши позиції фахівців, доходимо висновку, що Інтернет як глобальна комп'ютерна мережа дозволяє користувачам протягом нетривалого проміжку часу віднайти необхідну інформацію за допомогою пошукових систем, спілкуватись у режимі реального часу та обмінюватись інформацією.

Для організації та забезпечення функціонування комп'ютерної мережі залучаються Інтернет-провайдери, яких серед фахівців ще іменують «інформаційні

посередники» [32, с. 7]. За функціональними спроможностями їх поділяють на провайдерів інфраструктури (операторів), хостинг-провайдерів та провайдерів контенту (послуг).

Діяльність провайдерів інфраструктури орієнтована в основному на створення і обслуговування мереж зв'язку, а хостинг-провайдерів – на надання у користування веб-сервера, вони не впливають на зміст, розміщеного в мережі, контенту. Тому ці особи, не повинні розглядатися як бенефіціарії Інтернет-мовлення. Безпосереднє надання послуг споживачам утворює сферу діяльності провайдерів контенту, які надають власну інформацію та забезпечують доступ до неї.

Із збільшенням кількості користувачів мережі Інтернет ця сфера стала привабливою і для організацій мовлення, які транслюють в мережі у режимі реального часу свої програми та передачі. Як слушно відзначається фахівцями, Інтернет є альтернативною платформою мовлення [139]. З огляду на це, практично усі провідні телевізійні та радіокомпанії інтегруються в Інтернет. Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів налічує 17 назв сайтів, що стосуються телебачення, 23 – радіо і 66 – винятково мережевих видань [79, с. 120].

Під Інтернет-ЗМІ слід розуміти регулярно оновлюванні веб-сторінки, на яких розміщується інформаційний контент для перегляду/прослуховування публікою.

Серед цивілістів немає єдиного трактування щодо того чи вважати веб-сайт ЗМІ чи Інтернет-ЗМІ є лише одним з різновидів сайтів мережі. Поширеним є погляд, що веб-ресурсам вітчизняного сегмента Інтернет надається статус ЗМІ [89, с. 84; 126, с. 32]. Однак існують думки, що спростовують цю позицію [245; 27, с. 29].

На законодавчому рівні правовий статус інформаційних джерел в мережі Інтернет теж не визначений. Єдиним документом, у якому міститься вказівка на необхідність реєстрації інформаційних ресурсів в мережі Інтернет як ЗМІ, є Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» (п. 12) [191].

Звернувшись до зарубіжного досвіду, зауважимо, що у США Верховний суд штату Нью-Йорк прийняв рішення, згідно з яким усі Інтернет-сайти, незалежно від їхнього змісту та професійного рівня, вважаються ЗМІ [105, с. 28–29].

Інтернет-ЗМІ мають суттєві відмінності від традиційних ЗМІ, що відображається як в поданні контенту, так і в концептуальних засадах роботи з інформацією. На відміну від організацій мовлення, основною метою діяльності яких є створення та розповсюдження мовного контенту, Інтернет є технологією організації мережевих ресурсів, яка базується на цифровому способі передачі даних між комп'ютерами світу. З огляду на це, викликає великі сумніви коректність віднесення web-сайтів та інших інформаційних ресурсів Інтернету до ЗМІ.

Відзначимо, що на сьогодні немає загальноприйнятого позначення терміна, що торкається ЗМІ у мережі Інтернет. Науковцями та фахівцями у цій сфері вживається різноманітна термінологія: «Інтернет-ЗМІ», «мережеві ЗМІ», «онлайн-ЗМІ», «веб-ЗМІ» та ін. На наше глибоке переконання, найоптимальнішим є використання термінів «Інтернет-ЗМІ» або «мережеві ЗМІ», оскільки їх сутність повною мірою відображає середовище, у якому панують ЗМІ, та мережевий характер комунікації.

Неврегульованим на законодавчому рівні залишається питання ліцензування та легітимації Інтернет-ЗМІ. Звернувшись до європейського досвіду, відзначимо, що Резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи (надалі – ПАРЄ) «Індикатори становища ЗМІ в умовах демократії» зафіксовано, що ЗМІ, які використовують Інтернет-технології, не зобов'язані мати державну ліцензію або реєстрацію [15, с. 35]. Нам цілком імпонує ця позиція.

Необхідно також враховувати, що окрім організацій, які є аналогами існуючих традиційних ЗМІ, тобто здійснюють мовлення в ефір або по кабелю, а також з використанням Інтернету (до прикладу, сайт телеканалу), існують організації, які спеціально створені для трансляцій власного мультиплексу в Мережі (до прикладу, сайти www.bbc.co.uk, www.dontr.ru).

Організація мережевого мовлення – особа, яка бере на себе ініціативу і несе відповідальність за передачу публіці звуків або/та зображень, або їх відображень, а також за монтаж і час розміщення контенту у цифровій формі в Інтернеті.

Під мережевим мовленням слід розуміти надання користувачам доступу до медіа-контенту як записаного організацією мовлення, так і в режимі реального часу, шляхом передачі через комп'ютерну мережу. Такі передачі є «мережевим мовленням», якщо засоби декодування надаються користувачеві організацією мережевого мовлення або з її згоди.

Фахівці виокремлюють такі різновиди технологій Інтернет-мовлення: push-технологія (технологія натиску) та технологія «streaming» (потокове мовлення) [281, с. 4]. Push-технологія дозволяє одержувати інформацію з моменту приєднання до серверу, шляхом «виштовхування» обраних напередодні тематичних розділів на комп'ютер користувача.

Стрімінг – це послуга потокового (живого) мовлення радіо і телевізійних передач через Інтернет у режимі реального часу. З огляду на це, Інтернет-мовлення з використанням технології стрімінг є найбільш спорідненим з традиційним мовленням. Особливістю технології є те, що зміст трансльованого медіа-контенту визначається мовником або провайдером за певною сіткою (телепрограмою), при цьому доступ до неї ініціюється користувачем.

Недоліком потокового мовлення є те, що користувачі «прив'язуються» до сервера трансляції, що, у свою чергу, не дозволяє їм «керувати» контентом, в результаті чого вони змушені слухати/дивитися передачу з моменту підключення до Мережі. Однак, Інтернет, на нашу думку, сповідує більш прогресивну мету.

Безліч позитивних моментів, що виникають у зв'язку із розростанням комп'ютерних мереж, практично врівноважуються наявністю низки проблем.

На жаль, на сьогодні жодна міжнародна угода не надає охорони організацій мовлення, які поширюють програми мережею Інтернет. Уперше це питання порушили у 1996 р. представники США під час обговорень тексту Проекту Договору про охорону прав організацій мовлення. Однак, згодом пропозицію поширити положення Договору на мережеве мовлення була відхилили.

Зважаючи на небажання більшості членів ВОІВ включити окреслені положення до згаданого проекту, та з метою досягнення компромісу між ними, пропонуємо запровадити такий механізм: надати сторонам при ратифікації Договору можливість

на власний розсуд застосовувати застереження щодо поширення або непоширення правової охорони прав організацій мовлення на результати своєї діяльності в Інтернеті.

Як зазначалось вище, організації ефірного та кабельного мовлення здійснюють трансляції своїх програм традиційними способами мовлення, а також можуть одночасно передавати ті самі програми через комп'ютерну мережу. Така практика мовлення на території більш ніж одного середовища водночас отримала назву «simulcasting» (сімулякстинг).

Охорона програм та надання прав організаціям мовлення при одночасному мовленні є дуже важливою. Зокрема, з метою запобігання неправомірного використання іншими особами програм, які одночасно з наземними та кабельними платформами транслюються в мережі Інтернет, необхідно запровадити у законодавстві механізм правового регулювання сімулякстингу.

Наглядним при цьому є використання досвіду ВОІВ. Так, п. 3 Робочого документу по альтернативним і необов'язковим рішенням у зв'язку з охороною мережевого мовлення передбачено необхідність розширення охорони прав організацій ефірного мовлення на їхні власні передачі на одночасне і незмінне мережеве мовлення («одночасне мовлення») [301]. Ця позиція ґрунтується на юридичних методах асиміляції одночасного мовлення в ефірне мовлення. Вбачаємо за доцільне відобразити ці положення у національному законодавстві.

Окрім того, практика розповсюдження програм та передач організацій ефірного мовлення та наземних радіостанцій у мережі Інтернет викликала стурбованість щодо охорони та захисту суб'єктивних прав суб'єктів авторського права та суміжних прав. Вважаємо, що розміщення об'єктів авторського права і/або суміжних прав в телекомунікаційних мережах, зокрема, в мережі Інтернет, не змінює існуючих положень про їхню охорону, які задекларовані Законом про авторське право. Отже, норми, що регулюють відносини, які виникають у реальному світі (поза мережею – оф-лайн), поширюються на відповідні відносини у віртуальному просторі (у мережі – он-лайн). Стосовно прав організацій мережевого мовлення, то на них повинна поширюватися аналогічна охорона, яка надається

організаціям ефірного і кабельного мовлення. Зауважимо, що такої ж позиції дотримуються міжнародні організації [258] та деякі зарубіжні законотворці (п. 25 Постанови Пленуму Верховного Суду РФ від 19 червня 2006 р. №15) [129].

Підсумовуючи наведене, відзначимо, що сьогодні як на міжнародному, так і на національному рівнях існують значні труднощі щодо адекватного регулювання відносин мовлення на різноманітних платформах розповсюдження контенту.

Зважаючи на законодавчу неврегульованість окремих видів мовлення, «прогресивні» суб'єкти змушені здійснювати свою діяльність поза межами правового поля. З огляду на це, назріла потреба у вдосконаленні законодавчих приписів у досліджуваній сфері відносин, що, у свою чергу, пришвидшить процес впровадження новітніх технологій мовлення.

2.1.2 Специфіка діяльності організацій кабельного телебачення

Одержання у телевізорі якісного і стабільного телевізійного зображення є дуже складним технічним завданням. Ось чому у світі вже давно розвивається такий вид доставки телевізійного сигналу, як кабельне телебачення (Community Antenna Television, CATV – в перекладі з англ. – телебачення із загальною антеною).

У системі кабельного телебачення можна підключити кілька десятків тисяч телевізійних приймачів до однієї групи антен, встановлених у зоні прийому сигналу, що дозволяє уникати великої кількості індивідуальних антен на будівлях. Безсумнівними перевагами кабельного телебачення є потенційно краща якість сигналів, а також можливість передачі більшої кількості програм. Кабельні компанії будують наземні станції, які можуть приймати не тільки національні програми, а й налаштовуватися на широкий спектр програм з інших країн.

Кабельне телебачення є реалією і для українського телеглядача. Вітчизняні кабельні мережі є альтернативою донесення програм національних ефірних телевізійних каналів до тієї самої аудиторії, яку зазначені канали мали на меті

охопити засобами ефірного мовлення. За оцінками фахівців, в Україні існує понад 500 організацій кабельного телебачення [211].

Про розвиток кабельного телебачення в Україні свідчать статистичні дані про кількість абонентів кабельного телебачення. Так, послугами кабельного телебачення користуються близько двох мільйонів абонентів, що становить приблизно 7,5 млн населення [249].

Для успішного розвитку діяльності у сфері кабельного телебачення на території України необхідно створити відповідні умови. Насамперед, такою умовою є чітке та ефективно законодавче регулювання діяльності всіх учасників, задіяних у процесі надання послуг кабельного телебачення.

Проте ситуація, яка склалася в Україні навколо кабельників, засвідчує недостатній рівень охорони прав цієї категорії суб'єктів. Український кабельний оператор перебуває у законодавчій пастці. Практично до кінця не визначено правовий статус кабельників. Особливо багато виникає проблем, пов'язаних з неправомірним використанням об'єктів авторського права і суміжних прав у кабельних мережах, а також з визначенням природи взаємовідносин провайдерів з мовниками та абонентами.

На жаль, доводиться констатувати, що ВРУ досі не прийнято відповідного закону про кабельне телебачення, який би встановлював правові основи діяльності у цій сфері. Необхідно зазначити, що проекти «Закону про кабельне телебачення» перебувають на розгляді у парламенті ще з 1999 р.

За відсутності спеціального закону, нормативною базою для здійснення діяльності в галузі кабельного телебачення є кілька законів у галузі телебачення і радіомовлення, тимчасових положень Нацради та безліч розпоряджень міських рад. Проте діючі законодавчі положення щодо кабельного мовлення не мають системного характеру й не завжди узгоджуються між собою.

Через відсутність цілісної законодавчої бази, реалізація закладених в мережах кабельного телебачення можливостей стикається з численними труднощами.

Насамперед необхідно відзначити, що національне законодавство не містить визначення терміна «кабельне телебачення», хоча і оперує ним. Не наведено

дефініції досліджуваного поняття і у законопроектах. Звернувшись до зарубіжного досвіду, зауважимо, що російський законодавець тлумачить «кабельне телебачення» як єдиний комплекс технічних засобів, технологічних та організаційно-управлінських процесів, що забезпечує у процесі мовної, виробничої та експлуатаційної діяльності на певній території розповсюдження телевізійних та інших аудіовізуальних програм на основі використання мереж кабельного телебачення або інтегрованих мереж зв'язку (ст. 1 Закону «Про кабельне телебачення у місті Москва») [130].

У спеціальній літературі кабельне телебачення трактується як система колективних антен, що приймають програми і розподіляють їх шляхом використання комбінованих кабелів не тільки для одночасної передачі по проводах програм, що передаються іншими станціями, а й для наступної передачі програм, переданих раніше, а також для передачі власних програм [168, с. 208]. Важко погодитись з наведеною дефініцією, оскільки телебачення – це певний процес, а не обладнання, за допомогою якого споживачем сприймається мультиплекс.

Згідно зі ст. 2 Проекту Договору ВОІВ про охорону організацій мовлення під «кабельним телебаченням» слід розуміти передачу по дротах для приймання публікою звуків або зображень, або зображень і звуків, або їх відображень [295]. З наведеної дефініції випливає, що поняття «кабельне телебачення» обмежено передачами засобами дротового зв'язку.

Проаналізувавши наведені дефініції та уніфікувавши позитивний досвід, сформулюємо визначення терміна «кабельне телебачення» – єдиний комплекс технологічних та організаційно-управлінських процесів, що забезпечує прийом та передачу на віддаль зображень і звуків або їх відображень для приймання публікою за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного чи підводного кабелю, на основі використання ресурсу визначеної багатоканальної кабельної мережі.

Закон про телебачення розділив два різних за природою види діяльності організацій у сфері функціонування кабельного телебачення: формування пакетів програм, роботу з абонентами з цього приводу тощо (тобто, фактично, роботу в інформаційній сфері) та обслуговування, експлуатацію фізичних мереж (тобто

діяльність у сфері зв'язку). З цього випливає існування двох посередників між телекомпанією та глядачем у розглядуваній сфері: у першому випадку мова йде про провайдера програмної послуги, а в другому – про оператора телекомунікацій. До прикладу, ЗАТ «Воля-Кабель» є провайдером, а оператором є інша компанія з групи компаній «Воля». Проте договір абоненти підписують з провайдером, який підписує правочин з оператором, що не є ліцензіатом Нацради.

Зазначений нормативний документ також передбачає можливість подібного суміщення. Однак, з цілком зрозумілих причин, суб'єкт господарювання, який здійснюватиме обидва види діяльності, повинен буде отримати дві ліцензії: одну – від Нацради, яка слугуватиме допуском до роботи в інформаційній сфері, а іншу – від уповноваженого органу виконавчої влади, який здійснює ліцензування діяльності у сфері зв'язку. На нашу думку, такий підхід сприятиме зниженню монополізації ринку кабельного мовлення.

Стаття 1 Закону про телебачення містить визначення досліджуваних суб'єктів. Так, оператором багатоканальної телемережі визнається суб'єкт господарювання (юридична або фізична особа), який здійснює обслуговування та технічну експлуатацію багатоканальної телемережі відповідно до вимог Закону України «Про телекомунікації», без права надання програмної (інформаційної) послуги.

Провайдер програмної послуги – суб'єкт господарювання, який на підставі ліцензії, виданої Нацрадою, на договірних засадах надає абонентам можливість перегляду пакетів програм, використовуючи для передавання цих програм ресурси багатоканальних телемереж [192].

З наведеного визначення вбачається чітка різниця між діяльністю організації кабельного мовлення і провайдером програмної послуги: у першому випадку йдеться про створення та розповсюдження контенту за допомогою кабелю, а у другому – провайдер здійснює лише ретрансляцію програм інших організацій, тобто кабельна мережа виступає фізичним засобом передачі, використовуваним як провідник для матеріалів третіх осіб.

Як вбачається з положень ст. 1 ЗУ «Про телекомунікації», провайдер позбавлений права на технічне обслуговування та експлуатацію телекомунікаційних

мереж [193]. На наше переконання, це положення має знайти відображення при визначенні розглядуваного суб'єкта.

З огляду на те, що окрім програмної послуги, провайдери надають абонентам додаткові та супутні послуги, вбачаємо доцільним для позначення цих суб'єктів використовувати термін «кабельний провайдер» або «провайдер кабельного телебачення».

Таким чином, під «кабельним провайдером» слід розуміти суб'єкта господарювання, який на договірних засадах надає абонентам супутні та додаткові послуги, а також можливість перегляду пакетів програм, використовуючи для передавання цих програм ресурси багатоканальних кабельних телемереж без здійснення обслуговування та технічної експлуатації цих телемереж.

З наведеної дефініції випливає, що законодавець надав кабельному провайдеру (надалі – провайдер) право на договірних засадах надавати абонентам можливість перегляду пакетів програм. Ця можливість може бути реалізована у будь-який спосіб (через отримання права на розповсюдження телепрограм, через договір про надання послуг), але обов'язково з використанням ресурсів багатоканальних мереж.

Зважаючи на те, що провайдер здійснює прийом програм і їх одночасну або подальшу передачу по мережі кабельного телебачення для аудиторії, діяльність організацій, які не здійснюють виробництво, формування і поширення власних програм, слід кваліфікувати як діяльність з надання послуг кабельного телебачення, а не як телевізійне мовлення.

Варто відзначити, що провайдери використовують багатоканальну телемережу на підставі ліцензії. Під ліцензією провайдера програмної послуги слід розуміти документ державного зразка, який видається Нацрадою та засвідчує право ліцензіата надавати програмні послуги з використанням ресурсу багатоканальних телемереж (ст. 1 Закону про телебачення) [192]. Цей документ є єдиною законною підставою на право надання програмної послуги. Варто відзначити, що станом на 01 січня 2012 р. загальна кількість проліцензованих провайдерів становила 733, їм видано 945 ліцензій [64].

Процедура ліцензування провайдерів закріплена у ст. 40 Закону про телебачення. Приписи цієї норми деталізовані Положенням про порядок видачі ліцензії провайдера програмної послуги (затверджено Рішенням Нацради від 28 грудня 2011 р. та зареєстровано в Мін'юсті 02 березня 2012 р.), у якому окреслені основні механізми видачі, переоформлення та анулювання ліцензії провайдера.

Суб'єкт господарювання, який вирішив отримати ліцензію провайдера програмної послуги, подає до Нацради заяву відповідно до вимог ст. 24 Закону про телебачення. Ліцензія провайдера програмної послуги видається без конкурсу на строк 10 років (п. 7 Положення про порядок видачі ліцензії провайдера програмної послуги) [153].

Обов'язковим додатком до ліцензії на діяльність (мовлення) кабельного телебачення і радіомовлення є Загальна концепція (принципи, підстави) добору (перелік) програм для ретрансляції (пропозиції абонентам). Цей документ підлягає щорічній перереєстрації.

Відзначимо, що при наданні послуг кабельного телебачення не використовується загальний радіочастотний ресурс, який необхідний для ефірних мовників. Отже, частотний канал у кабельній мережі, на відміну від частотного каналу в ефірі, не є обмеженим природним ресурсом.

Окрім того, діяльність провайдерів полягає в ретрансляції програм по мережі кабельного телебачення на підставі договорів, укладених з організаціями мовлення, що здійснюють їх виробництво і/або формування і поширення, і що мають ліцензії на мовлення на певну територію. Тому вимога отримання провайдерами ліцензії на мовлення є, на наш погляд, недоцільною.

Отримання ліцензії на мовлення провайдером стане необхідною лише тоді, коли він, крім ретрансляції програм, здійснюватиме власне мовлення.

Сьогодні виникають труднощі з розмежуванням статусів деяких учасників, задіяних у процесі надання послуг кабельного телебачення, і, насамперед, «провайдера програмної послуги» та «організації мовлення», що призводить до стирання меж відповідальності кожного учасника, і, врешті-решт, може спричинити до порушень законних прав та інтересів кого-небудь з учасників.

З огляду на це, слід розрізнити регулювання діяльності провайдерів та регулювання діяльності організацій мовлення як таких, що поширюють свої програми засобами кабельного мовлення, та чітко визначити коло прав і обов'язків цих учасників, що, у свою чергу, сприятиме встановленню меж їхньої діяльності та відповідальності.

Діяльність із здійснення мовлення та діяльність з надання послуг кабельного телебачення – це два різних види діяльності. Телевізійне мовлення полягає у створенні та/або комплектуванні програм, їх розповсюдженні (трансляції) за допомогою різноманітних технічних засобів для подальшого прийому населенням. Діяльність же провайдера визначається через надання послуг кабельного телебачення, сутність якої полягає у ретрансляції контенту, тобто у прийомі сигналів, що несуть програми, від передавального обладнання мовника, їх перетворенні та передачі аудиторії у повному обсязі.

При з'ясуванні сутності діяльності провайдерів, К. Калаченкова вказує на такі важливі їхні характеристики: не ініціює інформаційне відношення, не вибирає зміст передаваної інформації, не впливає на зміст інформації [71, с. 72]. Справді, провайдер при ретрансляції програм по мережі кабельного телебачення не має права змінювати зміст програм організації мовлення і розміщених у них рекламних матеріалів, здійснювати заміну одних передач і рекламних матеріалів у програмі на інші, а також іншим чином втручатися у її зміст.

Як зазначалось, правовідносини, що виникають між провайдером і мовником, регулюються договором. При укладанні провайдером договору з мовником на ретрансляцію (доставку) контенту по мережі кабельного телебачення встановлюються технічні характеристики супутникового каналу, на який буде здійснюватися первісна передача мовником сигналу програми (трансляція), а потім подальший його прийом і передача кабельним оператором по мережі кабельного телебачення (ретрансляція).

Проте, на жаль, доводиться констатувати, що у розвитку відносин між цими суб'єктами спостерігаються негативні тенденції. Так, починаючи з 2007 р., спілкування з кабельниками почало набувати форм аукціону: мовники витрачають

значні кошти «на утримання каналів у кабелі». Корені цієї проблеми зумовлені тим, що в середньому на один канал кабельної мережі є 10 і більше претендентів.

Окремо слід зауважити, що згідно із ч. 5 ст. 42 Закону про телебачення провайдери здійснюють ретрансляцію телерадіопрограм та передач у багатоканальних телемережах відповідно до переліку телерадіопрограм та передач, які передбачено надавати у складі програмної послуги [192]. З цього положення випливає, що сутність діяльності провайдера полягає у наданні споживачам програмної послуги, яку слід тлумачити через формування пакетів програм та забезпечення абонентам можливості їх перегляду на договірних засадах.

Виділення програмної послуги як окремого виду діяльності зумовлено загалом заборонаю подвійного ліцензування в Україні (у ЗУ «Про ліцензування певних видів господарської діяльності») та зокрема – в сфері телебачення і радіомовлення (у профільному законі). Не можна сказати, що таке вирішення проблеми є вдалим, оскільки зрозумілою є неможливість «надання програмної послуги абонентам» без «технічної експлуатації телемережі».

Надання програмної послуги абонентові здійснюється на підставі договору, який виступає основним регулятором правовідносини, що виникають між провайдером та абонентом. Основна мета його укладення – це надання послуг кабельного телебачення абонентові, відповідно всі інші дії провайдера за договором мають допоміжний характер і, врешті-решт, спрямовані на забезпечення виконання основного зобов'язання.

Доводиться констатувати, що ніякого договору із споживачами не укладається, лише надається інформація в усній формі щодо трансляції певної кількості каналів у повному обсязі їх мовлення. Тому слід на законодавчому рівні закріпити норму, яка б регламентувала обов'язок провайдерів укладати договори зі споживачами у письмовій формі та розробити типовий договір про надання кабельних послуг.

Вважаємо, що послуги кабельного телебачення необхідно охарактеризувати як телекомунікаційні послуги з прийому та одночасної або наступної передачі по кабельній мережі програм та/чи надання інших послуг в аналоговому або цифровому форматі для безпосереднього прийому абонентами (споживачами).

Зауважимо, що кабельники, за наявності технічних можливостей, можуть надавати абонентам додаткові та супутні послуги кабельного телебачення.

Різновидами додаткових послуг кабельного телебачення є: інтерактивні послуги, що надаються провайдером абонентові шляхом обміну між ними аудіовізуальними повідомленнями або іншими повідомленнями електрозв'язку; мультимедійні послуги, що забезпечують отримання абонентом єдиного блоку пов'язаних між собою повідомлень електрозв'язку; Video on Demand (відео за запитом); Near Video On Demand («віртуальний кінозал»); послуги електронної пошти; Triple-Play – провайдер одночасно пропонує три різних послуги (телебачення, Інтернет і телефонія) тощо.

До супутніх можна віднести: технічне обслуговування, сервіси доступу (сервіси, що забезпечують доступ абонента до кабельної мережі), адміністративні сервіси (ведення облікових записів про надання абоненту та споживання ним послуг), інформаційні сервіси, консультативні сервіси тощо.

Обсяг послуг кабельного телебачення, порядок та особливості надання програмних, супутніх і додаткових послуг встановлюються договором з урахуванням потреб абонента і можливостей провайдера.

З огляду на те, що, окрім програмної послуги, провайдери можуть надавати супутні, додаткові послуги, у законі договір між провайдером й абонентом повинен мати узагальнюючу назву – договір про надання послуг кабельного телебачення.

Закон про телебачення не містить дефініції поняття «договір про надання послуг кабельного телебачення». Частина 7 ст. 39 Закону про телебачення називає такий договір угодою між абонентом і ліцензіатом. При цьому слушним є зауваження М. Княжицького, який акцентує увагу на відсутності законодавчого закріплення такого терміну як «угода» [76, с. 107].

А. В. Маркіна у своїй праці визначає договір надання послуг кабельного телебачення як домовленість між абонентом і кабельним оператором, згідно з якою останній виконує зобов'язання з підключення абонентського обладнання до мережі кабельного телебачення і надання послуг кабельного телебачення відповідно до обраного абонентом пакету послуг, а абонент виконує зобов'язання з оплати робіт з

підключення абонентського обладнання до мережі кабельного телебачення і послуг кабельного телебачення за ціною, встановленою кабельним оператором [103, с. 8]. Вважаємо цю дефініцію досить вдалою і вважаємо доцільним її використання у вітчизняній законодавчій та правозастосовній практиці, при цьому адаптувавши, закріпленого у ній позначення суб'єктного складу до українських реалій, а саме: іменувати управлену сторону правочину – кабельним провайдером.

На жаль, доводиться стверджувати, що на сьогодні у чинному законодавстві не прописані правила надання послуг кабельного телебачення, які б регламентували порядок укладання, виконання і розірвання договору про надання послуг кабельного телебачення, відповідальність сторін.

Необхідно відзначити, що відносинам у сфері надання послуг кабельного телебачення притаманний цивільно-правовий характер. З огляду на це, при укладанні, виконанні та розірванні договору сторони, передусім, керуватимуться чинним цивільним законодавством, яке регулює договір про надання послуг.

У ході з'ясування правової природи договору, практики оформлення договірних правовідносин провайдера й абонента, можна виокремити кваліфікаційні ознаки договору про надання послуг кабельного телебачення. Так, він є публічним договором і договором приєднання, двостороннім, оплатним, консенсуальним, як правило, безстроковим і змішаним.

Зауважимо, що за договором провайдер зобов'язується надавати абонентові послуги кабельного телебачення належної якості. Однією із проблем при наданні даного виду послуг є практична неможливість для споживача телекомунікаційних послуг здійснити фіксацію та довести порушення провайдером умов договору щодо якості послуги. Зазначена проблема, як слушно зауважується в літературі, зумовлюється такими особливостями послуги, як можливість її споживання в результаті надання [18, с. 46], нестійкість (неформалізованість) її якості [147, с. 56], а також невіддільність від джерела, від якого вона походить, та неможливість збереження результатів послуги [217, с. 182].

Зосередимо увагу на істотних умовах досліджуваного правочину, до яких Закон про телебачення відносить: тип наданого пакета програм (пакет універсальної

програмної послуги, стандартний пакет або індивідуальний пакет на замовлення); перелік телерадіопрограм і передач, які провайдер зобов'язується надавати абоненту; абонентна плата.

При цьому ч. 8 ст. 39 Закону про телебачення встановлено, що до закінчення строку дії угоди провайдер не має права без офіційно оформленого погодження абонента вносити зміни до зазначених характеристик програмної послуги [192]. Викликає сумнів вжиття у даному контексті словосполучення – «офіційне оформлення», для уникнення різнотлумачень вважаємо доцільним вживати термін «письмового».

Доводиться констатувати, що ніякого договору із споживачами не укладається, лише надається інформація в усній формі щодо трансляції певної кількості каналів у повному обсязі їх мовлення. Звернувшись до досвіду наших сусідів, необхідно зазначити, що ст. 56 Закону Польщі «Про телекомунікації» регламентує укладення досліджуваного правочину виключно у письмовій формі [298].

Безперечно, українському законодавцеві також варто втрутитися у ці ненормальні відносини і захистити законні права абонентів, зокрема необхідно на законодавчому рівні закріпити норму, яка б регламентувала обов'язок провайдерів укладати договори з споживачами у письмовій формі та розробити типовий договір про надання послуг кабельного телебачення.

Одним із основних завдань провайдера програмної послуги є формування пакетів програм. У розумінні ст. 1 Закону про телебачення пакети програм – це перелік телерадіопрограм, які провайдер програмної послуги пропонує абонентам на договірних засадах як цілісну інформаційну послугу [192]. Формуючи пакети програм, провайдери, щонайменше, виконують завдання агрегаторів послуг, а часто виступають і як контент-провайдери.

Включення програми до пакету чи, навпаки, не включення означатиме не лише зниження аудиторії відповідного ЗМІ, а й обмеження інформаційних прав потенційних глядачів. З огляду на це, беззаперечним є той факт, що формування пакетів програм – це певна «інформаційна політика» і тому правовому регулюванню має підлягати діяльність провайдерів саме як суб'єктів інформаційної діяльності.

На законодавчому рівні регламентується лише порядок надання послуг щодо універсального типу пакета програм або так званих «каналів соціального пакета» (must carry channels). Інші типи пакетів комплектуються провайдерами довільно, що, на нашу думку, є правильним. Звернувшись до зарубіжного досвіду, необхідно відмітити, що у США кабельні оператори також зобов'язані ретранслювати лише місцеві канали, а загальнонаціональні, федеральні чи іноземні оператор обирає сам, вивчивши попит своїх абонентів [233, с. 46].

Безперечно, держава повинна гарантувати отримання абонентами програм, які поширюються суспільним мовником, регіональними телерадіоорганізаціями, оскільки вони перебувають в особливому становищі, пов'язаному з виконанням особливих функцій і тому їх включення до пакету програмної послуги в жодному разі не можна трактувати як дискримінацію комерційних каналів.

Універсальна програмна послуга у розумінні Закону про телебачення – це обов'язкове забезпечення абонентам можливості перегляду пакета програм у складі програм телерадіоорганізацій, які відповідно до ліцензій здійснюють наземне ефірне мовлення на території розташування відповідної багатоканальної телемережі, за винятком випадків застосування абонентами індивідуальних приймальних приладів або систем (ст. 1) [192].

Відповідно до ч. 9 ст. 39 цього Закону провайдер зобов'язаний забезпечити усім абонентам можливість отримання програм універсальної програмної послуги та включити такі програми до всіх пакетів програм [192].

Надання універсальної програмної послуги здійснюється провайдером з моменту отримання ним ліцензії та затвердження Нацрадою пакета (пакетів) програм універсальної програмної послуги. У рамках універсальної програмної послуги кабельники мають включати у пакети канали, що мають ефірні ліцензії у цьому населеному пункті. Це цілком зрозуміло, адже ефірні канали мовлення мають ретранслюватися і кабельними мережами, щоб абоненти не ставили собі антен.

Водночас, проблемним, на наш погляд, є те, що Закон ніяк не визначає, яким чином Нацрада вирішує, які програми організацій мовлення мають включатися до переліку програм, що розповсюджуються у порядку надання універсальної

програмної послуги. Вочевидь, програми далеко не всіх організацій, які отримали ліцензію на мовлення на відповідній території, будуть включатися до такого переліку. Тут приховані серйозні можливості для зловживань. Крім того, встановлення такого переліку – потужний засіб інформаційної політики.

Зауважимо, що ця правова прогалина вже була предметом судового розгляду. Так, Телерадіокомпанії «АТВ при Одеській національній академії зв'язку ім. О. С. Попова» довелось через суд доводити своє право на включення своїх програм у пакет (перелік) програм універсальної програмної послуги, які передбачено надавати ТОВ «Цифрові технології зв'язку», у складі програмної послуги у м. Одеса, у межах території розташування багатоканальної телемережі [162].

Неврегульованим також залишається питання стосовно включення провайдерів контенту до складу універсальної програмної послуги тих організацій мовлення, які отримали ліцензії на мовлення у багатоканальних цифрових телевізійних мережах МХ-1, МХ-2, МХ-3, МХ-5.

Окремо слід зауважити, що ч. 9 ст. 39 Закону про телебачення окреслює випадки, коли провайдер не зобов'язаний укладати договір з відповідними телеорганізаціями, зокрема це торкається усіх випадків розповсюдження програм універсальної програмної послуги. Однак, можливість здійснення ретрансляції провайдером без укладення договору з правоволодільцем суперечить положенням ч. 2 ст. 41 Закону про авторське право, у якій зазначено, що майнові права організації мовлення передаються іншим особам на підставі договору.

З огляду на зазначене, вважаємо доцільним врегулювати цю прогалину на законодавчому рівні. Усвідомлюючи суспільну значимість врахування прав та законних інтересів населення на тій чи іншій території розміщення багатоканальної мережі, пропонуємо внести зміни у Закон про телебачення, зокрема виклавши абз. 2 ч. 9 ст. 39 у такій редакції: для розповсюдження програм універсальної програмної послуги провайдер зобов'язаний укладати з організаціями мовлення письмові договори на безоплатній основі.

Звернувшись до проблематики програмного наповнення мережі, зауважимо, що Законом про телебачення прямо визначений об'єкт, який на договірних засадах провайдер програмної послуги пропонує абонентам, а саме перелік телерадіопрограм і передач організацій мовлення, які передбачено надавати у складі програмної послуги. При цьому провайдер не створює, не комплектує з передач програми (телерадіопрограми) та не несе редакційної відповідальності.

У цьому переліку, як невід'ємному додатку до ліцензії, чітко зазначаються кількість та найменування каналів для ретрансляції. Як вбачається з матеріалів судової практики недотримання цієї вимоги, тобто ретрансляція меншої/більшої кількості каналів або ретрансляція не обумовлених ліцензією програм програмної послуги, тягне за собою накладення Нацрадою відповідних санкцій [159].

Програми, які транслюються з країн ЄС чи країн, які ратифікували Європейську конвенцію про транскордонне телебачення, ретранслюються в кабельних мережах на підставі угоди з правовласником та ліцензії провайдера програмної послуги.

Відзначимо, що рішенням Нацради затверджено Перелік іноземних програм, зміст яких відповідає вимогам Європейської конвенції про транскордонне телебачення і ретрансляція яких на території України не обмежується згідно з ч. 1 ст. 42 Закону про телебачення. Так, станом на 01 лютого 2012 р. до вказаного переліку включено 155 іноземних програм [178].

Варто зауважити, що у Концепції нової редакції Закону про телебачення закріплене положення про заборону встановлення списків адаптованих програм [84]. Відповідно програми, які походять з країн, які є членами Європейської конвенції про транскордонне телебачення, повинні поширюватися без обмежень.

Проблема програмного наповнення кабельних мереж значною мірою залежить від іншої – дотримання авторських і суміжних прав, яке має велике значення для правомірної діяльності провайдерів.

Не секрет, що деякі кабельники запускають у свої мережі телепродукцію без відома її творця або володільця виключних прав на використання, тобто незаконно (до прикладу, Рішенням Господарського суду Харківської області від 24 червня 2011 р. заборонено ТОВ «Берізка-Телесистема» використовувати на території

України шляхом ретрансляції по мережах кабельного телебачення аудіовізуальні твори та інші об'єкти авторського права та/або суміжних прав, без отримання відповідних повноважень від правоволодільців – ТОВ «Торсат» [202]).

Відповідно до положень ст. 8 Директиви 93/83/ЄЕС, організації кабельного мовлення зобов'язані отримувати дозвіл володільця авторського права та суміжних прав [266].

З іншого боку, провайдери у процесі своєї діяльності використовують не твори як об'єкти авторського права та виконання, фонограми, відеограми як об'єкти суміжних прав, а такий об'єкт суміжних прав як програми (передачі) організацій мовлення. Фізично вони не можуть надати інформацію, або скласти звіт про використання об'єктів інтелектуальної власності, бо не знають і не можуть знати, які саме об'єкти використав мовник, створюючи програми. Провайдер є технічним засобом доставки сигналу, що несе програму, за яку вже сплачено організації мовлення, та котра гарантує, що при створенні програми було дотримано усіх майнових прав авторів та суб'єктів суміжних прав.

Таким чином, провайдер, який укладає договір із будь-яким телеканалом на ретрансляцію його програм, не може бути упевненим у тому, що мовники насправді набули усіх необхідних прав на використання об'єктів авторських і суміжних прав, і не в змозі це відстежити та проконтролювати.

З метою позбавлення провайдерів необхідності отримання дозволу безпосередньо від первинних суб'єктів авторського права або суміжних прав або їх правонаступників на використання зазначених об'єктів шляхом кабельної ретрансляції, пропонуємо вважати дозвіл відповідного суб'єкта на первинну трансляцію об'єктів авторського права і суміжних прав одночасним дозволом (згодою) на кабельну ретрансляцію зазначеного об'єкта. Вважаємо доцільним відобразити це положення у законодавстві.

Як зазначалось, провайдер не має права контролювати змістовний бік розповсюджуваних програм і впливати на їх зміст, оскільки він лише виконує роль «пасивного провідника» мультиплексу. За зміст програми, її наповнення, за дотримання авторського права та суміжних прав відповідальність несе виключно

розповсюджувач інформації – організація мовлення. Саме організація мовлення виступає стороною-ліцензіатом ліцензійного договору, який укладається з особами, що мають виключні права дозволяти використання об'єктів авторського права та суміжних прав, тому лише вона і повинна забезпечувати відповідність усіх програмних матеріалів вимогам ліцензії та законодавству.

Чинне законодавство, як слушно підкреслюється у літературі, теж розглядає провайдера як суб'єкта, що звільнений від відповідальності за порушення прав [104, с. 57]. Однак, якщо провайдер попереджений про те, що зміст незаконний, то він повинен вжити заходів для припинення доступу до інформаційного ресурсу, інакше нестиме таку ж відповідальність, як порушник авторських прав. Зауважимо, що аналогічна правова позиція наведена у ст. 3 Закону Японії «Про відповідальність провайдерів» [52, с. 70]. Для таких випадків В. В. Терлецький слушно пропонує ввести солідарну відповідальність порушника і особи, яка надає послуги, використовувані для здійснення порушень авторських або суміжних прав, який знав про це, але не припинив їх надавати [227, с. 10].

Окрім того, якщо джерелом передачі контенту є іноземні суб'єкти інформаційної діяльності і, відповідно, не ліцензовані Нацрадою, відповідальність за порушення авторських і суміжних прав покладатиметься на провайдера.

Необхідно відзначити, що на даний час існують такі способи виплати винагороди авторам за розповсюдження їхніх творів телевізійними організаціями, які не є виробниками цього аудіовізуального твору: виплата винагороди здійснюється організацією мовлення; винагорода виплачується продюсером; змішана система виплати винагороди [29, с. 29–30.]

За американською моделлю кабельний оператор обов'язково реєструється у державному Агентстві з авторського права (Copyright Office) при бібліотеці Конгресу і двічі на рік вносить оплату, обумовлену Законом про авторське право [275]. В Європі є кілька систем ліцензування, але переважає тенденція колективного управління правами авторів. Такими продавцями авторських і суміжних прав найчастіше є авторські товариства. Саме з ними підписують договори кабельники.

В Україні ж поки що не розроблено дієвої та ефективної системи співпраці суб'єктів авторського права і провайдерів. Біда в тому, що закон України про кабельне телебачення, де було б визначено всі принципові моменти роботи кабельників, досі не ухвалено.

Постановою Пленуму ВСУ від 04 червня 2010 р. «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» визнано обов'язковим для провайдера одержання відповідної згоди суб'єктів авторського права і/або суміжних прав на використання твору, виконання, фонограми, відеограми та виплата винагороди відповідним суб'єктам авторського права і/або суміжних прав (п. 32) [177]. Необхідно зазначити, що російські науковці також наполягають на сплаті кабельними операторами 5 % авторської винагороди від загального доходу [124].

На наше глибоке переконання, провайдер, використовуючи програми (передачі), не зобов'язаний оплачувати винагороду за всі об'єкти авторського права і суміжних прав, що були використані та оплачені організаціями мовлення при створенні програм, інакше це означатиме подвійну оплату. Авторіві вже сплачено винагороду за надання дозволу на трансляцію його твору в межах території мовлення ефірної компанії. А провайдери сплачують за використання авторських і суміжних прав тільки мовникам, програми яких вони використовують.

Такий підхід не стосується закордонних каналів, які недоступні в оригіналі для перегляду в зоні, охопленій провайдером. У цих випадках він формує нову аудиторію, а це потребує оплати авторських і суміжних прав.

Дискусійним є також питання взаємовідносин провайдера програмної послуги та організації колективного управління, зокрема розповсюдження дії положень Постанови КМУ від 18 січня 2003 р. № 71 «Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань» на провайдерів.

Зауважимо, що це питання було предметом судового розгляду. При цьому суди, посилаючись на положення одних і тих же норм (ст. 43 Закону про авторське право

та п. 4 розділу II Постанови КМУ № 71), приймали діаметрально протилежні рішення: з одного боку зобов'язували провайдерів, як суб'єктів комерційного використання, укладати з організаціями колективного управління договір про виплату винагороди (роялті) за публічне сповіщення (публічне повторне сповіщення) зафіксованих у фонограмах виконань, фонограм, опублікованих з комерційною метою, та їх примірників [164; 198], а з іншого – вказували на недоведеність обов'язковості укладення договору [161].

На наше переконання, провайдер не здійснює комерційне використання відеограм та фонограм, тому вимоги законодавства щодо обов'язковості укладення договору з організацією колективного управління на нього не поширюються. Дане судження впливає з наступних міркувань.

Як зазначалось, у своїй діяльності провайдер здійснює ретрансляцію програм організацій мовлення, що є окремим об'єктом суміжних прав, на підставі укладеного договору та за згодою уповноваженого суб'єкта суміжного права – організації мовлення. Відповідно, суб'єктом, що здійснює використання об'єктів суміжних прав шляхом публічного сповіщення зафіксованих у фонограмах, відеограмах виконань і опублікованих для використання з комерційною метою фонограм і відеограм та їх примірників, є організація мовлення, яка і зобов'язана оплачувати їх використання автору або уповноваженій ним особі, включаючи організації колективного управління.

Таким чином, приписи Постанови КМУ № 71 у частині, що стосується провайдерів, не підлягають застосуванню, оскільки організації колективного управління не наділені правом здійснювати збір та розподіл винагороди (роялті) за використання програм організацій мовлення, тобто тих об'єктів суміжних прав, які є предметом ліцензійних договорів, укладених провайдерами з організаціями мовлення. З огляду на це, вважаємо доцільним вилучити провайдерів з переліку осіб, які здійснюють комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань.

Останньою умовою, яка обов'язково має бути закріпленою у договорі про надання послуг кабельного телебачення є абонентна плата за пакет програм і/або плата за надання окремих супутніх і додаткових послуг.

Слід зауважити, що абонентна плата складає основний дохід кабельних мереж України. Свідченням цього є статистичні дані. Так, згідно з даними Державного комітету статистики України, доходи кабельного телебачення за 2009 р. зросли на 28,2 % порівняно з 2008 р., коли вони сягали 1,002 млрд грн, і становлять 1,284 млрд гривень [51].

Зауважимо, що чинне законодавство не містить визначення терміна «абонентна плата за надання послуг кабельного телебачення».

ЗУ «Про телекомунікації» під абонентною платою розуміє фіксований платіж, який може встановлювати оператор телекомунікацій для абонента за доступ на постійній основі до своєї телекомунікаційної мережі незалежно від факту отримання послуг (ст. 1) [193].

З наведеної дефініції випливає, що поняття не може торкатися провайдерів, оскільки сутність їх діяльності полягає у наданні абонентам послуг, а не у забезпеченні доступу до мережі. А надто насторожує і те, що абонентна плата стягується незалежно від факту отримання послуг. Варто зауважити, що деякі провайдери, при розробці примірних публічних договорів, теж передбачають обов'язок абонентів по сплаті абонплати за надані послуги незалежно від факту їх отримання [194]. Вважаємо закріплення даного положення неприпустимим, оскільки воно порушує права споживачів.

Дефініція абонентної плати міститься у Проекті ЗУ «Про кабельне та багатоканальні системи ефірного мовлення», що визначає абонентну плату як форму розрахунку абонентів за користування послугами мереж кабельного мовлення та багатоканальними системами ефірного мовлення, у тому числі у закодованому вигляді (ст. 1) [181]. На наше переконання, дане визначення не заслуговує на увагу, оскільки абонент не користується послугами мереж кабельного мовлення та багатоканальними системами ефірного мовлення, послуги кабельного телебачення йому надаються.

З огляду на зазначене, вважаємо доцільним сформулювати визначення досліджуваного поняття таким чином: абонентна плата за надання послуг кабельного телебачення – фіксований платіж, який встановлюється провайдером для абонента за надання послуг кабельного телебачення, у тому числі у закодованому вигляді, за розрахунковий період. Абонентна плата складається з тарифу, що визначає розмір платежів за універсальні послуги і вартості супутніх та додаткових послуг кабельного телебачення за відповідний розрахунковий період.

Відповідно до ч. 10 ст. 39 Закону про телебачення провайдер програмної послуги самостійно, виходячи з ринкового попиту, встановлює розмір абонентної плати за різні пакети програм та інші інформаційні послуги. Державному регулюванню підлягає виключно розмір абонентної плати за користування універсальною програмною послугою [192].

З-поміж істотних умов, які регламентовані Законом про телебачення, вважаємо за потрібне при розробці типового договору про надання послуг кабельного телебачення, обумовити у ньому такі умови: строки виконання робіт з підключення абонентського обладнання до мережі кабельного телебачення; права та обов'язки учасників правовідносин; умови та строк відновлення якості телевізійного зображення; відповідальність сторін, розмір санкцій за невиконання або неналежне виконання договору та порядок їх сплати; порядок пред'явлення і розгляду скарг.

Окремо слід зазначити, що при масовому розвитку кабельного телебачення на місцях жодна з сьогоденних кабельних студій, через обмежені спектральні і системні можливості аналогового мовлення, неспроможна підтримати той асортимент програм та послуг, який може бути запропонований споживачам.

Саме для вирішення цієї проблеми в Україні впроваджується нова система – DVB-C – стандарт цифрового телевізійного мовлення по кабелю, в основі якого лежить стандарт кодування рухомого зображення і звукового супроводу в MPEG-4.

Оскільки провайдери отримують сигнали від телекомпаній у цифровому режимі, вони мають можливість вже зараз переходити на цифрове мовлення у кабельних мережах. Аналогова технологія кабельного телебачення успішно освоює

цифрові засоби передачі даних, як у традиційному напрямку до клієнтів (DVB), так і двосторонні (DOCSIS), інтерактивні.

Заснуванню DVB-C в Україні слід завдячувати компанії «Воля Преміум ТВ», яка вперше почала надавати послуги цифрового кабельного мовлення. Проте, викликає занепокоєння той факт, що при цьому зазначеним провайдером програмної послуги порушуються умови правочинів зі споживачами, зокрема ст. 15 Закону «Про захист прав споживачів». Так, інформація в мережі Інтернет та буклетах про перехід на цифрове мовлення не є прийнятною законом формою: будь-які зміни в угоді мають бути донесені до абонента особисто та зафіксовані письмово.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що у діяльності кабельників є безліч поки що невизначених питань, які необхідно вирішувати через удосконалення нормативної бази. Однозначно, слід прийняти закон про кабельне телебачення, який встановлював би правову основу діяльності у даній сфері, зокрема чітко визначав би понятійний апарат і тим самим виключав можливість неоднозначного тлумачення використовуваної термінології, визначав би статус та взаємини усіх учасників діяльності, закріплював би їх права, обов'язки та відповідальність.

Загальні положення закону повинні бути конкретизовані у відповідних правилах надання послуг кабельного телебачення з визначенням видів послуг кабельного телебачення, порядку та умов укладення, виконання та розірвання договору між провайдером і абонентом, повноважень, зобов'язань та відповідальності сторін.

Прийняття зазначених законодавчих актів сприятиме розв'язанню безлічі існуючих правових проблем у сфері кабельного телебачення.

2.1.3 Правові передумови утвердження суспільного мовлення в Україні

У демократичних країнах за допомогою відповідних законів суспільство намагається забезпечити незалежність преси як від втручання державної влади, так і

якихось приватних груп. Однією з форм створення незалежних пресових об'єднань є суспільне мовлення, яке є невід'ємним атрибутом демократичного суспільства.

Увага до цього питання обумовлюється не лише тим, що цей інститут присутній в усіх демократичних країнах, а й тим, що він є гарантією плюралізму інформації та неупередженого, об'єктивного, своєчасного та якісного інформування населення про найважливіші події та явища дійсності в Україні та за її межами.

Суспільне мовлення – це мовлення, яке створюється для громадян і громадянами, фінансується і контролюється громадськістю. Основними цілями цього суспільного інституту є сприяння консолідації суспільства, забезпечення прав громадян на свободу думки і слова, отримання повної та достовірної інформації, обмеження прямого впливу держави на діяльність ЗМІ, представлення інтересів різних суспільних груп в інформаційному просторі.

Природно, що найбільшого розвитку суспільне мовлення набуло у країнах із тривалими демократичними традиціями: Великобританії, Франції, США тощо. Саме системи суспільного мовлення цих країн на сьогодні є моделями, на які орієнтуються країни, що перебувають на етапі демократичних трансформацій.

Важливість суспільного мовлення для демократичного суспільства підкреслюється у численних міжнародних документах. Так, питанням належного функціонування організацій суспільного мовлення прямо або опосередковано присвячено низку Рекомендацій ПАРЄ: Про культурний вимір телерадіомовлення в Європі (1067 (1987)), Про суспільне мовлення (1641 (2004)), Про фінансування суспільного мовлення (1878). Ряд рекомендацій, які прямо стосуються завдань та механізмів забезпечення незалежності суспільного мовлення також було схвалено Комітетом Міністрів Ради Європи. Серед них, зокрема: Рекомендація № R (96)10 щодо гарантій незалежності суспільного мовлення, Рекомендація (2007)3 про місії суспільних ЗМІ в інформаційному суспільстві. Найвищі міжнародні стандарти щодо організації та правового регулювання суспільного мовлення, які відображені у зазначених документах, як показує проведений аналіз, знайшли відображення у законодавстві багатьох нових членів ЄС.

Безперечно, вивчення й узагальнення накопиченого досвіду Ради Європи, його застосування з урахуванням особливостей національної медіа ситуації сприятиме створенню і у нашій Державі суспільного мовлення у відповідності до кращих європейських стандартів.

Створення суспільного мовлення в Україні визнано однією з основних засад внутрішньої політики в гуманітарній сфері [176]. Незважаючи на це, на сьогодні втілення цієї концепції зупинилось на рівні декларацій та обіцянок.

Ідея суспільного мовлення витає в українському інформаційному просторі вже другий десяток років. Перша хвиля виникла у другій половині 90-х років ХХ ст. Так, 18 липня 1997 р. ВРУ був прийнятий ЗУ «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України». Проте на сьогодні цей закон, фактично, на практиці не застосовується й навіть містить низку небезпечних положень та норм.

За 15 років від часу ухвалення закону було кілька спроб розвинути його положення і створити суспільне мовлення. Вперше – 21 лютого 2008 р., коли Президент України видав Указ про створення суспільного мовлення. На виконання цього Указу КМ розробив проект Концепції створення системи суспільного телебачення і радіомовлення в Україні. Ще одним кроком став зареєстрований у ВР законопроект А. Шевченка № 4198 від 12 березня 2009 р. Проект вносив багато якісних і необхідних для впровадження суспільного мовлення змін у чинний закон. Проте за декілька місяців президент В. Ющенко ветовав його, визнавши таким, що не відповідає Конституції.

2010 р. розпочалася нова хвиля дискусій щодо створення незалежної пресової організації. Так, 11 жовтня, врахувавши зауваження і пропозиції до знятого з розгляду законопроекту № 4198, народними депутатами України А. Шевченком, В. Каськівим, Є. Сусловим внесено новий законопроект № 7241, у якому аналогічно з попереднім пропонується створення системи суспільного мовлення на базі всіх державних телерадіоорганізацій. Наразі він є єдиним запланованим до розгляду на сесії ВР, як проект нової редакції ЗУ «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України».

Варто відзначити, що 30 вересня 2010 р. під головуванням Президента України відбулося засідання Громадської гуманітарної ради, на якому затверджено Концепцію створення і діяльності Національної громадської телерадіокомпанії України. Задекларовані нею положення знайшли відображення у проекті закону «Про Національну громадську телерадіокомпанію України» від 18 жовтня 2010 р., який розроблений Держкомтелерадіо. Документ був скерований на розгляд Кабміну, однак схвалений 09 червня 2011 р. текст законопроекту «Про суспільне телебачення і радіомовлення України» суттєво відрізняється від попереднього варіанту [38].

06 липня 2011 р. голова Адміністрації Президента України звернувся до Ради Європи з офіційним запитом провести експертизу вказаного законопроекту на предмет відповідності його стандартам Ради Європи [98].

Урядовий законопроект неодноразово із зауваженнями Громадської гуманітарної ради повертався на доопрацювання. У вересні 2012 р. Держкомтелерадіо вчетверте направив до КМУ законопроект про суспільне мовлення [246].

З огляду на це постає питання про легітимність цього документа, оскільки, як зазначалось, вже існує зареєстрований у ВР законопроект № 7241, а альтернативні проекти вносити заборонено: ч. 2 ст. 100 Регламенту ВРУ відводить на внесення альтернативних проектів два тижні [189].

На наше глибоке переконання, така невизначеність щодо шляхів створення суспільного мовлення створює загрози для подальших демократичних змін в Україні, зокрема стосовно забезпечення громадськості повною та достовірною інформацією. З цього приводу Комітет Міністрів Ради Європи у Декларації про гарантії незалежності суспільного телерадіомовлення висловлює стурбованість у зв'язку з повільними темпами або незначним прогресом, досягнутим у деяких інших державах-членах для забезпечення існування незалежного суспільного мовлення – або внаслідок неадекватності регуляторної структури, або незастосування на практиці існуючих нормативно-правових актів [267].

Безперечно, однією з передумов створення та належного функціонування суспільного мовлення є нормативне закріплення його основоположних засад.

Перефразовуючи Джона Мілля, який написав, що немає свободи там, де немає законів, Н. Петрова слушно стверджує, що в Україні не буде громадського мовлення європейського зразка, доки не буде належного закону [146]. На законодавчому рівні мають бути запроваджені чіткі гарантії інституційної автономії та редакційної незалежності суспільного мовлення.

При цьому, не можна припустити наслідування Україною прикрого досвіду більшості організацій суспільного мовлення країн Східної Європи. У Рекомендації ПАРЄ 1641 (2004) «Суспільне мовлення» зазначено, що суспільне мовлення «у Центральній та Східній Європі не вкоренилося повною мірою, тому що було «насадженим» у середовище, позбавлене необхідної культури політики та управління...» [225].

Автори праці «Правовое регулирование общественного телерадиовещания в странах СНГ» виокремлюють три основні проблеми, які пов'язані зі створенням і діяльністю організацій суспільного мовлення в посттоталітарних країнах. По-перше, принципи формування керівних органів не гарантують їх незалежність і не ведуть до максимально широкого представництва різних суспільних груп. По-друге, система фінансування суспільних мовників не забезпечує їх незалежності. По-третє, можливості суспільства здійснювати контроль над діяльністю компанії громадського мовлення вкрай невеликі [196].

Проблема полягає у тому, що громадськість цих країн не організована в громадянське суспільство і там немає ще сил, які здатні заявити, що вони репрезентують якщо не весь народ, то хоча б окрему соціальну групу. Саме тому британська модель суспільного мовлення у країнах Східної Європи не спрацьовує.

З огляду на це, спробуємо віднайти найоптимальніші шляхи вирішення завдання щодо створення та правового регулювання організації суспільного мовлення в Україні, які відповідатимуть найвищим міжнародним стандартам.

Передусім зауважимо, що концепції суспільного мовлення присвячена така велика кількість публікацій, що майже унеможлиблює знаходження консенсусу щодо її дефініції. Загалом, в уяві переважної більшості як самих медійників, так і споживачів їхньої продукції суспільне мовлення стійко асоційоване з BBC (British

Broadcasting Corporation). Це цілком зрозуміло, адже ця компанія є першим і найуспішнішим прикладом суспільного мовлення. Проте навіть Британська незалежна наглядова комісія, якій було доручено підготувати доповідь про майбутнє фінансування Бі-Бі-Сі, не змогла визначитись з дефініцією суспільного мовлення. Втім, як слушно зазначає Кароль Якубович, це не заважає споживачеві відразу відчувати, що це саме суспільне мовлення, щойно він його побачить [280].

Нема узгодженого визначення і у вітчизняній літературі. Спроба сформулювати досліджувану дефініцію була зроблена законодавцем у ЗУ «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення». Так, ст. 1 вказаного нормативного акта регламентовано, що суспільне телерадіомовлення – це телерадіоорганізація зі статусом єдиної загальнонаціональної неподільної і неприбуткової системи масової комунікації, яка є об'єктом права власності Українського народу і діє згідно з єдиною програмною концепцією [190].

Вважаємо, що ця дефініція не відповідає усім вимогам, які ставляться до позначення цієї категорії, ЄС. Сумнівним також видається визначати «суспільне телерадіомовлення» через «телерадіоорганізацію». Вважаємо, що для ототожнення термінів «мовлення» та «телерадіоорганізація» немає жодної правової підстави: під першою категорією слід розуміти процес передачі різного роду інформації засобами телебачення, радіо, Інтернету та мобільного зв'язку, а телерадіоорганізація, у свою чергу, є суб'єктом інформаційних правовідносин, який як раз і здійснює мовлення шляхом створення та/або розповсюдження телерадіопередач та програм.

З огляду на це, доцільно дистанціювати ці категорії та на законодавчому рівні закріпити дефініції обох термінів, визначивши їх наступним чином:

– суспільне мовлення – це мовлення, здійснюване створеною відповідно до законодавства України організацією суспільного мовлення. Система суспільного мовлення включає сукупність загальнонаціонального та регіонального мовлення, відображеного засобами телебачення, радіо, Інтернету та мобільного зв'язку;

– організація суспільного мовлення (суспільний мовник) – недержавна, неприбуткова установа, яка здійснює суспільне мовлення незалежно від поглядів того чи іншого органу державної влади, політичної сили або групи впливу, підзвітна

суспільству та орієнтується у своїй програмній політиці на якнайширше задоволення інформаційних потреб громадян.

Ще одна проблема, яка, на наш погляд, потребує вирішення на законодавчому рівні – визначення організаційно-правової форми та структури організації суспільного мовлення. Звернувшись до зарубіжного досвіду, зауважимо, що окремі країни, у яких суспільне мовлення функціонує на належному рівні, створюють такі організації у формі установи або акціонерного товариства.

З огляду на реалії чинного законодавства, вважаємо, що поставленим задачам найбільш відповідає установа, тобто організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна (ст. 83 ЦКУ) [241]. Установа є максимально незалежною від засновника формою юридичної особи, участь якого в управлінні може бути обмежена затвердженням установчого акта та призначенням первинного складу органів управління.

У разі створення цього суб'єкта у формі установи, у засновника залишаються досить незначні можливості щодо втручання у зміст програм. Фактично він зможе «тиснути» на редакцію тільки через призначених ним членів правління/дирекції та ради. ЦК прямо не визначає особу, яка має повноваження щодо усунення членів цих органів від виконання ними своїх обов'язків, проте ці питання можуть бути окреслені на законодавчому рівні, зокрема такі повноваження доцільно було б передати наглядовим органам, а також як додаткова гарантія незалежності, варто було б передбачити обмежений перелік підстав усунення членів правління від виконання ними своїх обов'язків.

У згадуваних вище законопроектах також передбачено заснування організації суспільного мовлення як юридичної особи в організаційно-правовій формі установи публічного права, яка не має на меті отримання прибутку [184; 173].

Окрім визначення статусу досліджуваної організації, необхідно чітко розписати, на якій базі вона створюється, які теле- радіоканали входитимуть у систему суспільного мовлення, чи існуватиме при цьому державне мовлення.

Варто відзначити, що на сьогодні в Україні сформувалося кілька підходів щодо утворення системи суспільного мовлення: ліквідація державного мовлення та утворення на його основі суспільного мовлення; часткове збереження державного мовлення та утворення низки каналів на принципах суспільного мовлення; збереження повноцінного державного мовлення та утворення на новій матеріальній й організаційній основі системи суспільного мовлення.

Практика розвинених країн свідчить, що найбільш оптимальним підходом до формування системи суспільного мовлення є цілковита ліквідація державного мовлення та утворення на його матеріально-технічній основі суспільного мовлення. Наочним є позитивний досвід Естонії, Польщі, які створювали цього мовника.

Перетворення державних телерадіокомпаній на організації суспільного мовлення є також одним з обов'язків України, що випливає з її членства в Раді Європи. Резолюцією ПАРЄ № 1466 «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» Парламентська Асамблея закликає органи влади України перетворити державні телерадіокомпанії в канали суспільного мовлення згідно з відповідними стандартами Ради Європи (п. 12.4) [172].

Зауважимо, що у Законі про телебачення навіть передбачається, що організаційно-правовий статус Національної телекомпанії України і Національної радіокомпанії України може бути змінений лише на статус Суспільного телебачення і радіомовлення (ст. 14) [192].

Сьогодні час закликає відмовитися від державного мовника, який є рудиментом тоталітарного режиму та головною перепоною ідеї запровадження суспільного мовлення. В результаті, немає необхідності вигадувати якісь варіанти зосередження великих ресурсів для того, щоб створити ще одного мовника. Тому пропонуємо видалити із Закону про телебачення усі посилання на державні телерадіоорганізації, а після викладення цього нормативного акту у новій редакції – закріпити у ньому окремий розділ «Суспільне мовлення».

З огляду на невиправданість одночасного функціонування державного та суспільного мовників, доцільним є використання майнових комплексів НТК та НРК для створення первинної майнової бази. Для цього уповноважений державний

орган – Фонд державного майна України – повинен передати майно ліквідованих державних телерадіоорганізацій на баланс установи після її державної реєстрації.

Зауважимо, що у переважній більшості країн ЄС питання щодо структури системи суспільного мовлення вирішується по-різному – в одних випадках суспільне телевізійне та радіомовлення здійснює одна компанія, в інших – декілька. Існують і країни (наприклад, Велика Британія), в яких поняття організації суспільного мовлення може поширюватись на необмежену кількість компаній.

Як правило, вибір тієї чи іншої моделі організації суспільного мовлення диктується економічними чинниками. У тих випадках, коли мовник не спроможний виконувати свої завдання за рахунок наявних фінансових ресурсів, існує сенс в злитті декількох компаній мовлення в одну. Саме економічні чинники стали головною причиною злиття Естонського телебачення і радіо [293, с. 224].

Вважаємо, що в Україні має бути організація суспільного мовлення, до якої входять три елементи – телебачення, радіо та Інтернет, тобто логічним кроком буде створення єдиної організації. Зі стратегічної точки зору, окреме суспільне телебачення, за відсутності радіо чи Інтернету, є слабшим гравцем. А так ідеї та інформацію, отримані в одному засобі, можна буде простежити і розвинути в інших. Це сприятиме більш поліфонічному і резонансному озвученню громадської думки. Тим паче, у разі створення єдиного мовника ми матимемо більш потужну організацію, яка зможе економити гроші уже за рахунок своїх масштабів.

Окрім того, діяльність цієї організації слід адаптувати до нового цифрового середовища: забезпечити впровадження новітніх інтерактивних технологій, аудіовізуальних та інформаційних послуг, збільшити доступність програм і послуг на нових платформах дистрибуції мовного контенту.

Неоднозначно в країнах ЄС вирішується і питання про горизонтальну структуру системи суспільного мовлення. Так, виокремлюють три організаційні моделі суспільного мовлення за структурними критеріями: інтегровані структури, які включають усі сфери суспільної аудіовізуальної діяльності; федеративні структури регіону, таких як німецька система, яка є похідною від інтегрованої моделі і відображає політичні організації країни; фрагментарні структури, де кожна

гілка аудіовізуального сектору контролюється одним або більше окремим оператором [143]. Виникає запитання: яку ж модель обрати для України?

Вважаємо, що для українського суспільного мовника найбільш прийнятною буде інтегрована структура. При цьому варто пригадати судження Г. Красноступ, яка, на основі статистичних даних, дійшла висновку про необхідність перетворення в інститут суспільного мовлення усіх телерадіокомпаній державної та комунальної форми власності [88, с. 92]. Безумовно, поряд з державними, регіональні суспільні мовники також мають бути інтегровані до складу єдиної організації.

Стосовно концепції суспільного мовлення у програмній площині варто зауважити, що основним завданням організації суспільного мовлення є утвердження принципів редакційної політики, які ґрунтуються на пріоритетах інтересів Людини та Суспільства, а не Держави та Капіталу. Суспільний мовник у своїй програмній політиці ставить за мету інформування українських і зарубіжних телеглядачів, радіослухачів та користувачів Інтернету про суспільне життя в Україні та світі.

Суспільне мовлення має незалежну програмну політику та орієнтується у своїй редакційній політиці на якнайширше задоволення інформаційних потреб усіх громадян. На відміну від державних медіа, воно гарантує усім сегментам суспільства, включаючи національні меншини, доступ до різноманітних та неупереджених програм, вільних від тиску органів влади.

Одним з ключових питань діяльності системи суспільного мовлення є формування її органів управління, забезпечення належного суспільного контролю, унеможливлення підпорядкування організації суспільного мовлення органам державної влади, політичним партіям, окремим групам впливу.

Практично в усіх країнах ЄС на законодавчому рівні закріплено таку процедуру формування керівних органів управління, яка сприяє посиленню незалежності суспільного мовлення від стороннього, зокрема політичного втручання.

У світовій практиці всебічний контроль за діяльністю системи суспільного мовлення з боку суспільства забезпечується шляхом створення дієвих громадських наглядових рад, які формуються за прозорими та чіткими принципами. Наглядові

ради – колегіальні органи управління, створені представниками громадськості, інколи – за участю представників органів влади та місцевого самоврядування.

Існування наглядового органу – Громадської ради – передбачено і спеціальним Законом. Так, зі ст. 4 вбачається, що чисельність та склад Громадської ради затверджується ВРУ кожного чергового скликання першого року її каденції. Входити до Громадської ради мають по одному представнику від політичних партій, що мають своїх депутатів у ВРУ, від зареєстрованих центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, творчих спілок та громадських об'єднань, які мають статус всеукраїнських і перелік яких визначає ВРУ, а також по одному представнику від Президента України, КМУ, Національного банку України, Генеральної прокуратури України, Нацради, Антимонопольного комітету України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності [190].

На наш погляд, запропонована схема формування Громадської ради містить низку принципових недоліків. По-перше, недотриманий принцип поділу державної влади. По-друге, неприйнятним з погляду самої ідеології інституту суспільного мовлення є одноосібне визначення переліку творчих спілок та громадських об'єднань, що мають право делегувати своїх представників до Громадської ради.

Зазначені вище два недоліки породжують у сукупності третій: фактично монопольні повноваження парламентської більшості при формуванні Громадської ради. Парламентська опозиція, Президент України, судова гілка влади за чинним законом фактично не мають впливу на формування складу Громадської ради та на її рішення. Обмеженим є, у рамках цього порядку формування, і вплив громадськості.

Інша схема формування наглядових органів суспільного телерадіомовлення була запропонована у згадуваних законопроектах.

Згідно із ст. 8 проекту Закону «Про Національну громадську телерадіокомпанію України» до складу Наглядової ради мають входити по одному представнику від громадських об'єднань (14 осіб) та по одному представнику від Президента, уряду, кожної фракції ВРУ [184].

Перевагою цієї схеми є гарантування широкого галузевого спектру громадського представництва, залучення Нацради до процесу формування Наглядової ради. При цьому сумнівною видається пропозиція щодо включення до складу членів Ради осіб за поданням депутатських фракцій ВРУ. Адже депутатські фракції за своєю природою є політичними утвореннями і не мають самостійних повноважень у цій сфері.

У першому урядовому варіанті законопроекту про суспільне мовлення також пропонується формування Наглядової ради представниками від громадських організацій – 14 членів, але тільки всеукраїнських. На нашу думку, серед таких організацій може знайтися достатньо провладних через залежність від бюджетного фінансування, тривалої історії взаємин із владою ще з радянських часів, коли більшість з них і були засновані. Окрім того, вбачається загроза у підконтрольності уряду, оскільки до складу Ради мають увійти сім представників КМУ [142]. Варто відзначити, що в останньому варіанті урядового законопроекту ця чисельність зменшена до трьох представників [246].

Інший порядок формування наглядового органу закріплений у законопроекті № 7241 від 11 жовтня 2010 р. Його автори спробували закласти таку формулу, яка б утруднила правлячій політичній силі, незалежно від її назви, взяття контролю над Радою суспільного мовника: 6-х її членів призначають за поданням конференції громадських організацій, що діють у сфері захисту свободи слова та журналістики, 9-х – парламентських фракцій, частина з яких опозиційні (ст. 10–11) [173], що у більшості випадків позбавляло б владу більшості у керівному органі.

Окрім того, позитивним моментом законопроекту є мінімізація впливу органів влади на процес призначення членів від громадських організацій. Однак, у документі майже не визначені статус, права та обов'язки членів Ради. Натомість, у ньому детально виписані повноваження Генерального директора, які, на нашу думку, мають бути визначені не законом, а відповідним Статутом.

Провівши порівняльний аналіз цих документів, зауважимо, що у тексті владного законопроекту простежується спроба формально дистанціювати владу від формування Наглядової ради, поклавши обов'язок номінального затвердження її

членів на Нацраду та комісію при ній. Натомість, проектом № 7241 цей обов'язок прямо покладено на КМУ. У цьому випадку при виникненні якихось зловживань чи маніпуляцій під час призначення або звільнення членів Ради одразу чітко видно, що це відповідальність влади. У першому – це начебто провина Нацради, яка формально є незалежним органом.

Обидва законопроекти зазнають критики через участь органів влади у процесі призначення й звільнення членів Ради та подання частини членів владними органами або фракціями ВР.

Відзначимо, що закордонний досвід має прецеденти формування наглядових рад суспільних мовників органами влади: у Великобританії наглядову раду формує королева за рекомендацією міністрів, у Фінляндії членів адміністративної ради YLE (Yleisradio Oy) обирає парламент протягом своєї першої сесії [264, с. 28, 56].

Натомість ПАРЄ вважає, що для країн Центральної та Східної Європи особливо важливо, щоб призначення членів наглядових або управлінських органів було зосереджене в руках організацій громадянського суспільства або профспілок [146].

Теоретично формування Ради суспільного мовлення можна було б віддати повністю в руки представників громадських організацій, але з практичної точки зору, по-перше, виникає великий сумнів у проходженні такого законопроекту у парламенті. По-друге, українським громадським організаціям за будь-якої схеми делегування ними представників до наглядової ради необхідно буде докласти чимало зусиль, щоб ці представники не були (або не стали) провладними.

Спеціальний Закон, окрім Громадської ради, до структури органів організацій суспільного мовлення відносить Адміністративну та Кваліфікаційну ради, проте ці положення не повною мірою забезпечують належне функціонування суспільного мовлення. Стаття про Адміністративну раду взагалі містить лише бланкетну норму.

Урядовий законопроект також передбачає трирівневу структуру, відносячи, окрім Наглядової Ради, до органів управління Правління – виконавчий орган та Ревізійну комісію, яка контролює фінансово-господарську діяльність правління.

Натомість законопроектом № 7241 пропонується дворівнева структура: найвищим органом стратегічного управління та нагляду є Рада, органом поточного управління та керівництва роботою СМУ є Генеральний директор.

Звернувшись до досвіду наших сусідів, відзначимо, що система суспільного телебачення Польщі має трьохступеневу структуру: Правління, Наглядова Рада та Програмна Рада [284]. Жоден орган державної влади не має вирішальних повноважень навіть у питанні призначення членів наглядової ради. Причому, терміни каденції всіх органів керування не збігаються з термінами каденції президента та палат парламенту; більше того – щодва роки змінюється третина складу наглядової ради. Отже, і парламент, і президент отримують наглядову раду, більшість складу якої було сформовано їхніми попередниками. Безперечно цей досвід доцільно уніфікувати у національне законодавство.

Зважаючи на усі недоліки нормативної регламентації досліджуваних відносин на національному рівні, враховуючи передовий досвід наших зарубіжних колег та адаптувавши його до українських реалій, пропонуємо таку структуру та порядок формування органів управління організації суспільного мовлення.

Так, управління установою суспільного мовлення, на наш погляд, повинне здійснюватися за трьохкомпонентною моделлю: Дирекція (поточне управління), Адміністративна рада (професійний контроль за поточним управлінням), Програмна рада (представницький орган суспільного контролю). Саме баланс суспільного та професійного контролю є гарантією якості контенту суспільного мовлення.

Серед основних повноважень Програмної ради є суспільний контроль за діяльністю організації суспільного мовлення, тобто забезпечення виконання її місії та належної якості інформаційного контенту, моніторинг дотримання програмної політики, ведення стратегічного управління, щорічне затвердження програмної концепції, бюджету, звітів, розгляд скарг та звернень громадян.

Програмна рада формується у складі 15 осіб: 6 осіб призначаються Нацрадою за поданням політичних партій, представлених у парламенті, 3 з яких опозиційні; 9 осіб призначаються на посади Нацрадою за рейтинговим відкритим голосуванням з числа осіб, висунутих всеукраїнськими громадськими організаціями у сфері медіа

(це можуть бути особи, які мають досвід роботи на керівних посадах у медіа галузі щонайменше 5 років), профспілковими організаціями, науковими та освітніми профілюючими установами.

Строк повноважень членів Програмної ради становить 6 років. При цьому слушною є позиція грузинського законодавця щодо ротації третини складу наглядового органу раз на 2 роки (ст. 24 Закону Грузії «Про мовлення») [128]. Членами Програмної ради не можуть бути депутати будь-якого рівня, державні службовці, працівники правоохоронних органів.

Адміністративна рада здійснює нагляд за управлінням майном організації суспільного телерадіомовлення, додержанням мети її створення та за іншою діяльністю відповідно до установчого акта.

Адміністративна рада формується у складі 11–15 членів, які призначаються Програмною радою шляхом рейтингового голосування на установчих зборах з числа експертів-економістів, юристів, осіб, які мають досвід у медійній сфері. Щодо строку повноважень та ротації – аналогічно до Програмної ради.

Органи нагляду за організаціями громадського телерадіомовлення не повинні здійснювати жодного попереднього контролю програм цих організацій.

Директор установи суспільного мовлення призначається Адміністративною радою, трудовий контракт з ним укладається на 3 роки з мораторієм на звільнення з посади протягом першого року. Директор пропонує Адміністративній раді кандидатури членів дирекції і є одноосібним керівником установи.

Зауважимо, що у кабмінівському проекті запропоновано створити ще один орган управління – ревізійну комісію, яка контролюватиме фінансово-господарську діяльність правління НСТУ [246]. Нам видається, що розширення управлінської структури таким органом є неприйнятним для українських реалій, оскільки він може перетворитись на керовану машину для маніпуляцій. Тому контроль за виробничою та фінансовою діяльністю організації суспільного мовлення має здійснюватися у формі незалежного аудиту.

Одним із основних питань, навколо якого виникають суперечки, є засади фінансування суспільного мовлення. Розгляньмо ці положення докладніше.

Вирішуючи проблему фінансування організації суспільного мовлення, ми фактично також маємо вирішити дві проблеми – забезпечення стабільності та достатності такого фінансування та унеможливлення тиску шляхом маніпулювання такими джерелами. Безумовно, суспільне мовлення має бути фінансово незалежним.

Як свідчить європейський досвід, у різних країнах залежно від національної специфіки діють різні моделі фінансування системи суспільного мовлення. Всі вони в тій чи іншій мірі є міксом абонплати, урядових (державних) субсидій, доходів від реклами, фінансової підтримки спонсорів та продажу додаткових послуг. Так як «фінансування впливає на зміст», вибір схеми фінансування слід розглядати як важливий спосіб впливу на діяльність організації суспільного мовлення.

У Великій Британії громадське мовлення (компанії BBC) більш ніж на 95 % фінансується за рахунок абонплати. У Канаді держава виділяє субсидії (понад 1 млрд \$ на рік), хоча компанія суспільного мовлення – CBC – також здійснює комерційну діяльність. У США основними джерелами фінансування PBS є пожертви приватних осіб, громадських фондів і бізнесу (близько 44 %), субсидії від урядів штатів (17,1 %), федеральні гранти та контракти (14 %).

Питання фінансування суспільного мовника фігурує чи не в кожній рекомендації Ради Європи, де згадується про суспільне мовлення. Принагідно пригадаємо положення Рекомендації Rec (2007)2, у п. 3.5 якої зазначено, що держави-члени повинні визначити шляхи забезпечення належного та надійного фінансування суспільних ЗМІ з різноманітних джерел, необхідних для виконання ними своїх демократичних, соціальних і культурних функцій [257].

На національному рівні слід звернутись до положень ЗУ «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України», ст. 7 якого до джерел фінансування відносить абонентську плату за користування теле- і радіоприймачами, державне замовлення, проведення кампаній із збирання коштів, видання спеціалізованих газет і журналів, поширення власних аудіо- і відеозаписів, продаж власної теле- і радіопродукції іншим організаціям [190]. При чому цей перелік є невичерпним.

Що ж до доцільності користування джерелами фінансування визначеними законодавцем, наша позиція залежить від їх впливу на об'єктивність та якість послуг, наданих організацією суспільного мовлення. Очевидно, кожне потенційне джерело фінансування ми маємо оцінювати передусім з позиції – чи не створює воно небезпеки залежності суспільного мовлення.

На нашу думку, варто зосередити увагу на сутності основних джерел фінансування суспільного мовлення більш детально.

Не викликає сумнівів той факт, що суспільне мовлення значною мірою повинне фінансуватися самим суспільством. Тому одним з вагомих і традиційних джерел фінансування, яке значною мірою забезпечує його фінансову автономію від держави, є надходження від абонплати.

Абонентна плата існує в усіх старих членах ЄС за винятком лише чотирьох: Іспанії, Нідерландів, Люксембургу та Португалії. Обов'язкова сплата абонплати передбачена і законодавством більшості країн Східної Європи. Частка абонплати у бюджетах суспільного мовлення країн ЄС у відсотковому співвідношенні становить: Польща – 34, Франція – 74, Німеччина – 80, Швеція – 94 [169, с. 14].

Фінансування суспільного мовлення за рахунок абонентної плати максимально унеможливорює вплив як державних органів, так і фінансово-політичних угруповань, перешкоджає комерціалізації суспільного мовлення та робить прогнозованою його фінансово-економічну діяльність.

На наш погляд, видаються не зовсім доречними побоювання окремих фахівців у медіа галузі, що громадяни не сприймуть ідеї абонентної плати, оскільки усі способи розповсюдження інформаційного продукту і так ними фінансуються. Відмінність полягає у тому, що за комерційне мовлення глядачі/слухачі платять як споживачі, за послуги кабельного та супутникового телебачення – як абоненти, а за суспільне мовлення – як громадяни.

На законодавчому рівні не визначені механізми стягнення абонплати, порядку визначення її розміру, форми ведення контролю за сплатою, не встановлені пільги при сплаті. Зважаючи на це, та з метою заповнення цих прогалин у національному законодавстві, вважаємо за необхідне звернутись до досвіду зарубіжних країн, які у

своєму правовому полі закріпили усі основоположні аспекти фінансування суспільного мовлення за рахунок абонентної плати.

У переважній більшості країн Європи розмір абонплати встановлюються парламентом або урядом. Закони, як правило, не визначають форми залучення організацій суспільного мовлення до консультацій щодо встановлення ставок абонплати. До прикладу, у Німеччині розмір абонплати визначається раз на два роки незалежною комісією – KEF, базуючись на бюджетних планах організацій суспільного мовлення [260]. З огляду на це, вважаємо необхідним у національному законодавстві закріпити норму, якою визнати обов'язок КМУ при встановленні розміру даного виду платежу залучати організацію суспільного мовлення.

Ставки абонентної плати за користування суспільним телебаченням у європейських країнах варіюються від 12 до 346 євро на рік. Станом на грудень 2010 р. щорічна абонентська плата у Франції становила \$ 158 (121 €), у Великій Британії – \$ 224 (£ 146) [264, с. 31, 55]. Зазначимо, що у перспективному законодавстві РФ, ставка абонплати визначається у відсотковому відношенні залежно від розміру мінімальної заробітної плати [138].

Зазвичай абонентна плата стягується з домогосподарств незалежно від кількості використовуваних приймачів, і юридичних осіб – залежно від кількості використовуваних приймачів. У Данії збір сплачується на одну сім'ю на основі володіння телевізійним або будь-яким іншим носієм, який може отримувати телевізійні сигнали (комп'ютери, мобільні телефони тощо) [289]. Натомість у Німеччині прем'єр-міністрами земель у 2010 р. було прийнято рішення, що з 2013 р. буде запроваджено загальний телеподаток, який змушена буде сплачувати кожна родина незалежно від наявності чи відсутності телевізора [264, с. 36].

Окрім того, вважаємо необхідним на законодавчому рівні визначити окремі категорії фізичних та юридичних осіб, які користуватимуться пільгами. Зазвичай у країн ЄС пільги встановлено для соціально незахищених верств суспільства, органів влади, закладів бюджетної сфери тощо.

Обов'язок по стягненню абонентної плати зі споживачів слід покласти на організації, що постачають електроенергію. Відзначимо, що такої ж позиції

дотримується директор правових програм організації «АРТИКЛЬ 19» – Тобі Менделем [60, с. 181]. З метою оптимізації стягнення абонплати, її необхідно включати до рахунків за користування електроенергією, що дозволить суттєво зменшити кількість тих, хто ухиляється від її сплати.

Окрім того, слід на законодавчому рівні встановити штрафи за несплату або несвоєчасну сплату абонентної плати, розмір яких має бути кратним розміру абонентської плати, при цьому сплата штрафу не звільняє від обов'язку сплати абонентської плати. Наприклад, в Угорщині у випадку несплати абонплати винні сплачують штраф у подвійному розмірі несплачених платежів [288].

В умовах слабкої інституційної спроможності суспільного мовлення та відсутності ефективної процедури стягнення абонплати основним механізмом підтримання функціонування суспільного мовлення є надходження від реклами.

Реклама на суспільному мовленні призводить до його «комерціалізації», стирання відмінностей між суспільним та приватним мовленням. Водночас вона забезпечує достатній рівень незалежності суспільного мовника, у тому числі – від державного фінансування. Необхідно зазначити, що ані чинний спеціальний Закон, ані згадувані вище законопроекти до джерел фінансування суспільного мовлення не відносять «рекламу».

При цьому, у більшості європейських країнах основним видом надходжень організацій суспільного мовлення була і залишається реклама. Так, наприклад, у Польщі частка надходжень від реклами в бюджеті Польського телебачення становить понад 50 % [170, с. 25]. Фінансування американської мережі Пі-Бі-Ес у переважній більшості здійснюється за рахунок комерційної реклами [206, с. 76–77].

Останнім часом у багатьох європейських країнах на законодавчому рівні було запроваджено низку обмежень на розміщення реклами на каналах суспільного мовлення. У Німеччині трансляція реклами дозволяється лише на провідних каналах ARD та ZDF з понеділка по суботу; при цьому загальна тривалість реклами не може перевищувати 20 хв. на день (ст. 15 Міждержавної угоди ФРН про мовлення) [279]. В Угорщині тривалість реклами на каналах суспільного мовлення не може перевищувати 6 хвилин на одну годину [288]. У Франції та Німеччині трансляція

реклами на каналах суспільного телебачення заборонена після 20.00 год. [264, с. 31; 279]. На громадському телебаченні Чехії реклама дозволена тільки у разі трансляцій найважливіших культурних та спортивних подій [235]. Натомість у Фінляндії та Великобританії реклама на каналах суспільного мовлення взагалі заборонена.

До винятків із загальноєвропейської тенденції належить Польща, законодавство якої не містить будь-яких обмежень реклами на суспільному телебаченні і радіо. У період з 2001 р. по 2003 р. доходи Польського суспільного телебачення від реклами склали 699 млн євро [169, с. 22].

З огляду на те, що суспільне мовлення в Україні перебуває на стадії свого становлення, вважаємо доцільним до джерел його фінансування віднести і рекламу.

Зауважимо, що багато хто з членів Коаліції громадських організацій «Суспільне мовлення» вважає, що рекламною діяльністю майбутнє суспільне мовлення займатися не має. Підтримують їх і деякі топ-менеджери. Наприклад, генеральний директор каналу ICTV О. Богуцький підкреслив: «Реклама знищить СМ» [224].

На наше переконання, скасування реклами є доцільним лише за умови, коли втрати від скасування можуть бути повністю компенсовані коштом Державного бюджету або/та підвищення розміру абонентної плати.

Безумовно розміщення реклами на каналах суспільного мовлення України має носити обмежений характер, але ці обмеження мають застосовуватися лише після того, як суспільне мовлення за популярністю не поступатиметься сильним приватним каналам. З-поміж того, доходи від реклами повинні бути мінімізовані і направлятися виключно на виробництво власного продукту.

У тих країнах, де суспільне мовлення в силу тих чи інших причин не може фінансуватись за рахунок абонентної плати та/або надходжень від реклами, забезпечення його фінансової спроможності може здійснюватись за рахунок державного фінансування. Особливо сильна залежність від бюджетного фінансування спостерігається у країнах Східної Європи [195, с. 49].

Ця система дозволяє повністю задовольнити фінансові потреби суспільного мовлення, незалежно від рейтингів програм суспільного мовлення, сприяє зменшенню фінансового навантаження на аудиторію. Державне фінансування

запобігає надмірній «комерціалізації» суспільного мовлення і загалом сприяє виконанню суспільним мовленням своєї місії щодо надання універсальних послуг.

Попри певні позитиви, бюджетне фінансування суспільного мовлення посилює фінансову залежність суспільного мовлення від держави, створює передумови для політичного втручання у програмну політику, а тому часто критикується.

Не зважаючи на усі недоліки цієї системи фінансування, не можемо не погодитись з А. Масальським, який вважає, що зараз суспільне мовлення в Україні без бюджетного фінансування є утопією [40].

Безумовно, не має сенсу наразі відмовлятися від бюджетного фінансування, принаймні, на початковому етапі розвитку із поступовим переходом на загальносвітові принципи. До того ж чимало зусиль знадобиться для того, аби підвищити рівень довіри до каналу, який згодом має стати суспільним. В іншому випадку від громадян не можна буде очікувати добровільної оплати суспільного мовлення, у нашій ситуації має сплинути певний час для гармонізації фінансових та ідейних підвалин розбудови суспільного мовлення.

З огляду на це, вважаємо доцільним визнати Державний бюджет України основним джерелом фінансування суспільного мовлення впродовж перехідного періоду (5 років з моменту створення організації суспільного мовлення). Перші 5 років з моменту становлення суспільного мовника передбачається 100-відсоткове бюджетне фінансування. Упродовж наступних років здійснюватиметься поетапне скорочення бюджетного фінансування до повного його припинення.

До того ж, з метою зменшення політичної залежності суспільного мовлення від ВРУ і КМУ, які формують та впроваджують бюджетну політику, на законодавчому рівні необхідно запровадити ряд механізмів захисту суспільних мовників, які б запобігали як недофінансуванню, так і тиску з боку розпорядника бюджетних коштів та були спрямовані на гарантування фінансової незалежності суспільного мовлення [7, с. 229].

Досліджуючи проблематику економічної стабільності діяльності організації суспільного мовлення, варто також звернутись до досвіду Фінляндії, яка запровадила особливу модель фінансування суспільного мовлення, що значною

мірою компенсує недоліки бюджетного фінансування. Її суть полягає в тому, що діяльність суспільного мовлення фінансується не напряму з Державного бюджету, а через спеціальний цільовий позабюджетний фонд – Державний фонд телебачення і радіо. Джерелами формування Фонду є 2 види коштів: кошти, отримані від абонентної плати, та кошти, отримані від комерційних організацій мовлення в якості плати за право мовлення. При цьому особливість фінської моделі фінансування полягає в тому, що розмір плати за право мовлення не є фіксованим, а визначається на основі прогресивної шкали і є прямо пропорційним доходам комерційних мовників від спонсорської підтримки та реклами [294].

На наше глибоке переконання, досвід Фінляндії слід апробувати в Україні, зокрема одним з джерел фінансування визначити відрахування комерційних організацій мовлення в залежності від отриманих ними доходів від спонсорської допомоги та розміщення реклами. Розмір таких коштів визначатиметься на рівні 0,5 % такого доходу.

З-поміж того, доцільним видається розгляд можливостей пошуку й інших джерел фінансування суспільного мовлення, зокрема: коштів, отриманих від виробництва та трансляції реклами; запровадження податку за використання приватними каналами іноземного контенту; сплата провайдерами винагороди за розміщення у своїх багатоканальних мережах програм універсальної програмної послуги, яким і виступає контент організації суспільного мовлення; запровадження спеціального податку у розмірі 0,5 % від абонентної плати за послуги, які надаються операторами та провайдерами телекомунікацій.

Комплексне використання зазначених джерел, на наше глибоке переконання, має стати важливою передумовою для достатнього фінансування та забезпечення головних програмних цілей суспільного мовника.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що утвердження суспільного мовника в Україні на базі окресленої концепції сприятиме трансформації державного мовлення у систему незаангажованого, збалансованого, незалежного суспільного мовлення, яка має стати інтегратором демократії.

2.2 Об'єкти охорони суміжних прав організацій мовлення

Правова охорона інтересів учасників суспільних відносин неможлива без чіткого уявлення про об'єкт таких відносин. У теорії права об'єктом прийнято вважати матеріальні й нематеріальні блага, з приводу яких виникають правовідносини [259, с. 212]. Це саме правило торкається і об'єктів права інтелектуальної власності. З огляду на цей постулат, об'єктами інтелектуальної власності слід вважати ті результати інтелектуальної діяльності, з приводу яких, у визначених законодавством суб'єктів, виникають права.

Як слушно наголошується науковцями, результати інтелектуальної діяльності є основною рушійною силою стрімкого розвитку науки, техніки та технологій у всіх сферах людської діяльності [34, с. 148]. Суперечки про їхню юридичну природу, то затихаючи, то розпалюючись знову, тривають не одне сторіччя. Питання полягає у тому, чи є інтелектуальна власність особливим різновидом права власності або особливою групою прав? З огляду на це, у цивілістичній літературі виокремлюють дві основні теорії сутності права інтелектуальної власності.

Послідовники пропрієтарної (від латинського слова *proprietas* – власність) теорії, до числа яких належать О. І. Харитонова [238, с. 7], В. Є. Макода [100, с. 52], О. М. Мельник [110, с. 12], В. В. Бондін [19, с. 32] розглядають досліджуваний правовий феномен у рамках відносин права власності. Цікавою видається позиція Л. Б. Гальперіна, який розкриває зміст прав інтелектуальної власності через призму класичної тріади правомочностей власника [9, с. 3].

Прихильники теорії виключних прав (В. А. Дозорцев, Г. Ф. Шершеневич, Я. М. Шевченко, О. П. Сергєєв та багато інших) розглядають інтелектуальну власність як сукупність виключних прав, що належать суб'єкту правовідносин у досліджуваній сфері, не зводячи такі права до права власності. Зауважимо, що теорія виключних інтелектуальних прав сьогодні є найпоширенішою.

На підтвердження цієї теорії у літературі виділяють ознаки, які відмежовують об'єкти інтелектуальної власності з-поміж інших об'єктів цивільних правовідносин,

зокрема це унікальність, корисність, значна чутливість до фактора часу, оригінальність, новизна [221, с. 38–39].

Слід приєднатись до позиції цивілістів, які вважають, що, незважаючи на різну природу названих об'єктів, базовою підставою надання результатам інтелектуальної діяльності правової охорони, як об'єктам права інтелектуальної власності, є їхній нематеріальний характер [61, с. 70; 100, с. 52; 155, с. 27]. По суті, це нематеріальний об'єкт, який має об'єктивну форму.

Окрім того, заслуговують нашої уваги висловлювання Р. Еннана, який, досліджуючи окреслену проблематику, зазначив, що «до об'єктивованих результатів інтелектуальної діяльності доступ інших осіб може бути здійснений саме внаслідок відсутності (неможливості) фактичного володіння ним» [57, с. 12]. Тобто, на відміну від матеріальних об'єктів, інтелектуальна власність не наділена предметно-просторовою дискретністю. У цьому полягає докорінна відмінність права інтелектуальної власності від права власності, яке є речовим.

Незважаючи на те, що у назві Книги IV ЦКУ «Право інтелектуальної власності» вживається термінологія, аналогічна речовому праву, однак, дослідивши сутність прав на об'єкти інтелектуальної власності, можна дійти висновку, що законодавець дотримується іншої концепції – режиму виключних прав.

Враховуючи наведене, на наше глибоке переконання, позиція вітчизняних та зарубіжних науковців, які стверджують, що право інтелектуальної власності є лише виключним правом на використання її об'єкта, є найбільш оптимальною. Вважаємо, що фундаментом права інтелектуальної власності є не власність як така, а сукупність виключних прав на результати діяльності, і саме з цих позицій має відбуватись правове регулювання права інтелектуальної власності.

З огляду на те, що чинне законодавство України не містить легального визначення об'єкта права інтелектуальної власності, вважаємо за необхідне внести ясність у цьому питанні.

Варто зазначити, що деякі автори правомірно стверджують, що «об'єкти права інтелектуальної власності можна розуміти через поняття інформації» [87, с. 16]. Безперечно, будь-який об'єкт інтелектуальної власності, у якому фігурують

інтелектуальні цінності або блага, створені інтелектуальною працею, несе в собі певне інформаційне навантаження. Як слушно відзначається у літературі, «інформація є тим первинним фактором, з якого та задля якого виникає і розвивається інформаційне суспільство» [14, с. 21].

Варто погодитись із думкою О. В. Кохановської, яка у своїй праці зазначає, що «інформація є універсальним об'єктом цивільних прав, який за певних умов поглинає усі інші об'єкти» [86, с. 170]. Інший сучасний дослідник П. Нікулін взагалі прирівнює інтелектуальну власність до інформації [125, с. 106].

Отже, інформація, у якій відображено розуміння тими чи іншими суб'єктами навколишньої дійсності, є тим об'єднуючим фактором, який поєднує усі об'єкти інтелектуальної власності. Перше питання, яке необхідно розглянути для того, щоб охарактеризувати результат творчості як єдиний об'єкт інтелектуальної власності – це поняття інформації, яке застосовується для цілей цивільного права.

Проблемі надання юридичного визначення поняття «інформації» присвячено низку праць, проте це питання й досі вважається відкритим.

Зауважимо, що існування безлічі підходів до розуміння «інформації» не привело до вироблення загальноприйнятого теоретичного визначення цього терміна. Існуючі дефініції кардинально відрізняються [218, с. 469; 215, с. 28–29]. Варто відзначити, що нормативні визначення теж потребують удосконалення.

Підставою невизначеності юридичної сутності «інформації» є майже неосяжний обсяг значення цього терміна. З огляду на це, для практичного використання у досліджуваній сфері сформулюємо визначення цього поняття. Так, під інформацією слід розуміти результати інтелектуальної діяльності особи, включені в економічний обіг шляхом об'єктивації у такій формі, яка дозволяє пряме або непряме сприйняття їх іншими людьми.

Якщо відштовхуватися від наведеної дефініції, то до цієї категорії слід включити практично всі охоронювані результати інтелектуальної діяльності. Можна сказати, що інститут виключних прав цілком присвячений регулюванню правового режиму інформації. При цьому з останнього твердження неважко вивести перше, тому що творча праця є різновидом інтелектуальної діяльності, а продуктом

останньої є інформація, яка, у свою чергу, є специфічною формою надання правової охорони результатам інтелектуальної діяльності.

Оскільки інформація є формою результатів інтелектуальної діяльності, то виникає запитання: що ж є їхнім об'єктом?

Традиційно діяльність творців зі створення об'єктів інтелектуальної власності ототожнювалась з творчою діяльністю. Варто зауважити, що не будь-який результат творчості стає об'єктом права інтелектуальної власності – він повинен бути втілений у певній об'єктивній формі.

В. І. Серебровський вважає, що «поки думка автора не отримала певного зовнішнього вираження – об'єктивної форми, немає об'єкта авторського права» [10, с. 80], тобто, на його думку, об'єктивна форма – це певне зовнішнє вираження думки творця. Натомість Б. С. Антимонов і К. А. Флейшиць нерозривно пов'язують форму вираження твору з можливістю його відтворення [10, с. 81], а Н. В. Дельцова та М. В. Гура – із здатністю його сприйняття іншими особами [46, с. 5; 43, с. 6].

Безумовно, важливим є той факт, щоб вираз зовні ідеї, образу, думки повинен бути придатний для сприйняття та відтворення, оскільки сама інформація має нематеріальний характер і, лише будучи втіленою в об'єктивній формі, може стати об'єктом правової охорони. При цьому варто приєднатись до висловлювань науковців, які стверджують, що не варто ототожнювати інформацію та матеріальну об'єктивну форму, у якій вона втілена [92, с. 281].

Таким чином, об'єктивна форма вираження об'єктів інтелектуальної власності – це зовнішня форма вираження результату творчої діяльності, що забезпечує його сприйняття і допускає можливість його відтворення або повідомлення іншим особам безпосередньо або за допомогою технічних пристроїв.

Як бачимо, ознаками, якими повинен бути наділений результат творчості, щоб він був визнаний об'єктом інтелектуальної власності є його творчий характер і об'єктивна форма, яка забезпечує відтворення та сприйняття твору третіми особами. Окрім того, як влучно зауважив К. В. Манжул, об'єктом права інтелектуальної власності може бути лише той творчий результат, що як такий, визнаний чинним законодавством і відповідає йому [102, с. 87].

З огляду на зазначене, можна сформулювати визначення поняття «об'єкт права інтелектуальної власності»: право на нематеріальний результат творчої діяльності особи, який відповідає вимогам, встановлених законом, виражений в об'єктивній формі і представляє собою нове рішення задачі пізнання світу.

Чинний нині перелік об'єктів права інтелектуальної власності був легалізований на міжнародному рівні у Конвенції про створення ВОІВ. Так, відповідно до положень ст. 2 Стокгольмської конвенції, інтелектуальна власність включає права на конкретні результати інтелектуальної діяльності. Одним із багатьох об'єктів права інтелектуальної власності, що визнається законодавством більшості країн світу, є права на програми (передачі) організацій мовлення, які мають певні особливості при їх використанні.

Організації мовлення володіють правовою охороною щодо своїх програм та передач, які створюються у результаті їхньої професійної діяльності і, як зазначає у своїй праці А. Сіренко, являються основним засобом транслявання інформації між державами [212, с. 415].

У більшості держав, за винятком держав англосаксонської правової системи, результати діяльності організацій мовлення належать до об'єктів, що охороняються суміжними правами.

До цих об'єктів слід віднести результати творчої діяльності організацій мовлення, які фіксуються на певному матеріальному носії у вигляді серії послідовних кадрів чи аналогових або цифрових сигналів, які кодують зображення, і сприйняття яких є можливим виключно за допомогою певного виду екрана, на якому такі зображення відображаються за допомогою певних технічних пристроїв.

Слушним при цьому є зауваження Р. Б. Шишки, «що суб'єктивні права... на об'єкти суміжних прав виникають з моменту надання твору об'єктивної форми» [251, с. 180]. Отже, лише після набуття об'єктивованої форми або фіксації на певному матеріальному носії програма може бути доведена до відома глядача.

Суміжні права організації мовлення поширюються на форму, під якою слід розуміти результат діяльності організації мовлення, виражений у вигляді програми (передачі). Передачею можна іменувати об'єктивну форму вираження, в якій існує

матеріал, що лежить в основі мовлення після його фіксації відеокамерою за допомогою передавального пристрою з метою наступного повідомлення публіці.

Вбачаємо необхідним зосередити увагу на об'єктній сфері охорони прав організацій мовлення.

Закон про авторське право окреслює види об'єктів суміжних прав, серед яких є передачі (програми) організацій мовлення (ст. 35) [171]. Аналогічна норма регламентована ЦКУ (ст. 449) [241]. Зазначеними нормами охороняються «передачі (програми)» організацій як ефірного, так і кабельного мовлення.

Проголиною цих законів є те, що вони не містять дефініцій термінів «програма» та «передача» як особливих об'єктів охорони, хоча вони є досить складними і неоднозначними, тому, безумовно, потребують детальної регламентації. Сфера створення та використання цих інформаційних продуктів регулюється спеціальним Законом про телебачення, який і надає відповідні визначення. Окрім того, привертає увагу нечіткість термінології, що вживається у цих нормативних актах, як у Законі, так і у ЦК зазначено низку назв одного і того ж об'єкта.

У цивілістичній науці існують різні точки зору стосовно того, що є об'єктом суміжних прав організацій мовлення. Так, Н. Є. Яркіна вважає, що об'єктом охорони мають бути не передачі, а саме програми організацій мовлення, оскільки передачі є частиною програм, а охороною має користуватись безперервне мовлення – програма, що найчастіше і є предметом посягання при крадіжці сигналів [262, с. 10]. Протилежної точки зору дотримується В. Негрескул, зокрема вона пропонує залишити у Законі один термін – «передача» [122, с. 17].

Щоб з'ясувати, що ж насправді охороняється правом і є об'єктом суміжних прав мовників, звернімось до закордонного досвіду вирішення цього питання.

У країнах загального права результати організаційно-технічної діяльності організацій мовлення розглядаються як твори і підпадають під авторсько-правову охорону. Поняття авторського права визначається терміном «copyright». Ця правова конструкція спрямована на охорону володільця авторського права від будь-якого неправомірного відтворення твору. Головною причиною для надання авторсько-правової охорони є економічний вклад у створення об'єкта.

У країнах романо-германської традиції визнається факт існування суміжних прав та проводиться чітке розмежування між передачею як організаційно-технічною діяльністю, щодо якої мовники користуються суміжними правами, і змістом програми, використання якого регулюється іншими правовими нормами.

Аналіз законодавчих актів держав романо-германської та англо-американської правової системи, показує, що об'єкти, щодо яких організаціям мовлення надається правова охорона, мають різні найменування. Свідченням цього є наявність відповідних норм у законодавстві цих держав. Так, у Білорусії (ст. 34 Закону Республіки Білорусь «Про авторське право і суміжні права») [135] та Італії (ст. 79 Закону Італії «Про авторське право та суміжні права») [287] організаційно-технічна діяльність з передачі звуку або зображення і звуку іменується передачею.

Відзначимо, що Закон Російської Федерації (надалі – РФ) «Про авторське право і суміжні права» окремо не виділяє статтю, яка б визначала види об'єктів суміжних прав. Лише проаналізувавши положення Розділу III вказаного нормативного документа, можна дійти висновку, що об'єктом правової охорони організацій ефірного і кабельного мовлення також є передачі [151, с. 114–115].

Водночас, як було з'ясовано, якщо в більшості держав англо-американської правової системи передача – це трансляція, то у державах континентального права передача – це нематеріальний об'єкт.

Натомість французьке законодавство визначає об'єктом охорони програми організацій аудіовізуального мовлення (ст. L. 216-1 Кодексу інтелектуальної власності Франції) [278].

У деяких країнах об'єктом охорони визначено трансляцію. До прикладу, п. 11. ст. 2 Закону Литовської Республіки «Про авторське право та суміжні права» регламентовано, що об'єктом суміжних прав є радіо і/або телевізійна трансляція організації мовлення [134]. Іспанське законодавство взагалі містить норму про те, що об'єктами правової охорони визнаються як передачі, так і трансляції [277]. Деякі цивілісти сучасності також відзначають, що «результатом діяльності організацій телерадіомовлення є трансляція програм (передач) в ефір і по кабелю» [24, с. 8].

Дозволимо собі з цим не погодитись, оскільки трансляція має на увазі під собою технічний процес поширення інформаційного продукту за допомогою електромагнітних хвиль або провідника, а охороні підлягає сам результат діяльності організації мовлення. Слушним при цьому пригадати судження Н. Стремецької: «Об'єктами суміжних прав є не процес використання, а об'єктивні результати такого процесу – передача (програма)» [220, с. 4]. Звісно, якщо припустити, що об'єктом охорони є процес, то має місце монополія на здійснення мовної діяльності, що, у свою чергу, суперечить свободі конкуренції і є неприпустимим.

Видається, що поширення серед дослідників думки, ніби об'єктом суміжних прав організації мовлення є трансляція, мовлення обумовлено, зокрема, тим, що в офіційному тексті Римської конвенції, викладеному англійською мовою, об'єкт охорони представлений словом «broadcasts» («передачі», «програми», «передачі в ефір»), тоді як діяльність організації мовлення – «broadcasting» («трансляція», «мовлення», «передача в ефір»). При перекладі на українську мову обидва терміни були позначені однаковими словами – «передача в ефір», внаслідок чого виникла плутанина: поняття трансляція (мовлення) стало застосовуватися до об'єкта суміжних прав організації мовлення.

Разом з тим, «передача в ефір» як синонім ефірного мовлення є не об'єктом охорони, а лише сферою застосування Римської конвенції. Про це справедливо зауважує В. Румпхорст, відзначаючи, що «даючи визначення поняття «мовлення», вона (Римська конвенція) не згадує про «передачі», а відповідно до ст. 13 організації мовлення наділяються правом охорони саме щодо своїх передач» [205, с. 14].

У законодавстві більшості країн пострадянського простору, зокрема Грузії, Молдови, Латвії та ін., правова охорона надається як програмам, так і передачам. Така ж позиція була закріплена у Модельному кодексі інтелектуальної власності для держав-учасниць СНД (ст. 39) [119].

На наше переконання, такий підхід є найоптимальнішим, оскільки він повною мірою відповідає інтересам організацій мовлення. Тому нам цілковито імпонує позиція вітчизняного законодавця, викладена у наведених вище нормах: об'єктом посягання може бути як окрема передача, так і програма в цілому.

Варто зазначити, що у юридичній літературі існує думка, що передача є об'єктом авторського права [222, с. 249]. Натомість М. В. Петров пропонує розглядати телепрограму як збірник телевізійних творів, тобто як самостійний об'єкт авторського права [145, с. 16].

З цими позиціями важко погодитись. На наше переконання, відбувається змішування категорій: готовий інформаційний продукт (йдеться про програми (передачі)), який є об'єктом охорони суміжних прав організацій мовлення, і так званий форматний продукт – власного виробництва або адаптований зарубіжний формат, на основі якого якраз і створюються програми (передачі) організацій мовлення, і який, у свою чергу, охороняється нормами авторського права.

Так, абсурдною була б ситуація, якби права на українську програму «Танці з зірками» належали не телеканалу «1+1», а – ВВС, так як це шоу створено за форматом *Strictly Come Dancing* цієї британської компанії, який, у свою чергу, є об'єктом авторського права, так як наділений притаманними таким результатам інтелектуальної діяльності ознаками: неповторністю, новизною і унікальністю. Однак, суб'єктом охорони суміжних прав є все-таки телеканал «1+1», який, адаптувавши зарубіжний формат, створив і довів до відома глядача контент.

Окрім того, якщо припустити, що передачі чи програми є об'єктами авторського права – то стираються всі грані між авторськими творами та передачами (програмами) організацій мовлення, як об'єктами суміжних прав. Немає сенсу виокремлювати права організацій мовлення на свої програми (передачі) в самостійну категорію, якщо вони і так вже мають авторські права. Проте з Закону випливає протилежне, а саме: програма (передача) існує як самостійна правова категорія, яка відмежовується від творів, що охороняються авторським правом. Ці об'єкти як геометричні фігури, що розміщені у різних площинах одного простору інтелектуальної власності.

Прагнення організацій мовлення до набуття саме авторських прав пояснюється тим, що цей правовий режим є традиційним, надає більше можливостей для охорони мультимедійного продукту, а тому є більш ефективним, ніж суміжні права.

Окремо слід зупинитися на досліджуваному об'єкті у наступному аспекті.

Під час роботи Постійного комітету з авторського права і суміжних прав ВОІВ висловлювалася точка зору, відповідно до якої пропонувалось визначити сигнал, як об'єкт охорони організацій мовлення. Ця позиція лягла в основу при розробці згаданого проекту Договору ВОІВ. Так, ст. 3 проекту Договору, яка окреслює сферу його застосування, передбачає, що охорона, яка надається за цим Договором, поширюється на сигнали, які передаються в ефір, а не на об'єкти, носіями яких є сигнали, що передаються в ефір [272]. Вказані положення свідчать про відмежування носія та змісту: охорона, що надається сигналу, який несе програму, повністю відокремлена від охорони змісту, який переноситься цими сигналами.

Вважаємо, що цей підхід був запропонований представниками країн з англосаксонською системою права, у яких не розмежовуються авторське право і суміжні права. Зокрема, американський законодавець визначає мовлення телерадіоорганізацій, як публічне сповіщення, що, на думку окремих держав-членів ВОІВ, надає організації мовлення право на охорону сигналу [285].

Зауважимо, що проект Договору про охорону прав організацій мовлення не містить дефініції терміна «сигнал». Делегація Південної Африки, вносячи у червні 2011 р. пропозиції до розгляданого проекту, запропонувала включити до Договору наступне визначення поняття «сигнал»: електричне або електромагнітне поле, використовуване для передачі даних [286]. Натомість представники Південної Африки та Мексики визначають цю категорію, як електронно-генеруючий носій інформації, даних та/або іншого контенту [271].

Брюссельська конвенція також оперує цією категорією, характеризуючи її як створювану за допомогою електронних засобів несучу частоту, що здатна передавати програму (ст. 1) [80].

Чинне законодавство України не оперує цим терміном, за винятком положень, які торкаються супутникового мовлення (ст. 41 Закону про авторське право) [171].

Звернувшись до зарубіжного досвіду, відзначимо, що у розумінні п. 2 Правил надання послуг зв'язку для цілей телевізійного мовлення і/або радіомовлення, затверджених Постановою Уряду РФ, сигнал телерадіопрограми – це електричний сигнал програми телерадіомовлення, технічні параметри якого визначені мовником

відповідно до технічних норм та стандартів [166]. Варто зауважити, що об'єктом охорони мовників російський законодавець визнає все-таки передачі, а не сигнали.

У літературі «сигнал» визначають як електромагнітну хвилю, характеристики якої можуть змінюватися для передачі теле- або радіопрограм [11] або як матеріальний носій інформації [226, с. 796], проте, як зазначалось вище, об'єктом охорони права інтелектуальної власності є сама інформація, а не матеріальний носій, за допомогою якого вона передається.

Це те ж саме, якби об'єктом правової охорони визнали стрічку, на якій записано кінофільм і кожен міг би записувати його у кінотеатрі для подальшого розповсюдження, не порушуючи при цьому прав творця, проте об'єктом правової охорони інтелектуальної власності є сам твір, а не матеріальний носій, на якому він зафіксований, саме тому мовник може захистити свої майнові та немайнові права.

Окрім того, даний підхід також унеможлиблює забезпечення цілісності твору. Будь-яка особа може записати програму на електронний носій і потім, вилучивши окремі елементи – репрезентувати як власний продукт. І це не буде вважатися порушенням, бо не відбулось посягання на сам сигнал, який передавав цю програму.

Зауважимо, що на консультативній нараді Ради Європи, яка проходила 28–29 січня 2010 р., було відзначено, що саме питання щодо сфери застосування пропонованого договору стало каменем спотикання на шляху до його прийняття впродовж дванадцяти років [299].

З огляду на зазначене, на наше глибоке переконання, підхід на основі охорони сигналів є не зовсім вдалим: надто технічним та не враховує творчого внеску організацій мовлення. Тому саме програма (передача), як результат вираження творчої та технічної праці безлічі людей, має становити об'єкт охорони, а сигнал є лише технічним засобом доведення її публіці.

Вважаємо також необхідним внести ясність у визначення об'єктів суміжних прав організацій мовлення. На міжнародному рівні дефініція терміна «програма» вперше була визначена у Брюссельській конвенції. Відповідно до ст. 1 під «програмою» слід розуміти сукупність матеріалів, отримуваних безпосередньо або у записі, що складаються з зображень, звуків або зображень і звуків, що передаються

за допомогою сигналів з метою наступного розповсюдження [80]. Варто зауважити, що Конвенція по супутникам не охороняє програму, яка транслюється, оскільки об'єктом охорони є самі по собі сигнали, які передає організація мовлення.

У Римській конвенції відсутнє визначення «передачі організації мовлення», а в наявності є лише визначення поняття «передача в ефір» (ст. 3) [115]. При чому у вказаному міжнародному акті наведено визначення не самого об'єкта охорони, а фізичного процесу, у результаті якого він стає відомим публіці.

Як зазначалось вище, український законодавець регламентував понятійний апарат у Законі про телебачення. Так, ст. 1 чітко визначено дефініції «програми» і «передачі». У цьому сенсі передача – це змістовно завершена частина програми (телерадіопрограми), яка має відповідну назву, обсяг трансляції, авторський знак, може бути використана незалежно від інших частин програми і розглядається як цілісний інформаційний продукт [192].

Варто відзначити, що у літературі наводяться авторські визначення зазначеного поняття [81, с. 231]. С. А. Чернишова взагалі ототожнює передачі з програмами. На її думку, з точки зору права, телевізійна програма не є єдиним цілим, а «складається з низки самостійних творів, різних за формою і жанрами» [2, с. 92]. Таким чином, можна припустити, що науковець розглядає передачі (програми) як збірники.

При визначенні поняття «передача» слід відштовхуватись від дефініції, яка закріплена у законодавстві, однак з урахуванням певних поправок. Зокрема, з метою уникнення неоднозначного тлумачення і безпідставного віднесення окремими фахівцями «передачі» до об'єкта авторського права, необхідно вилучити з поняття положення, які торкаються назви і авторського знаку, оскільки останній не може бути обов'язковим критерієм належності продукту до категорії передачі. З огляду на те, що характерною ознакою передачі, окрім тих, які впливають з визначення, є безпосередня залежність від концепції програми в організаційному та тематичному відношенні, вбачаємо доцільним відобразити це у диспозиції відповідної норми, виклавши її у наступній редакції: передача – змістовно завершена, в організаційному та тематичному відношенні, частина програми, яка має відповідний

обсяг трансляції, може бути використана окремо від інших частин програми і розглядається як цілісний інформаційний продукт.

Зауважимо, що під терміном «програма» відповідно до Закону про телебачення, слід розуміти поєднану єдиною творчою концепцією сукупність передач (телерадіопередач), яка має постійну назву і транслюється телерадіоорганізацією за певною сіткою мовлення (ст. 1) [192].

Сумнівною видається позиція фахівців, які характеризують програму через виконання [168, с. 253]. Виконання – це представлення твору публіці наживо або за допомогою технічних засобів. Відмінність програми від виконання полягає, передусім, у способах подання творчих результатів широкому загалу. Виконання – це більшою мірою представлення глядачеві (слухачеві) творів за допомогою дії: співу, танцю тощо. При чому сфера виконання, як слушно зауважують науковці, є невичерпною [30, с. 49]. Натомість результати діяльності мовників доводяться до загального відома виключно шляхом трансляції чи ретрансляції.

На наше глибоке переконання, дефініція, наведена у законодавчому акті, є досить вдалою, оскільки повною мірою відображає характер розглядуваного об'єктивованого результату діяльності мовників у традиційному телебаченні.

Однак, з розвитком цифрових технологій збільшився обсяг послуг, доступних завдяки аудіовізуальним медіа. При цьому варто пригадати згадувану вище Директиву 2007/65/ЄС, яка вперше охопила усі існуючі аудіовізуальні медіа-послуги: традиційне телебачення та усі телесервіси, як-от VoD, PayTV.

Найважливішою характеристикою аудіовізуальної медіа-послуги вважається її надання під редакційним контролем провайдера послуг. Під таким контролем розуміється здійснення ефективного керівництва як за відбором програм, так і їх організацією у формі хронологічної сітки мовлення (у разі телепередач) або у формі каталогу (у разі нелінійних аудіовізуальних медіа-послуг).

З огляду на те, що вітчизняне законодавство базується на традиційному телебаченні «за розкладом», вбачаємо доцільним закріпити ефективну охорону нелінійних аудіовізуальних медіа-послуг, шляхом надання організаціям мовлення

права встановлювати каталог програм, форма і зміст якого співвідносяться з формою і змістом телевізійного мовлення.

Таким чином, програмою слід визнавати поєднану єдиною творчою концепцією сукупність передач, яка має постійну назву і транслюється організацією мовлення за хронологічною сіткою мовлення або каталогом, який визначається організацією мовлення або провайдером програмної послуги.

У літературі виокремлюють кілька етапів життєвого циклу об'єктів права інтелектуальної власності: створення, набуття на нього прав, використання (комерціалізацію), захист прав, перехід прав на об'єкт у суспільне надбання (утилізація) [263, с. 12]. Заслуговує на увагу позиція О. М. Мельник, яка вважає, що об'єкти інтелектуальної власності стають надбанням держави, а не суспільства, оскільки останнє не може бути суб'єктом права [107, с. 58].

Зосередимо увагу на першому етапі – створення програми (передачі), адже саме з цього моменту досліджуваний об'єкт інтелектуальної власності розпочинає своє існування, тобто стає охороноздатним.

Сучасні програми (передачі) є результатом організаційних та технічних зусиль організацій мовлення, спрямованих на створення інформаційних продуктів, адресованих споживачам. Як правило, передачі є продуктом діяльності самих організацій мовлення за допомогою творчого внеску їх найманих працівників, шляхом виконання, поставлених перед ними службових завдань. У цьому випадку йдеться про створення так званого «власного продукту організації мовлення», під яким, у розумінні диспозиції ст. 1 Закону про телебачення, слід вважати програми чи передачі, їх частини, які повністю або частково створені та/чи профінансовані телерадіоорганізацією [192].

При створенні програми не суттєво, які суб'єкти беруть участь у цьому процесі, тому що єдиним творцем (виробником) слід вважати організацію мовлення, якій і належить виключне право використовувати власний інформаційний продукт. Працівники, у свою чергу, зберігають за собою право на отримання винагороди.

Програми також можуть створюватися самостійними суб'єктами цивільного права, одержавши при цьому замовлення від організації мовлення, або в

ініціативному порядку іншими особами і передаватися мовникам для використання на договірній основі. Мова йде про незалежних продюсерів, так званих студій-виробників, під якими згідно зі ст. 1 Закону про телебачення слід розуміти суб'єктів господарювання, які займаються створенням (виготовленням) окремих теле- та/або радіопередач чи програм [192]. До прикладу, суб'єкт інформаційної діяльності – ТзОВ «Савік Шустер», видом діяльності якого є студія-виробник, займається виготовленням політичних програм і суспільних проектів [121].

Використання таких програм має відповідати способу і порядку, визначеному у договорі на створення програм, і супроводжуватися відповідною винагородою. Такий договір укладається між незалежним продюсером (який виступає виробником) та організацією мовлення. У разі потреби, остання може зажадати від виробника підтвердження його прав, тобто ознайомитися з первинними авторськими договорами.

Принагідно відзначимо, що для надання охорони організації мовлення не зобов'язані доводити, що програма була створена за їх замовленням. Відповідно до міжнародних норм охорона надається у зв'язку з тим фактом, що суб'єкт інформаційної діяльності здійснює оприлюднення програми. При цьому варто погодитись з позицією В. Л. Вескера, який зауважує, що організація мовлення, замовивши і оплативши створення передачі в іншій організації, набуває початкові, а не похідні права на цю передачу [35, с. 17].

Варто звернути увагу на ту обставину, що сьогодні індустрія українського телебачення характеризується виробництвом інформаційного продукту на основі так званого міжнародного формату. Так, у перші десять років XXI ст. в ефірі українських каналів виходили найрізноманітніші власні та придбані форматні шоу – від *obstacle* («Ігри патріотів» на Інтері) до *makeover* («Фабрика краси» на ICTV) [48]. Важливою при цьому, як вбачається з наведеного вище, є необхідність розмежування об'єктів охорони авторського права (яким якраз і є формат) і суміжних прав (програми (передачі), які створені на основі цих форматів).

Окрім того, трапляються випадки, коли організація мовлення лише придбаває право ретрансляції програми (передачі), наприклад блоку новин, оприлюдненого

іншим суб'єктом. У цьому випадку передача в ефір або по кабелю цього блоку новин не створює ніяких суміжних прав у цієї організації мовлення.

Зауважимо, що у процесі створення передачі організації мовлення можуть використовувати самостійні об'єкти авторського права і суміжних прав. При цьому визначальне значення має те, що усі авторські твори, виконання і фонограми, будучи включеними у зміст програми (передачі), залишаються самостійними об'єктами правової охорони, у зв'язку з чим фахівці порівнюють їх з «будівельними блоками» [53, с. 45].

Особливість охорони цих об'єктів полягає у тому, що на них не поширюються суміжні права організацій мовлення, які, у свою чергу, наділені виключним правом на використання створеної програми (передачі) в цілому, а не на самостійні об'єкти, які формально є її частинами.

При неправомірному використанні розглядуваних результатів творчої діяльності надзвичай важливим є з'ясування їх правової природи, зокрема: чи мало місце посягання на права організацій мовлення щодо їх програми (передачі), чи на самостійні об'єкти авторського права та суміжних прав. До прикладу, при незаконному використанні сценарію програми порушуються лише авторські права. У випадку, коли оприлюднена програма, до складу якої були включені об'єкти авторського права, була використана іншою організацією без відповідного дозволу, має місце порушення як авторських, так і суміжних прав.

Організації мовлення можуть оприлюднювати програми, зміст яких включає лише творчі твори, права на які набуваються на підставі договорів. У цих випадках особливий предмет правової охорони, за винятком самого твору, відсутній і тому ніяких особливих суміжних прав в організацій мовлення не виникає. Однак бувають випадки, коли творчий твір, що передається в ефір, супроводжується додатковими коментарями або сюжетами (до прикладу, трансляція футбольного матчу). У цій ситуації в організацій мовлення можуть виникнути суміжні права на саму програму, створену з використанням творчого твору, як однієї з її частин.

З огляду на наведене вище, можна дійти висновку, що права мовників при трансляції передач (програм), заснованих на використанні програм чи передач

інших організацій, сценаріїв, сюжетів, пісень та інших матеріалів авторів, виконавців та виробників фонограм, є залежними. Самостійний характер суміжних прав, як слушно відзначається у літературі, виявляється лише у тому випадку, коли передається в ефір або по кабелю неохоронюваний законом твір [35, с. 15].

Виступаючи в ролі користувачів самостійних об'єктів, організації мовлення стикаються з необхідністю обмежувати свою діяльність певними рамками, так як особливість охоронного режиму суміжних прав цих суб'єктів полягає у тому, що він не може заціпати і жодним чином впливати на охорону об'єктів авторського права чи суміжних прав, включених у програмний матеріал.

Цей принцип відображений у ч. 2 ст. 36 Закону про авторське право: організації мовлення повинні дотримуватись прав суб'єктів авторського права, виконавців, виробників фонограм (відеограм) (ст. 36) [171]. Зауважимо, що ідентичні положення відображені і у преамбулі консолідованого тексту проекту Договору ВОІВ про охорону організацій мовлення [285].

Засвідченням факту правомірності включення організацією мовлення обумовлених об'єктів у програму (передачу) є отримання дозволу від уповноважених осіб, оформленого у встановленому законом порядку. Однак трапляються випадки використання таких результатів творчої діяльності без укладення авторсько-правового договору, у результаті чого бенефіціарії позбавлені можливості отримати адекватну авторську винагороду.

До прикладу, Господарський суд м. Києва, розглядаючи справу № 39/87, встановив факт неправомірного використання твору «Show must go on» на телеканалі «Інтер» під час трансляції футбольного матчу, однак відмовив у задоволенні позовних вимог про стягнення авторської винагороди, посилаючись при цьому на позадоговірний характер відносин та необхідність застосування положень Постанови КМУ № 72 від 18 березня 2003 р. (Рішення Господарського суду м. Києва, справа № 39/87 від 18 липня 2011 р.) [201], якою встановлені мінімальні ставки роялті. Безперечно цей розмір винагороди є значно менший, аніж той, що позивач міг би отримати, якби договірні відносини були оформлені, що засвідчується поданими позивачем аналогічними укладеними договорами.

Привертає увагу і те, що інститут суміжних прав не поділяє об'єкти на службові і не службові, хоча на практиці такі об'єкти існують. Мова йде про програми, які, як правило, створюються самими мовниками за допомогою діяльності їхніх працівників. З цього приводу виникає запитання: чи поширюються на програми (передачі) організацій мовлення правила про службові твори?

Цілковито підтримуємо позицію О. М. Мельник, яка вважає, що «об'єкти суміжних прав не поділяються на службові і не службові» [109, с. 71]. Програма (передача) – це, безперечно, твір великого колективу людей, творчістю яких створено інформаційний продукт. Договори на створення програм (передач) є комплексом взаємопогоджених договорів, укладених з авторами програм і з іншими особами, які вносять творчі вклади у їх створення. При цьому укладаються окремі договори з режисером, оператором, сценаристом.

Основна мета усіх цих договорів полягає не лише в тому, щоб створити програму, а й у тому, щоб зосередити права на використання цієї програми у руках однієї особи – творця програми, яким зазвичай виступає організація мовлення.

Окрім того, як зазначалось вище, на усі твори, які створені зазначеними особами, не поширюються суміжні права організацій мовлення, оскільки увійшовши до складу програми, вони продовжують залишатися самостійними об'єктами правової охорони. Тому немає сенсу поширювати на програми (передачі) правила про службові твори.

Вважаємо необхідним зосередити увагу на питанні виникнення суб'єктивних прав на програми (передачі) організацій мовлення, тобто з якого моменту вони охороняються законом як об'єкти суміжних прав.

Зауважимо, що правова охорона об'єктів інтелектуальної власності починає свій перебіг з моменту настання юридичного факту, визначеного в законі. Що стосується об'єкта суміжних прав організації мовлення, то такий факт визначений Законом про авторське право та ЦКУ.

Зокрема, ч. 3 ст. 451 ЦКУ проголошує, що право інтелектуальної власності на передачу (програму) організації мовлення виникає з моменту її першого

здійснення [241]. У контексті ст. 455 вказаного нормативного акта під «здійсненням» слід розуміти «трансляцію та ретрансляцію».

Натомість у Законі про авторське право законодавець закріпив положення, у відповідності до якого початок правової охорони програм організацій мовлення обчислюється від дати першого публічного сповіщення передачі (ст. 44) [171]. Безперечно, розбіжності між законом та кодексом мають бути усунені, адже вони визначають рівень правової культури нормативних актів.

Слід зазначити, що закріплений у ЦК початок відліку надання правової охорони результатам діяльності організацій мовлення в основному відповідає положенням, регламентованих ст. 3 Директиви 2006/116/ЄС, за винятком того, що у документі Співтовариства конкретизуються способи, за допомогою яких інформаційні продукти стають помітними для публіки, зокрема: ...після першої трансляції передачі, незалежно від того, транслювалася така передача за допомогою дротового чи бездротового зв'язку, включаючи кабельну або супутникову трансляцію [269]. Вважаємо доцільним імплементувати зазначені положення у національне законодавство.

Законодавець, визначаючи термін надання охорони, відштовхується від моменту першої трансляції (публічного сповіщення) програми. Видається, що це положення встановлює припущення, тобто фікцію, так як передача, яка пов'язана з сигналами, зокрема, з певною електромагнітною хвилею, ніколи не може бути ідентичною іншій передачі, оскільки будуть використовуватися інші сигнали.

Як ми можемо простежити, законодавець пішов шляхом визнання програми (передачі) об'єктом охорони лише з моменту її доведення до широкого загалу. Ця правова конструкція нам видається не зовсім вдалою. На наше глибоке переконання, для забезпечення повноцінного захисту прав організацій мовлення необхідно надати охорону не лише трансльованій програмі, але також і програмі, яка записана, але ще не передана в ефір. З огляду на це, нам цілковито імпонує позиція українських та зарубіжних цивілістів, які вважають, що право інтелектуальної власності на передачу (програму) мовлення виникає з моменту її створення [152; 167, с. 242]. На підтвердження цього судження, Ф. Штольц у своїй праці відзначає, що особливість

суміжних прав полягає у тому, що вони надаються щодо загального результату роботи, який повинен охоронятися від незаконних дій третіх осіб. Тобто повинен охоронятися результат організаційної діяльності організації мовлення, що виражається у підготовці знімальної групи, технічного обладнання та матеріалу, а також переробки матеріалу до стану, придатного для трансляції [292, с. 635].

Зауважимо, що такий же підхід закріплено у законодавстві окремих іноземних держав. У Законі США «Про авторське право» також регламентовано, що авторсько-правова охорона може бути поширена, в тому числі і щодо об'єкта, який передусь основному мовленню (§ 111) [296].

Аналогічної позиції дотримується ВОІВ. Так, ст. 13 згаданого проекту Договору ВОІВ містить положення, згідно з якими організації мовлення наділені адекватною та ефективною правовою охороною щодо своїх «сигналів, що передують мовленню» або «домовленнєвих сигналів» [291]. Причому під останніми слід розуміти сигнали, які не призначені для безпосереднього прийому публікою. Такі сигнали використовуються організаціями мовлення для передачі програмного матеріалу зі студії або, наприклад, з місця події до місця, де розташований передавач, а також для передачі в ефір після затримки або певного редагування такого матеріалу. Отже, йдеться про приватну передачу контенту, який організація мовлення має намір включити в свій графік виходу в ефір.

Безумовно, незважаючи на те, що до моменту трансляції результат діяльності організації мовлення ще не може виконати своє основне призначення, очевидною є необхідність визнання програми (передачі) об'єктом правової охорони ще до виходу її у світ, тобто з моменту створення.

Ця позиція є обґрунтованою, оскільки ймовірні випадки, коли створена, але ще не оприлюднена передача може стати об'єктом неправомірного посягання. Проте, як випливає з положень чинного законодавства, такі дії не можна вважати незаконними, оскільки суміжне право на таку програму (передачу) ще не виникло.

Такий підхід дозволить успішно боротися з незаконним використанням репортажів, що передаються з місця зйомки до місця, де розташований передавач. Крім того, відомо, що програми можуть створюватися на замовлення або з інших

причин передаватися мовникам у межах цивільних договорів. Очевидно, права на програму в такій ситуації можуть бути порушені і до її трансляції.

Отже, можливість існування прав на передачу або програму організації мовлення ще до моменту її трансляції не викликає жодних сумнівів.

Однак існують й інші думки. Так, деякі науковці вважають, що до реального виходу в ефір або повідомлення для загального відома по кабелю в організацій мовлення щодо до своїх програм (передач) жодних суміжних прав не виникає [262, с. 10; 36, с. 222]. З-поміж того, на думку Е. П. Гаврилова, «запис (звуко- або відеозапис) передачі, що не пішла в ефір або по кабелю може охоронятися як фонограма чи аудіовізуальний твір» [37, с. 48].

Слідуючи логіці Е. П. Гаврилова, можна дійти висновку, що після публічного сповіщення відбувається зміна правового режиму програми, в результаті чого коло прав мовників істотно звужується порівняно з тими правами, які їм належали до цього моменту. Такий результат навряд чи піддається розумному поясненню.

З огляду на зазначене, програмами (передачами) повинні вважатися будь-які звуки і/або зображення, незалежно від того, передані вони в ефір або лише підготовлені для трансляції. Отже, з одного боку, для визнання передачі охоронюваним об'єктом не потрібно її доведення до публіки, але, з іншого боку, виникнення охорони пов'язано з можливістю сприйняття її споживачами.

Варто звернути увагу на той факт, що згідно зі ст. 449 ЦК об'єкти суміжних прав отримують правову охорону незалежно від їх призначення, змісту, способу чи форми вираження [241]. Юридично нівелюючи змістовні характеристики програми (передачі), законодавець все ж таки висуває до них формальні вимоги, які окреслюють сферу дії актів цивільного законодавства у просторі і за колом осіб. Так, у нашій Державі під охорону підпадають ті передачі організацій мовлення, що мають місцезнаходження на території України і здійснюють передачі за допомогою передавачів, розташованих на території України, а також ті програми (передачі), які охороняються відповідно до міжнародних договорів України (ст. 3) [171].

Останній критерій дозволяє надавати в Україні охорону тим об'єктам, які були оприлюднені на території іншої держави, права на які належать іноземним

суб'єктам і виникли на підставі законодавства іноземної держави. Проте умовою поширення національного законодавства на відносини з таким об'єктом є участь України та країни місцезнаходження організації мовлення у міжнародному договорі, що покладає на держави-учасниці обов'язок надавати взаємну охорону.

Зосередимо увагу на досліджуваному об'єкті у наступному аспекті.

Відповідно до п. 4–5 ст. 48 Закону про телебачення усі передачі, які організація мовлення транслювала чи ретранслювала або забезпечувала їх трансляцію чи ретрансляцію у повній та незмінній формі третьою особою, повинні бути записані і зберігатися протягом 14 днів від дати їх розповсюдження, якщо у цей строк не надійшло скарги щодо їхнього змісту [192].

Ця правова конструкція, на наше глибоке переконання, є недосконалою: 14 денні часові рамки для подання скарги видаються нам занадто стислим строком. Відповідно правоволодільці у випадку неправомірного включення до змісту передачі об'єкта, охоронюваного авторським або суміжним правом, позбавлені можливості на отримання адекватної винагороди за використання порушниками відповідних результатів творчої діяльності.

Зауважимо, що це питання неодноразово було предметом судового розгляду.

Безперечно, той факт, що особа не скористалася окресленим правом, не позбавляє її можливості звернутися з позовом до суду. Однак суди, при застосуванні цієї норми, відмовляють у задоволенні позовних вимог про стягнення компенсації за порушення майнових прав, якщо зацікавлена особа не звернулася з відповідною претензією або звернулася не у межах встановленого строку. Цей ж результат спостерігається і у випадку своєчасного скерування скарги, проте отримання її мовником після спливу 14 днів від дати розповсюдження передачі (див. Рішення Господарського суду м. Києва від 21 червня 2011 р., справа № 20/259) [200].

Свої рішення суди мотивують тим, що відеозаписи, які засвідчують факт телевізійної трансляції та зафіксовані на компакт-дисках із записом програми, не є належними та допустимими доказами у справі [160; 199]. Належним доказом публічного сповіщення, на їхню думку, є ефірна копія, яка безумовно на момент звернення до суду не збережена.

Звернувшись до зарубіжного досвіду, відзначимо, що російський та латвійський законодавці закріплюють триваліший строк виконання зобов'язання мовників стосовно збереження записів розповсюджуваних передач з моменту трансляції: протягом двох (ст. 20 Проекту Федерального закону РФ «Про телевізійне мовлення і радіомовлення») [132] та одного місяця (ст. 28 Закону Латвійської Республіки «Про телерадіомовлення») [133] відповідно.

З огляду на зазначене та з метою якнайповнішої охорони інтересів організацій мовлення, пропонуємо збільшити строк збереження записів розповсюджуваних інформаційних продуктів до двох місяців. Вважаємо, що цього строку достатньо для підготовки необхідних документів та звернення до суду.

З'ясувавши правову природу результатів діяльності організацій мовлення, ми пересвідчилися, що існує безліч поки що невизначених питань, які слід вирішувати через удосконалення нормативної бази та подальші наукові дослідження.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що:

- суб'єкт права інтелектуальної власності – творець (фізична або юридична особа) об'єкта права інтелектуальної власності та інші особи, яким належать немайнові та майнові права у сфері інтелектуальної власності;
- категорії «телерадіоорганізація», «організація мовлення», «мовник» є тотожними;
- суб'єкта інформаційної діяльності слід іменувати «організація мовлення»;
- необхідно розширити коло осіб, які можуть визнаватися суб'єктами виключних прав на програму (передачу), за рахунок фізичних осіб-підприємців;
- доцільно застосовувати принцип технологічного нейтралітету, суть якого зводиться до того, що у зв'язку з розвитком цифрових та мультимедійних технологій сьогодення і майбутнього неможливо врахувати усі платформи та

мережі, за допомогою яких програми (передачі) можуть бути доведені до загального відома, тому пропонуємо вилучити з законодавчих положень посилення на конкретні способи розповсюдження контенту;

- до умов ліцензії не слід включати приписи, які міняються періодично;

- не варто безапеляційно стверджувати, що діяльність мовників слід розглядати як творчу або як таку, що носить виключно організаційно-технічний характер: прояв творчого характеру можливий при створенні телерадіоорганізацією інформаційного продукту, а при трансляції (ретрансляції) контенту йдеться лише про технічний характер діяльності;

- функціонування мовників відображається через їхню діяльність, яку варто характеризувати як мовлення, яке здійснюється різними способами;

- необхідно розрізнити діяльність організацій супутникового та кабельного мовлення, які створюють власні програми та використовують супутникові та кабельні мережі як платформи дистрибуції, та діяльність провайдерів програмної послуги з використанням супутникової ємності та кабельних мереж, які надають програмні послуги, ретранслюючи при цьому виключно програми (передачі) інших мовників. Такі організації лише виконують роль «пасивного провідника» мультиплексу, їхня діяльність має суто технічний характер і є залежною від діяльності мовників. При цьому провайдери не ініціюють інформаційне правовідношення, не вибирають та не впливають на зміст поширюваного контенту. За таких умов, за наповнення та зміст контенту відповідальність несе мовник;

- супутникові мовники, які «спілкуються» з споживачем через кабельні мережі, повинні отримати другу ліцензію на кабельне мовлення, оскільки у таких випадках йдеться не про мовлення з супутникової платформи, а про використання супутника як технології донесення сигналу;

- необхідно узаконити діяльність дистриб'юторів телерадіопрограм;

- впровадження цифрового формату телебачення в Україні є необхідною передумовою максимального задоволення інформаційних потреб громадян України та інтеграції держави в європейський інформаційний простір;

• на законодавчому рівні слід регламентувати порядок діяльності телевізійників, що мають ліцензії на мовлення на одній багатоканальній цифровій телемережі. З метою побудови та експлуатації мультиплексу доцільно створити консорціум, до якого входитимуть мовники, що здійснюватимуть мовлення на відповідному мультиплексі. При цьому оператор обиратиметься шляхом тендерного відбору;

• Інтернет є альтернативною платформою мовлення;

• обґрунтовується некоректність віднесення web-сайтів та інших інформаційних ресурсів Інтернету до ЗМІ та недоцільність їх ліцензування та реєстрації;

• з метою досягнення компромісу між державами-учасницями ВОІВ пропонуємо запровадити такий механізм: надати сторонам при ратифікації Договору ВОІВ про охорону прав організацій мовлення можливість на власний розсуд застосовувати застереження щодо поширення або непоширення правової охорони прав організацій мовлення на результати своєї діяльності в Інтернеті;

• у законодавстві необхідно запровадити режим правового регулювання сімульткастингу, розширивши обсяг охорони прав організацій мовлення на їхні власні програми (передачі) на одночасне і незмінне мережеве мовлення;

• розміщення об'єктів авторського права і/або суміжних прав у телекомунікаційних мережах, зокрема, в мережі Інтернет, не змінює існуючих положень про їхню охорону, які задекларовані Законом про авторське право;

• на організації мережевого мовлення повинна поширюватися аналогічна охорона, яка надається організаціям ефірного і кабельного мовлення;

• для позначення суб'єктів у сфері надання кабельних програмних послуг слід використовувати термін «кабельний провайдер»;

• кабельне телебачення – єдиний комплекс технологічних та організаційно-управлінських процесів, що забезпечує прийом та передачу на віддаль зображень і звуків або їх відображень для приймання публікою за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного чи підводного кабелю, на основі використання ресурсу визначеної багатоканальної кабельної мережі;

- діяльність організацій, які не здійснюють виробництво і поширення власних програм, слід кваліфікувати як діяльність з надання послуг кабельного телебачення, а не як телевізійне мовлення;

- необхідно розрізнити регулювання діяльності провайдерів та регулювання діяльності мовників як таких, що поширюють свої програми засобами кабельного мовлення, та чітко визначити коло прав і обов'язків цих учасників, що, у свою чергу, сприятиме встановленню меж їхньої діяльності та відповідальності;

- послуга кабельного телебачення – телекомунікаційна послуга з прийому та одночасної або наступної передачі по кабельній мережі телепрограм та/чи надання інших послуг в аналоговому або цифровому форматі для безпосереднього прийому абонентами (споживачами);

- договір про надання послуг кабельного телебачення є публічним договором і договором приєднання, двостороннім, оплатним, консенсуальним, як правило, безстроковим і змішаним;

- дозвіл відповідного суб'єкта на первинну трансляцію об'єктів авторського права і суміжних прав слід вважати одночасним дозволом (згодою) на кабельну ретрансляцію зазначеного об'єкта;

- провайдер, використовуючи програми, не зобов'язаний оплачувати винагороду за всі об'єкти авторського права і суміжних прав, що були використані та оплачені мовниками при створенні програм, інакше це означатиме подвійну оплату;

- провайдер не здійснює комерційне використання відеограм та фонограм, тому вимоги законодавства щодо обов'язковості укладення договору з організацією колективного управління на нього не поширюються;

- однією з форм створення незалежних пресових об'єднань є суспільне мовлення, яке є невід'ємним атрибутом демократичного суспільства;

- треба ліквідувати державні телерадіоорганізації та утворити на їхній базі організацію суспільного мовлення. Відповідно, із Закону про телебачення слід вилучити державний сектор, а, виклавши цей нормативний акт у новій редакції, закріпити у ньому окремий розділ – «Суспільне мовлення»;

- організаційно-правовою формою організацій суспільного мовлення має бути установа. В Україні має бути суспільне мовлення, до якого входять три елементи – телебачення, радіо та Інтернет, тобто логічним кроком буде створення єдиного суспільного мовника;

- управління установою суспільного мовлення повинне здійснюватися за трьохкомпонентною моделлю: Дирекція, Адміністративна рада, Програмна рада;

- кожне потенційне джерело фінансування суспільного мовника ми маємо оцінювати насамперед з позиції – чи не створює воно небезпеки залежності;

- фундаментом права інтелектуальної власності є не власність як така, а сукупність виключних прав на результати діяльності, і саме з цих позицій має відбуватись правове регулювання права інтелектуальної власності;

- інститут виключних прав цілком присвячений регулюванню правового режиму інформації;

- організації мовлення володіють правовою охороною щодо своїх програм та передач, які створюються у результаті їхньої професійної діяльності;

- необхідно розмежовувати категорії «готовий інформаційний продукт», який є об'єктом охорони суміжних прав і «форматний продукт», який охороняється нормами авторського права;

- при створенні програм не суттєво, які суб'єкти беруть участь у цьому процесі, тому що єдиним творцем (виробником) слід вважати організацію мовлення, якій і належить виключне право використовувати власний інформаційний продукт;

- усі авторські твори, виконання і фонограми, будучи включеними в зміст програми (передачі), залишаються самостійними об'єктами правової охорони;

- на програми (передачі) не поширюються правила про службові твори;

- очевидно є необхідність виділення передач як особливих об'єктів охорони з моменту їх створення.

Конкретні пропозиції щодо внесення коректив до законодавчих положень з приводу розглядуваних у цьому розділі відносин містяться у Додатку А.

РОЗДІЛ 3

ЗМІСТ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ ОРГАНІЗАЦІЙ МОВЛЕННЯ

Загальновідомим є той факт, що будь-який суб'єкт цивільних правовідносин, до яких, як ми з'ясували вище, належать і організації мовлення, є носієм суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

Суб'єктивні права інтелектуальної власності, як слушно відзначають фахівці, є «серцевиною законодавства про інтелектуальну власність» [21, с. 194], адже саме вони є стимулом для творців створювати свої витвори.

При характеристиці суб'єктивних прав зазвичай вказують на наступні моменти: суб'єктові абсолютного права протистоїть не який-небудь визначений суб'єкт або кілька таких суб'єктів, а невизначено-універсальна маса зобов'язаних осіб. Звідси випливає, що право управомоченої особи в абсолютному правовідношенні може бути порушене будь-якою особою.

З огляду на це, у цивілістичній доктрині у структурі будь-якого суб'єктивного права зазвичай виділяють дві правомочності: правомочність вимоги, що надає можливість вимагати від зобов'язаного суб'єкта виконання покладених на нього зобов'язань, і правомочність на власні активні дії [229, с. 8]. Такий підхід, на наш погляд, вдало узагальнює все різноманіття змісту суб'єктивного права.

Проте нас цікавить не взагалі зміст суб'єктивного права, а зміст суб'єктивного права одного із суб'єктів інтелектуальної власності – організації мовлення.

Передусім вважаємо доцільним сформулювати дефініцію поняття суб'єктивного права інтелектуальної власності. Найбільш влучно охарактеризував цей термін О. П. Сергєєв: «...вид і міра можливої (дозволеної) поведінки суб'єкта цього права, яка забезпечується виконанням зобов'язань іншими особами і можливістю застосування до них державного примусу в разі недотримання своїх зобов'язань» [207, с. 19]. Варто зауважити, що аналогічної позиції дотримуються і вітчизняні науковці [109, с. 59; 232, с. 7].

На наше глибоке переконання, зазначена дефініція охоплює і поняття суб'єктивного права організацій мовлення на свої програми (передачі). Так, організації мовлення мають право на визначену і забезпечену законом міру можливої поведінки щодо своїх програм та передач. Це також означає право вимагати від інших осіб відповідної поведінки щодо свого суб'єктивного права.

Дослідивши поняття суб'єктивного права, виникає потреба з'ясувати, які саме права становлять його зміст.

Специфіка змісту суб'єктивного права інтелектуальної власності полягає у двоєдиній структурі: складається з особистого немайнового та майнового прав творця на створений ним об'єкт.

Цей поділ знайшов відображення у законодавстві про інтелектуальну власність. Так, ч. 2 ст. 418 ЦК України регламентовано, що право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається ЦК та іншими законодавчими актами [241].

Серед науковців ця класифікація викликає полеміку. Зокрема, деякі цивілісти ставлять під сумнів розмежування суб'єктивних прав інтелектуальної власності на особисті немайнові і майнові, вони вважають, що зміст права інтелектуальної власності становлять лише майнові права [253, с. 19; 236, с. 392; 209, с. 107]. Натомість Г. В. Чурпіта вважає таку класифікацію найбільш обґрунтованою з практичного і теоретичного погляду [248, с. 10].

Протиріччя цих підходів обумовлено неоднозначним тлумаченням суб'єктивного права інтелектуальної власності у цивільно-правовій доктрині та існуючими системами охорони права.

Зауважимо, що у переважній більшості ці підходи зумовлені двома системами охорони прав інтелектуальної власності: континентальною та англосаксонською. Ці системи безапеляційно охороняють майнові права суб'єктів у досліджуваній сфері. Що ж стосується прав особистого немайнового характеру, то тут мають місце деякі суперечності. Донедавна, представники системи *copyright* взагалі відмовлялися визнавати моральні права.

До того ж зауважимо, що взаємозв'язок особистих немайнових і майнових прав по-різному трактується моністичною та дуалістичною теоріями права. З точки зору науковців, які дотримуються моністичної теорії, обидві групи правомочностей є лише проявами різних інтересів творця в межах одного права. При дуалістичному підході на перший план висуваються принципові відмінності між особистими немайновими і майновими правами.

Дуалістична концепція є більш поширеною і розробленою, вона легше реалізується у законодавстві. Але свої переваги має і моністична концепція: вона дозволяє пом'якшити вплив немайнових прав на обіг майнових прав.

Хай там як, незважаючи на деяку умовність, закладену в основу критеріїв класифікації, у межах цього дослідження, виходитимемо з того, що суб'єктивні права організацій мовлення мають змішану природу.

3.1 Немайнові права організацій мовлення

Серед суб'єктивних прав організацій мовлення вагоме місце посідають немайнові права (*moral rights* – англ., *droit moral* – франц., *persnlich keitsrechten* – нім.).

Особисті права творців закріплені у законодавстві багатьох країн, особливо тих, які ґрунтуються на традиціях римського права або мають соціалістичну правову систему. В англосаксонських країнах ці основні права творця охороняються у відповідності із загальними правовими принципами. Наприклад, у США, де моральні права не визнаються авторсько-правовим законодавством, основні особисті права обумовлюються у цивільному та кримінальному праві, у законодавстві про недобросовісну конкуренцію, у нормах про дифамацію (наклеп).

Зауважимо, що у цивілістичній літературі [58, с. 11; 9, с. 16], як і у законодавстві деяких зарубіжних країн, цю категорію прав ще називають моральними.

На перший погляд, роль особистих немайнових прав набагато скромніша, аніж майнових, оскільки ці права лише забезпечують суспільне визнання творця об'єкта і, як зауважує А. О. Бояр, фактично не підлягають прямій комерціалізації [22, с. 26]. Однак таке враження оманливе. Особисті немайнові права потрібні не лише для втілення інтелектуальних, духовних потреб творців.

Безперечно, вказівка на немайновий характер цього права аж ніяк не означає відсутність його зв'язку з майновими правами. Навіть якщо і заперечувати будь-яку економічну цінність особистих немайнових прав (що досить спірно), як це робив О. С. Іоффе [65, с. 37], то навряд чи можна не погодитися з тим, що забезпечення особистих інтересів творця одночасно забезпечує і певні його майнові інтереси, впливає на комплекс його майнових прав. Відповідно і порушення особистих немайнових прав творця, з одного боку, зачіпає не тільки його немайнові, але й майнові інтереси. З іншого боку, і майнові права творця впливають на його особисту сферу. Не дивно, що така подвійна природа особистих немайнових і майнових прав, а також їх взаємозв'язок неодноразово відзначалися у літературі. Так, В. І. Серебровський зазначав: «кожне право (правомочність), яке належить автору покликане в тій чи іншій мірі охороняти як його майнові, так і немайнові інтереси» [209, с. 101].

Зауважимо, що у найзагальнішому вигляді призначення особистих немайнових прав можна визначити через ідентифікацію особи як творця певного об'єкта. Як зазначає у своїй праці В. Погуляєв: «усі права автора можуть існувати лише за наявності можливості ідентифікувати автора твору з конкретною особистістю» [150, с. 44]. Схожою є позиція М. Малєїної, яка називає ці права такими, що «формують індивідуальність особи» [116, с. 16]. З цього випливає важливість встановлення зв'язку «творець – об'єкт» у сфері інтелектуальної діяльності.

Загалом особисті немайнові права можуть існувати стосовно всіх об'єктів інтелектуальної діяльності, оскільки завжди у тому чи іншому вигляді очевидний певний інтерес творця об'єкта. Це, зокрема, впливає із Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 р., ст. 27 якої прямо проголошує: «кожний має право на охорону особистих немайнових і майнових

інтересів, що виникають із будь-якого наукового, літературного або художнього твору, автором яких він є» [63]. Вельми показово, що моральні інтереси тут поставлені навіть на перше місце, перед матеріальними інтересами.

Як випливає з самого найменування, особисті немайнові права спрямовані на захист особистих інтересів відповідних осіб. З огляду на те, що між організацією мовлення та створюваним нею інформаційним продуктом не може виникати особистого зв'язку, вбачаємо доцільним іменувати ці права немайновими без вказівки на особистість. Щодо можливості належності юридичним особам саме немайнових прав інтелектуальної власності відзначалось у літературі [141, с. 23].

Точний зміст досліджуваного суб'єктивного права встановити не так просто. При самому широкому підході до особистих прав будь-яке суб'єктивне право може бути визнано особистим правом, оскільки воно належить певній особі. При іншому підході до особистих прав можна відносити суб'єктивні права, що забезпечують задоволення немайнових інтересів. При ще вужчому підході до особистих немайнових прав будуть належати тільки права на блага, які невіддільні від особистості (право на ділову репутацію, право авторства та ін.).

Спробу дати визначення особистих прав у 40-і роки ХХ ст. зробила К. А. Флейшиць. Вона визначала особисті права як права, що охороняють індивідуальні особливості особистості. При подальшому розвитку свого підходу вона дещо видозмінила визначення, вказавши, що це права, що «охороняють правомірні прояви індивідуальних рис, здібностей, прагнень людини» [234, с. 9, 41]. З цим не погодився М. М. Агарков, справедливо відзначивши, що індивідуальні особливості особистості можуть охоронятися й іншими цивільними правами, включаючи право власності. Він вважає, що особисті права охороняють певні особисті блага (честь, авторство та ін.) [1, с. 66]. Справді, надання особі свободи поведінки та закріплення майнових прав на результати її діяльності в кінцевому результаті забезпечують особі прояв її особистості, а відповідні інтереси формулюються як немайнові блага.

Серед сучасних дослідників права інтелектуальної власності трапляються різні дефініції цього терміна. Поширеною є позиція, згідно з якою особисте немайнове

право – це суб'єктивне право, яке виникає з приводу нематеріальних благ чи результатів інтелектуальної діяльності [101, с. 17]. Окрім того, зауважимо, що для позначення дефініції окресленої правової категорії більшість цивілістів беруть за основу характерні ознаки, які притаманні особистим немайновим правам творців [156, с. 90; 82, с. 11; 31, с. 10].

З огляду на це, передусім з'ясуємо сутність та різновиди ознак немайнових прав організацій мовлення.

Так, за своєю природою немайнові права можуть бути визначені як абсолютні. Справді: таким правам кореспондує обов'язок усіх третіх осіб утримуватися від неправомірних дій; обов'язки пасивних суб'єктів мають форму заборони; порушення права може бути з боку будь-якої особи; право виникає незалежно від волі пасивних суб'єктів. Хоча абсолютність особистих немайнових прав обґрунтували ще радянські науковці, цю характеристику, беззаперечно, визнає й сучасна цивілістична наука.

Наступною ознакою, яка притаманна немайновим правам, є відсутність економічного змісту. Це означає, що немайнове право фактично неможливо оцінити у грошовому еквіваленті. Як відзначається у літературі, ця характеристика «випливає з їх назви» [239, с. 52]. Однак це зовсім не означає, що ці права не мають цінності. Цінність особистих прав полягає у тому, що вони визначають становище особи у суспільстві, а отже, і якість самого суспільства в цілому. Не можна забувати і про те, що надання цих прав творцю є досить економічним способом заохочення творчої активності.

Труднощі виникають з такою характеристикою немайнових прав, як їх виключність. До цього часу не досягнуто згоди щодо самого поняття виключних прав. Більшість дослідників відносять особисті немайнові права до виключних, вкладаючи в це, однак, різний зміст. Як зауважують автори підручника «Авторське право та інтелектуальна власність», виключність прав означає, що жодна особа, крім тієї, якій вони належать, не може використовувати ці об'єкти, не маючи відповідного дозволу особи, яка володіє виключними правами [155, с. 30].

Іншу позицію висунула А. В. Негрескул, яка зазначає, що ці права є виключними, «оскільки виражають монополізм на продукти інтелектуальної праці» [123, с. 6]. Натомість В. О. Калятін характеризує досліджувану правову категорію, виходячи з характерних ознак, які притаманні цим правам [72, с. 11].

Ю. С. Мельниченко у своїй праці взагалі пропонує замінити у законодавстві термін «право інтелектуальної власності» як такий, що не відповідає сутності особливого права, на термін «виключні права на результати інтелектуальної діяльності...» [111, с. 10].

Д. Ліпчик, даючи загальну характеристику особистих немайнових прав, визначає їх як сутнісні, немайнові, невід'ємні від автора й абсолютні. Говорячи про особисте немайнове право як про сутнісне право, Д. Ліпчик зауважує, що це право «містить у собі мінімум прав, придбаних в силу створення твору і без яких авторство втрачає сенс» [95, с. 135–136]. Видається, що така характеристика, як «сутнісне», хоча і не є безумовною, втім заслуговує на увагу.

Аналіз положень ст. 423 ЦК дає підстави виокремити ще деякі характерні риси, які притаманні немайновим правам організацій мовлення, зокрема:

– особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. Дозволимо собі не погодитись з думкою цивілістів, які вважають, що ці права належать лише фізичним особам [109, с. 62; 70, с. 9]. Організації мовлення, безсумнівно, є творцями і наділені немайновими правами стосовно створюваного ними власного інформаційного продукту. Тим паче даний факт засвідчується прямою вказівкою Закону про авторське право (ст. 38) [171]. У випадку ж створення програм або передач на замовлення третіми особами, в організацій мовлення не виникає немайнового права визнаватись творцем твору і відповідно на неї покладається обов'язок зазначити у титрах творця цього продукту, якщо інше, зважаючи на диспозитивність цивільних норм, не встановлено за домовленістю між ними.

Як вбачається з розглядуваної характеристики особистих немайнових прав, вони тісно пов'язані з творцем твору, тобто невіддільні від нього, тому відповідно носять особистий і винятковий характер. Зауважимо, що особа не може відмовитися

від особистих немайнових прав, а також не може бути позбавлена цих прав. Зазначені положення відображають нерозривний зв'язок, який виник між особою творця та твором, який він створив;

– особисті немайнові права інтелектуальної власності не залежать від майнових прав інтелектуальної власності. Таким чином, законодавець вперше задекларував самостійність цієї категорії прав і закріпив на законодавчому рівні концепцію дуалістичної теорії;

– особисті немайнові права інтелектуальної власності не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом. Виходячи з немайнового характеру цієї категорії прав, зазвичай впливає і неможливість їх відчуження, оскільки лише творець спроможний визначити те, що повною мірою відповідає його власним інтересам. Невідчужуваність особистих немайнових прав інтелектуальної власності означає, що ці права належать і можуть здійснюватися тільки особою, яка створила інтелектуальний продукт, і не можуть передаватися іншій особі [155, с. 30]. Безумовно, ці права пов'язані із охороною певних немайнових благ, які не можуть бути відокремлені від особи, вони зберігаються за творцем навіть у разі уступки виключних прав на результати інтелектуальної діяльності іншій особі.

Питання невідчужуваності немайнових прав є дискусійним у цивілістичній доктрині. Деякі науковці вказують на недопустимість відчуження цієї категорії суб'єктивних прав творців за жодних умов [106, с. 29; 110, с. 7; 240, с. 540].

Вітчизняний законодавець передбачає можливість відчуження особистих немайнових прав інтелектуальної власності у виняткових випадках. Пряма вказівка на існування винятків щодо відчуження цих прав закріплена у ст. 423 ЦК. Це спеціальне правило, як слушно відзначається у літературі, свідчить про те, що «особисті немайнові права інтелектуальної власності мають дещо інший режим, ніж інші особисті немайнові права» [120, с. 10].

Зауважимо, що законодавцем чітко не визначені випадки, за яких допускається передання немайнових прав творця. Цікавим з огляду на досліджувану проблематику є досвід Болгарії. Відповідно до положень Закону Болгарії «Про авторське право і суміжні права» невідчужуваними є право авторства та право на

ім'я чи іншу ідентифікацію автора (псевдонім, анонім), а інші немайнові права автора, у тому числі право на недоторканність твору можуть відчужуватись за згодою автора, даною у письмовій формі (ст. 15–16) [62].

Безперечно, стосовно таких особистих немайнових прав, як право авторства та право на ім'я, то вони безкомпромісно не можуть належати жодній іншій особі, крім самого автора. Що ж до інших немайнових повноважень творця, зокрема права на недоторканність твору, вважаємо, що по своїй природі вони все-таки є відчужуваними у певному обсязі. Про можливість передання деяких прав висловлювалися Є. О. Харитонов, О. Ю. Цибульська [237, с. 8], В. А. Дозорцев [50, с. 48] та ін.

З огляду на зазначене впливає необхідність на законодавчому рівні чітко встановити, в якій частині та на яких підставах особисті немайнові права можуть відчужуватись. Варто відзначити, що обов'язковою передумовою переходу цих прав іншим особам є отримання письмового дозволу творця.

Зауважимо, що все сказане вище щодо питання про особливості переходу немайнових може бути застосовано і щодо таких прав організацій мовлення.

Як зазначалося раніше, особисті немайнові права опосередковують ідентифікацію особи як творця певного об'єкта. Необхідність такої ідентифікації виникає з моменту створення твору, причому неважливо, чи став твір доступний суспільству. Важливим при цьому є визначення строку дії цих прав. У літературі відзначається, що це право є вічною величиною [213, с. 263].

Як вбачається з ч. 1 ст. 425 ЦКУ, існування особистих немайнових прав не обмежено якимось строком (терміном), тобто вони є чинними безстроково. Зауважимо, що Закони про авторське право Росії, Білорусі, Молдови та Литви також одностайні в тому, що особисті немайнові (особисті моральні – по термінології законів Молдови та Литви) права охороняються безстроково. Це положення закріплене в абз. 2 п. 1 ст. 27 Закону Російської Федерації [137], ч. 10 ст. 23 Закону Республіки Молдова [136], ч. 2 ст. 34 Закону Литви [134]. Такий підхід до встановлення строків охорони особистих немайнових (особистих моральних) прав не викликає сумнівів у його правильності. Встановлення термінів, що обмежують охорону таких прав,

суперечило б їх сутності. Стосовно організацій мовлення, то це право належить до моменту припинення юридичної особи, за винятком випадків правонаступництва.

Таким чином, узагальнюючи зазначені характеристики, та враховуючи, що чинне законодавство не містить легального визначення немайнових прав організацій мовлення, останні можна визначити як сукупність абсолютних, невідчужуваних, за винятками, встановленими законом, суб'єктивних прав організацій мовлення, які належать їй незалежно від майнових прав, позбавлені економічного змісту, охороняються до моменту її ліквідації, зберігаються за нею у разі уступки майнових прав та спрямовані на охорону її нематеріальних інтересів.

З'ясувавши характерні особливості та поняття, вважаємо за потрібне дослідити різновиди немайнових прав організацій мовлення.

У теорії цивільного права щодо кількісної характеристики особистих немайнових прав виокремлюють два підходи: моністичну концепцію (концепцію єдиного особистого немайнового права) та плюралістичну концепцію (концепцію множинності особистих немайнових прав) [218, с. 114–115]. До представників першої концепції можна віднести ФРН. Зокрема, у німецькій цивілістичній доктрині найпоширенішою є позиція щодо визнання загального особистого немайнового права «Allgemeine personlichkeitsrecht» [157, с. 254]. Однак, більшість країн дотримуються все-таки плюралістичної теорії, у тому числі й український законодавець.

Особисті немайнові права можуть мати різні найменування, різнитися за кількістю, але загалом усі вони можуть бути зведені до декількох базових прав.

До прикладу, законодавство про авторське право Великобританії передбачає два види особистих немайнових прав: право авторства і право на цілісність. Є досить велика кількість правомочностей автора, визнаних судовою практикою США: мова може йти про захист від дифамації, про порушення договору, про застосування норм про недобросовісну конкуренцію, однак видається, що в цілому все зводиться до того ж набору прав.

Деякі науковці в якості основного особистого немайнового права визначають право авторства. Так, О. С. Іоффе зазначає: «належне авторові право на його твір

іменується суб'єктивним авторським правом. Це суб'єктивне право складається з декількох правомочностей, які цементуються основною і вирішальною правомочністю – правом авторства» [65, с. 37]. Схожою є позиція В. П. Мозоліна, який наголошує, що «право авторства є найважливішим особистим немайновим правом, бо, по суті, саме із цього права випливають всі інші права...» [208, с. 52–53].

При всьому різноманітті особистих немайнових прав і благ, насправді мова йде лише про явища одного права. Не можна уявити існування в організації мовлення, наприклад, права на публічне сповіщення програми, якщо вона не наділена правом авторства. І навпаки, обмеження або навіть втрата творцем певного особистого немайнового права (наприклад, внаслідок зміни законодавства) самі по собі не впливають на право авторства. Не викликає сумнівів те, що будь-які особисті немайнові права творця існують лише тому, що ця особа має право авторства, але самі не впливають на існування цього права.

Узагальнено всі особисті немайнові права можуть бути віднесені до права особи бути ідентифікованою (у широкому сенсі) як творець певного об'єкта. Саме тут і походить накладення «права на ідентифікацію» на більш вузьке «право авторства». Різниця між ними полягає у тому, що право авторства забезпечує лише формальне визнання наявності зв'язку між творцем та створеним ним об'єктом, можливість ж «авторської» ідентифікації особи у повній мірі забезпечується на основі всього комплексу особистих немайнових прав.

Що стосується закріплення різновидів цих прав на законодавчому рівні, зауважимо, що загальний зміст особистих немайнових прав інтелектуальної власності розкривається у ст. 423 ЦКУ, яка є спеціальною нормою порівняно зі ст. 201 ЦКУ. Водночас вона не містить визначення особистих немайнових прав, а лише вказує на деякі їх види та закріплює окремі характерні риси, що їм притаманні.

Частина 1 зазначеної норми містить перелік особистих немайнових прав, що входять до змісту правовідносин суб'єктів права інтелектуальної власності, зараховуючи до них право на визнання людини творцем об'єкта права інтелектуальної власності; право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта

права інтелектуальної власності; інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Ідентичний перелік різновидів розглядуваного суб'єктивного права міститься у Модельному кодексі інтелектуальної власності для держав-учасниць СНД (ст. 9) [119].

Слід зауважити, що ЦКУ не містить спеціальної норми про немайнові права організацій мовлення, ст. 423 лише передбачає особисті немайнові права суб'єктів інтелектуальної власності загалом. З-поміж того, як вбачається з наведеного, ця норма має відсилочний характер, що дає можливість застосовувати положення й інших нормативних актів. Так, зміст немайнових прав організацій мовлення розкривається у спеціальному законодавстві – Законі про авторське право, у якому за ними закріплено право вимагати згадування своєї назви у зв'язку із записом, відтворенням, розповсюдженням своєї передачі і публічним повторним сповіщенням її іншою організацією мовлення (ст. 38) [171].

Передусім розглянемо правову природу права авторства організацій мовлення, оскільки від нього, як ми з'ясували, похідні усі інші права творця як майнового, так і немайнового характеру. Це право, маючи немайнову сутність, за своїм змістом є визначальним та надає всій системі повноважень суб'єктів інформаційної сфери завершеного характеру. Тобто усі інші права надаються організації мовлення лише тому, що вона має право авторства на створені нею програми та передачі.

Право авторства може належати тільки особі, творчою працею якої створено результат інтелектуальної діяльності. Сьогодні право авторства можна вживати як синонім права визнаватися творцем твору. Під цим правом розуміють «юридичну можливість особи вважати себе автором твору і вимагати цього визнання від інших» [43 с. 11]. Право авторства є не що інше як потенційна можливість індивідуалізації як самого твору, так і його творця. Воно належить тільки дійсному творцеві відповідного твору – організації мовлення є творцями продуктів своєї мовної діяльності, оскільки вони, здійснюючи творчу діяльність, «об'єднують» окремі об'єкти суб'єктів авторського права та суміжних прав (сценаристів, режисерів, виконавців та ін.) у єдиний витвір – програму (передачу).

Для визнання організації мовлення творцем не вимагається виконання будь-яких формальностей або чієїсь згоди, це право породжується самим фактом створення мовного контенту. При цьому слушним є зауваження науковців, які вказують, що це право повинне визнаватися навіть тоді, коли закон дозволяє вільне використання твору [20, с. 32].

Право авторства є абсолютним, оскільки праву організації мовлення на власний інформаційний продукт кореспондує обов'язок кого завгодно утримуватися від неправомірного посягання на цей об'єкт інтелектуальної власності. Окрім того, як вбачається з загальних характеристик цього суб'єктивного права, воно є невідчужуваним і непередаваним.

Зміст цього права полягає у тому, що саме організація мовлення має право стверджувати, що створена нею програма (передача) є результатом її творчої діяльності.

З розглядуваним правом тісно пов'язане право на ім'я. В юридичній літературі точиться дискусія з приводу спорідненості цих немайнових прав. Деякі вчені-цивілісти розглядають сутність права на ім'я через конкретизацію права авторства [214, с. 352] або один з його проявів [41, с. 120; 209, с. 111]. На нашу думку, незважаючи на тісний зв'язок окреслених правових категорій, вони є цілком самостійними і не повинні ототожнюватись. На відміну від права авторства, право на ім'я надається для ідентифікації осіб, які створюють твори.

У ЦК право на ім'я закріплене у ст. 438 і торкається лише немайнового права авторів, однак, на наше глибоке переконання, цим правом наділені усі творці, тому доцільно регламентувати його у ст. 423.

Варто зауважити, що право на ім'я характерне для фізичних осіб. Стосовно юридичних осіб – вони вступають у суспільні відносини та оприлюднюють результати творчості під своїм найменуванням.

У законодавстві відсутня дефініція терміна «найменування юридичної особи». Законодавець лише встановлює імперативне правило про необхідність зазначення в найменуванні юридичної особи організаційно-правової форми та власне назви організації.

Найменування є одним із способів позначення того чи іншого учасника економічного обороту, тобто засобом індивідуалізації. Ідею про те, що найменування організації мовлення є специфічним засобом індивідуалізації, підтримують як експерти, що спеціалізуються у сфері масових комунікацій, так і теоретики у галузі інтелектуальної власності.

Отже, однією з ознак, яка дозволяє ідентифікувати організацію мовлення з-поміж інших, є її найменування, а не назва, як відображено у Законі. З огляду на це, вважаємо необхідним подолати цю прогалину, шляхом внесення відповідних змін у ст. 38 Закону про авторське право. Таким чином, організація мовлення має право вимагати від усіх інших організацій, щоб вони згадували її найменування при будь-якому використанні створених нею об'єктів інтелектуальної власності.

Окрім того, організації мовлення під час ефірного часу використовують логотип, під яким розуміють будь-яку комбінацію позначень (слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів), які придатні для вирізнення ефірного часу однієї телерадіоорганізації від іншої (ст. 1 Закону про телебачення) [192].

Провівши функціональний аналіз цього суб'єктивного права, виокремимо притаманні йому ознаки: має немайнову природу та безстроковий характер, невіддільне від його носія. Здійснювати це право можна тільки після проведення реєстраційних процедур уповноваженим органом державної влади.

Відзначимо, що найменування юридичної особи часто пов'язують з комерційним найменуванням. Питання про співвідношення цих правових категорій є одним із найзаплутанішим як в законодавстві, так і серед науковців. В якості фірмового найменування використовують як найменування юридичної особи, так і інші позначення, які вирізняють телерадіоорганізації. З огляду на це, нам імпонує позиція вчених, які відмежовують поняття «найменування» від «фірмового найменування» [91, с. 117–118; 39; 78, с. 265–266].

У літературі дискутується питання щодо доцільності закріплення ще одного немайнового права – права на назву створеного об'єкта. На наше глибоке переконання, право на назву програми організації мовлення слід розглядати як самостійне немайнове право.

Одним з важливих суб'єктивних особистих немайнових прав суб'єктів права інтелектуальної власності, закріплених ст. 423 ЦКУ, є право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності. Зміст цього права включає право на недоторканність та цілісність твору.

Право на недоторканність має важливе значення, оскільки дозволяє суб'єктам права інтелектуальної власності вжити заходів щодо недопущення можливості завдання шкоди об'єктові або його спотворення. Забезпечення цілісності твору полягає у тому, що при використанні твору забороняється без згоди творця вносити будь-які зміни: скорочувати, перекручувати, доповнювати, давати коментарі.

В юридичній літературі тлумачення термінів «право на недоторканність» та «право на цілісність» залишається дискусійним. Для розв'язання цієї задачі, передусім, з'ясуємо етимологію понять «недоторканність» та «цілісність». Так, «цілісність» тлумачиться як внутрішня єдність об'єкта, його відносна незалежність від навколишнього середовища [226, с. 943]. Недоторканність – гарантія від усяких посягань з боку когось [226, с. 539]. З наведеного можна дійти висновку, що ці терміни, хоча схожі за значенням, проте не тотожні за своєю сутністю. Тому важко погодитись з позицією цивілістів, які ототожнюють окреслені права [254, с. 4]. Нам імпонує думка, яку з цього приводу висловила М. М. Малейна: «Поняття «цілісність» дає можливість ширше розуміти це особисте немайнове право творця, оскільки «недоторканність» за змістом все ж допускає вплив на твір, за винятком негативного впливу» [101, с. 215].

Безперечно, вплив на програми (передачі) може бути і позитивним, однак таке видозмінення може негативно відобразитись на сприйнятті глядачами та слухачами і відповідно зашкодити організації мовлення, тому забезпечення цілісності програм (передач) є вкрай важливою.

Цікаву точку зору з приводу сутності цілісності твору висловила у своїй праці К. Афанасьєва, зокрема нею акцентовано увагу на необхідності заборони переривання творів рекламними блоками [12, с. 19–20].

Зауважимо, що Закон про авторське право не містить застереження про недоторканність та цілісність програм (передач) організацій мовлення. При цьому важко погодитись з позицією О. М. Мельник, яка зазначає, що дане право не підлягає закріпленню на законодавчому рівні [109, с. 72]. Її судження ґрунтуються на тому, що оскільки програми (передачі) організацій мовлення і так є об'єктом правової охорони, то це само собою включає і право на недоторканність. Якщо слідувати цій логіці то виходить, що будь-яке право охоронюваного суб'єкта не підлягає регламентації, оскільки об'єкт і так охороняється законом, проте законодавець наділяє суб'єктів права інтелектуальної власності майновими та немайновими правами стосовно створюваних ними результатів творчої діяльності.

Безперечно, організація мовлення зацікавлена у наділенні її правом перешкодити будь-якому спотворенню її програм (передач), переробці, а також будь-яким іншим діям при використанні третіми особами інформаційного продукту, які її дискредитують. У свою чергу, інші організації мовлення, яким надано дозвіл на використання програми (передачі), не мають права вносити корективи до останньої при її публічному сповіщенні, відтворенні і розповсюдженні.

На наше глибоке переконання, норма про недоторканність та цілісність творів потребує уточнення. Як вбачається з наведеного положення кодифікованого акта, виникнення цього права поставлено в залежність від права на захист репутації організації мовлення, тим самим спричиняючи неоднозначне трактування у правозастосовній діяльності. Окрім того, цим формулюванням акцентовано увагу лише на негативному впливі на результати творчої діяльності, що, у свою чергу, утруднює охорону окресленого права. Як зазначалось вище, втручання може бути і позитивним. Нам імponує позиція науковців, які вважають, що автор має право вимагати заборони вносити зміни у будь-які частини твору, навіть якщо вони покращують твір та не шкодять його репутації [218, с. 497; 13, с. 15].

З огляду на це, юридична конструкція права має бути такою, щоб організації мовлення не доводилося доводити, що її репутації може бути завдана шкода.

Таким чином, вважаємо необхідним закріпити за організаціями мовлення право на забезпечення цілісності програми (передачі), а також протидіяння будь-якому посяганню на програми (передачі).

Зауважимо, що немайнові права дозволяють організації мовлення назавжди зберегти зв'язок із результатом своєї діяльності, який проявляється, передусім, у тому, що нею контролюється процес оприлюднення програми (передачі). Важливість цього права полягає у тому, що без нього неможливо заявити про своє авторство, а відповідно і реалізувати інші права творця. У зарубіжних країнах аналогами цього права є право на обнародування (РФ), право на випуск твору у світ (Франція, Німеччина), право на рішення про перше представлення твору публіці (Польща).

Віднесення цього права до немайнових є дискусійним. В українському законодавстві право на оприлюднення не віднесено ані до немайнових, ані до майнових прав творця. Законодавці багатьох країн світу таких, як Росія, Польща, Франція та інші, наділили аналогічні за змістом права немайновим характером.

У літературі існує думка, що це право має як майнову, так і немайнову природу [237, с. 9]. З цим судженням важко погодитись. На нашу думку, цілком обґрунтованою є позиція фахівців, які відносять право на оприлюднення до особистих немайнових прав. До їх числа належать Р. Б. Шишка [252, с. 232], Ю. Л. Бошицький [242, с. 265], С. М. Клейменова [75, с. 7] та інші.

Сутність досліджуваного права полягає у вчиненні дії, що вперше робить твір доступним для невизначеного кола осіб, якими б способами це не досягалося. При цьому слушно пригадати позицію С. М. Клейменової, яка зауважує, що «такі дії завжди здійснюються паралельно з реалізацією якого-небудь іншого права автора» [75, с. 7]. Мова йде про так звані способи оприлюднення творів, які є різноманітними залежно від виду об'єкта творчої діяльності. Стосовно організацій мовлення – найпоширенішим способом доведення програм (передач) до глядача або слухача є публічне сповіщення (паралельно реалізоване право).

Право на оприлюднення залежить від волевиявлення творця, оскільки лише він вправі вирішувати чи знайомити широкий загал із створеним ним об'єктом

інтелектуальної діяльності. Безсумнівно, лише мовник, який створив програму (передачу), має легітимне право довести своє творіння до загального відома.

Звернувшись до досвіду наших сусідів, зауважимо, що Закон Польщі «Про авторське право і суміжні права» містить деталізований перелік діянь, які має право вчиняти творець при здійсненні права оприлюднення, зокрема: вирішувати питання про завершеність твору та можливість доведення його публіці, визначати місце, час та спосіб подання (ст. 16) [297]. На наше глибоке переконання, варто було б цей досвід перейняти й українському законодавцеві.

Підсумовуючи зазначене, можна дійти висновку, що організації мовлення наділені такими групами суб'єктивних немайнових прав: правом визнаватися творцем; правом на найменування; правом на зазначення назви створюваного інформаційного продукту; правом на забезпечення цілісності програми (передачі) та протидіяння будь-якому неправомірному посяганню на програми (передачі) (недоторканність), правом на оприлюднення.

3.2 Майнові права організацій мовлення

Окрім немайнових прав, зміст суб'єктивного права організації мовлення становлять майнові права. Як зазначають фахівці, «уявити власника без майнових прав не просто важко, а неможливо» [108, с. 22].

Майновими є права суб'єкта права інтелектуальної власності, в основі яких лежить майновий інтерес. У вузькому сенсі вони становлять право творця на винагороду. Таким чином, майнові права організацій мовлення є тим інструментом, який дозволяє вилучати із створених ними передач та програм корисні властивості, не забороненим законом способом.

Зауважимо, що суміжні майнові права організацій мовлення носять виключний характер. Як вбачається з ст. 1 Закону про авторське право, виключне право – майнове право особи, яка має щодо твору, виконання, постановки, передачі

організації мовлення, фонограми чи відеограми авторське право і/або суміжні права, на використання цих об'єктів авторського права і/або суміжних прав лише нею і на видачу лише цією особою дозволу чи заборону їх використання іншим особам у межах строку, встановленого цим Законом [171].

Отже, виключний характер суб'єктивного майнового права організацій мовлення слід тлумачити, зважаючи на таке: ознака виключності засвідчує абсолютну приналежність цього права тільки організації мовлення і нікому іншому; тільки правоволоділець цього права може вирішувати питання про використання програм (передач) на власний розсуд будь-яким не забороненим законом способом; третім особам забороняється використовувати об'єкт суміжного права, не маючи на те відповідного дозволу, за винятком випадків, встановлених Законом про авторське право.

Варто зауважити, що основний акцент при визначенні сутності виключних майнових прав робиться на використанні об'єкта права інтелектуальної власності. При цьому законодавець не дає визначення терміна «використання», обмежуючись перерахуванням прав, які охоплюють таке використання.

Будь-яке використання має бути спрямоване в кінцевому підсумку на доведення твору до відома третіх осіб. Якщо якась дія не спрямована на сприйняття об'єкта, це може бути використанням фіксації, проте не самого об'єкта. Важливо, що можливість сприйняття твору повинна надаватися невизначеному колу осіб. Інакше кажучи, використання є публічним.

Для того щоб визначити поняття «використання твору», необхідно виокремити основний елемент, який безпосередньо пов'язаний із зазначеною вище метою. Таким елементом є відкриття для публіки доступу до об'єкта.

Виходячи з вищевикладеного, у самому загальному вигляді використання твору можна визначити як вчинення дій, в результаті яких відкривається доступ до твору для невизначеного кола осіб.

Права на використання для первинного суб'єкта завжди є виключними, оскільки передбачають монополію цієї особи на здійснення будь-яких дій щодо

свого інтелектуального продукту. Ця монополія поширюється на всі можливі дії, що підпадають під поняття «використання».

За організацією мовлення закріплено право на використання створеного нею об'єкта права інтелектуальної власності та отримання від його використання задоволення різноманітних інтересів як майнового, так і немайнового характеру.

До виключного права організації мовлення належить надання дозволу на використання її об'єкта іншим особам. Ця правомочність для суб'єкта реалізується шляхом укладення з третіми особами відповідного правочину.

Особа, яка має невиключне право, не вправі дозволяти використання іншим особам. На такий обмежений обсяг її прав було звернуто увагу Вищим господарським судом України [187].

Право давати дозвіл на використання може бути обмежене на підставі та у порядку, передбаченому законом. У таких випадках правоволоділець не може ані дозволити, ані заборонити використання, оскільки воно дозволене законом. Однак, за таке використання він вправі отримувати винагороду.

Майнові права не обмежуються тільки використанням та наданням дозволу на використання програм, а й передбачають право організації мовлення перешкоджати неправомірному використанню цього об'єкта, у тому числі заборонити таке використання.

Право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта може бути здійснено як до вчинення посягання третьою особою, так і після порушення. Під можливістю перешкоджати неправомірному використанню слід розуміти застосування будь-яких регламентованих законом способів захисту порушених прав. При цьому неправомірним вважається будь-яке використання, що порушує майнові права суб'єктів права інтелектуальної власності.

Таким чином, виключним майновим правом організацій мовлення на власний контент є право на самостійне використання своїх програм (передач), на перешкоджання (заборону) неправомірному використанню і на дачу дозволу на використання своїх програм (передач) третім особам, включаючи право на одержання винагороди за надання такого дозволу. Ця загальна формула засвідчує

той факт, що за винятками, які прямо встановлені в законі, організації мовлення наділені всією повнотою прав на використання своїх програм (передач).

Зміст права на використання об'єкта інтелектуальної власності полягає у можливості вчиняти власні активні дії щодо використання таких результатів інтелектуальної діяльності певними способами. Конкретні способи використання закріплені спеціальними нормами окремих об'єктів права інтелектуальної власності.

Особливості використання результатів діяльності організацій мовлення регламентовані ст. 455 ЦК та ст. 41 Закону про авторське право. Так, за організаціями мовлення закріплено наступні майнові права:

- публічне сповіщення своїх програм шляхом трансляції і ретрансляції;
- фіксацію своїх програм на матеріальному носії та їх відтворення;
- публічне виконання і публічну демонстрацію своїх програм у місцях з платним входом.

Організація мовлення також має право забороняти поширення на території України чи з території України сигналу із супутника, що несе їх програми, розповсюджуючим органом, для якого цей сигнал із супутника не призначався [171].

ЦК закріплює за організаціями мовлення ідентичні за своєю сутністю, проте різні за найменуванням права, що, на нашу думку, є недопустимим. Як слушно при цьому зауважує Р. Б. Шишка, «за змістом норма повинна бути одна, навіть при тому, що вона може паралельно існувати у декількох нормативних актах» [253, с. 17].

Окрім того, доводиться констатувати, що суттєвою відмінністю між даними нормативними актами є виключний характер суміжних прав. Вказаний Закон усі права, охоплені змістом майнових прав організацій мовлення, визначає як виключні. Натомість ЦКУ виключними правами визнає право лише дозволяти використання об'єкта суміжних прав (ст. 452) [241]. Тобто існує коло осіб, які, окрім організацій мовлення, мають право використовувати програми (передачі) без достатньої на те правової підстави. У літературі це питання залишається дискусійним [261, с. 10].

Спробуємо з'ясувати сутність наведених майнових прав організацій мовлення.

Право на публічне сповіщення своїх програм (передач) шляхом трансляції і ретрансляції

Стаття 1 Закону про авторське право визначає дефініцію терміна «публічне сповіщення (доведення до загального відома)», як передачу за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гама-променів тощо), у тому числі з використанням супутників, чи передача на віддаль за допомогою проводів або будь-якого виду наземного чи підземного (підводного) кабелю (провідникового, оптоволоконного та інших видів) творів, виконань, будь-яких звуків і (або) зображень, їх записів у фонограмах і відеограмах, програм організацій мовлення тощо, коли зазначена передача може бути сприйнята необмеженою кількістю осіб у різних місцях, віддаленість яких від місця передачі є такою, що без зазначеної передачі зображення чи звуку не можуть бути сприйняті [171].

З огляду на те, що сьогодні доведення об'єктів авторського права та суміжних прав до відома широкого загалу здійснюється не лише традиційними способами, а й з використанням нових засобів комунікацій та платформ, вважаємо, що вказане визначення має бути сформульоване таким чином, щоб чітко охоплювати передачі через Інтернет та по будь-яким іншим видам телекомунікаційних мереж. Відповідно публічне сповіщення оригіналів або екземплярів записів програм (передач) організацій мовлення має здійснюватись будь-якими технічними засобами таким чином, щоб представники публіки мали змогу одержати до них доступ з будь-якого місця та у будь-який час за їх індивідуальним вибором.

Право організацій мовлення на публічне сповіщення програм здійснюється шляхом трансляції й ретрансляції. Дефініції цих категорій містяться у приписах Закону про телебачення.

Так, трансляція (телерадіотрансляція) – початкова передача, яка здійснюється наземними передавачами, за допомогою кабельного телебачення або супутниками будь-якого типу в кодованому або відкритому вигляді телевізійних чи радіопрограм, що приймаються населенням [192]. Як вбачається з наведеного визначення, законодавцем проігноровано вплив технологічного прогресу на мовленнєву

діяльність. З метою забезпечення адекватної охорони прав організацій ефірного мовлення в епоху конвергенції, коли діяльність, пов'язана з мовленням, більше не обмежена традиційними платформами, пропонуємо сформулювати визначення терміна «трансляція» таким чином, щоб воно було технологічно нейтральним. Отже, трансляцією є початкова передача програм (передач) організацій мовлення, здійснювана у кодованому або відкритому вигляді, за допомогою будь-яких технічних засобів та платформ для приймання населенням.

Під ретрансляцією відповідно до Закону про телебачення слід розуміти прийом і одночасну передачу, незалежно від використаних технічних засобів, повних і незмінних телерадіопрограм або істотних частин таких програм, які транслюються мовником (ст. 1) [192]. Європейська конвенція про транскордонне телебачення регламентує, що ретрансляція означає прийом і одночасну передачу, незалежно від технічних засобів, що використовуються, повних і незмінених телевізійних програм або істотних частин таких програм, що транслюються телерадіоорганізаціями для прийому населенням [59]. Схоже визначення міститься і у проекті Договору ВОІВ про охорону прав організацій мовлення [271].

З наведених дефініцій випливає, що термін «ретрансляція» охоплює усі види ретрансляції будь-якими засобами, включаючи ретрансляції по повітрю, проводах, кабелю, через комп'ютерні, мобільні мережі тощо. Як бачимо, окреслені положення є яскравим прикладом відображення сутності принципу технологічного нейтралітету.

Основними ознаками ретрансляції є її одночасність з трансляцією, повнота і незмінність, у разі відсутності хоча б однієї з ознак мова йтиме про нову трансляцію.

Саме визначення терміна «ретрансляція» обмежене тільки одночасною ретрансляцією. Відповідно охорона надається лише у випадку прийому із ефіру й одночасної трансляції програми (передачі), право на використання якої належить іншій організації мовлення. Закріплення цієї ознаки обумовлено тим, що неоднчасна передача в ефір може мати місце лише при використанні запису оригінальної програми (передачі) і тому такі передачі розглядатимуться як нові

трансляції. Ретрансляція вважається одночасною і у випадку, коли з причин, пов'язаних з використовуваними технічними засобами, між трансляцією і ретрансляцією відбувається затримка у декілька секунд.

Поняття повноти охоплює повну ретрансляцію усієї програми, а також ретрансляцію істотних частин такої програми, за умови, що цілісність програми не порушується, і що відповідна організація мовлення дозволить вчиняти такі дії. Це поняття, однак, не поширюється ні на ретрансляцію окремих сюжетів програми, ні на одночасну ретрансляцію декількох програм або частин програм на одному і тому ж екрані. Дії по дешифруванню закодованої програми, якщо на це отримано відповідний дозвіл, не вважаються зміною у розумінні законодавчого терміна.

Ретрансляція є актуальною лише за умови, якщо вона здійснюється іншою особою, ніж первинна передавальна організація мовлення, і здійснюється для приймання публікою. Відповідно здійснення ретрансляції реалізується за допомогою двох суб'єктів: першим є сама організація мовлення, яка створює та розповсюджує інформаційний контент, другим – суб'єкт інформаційної діяльності, який поширює продукцію організації мовлення, він не бере на себе ініціативу і не несе відповідальності ні за зміст інформаційного контенту, ні за монтаж і час виходу програми (передачі) в ефір.

У випадку, якщо ретрансляція здійснюється за допомогою супутника, слід звернути увагу на наступне.

За умови доведення до загального відома програм (передач) організацій мовлення з наземної передавальної станції, яка розташована на території України, на супутник таким чином, що ретрансляція споживачам цих об'єктів з супутника здійснюється поза межами території нашої держави, то слід виходити з того, що таке доведення до загального відома здійснюється в Україні, а права, обов'язки та відповідальність за дотримання авторського права та/або суміжних прав несе особа, яка здійснює передачу інформаційного контенту на супутник.

Коли ж організація мовлення здійснює доведення до загального через супутник із наземної станції зв'язку, яка розташована за межами території України, вважається, що ретрансляція здійснюється на території України за

місцезнаходженням такої організації мовлення, і саме вона нестиме відповідальність за порушення відповідних виключних прав суб'єктів авторського права і суміжних прав. Окреслені положення слід відобразити у законодавчих приписах.

Право на фіксацію своїх програм на матеріальному носії та їх відтворення

Це право закріплене у Законі про авторське право. Римська конвенція використовує термін «запис своїх передач». ЦКУ, у свою чергу, ототожнює ці терміни, визначаючи зазначене право як записування (фіксування) передачі (програми) організації мовлення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та здійснення її за допомогою технічних засобів.

Говорячи про запис, необхідно враховувати, що йдеться про першу фіксацію. За загальним правилом запис передачі може бути здійснений лише за згодою мовника.

Право на фіксацію відобразилось і у Директиві 2006/115/ЄС. На відміну від Римської конвенції, у якій йдеться виключно про запис передачі, що транслюється бездротовими засобами, то ст. 7 Директиви зобов'язує держав-членів передбачити у національному законодавстві виключне право організації ефірного мовлення дозволяти або забороняти фіксацію своїх передач, що передаються за допомогою дротового або бездротового зв'язку, включаючи кабель чи супутник [268].

Понятійний апарат термінології права окреслений Законом про авторське право. Так, записом (звукозапис, відеозапис) є фіксація за допомогою спеціальних технічних засобів (у тому числі й за допомогою числового представлення) на відповідному матеріальному носії звуків і/або рухомих зображень, яка дозволяє здійснювати їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою відповідного пристрою (ст. 1) [171].

Недоліком цієї дефініції є те, що унеможлиблюється фіксація контенту в електронній формі. Окрім того, не зрозуміло чи поширює ця норма свою дію на частину передачі та фотографії, зроблені з трансльованої на екрані програми.

Відзначимо, що Європейська угода про охорону телевізійних передач надає право дозволяти або забороняти будь-який запис не лише передач, а й фотографічну зйомку екрану в момент передачі (ст. 1) [274].

Статтею 87 Закону Німеччини «Про авторське право і суміжні права» передбачено, що організація мовлення має виключне право здійснювати запис своїх передач на відео або аудіо носіях, робити фотографії передач, а також відтворювати і поширювати такі записи або фотографії [265].

В оновленому проекті згаданого Договору ВОІВ запис розглядається як втілення звуків або зображень, або зображень і звуків, або їх відображень, яке дозволяє сприймати, відтворювати або повідомляти їх за допомогою якого-небудь пристрою [291]. Термін «втілення» поширюється на результат включення матеріалу до програми або їх запис, що передається з використанням будь-яких засобів і будь-якого середовища.

Вважаємо доцільним врахувати цей досвід і внести відповідні зміни до згаданої дефініції. Зокрема, під «записом» слід розуміти фіксацію за допомогою спеціальних технічних засобів на відповідному матеріальному або електронному носії програм (передач), яка уможлиблює їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою будь-якого пристрою та середовища.

Зважаючи на вищезазначене, слід закріпити за організаціями мовлення право на запис програм (передач) або їх частин на матеріальному або електронному носії.

Право на запис передачі охоплюється правом на відтворення.

У Законі про авторське право дається визначення терміна «відтворення», однак воно не стосується передач організацій мовлення.

Положення, що стосуються права на відтворення, відобразились у Директиві 2001/29/ЄС, якою встановлено, що держави-члени ЄС мають забезпечити організаціям мовлення виключне право дозволяти або забороняти пряме або непряме тимчасове або постійне відтворення за допомогою будь-яких засобів і в будь-якій формі, в цілому або частково записів їхніх програм, незалежно від того, чи були передані ці програми по проводах або засобами бездротового зв'язку, включаючи кабель або супутник [49]. Положення цієї Директиви охоплюють, зокрема, і відтворення записів передач організацій мовлення в мережі Інтернет.

З огляду на це, сформулюємо авторське визначення відтворення запису передачі: виготовлення одного або більше примірників запису передачі або її

частини (прямо або непрямо, тимчасово або постійно) у матеріальній або електронній формі. Інакше кажучи, будь-який спосіб виготовлення копій програм (передач) організацій мовлення у будь-якій формі визнається відтворенням.

Це право діє лише в тих випадках, коли первинний запис передачі був здійснений без згоди організації мовлення. Якщо ж організація мовлення надала іншій особі право здійснити запис своєї передачі, то вона втрачає можливість контролювати перезапис, тобто позбавляється права на відтворення запису.

Закон про авторське право закріплює за організаціями мовлення **право на публічне виконання і публічну демонстрацію своїх програм у місцях з платним входом**. ЦК досліджувану правомочність визначає як представлення передачі (програми) організації мовлення публіці у місці, де встановлено вхідну плату. Ця конструкція, на нашу думку, є більш чіткою та доступною, тим паче термін «представлення» так би мовити поглинає категорії «публічне виконання» та «публічна демонстрація».

Місцями, які доступні за вхідну плату, є концертні зали, клуби, кінотеатри. Плата за перегляд або прослуховування передач може стягуватися як безпосередньо шляхом продажу квитків за вхід, так і додатково включатися у рахунки.

Організатор публічного заходу з платним входом, що надає відвідувачам можливість перегляду телевізійної передачі або прослуховування радіотрансляції, повинен отримати на це дозвіл від організації мовлення. Це право поширюється на випадки, коли представлення здійснюється одночасно з трансляцією. Коли ж публічна демонстрація здійснюватиметься з використанням запису, підлягають застосуванню приписи, що торкаються права на відтворення записів.

Використання передач у місцях, де не стягується вхідна плата безпосередньо за перегляд, є вільним. Наприклад, у кафе, готелях, поїздах плата стягується за надання послуг, а не за перегляд передач, тому дія цього права не поширюється.

Вважаємо, що сьогодні це право носить декларативний характер, оскільки практично немає місць, де встановлено вхідну плату, включаючи плату за перегляд або прослуховування передач. Тому виникає питання про доцільність відображення цієї правомочності у законодавстві.

Однак існує зворотний бік медалі. Так, під час чемпіонату футболу Євро-2012 неабиякою популярністю користувалися заклади побутового обслуговування населення (кафе, бари), у яких відвідувачі мали змогу дивитися футбольні матчі, завдяки чому їх прибутки значно зросли. За таких умов, видається необхідним внести корективи до законодавчих приписів: вилучити право на представлення передачі (програми) організації мовлення публіці у місці, де встановлено вхідну плату; натомість наділити організації мовлення правом на надання дозволу або заборону представлення програм, якщо воно здійснюється з метою отримання непрямої вигоди у доступних для публіки місцях. Подібне за своєю сутністю право організацій мовлення закріплює Угода ТРІПС: забороняти або дозволяти сповіщення для загального відома своїх телепередач незалежно від того, чи є такі передачі доступними для публіки за плату чи безкоштовно [231]. Варто відзначити, що у робочому документі проекту Договору про охорону прав організацій мовлення, прийнятого на 24-й сесії Постійного комітету ВОІВ з авторського права і суміжних прав, при характеристиці аналогічного за змістом права, основний акцент робиться на отриманні відповідними суб'єктами комерційної вигоди або використанні ними дуже великих екранів [300].

Найбільш складним питанням у сфері реалізації окреслених майнових прав є одержання справедливої винагороди за використання програм (передач). Можна без перебільшень стверджувати, що **право на винагороду** є основним майновим правом організацій мовлення.

На жаль, чинне законодавство не закріплює за організаціями мовлення права на отримання винагороди за використання третіми особами їх програм. Звернувшись до досвіду наших сусідів, відзначимо, що ст. 40 Закону РФ «Про авторське право і суміжні права» з-поміж інших повноважень організацій мовлення називає право на отримання винагороди [151, с. 113]. Вбачаємо необхідним українському законодавцеві перейняти цей досвід.

Право на винагороду в низці випадків встановлюється безпосередньо правовими нормами, проте здебільшого застосовується саме договірний

диспозитивний принцип визначення розміру, порядку обчислення та строків виплати винагороди.

Майнові права організацій мовлення припиняються через 50 років після першої трансляції передачі, незалежно від того, транслиувалася така передача за допомогою дротового чи бездротового зв'язку, включаючи кабельну або супутникову трансляцію. Під цим положенням мається на увазі можливість уникнути відліку нового строку у випадках, коли така трансляція є ідентичною до першої.

Майнові права організації мовлення можуть відчужуватися іншим особам на підставі договору, в якому визначаються спосіб і строк використання програми, розмір і порядок виплати винагороди, територія, на яку розповсюджуються передані права тощо. Окрім того, права можуть бути передані внаслідок реорганізації юридичної особи – суб'єкта суміжних прав.

Законодавець допускає випадки обмеження та вільного використання майнових прав організацій мовлення. Проте з'ясування сутності цих юридичних фактів виходить за межі цього дослідження.

На жаль, доводиться констатувати, що законодавчо закріплений перелік майнових прав організацій мовлення не відповідає реаліям сьогодення. Впровадження цифрових форматів мовлення й урізноманітнення платформ дистрибуції мовленнєвого контенту спричиняють кардинальні зміни у сфері телебачення. Як наслідок, виникла нагальна потреба у розширенні існуючого переліку прав організацій мовлення.

Зосередимо увагу на правах організацій мовлення, які, враховуючи розвиток новітніх технологій, покликані забезпечити їм належний рівень охорони.

Право на ретрансляцію програми в мережі Інтернет, під яким слід розуміти доведення до загального відома звуків чи зображень, або зображень і звуків, або їх записів по проводах або за допомогою бездротових засобів через комп'ютерну мережу. Такі трансляції вважаються webcasting, якщо засоби для декодування надані публіці організацією, яка здійснює webcasting, або з її згоди [301].

Хоча сьогодні мовлення розвивається надзвичайно стрімко, охоплюючи нові платформи, які також піддаються негативному впливові піратства, жодна

міжнародна угода не наділяє організації мовлення правом на розповсюдження програм мережею Інтернет. Зауважмо, що право на розповсюдження творів, виконань та фонограм в мережі Інтернет визнається лише у двох міжнародних актах: Договір ВОІВ про авторське право та Договір ВОІВ про виконання і фонограми. Однак ці документи не поширюють свою дію на охорону прав організацій мовлення.

Тому вкрай важливо забезпечити організаціям мовлення належний рівень охорони їх прав стосовно здійснюваного ними одночасного та незмінного мовлення у мережі Інтернет. Зважаючи на це, перелік майнових прав мовників слід доповнити правом на ретрансляцію програми в мережі Інтернет у режимі реального часу.

Право на розповсюдження програм (передач)

У Законі про авторське право закріплено право на розповсюдження об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, під яким слід розуміти будь-яку дію, за допомогою якої об'єкти авторського права і (або) суміжних прав безпосередньо чи опосередковано пропонуються публіці, в тому числі доведення цих об'єктів до відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до цих об'єктів з будь-якого місця і у будь-який час за власним вибором (ст. 1) [171]. Однак, з огляду на те, що законодавець у ст. 41 зазначеного нормативного акта визначив вичерпний перелік виключних майнових прав організацій мовлення, зазначене право на розповсюдження не торкається цих суб'єктів інформаційної діяльності.

З метою надання адекватної та ефективної правової охорони організаціям ефірного мовлення у сучасних умовах поширення інформаційного продукту, необхідно надати їм незалежне право на розповсюдження своїх програм (передач) за допомогою будь-яких платформ та мереж дистрибуції.

На важливість наділення організацій мовлення правом на розповсюдження вказувала делегація Японії при внесенні пропозицій до оновленого проекту договору ВОІВ про охорону прав організацій мовлення [291].

Розповсюдженням програм (передач) організацій мовлення є будь-яка дія, за допомогою якої оригінали або копії записів програм (передач) безпосередньо чи опосередковано пропонуються публіці шляхом продажу чи іншого відчуження

оригіналу або примірників запису. Вичерпання цього права торкається тільки фізичних екземплярів, які можуть бути випущені в обіг як матеріальні об'єкти.

З цим правом тісно пов'язано право на надання доступу до записів програм (передач) організацій мовлення, яке полягає у наданні дозволу або забороні доводити до загального відома по дротах або за допомогою засобів бездротового зв'язку записів своїх програм (передач) таким чином, щоб представники публіки мали змогу одержати до них доступ з будь-якого місця і у будь-який час за їх індивідуальним вибором. Важливість наділення організацій мовлення правом доступу спрямовано на подолання правової невизначеності характеру і рівня охорони організацій мовлення в інформаційно-телекомунікаційних мережах.

Право на трансляцію програм (передач) після запису

Варто відзначити, що здійснення запису програми (передачі) не вичерпує охорону прав організацій мовлення суміжними правами. Тому серед прав, які необхідно надати організаціям мовлення, слід також виокремити виключне право на трансляцію програм після запису. Це право охоплює всі види передач за допомогою будь-яких засобів для їх прийому публікою, включаючи ефірне, кабельне, супутникове мовлення і передачу через комп'ютерні та мобільні мережі, заснованих на записі або зроблених з записів.

Зауважимо, що на необхідності закріплення цього права за організаціями мовлення акцентували увагу російські науковці [16, с. 127] Під час обговорення Постійного комітету ВОІВ з авторського права і суміжних прав теж був виявлений інтерес щодо обсягу прав, які повинні бути надані організації мовлення після запису сигналу (так звані «Post-fixation rights»). Зокрема зазначалося, що доведення записаної передачі в ефір для інтерактивної передачі є важливим елементом ефективної правової охорони прав організацій ефірного мовлення [276].

Ми повністю підтримуємо цю позицію, оскільки лише організації мовлення наділені правом дозволяти та відповідно обмежувати трансляції своїх програм (передач) після їх записів, у тому числі несанкціонованих.

Право на кодування і декодування сигналів, що несуть програми

Щоб унебезпечити небажаний доступ третіх осіб до програм (передач), організації мовлення кодують сигнали, що несуть такі програми.

Кодуванням визнається процес використання при передачі телевізійних сигналів програми, яка спотворює сигнал до такого ступеня, що програми (передачі) неможливо дивитися та/або слухати без застосування додаткових декодувальних пристроїв або систем, здатних декодувати закодовану програму (передачу). Використання таких технічних пристроїв здійснюється на підставі відповідного дозволу, одержаного від організації мовлення.

Варто зауважити, що у світі створено десятки систем кодування. Приміром, Viaccess-дуже захищена (в останніх версіях) від злому система кодування. Розроблено у Франції. Використовується в Росії компанією «НТВ Плюс» та Європі (наприклад, на супутнику Hotbird в ній закодовано безліч каналів) [210].

Незважаючи на значимість системи кодування телевізійного сигналу, право на кодування сигналів, що несуть програми, не знайшло законодавчого закріплення.

У Росії, наприклад, законодавство двояко трактує це питання, оскільки більшість закодованих, платних каналів не мають легітимного права транслюватися на території РФ, за винятком НТВ +.

Крім того, слід зазначити, що на 24 сесії Постійного комітету ВОІВ з авторського права та суміжних прав було запропоновано передбачити адекватну та ефективну правову охорону від несанкціонованого декодування закодованого сигналу, переданого в ефір, або обходу будь-яких технічних засобів захисту, які мають таку ж дію як і кодування [300]. Ця позиція нам імпонує, оскільки забезпечення доступу до контенту організацій мовлення відіграє важливу роль у сфері охорони їх майнових і немайнових прав. Адже для того, щоб суб'єкт інформаційної діяльності мав змогу здійснити трансляцію/ретрансляцію програми організації мовлення, йому передусім необхідно отримати код на так зване розшифрування сигналу, що несе цю програму. З огляду на це, вважаємо необхідним закріпити за організаціями мовлення право на декодування закодованих сигналів, що несуть їх програми.

Процедура притягнення до відповідальності за несанкціоновані виробництво, розповсюдження та надання доступу до обладнання для декодування закодованих сигналів регламентовані Конвенцією про умовний доступ [56] та Угодою NAFTA [283].

Право на ретрансляцію з відстрочкою

Статтею 8 проекту Договору ВОІВ про охорону прав організацій мовлення передбачено право організацій мовлення на ретрансляцію з відстрочкою [282]. Для здійснення відстроченої ретрансляції сигнал, що несе програми (передачі), запам'ятовується на спеціальному портативному електронному пристрої, який зберігає отриманий цифровий контент, і передається далі у визначений більш пізній час, ніж оригінальна трансляція. Відповідно організації мовлення можуть формувати кілька різних сигналів, що несуть один і той самий контент, який поширюватиметься на різних континентах.

Варто відзначити, що Європейська угода про охорону телевізійних передач закріплює схоже за своїм змістом право організацій мовлення на повторну передачу в ефір за допомогою запису або іншого відтворення (ст. 1) [274]. Різниця полягає у тому, що для здійснення ретрансляції з відстрочкою не завжди вимагається попередній запис інформаційного продукту, який, своєю чергою, є важливою передумовою надання права на повторну трансляцію.

Український законодавець не наділяє організації мовлення правом на так звану відкладену ретрансляцію, хоча його значимість на практиці є очевидною. Так, право на ретрансляцію з відстрочкою є актуальним, до прикладу, за умови ретрансляції вихідцям з України вітчизняного контенту у США (штат Флорида). Безперечно, через різні часові пояси (різниця у часі – 7 год.), вони зможуть слухати/дивитися радіотелевізійні програми у прямому ефірі лише за умови певного відстрочення у часі. З огляду на зазначене, пропонуємо наділити організації мовлення окремим правом у відношенні такої відстроченої ретрансляції.

Право надавати послугу відео за запитом та інші нелінійні послуги

Відео за запитом (VoD, Video on demand) – нелінійна послуга, яка дає змогу користувачеві дивитися/слухати програми (передачі) організацій мовлення, обрані

ним за власним бажанням, у будь-який зручний для нього час на підставі каталогу, який формує провайдер або організація мовлення.

Ця послуга надає користувачам можливість переглядати бажані відеоролики (фільми, передачі тощо) у будь-який час. До прикладу, якщо ви не встигли на вечірній випуск новин, то за допомогою цієї послуги зможете переглянути цю передачу в переліку архівних записів. Крім цього, відео за запитом припускає нелінійний перегляд програм. Це означає, що користувач фактично може переглядати кілька передач одночасно або переглянути не лише вчорашні, а й завтрашні передачі.

Використання відео за запитом дозволяє користувачеві запитувати інформаційні матеріали у будь-якому порядку. Користувач також може починати перегляд файлу з будь-якого моменту, пришвидшувати, уповільнювати перегляд, ставити на паузу, тобто підтримувати так звані «trick modes» – «режими обману». Таким чином, користувач цієї послуги не прив'язаний до сітки телевізійного мовлення та може отримувати необхідні відеоматеріали тоді, коли йому це потрібно.

Розрізняють три найпоширеніші варіанти реалізації сервісу Video on Demand: Near video on demand (nVOD), Push video on demand (pVOD), True video on demand (tVOD) [8, с. 10]. Формою плати за відео за запитом є pay-per-view (PPV), що означає оплата за кожен перегляд.

Потокові VOD системи доступні і через кабельних провайдерів, які використовують вагому пропускну здатність, щоб доставляти програми кінцевому користувачеві. Як влучно підмітив Джон Бартлетт, керуючий директор компанії VCI: «майбутнє VOD пов'язано з кабелем, і саме кабельні оператори повинні виконати всю необхідну роботу для найширшого розповсюдження VOD» [203].

Враховуючи появу та розвиток нового цифрового середовища, вважаємо, що наділення організацій мовлення та провайдерів правом надавати телеглядачам нелінійні послуги, зокрема і «відео за запитом», є вкрай важливим і необхідним.

Підсумовуючи все сказане, варто зауважити, що для забезпечення належного рівня охорони організацій мовлення в епоху розвитку цифрових та мультимедійних технологій, слід додатково наділити їх такими правами: на винагороду, на

ретрансляцію програм у мережі Інтернет в режимі реального часу, на розповсюдження програм (передач), на трансляцію програм (передач) після запису, на кодування і декодування сигналів, що несуть програми, на ретрансляцію з відстрочкою, на надання послуги відео за запитом та інші нелінійні послуги.

Висновки до розділу 3

Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що:

– організації мовлення мають право на визначену і забезпечену законом міру можливої поведінки щодо своїх програм та передач;

– суб'єктивні права організацій мовлення мають змішану природу;

– у найзагальнішому вигляді призначення особистих немайнових прав можна визначити через ідентифікацію особи як творця певного об'єкта;

– немайновим правам організацій мовлення притаманні такі характерні риси: абсолютність, відсутність економічного змісту, винятковість (виключність), належність творцеві об'єкта права інтелектуальної власності; незалежність від майнових прав інтелектуальної власності, невідчужуваність, за винятками, встановленими законом, є чинними безстроково;

– немайнове право належить організації мовлення до моменту припинення юридичної особи, за винятком випадків правонаступництва;

– немайнові права організацій мовлення – сукупність абсолютних, невідчужуваних, за винятками, встановленими законом, суб'єктивних прав організацій мовлення, які належать їй незалежно від майнових прав, позбавлені економічного змісту, охороняються до моменту її ліквідації, зберігаються за нею у разі уступки майнових прав та спрямовані на охорону її нематеріальних інтересів;

– організації мовлення наділені такими групами суб'єктивних немайнових прав: на визнання творцем створеної нею програми (передачі); на зазначення її найменування при використанні програми (передачі); на зазначення назви програми

(передачі); на забезпечення цілісності та протидію будь-якому неправомірному посяганню на програми (передачі); на оприлюднення програми (передачі);

– зміст права авторства полягає у тому, що саме організація мовлення має право стверджувати, що створена нею програма (передача) є результатом її творчої діяльності;

– самостійним немайновим правом є право на ім'я (найменування), яке, на відміну від права авторства, надається для ідентифікації осіб, які створюють твори;

– юридична конструкція права на недоторканність має бути такою, щоб організації мовлення не доводилося доводити, що її репутації може бути завдана шкода;

– до діянь, які має право вчиняти організація мовлення при здійсненні права оприлюднення, необхідно віднести: вирішення питання про завершеність передачі та можливість її доведення широкому загалу, визначення часу та способу такого повідомлення;

– майнові права організацій мовлення є тим інструментом, який дозволяє вилучати із створених ними передач та програм корисні властивості не забороненим законом способом;

– основний акцент при визначенні сутності виключних майнових прав робиться на використанні об'єкта права інтелектуальної власності;

– використання твору можна визначити як вчинення дій, в результаті яких відкривається доступ до твору для невизначеного кола осіб;

– виключним майновим правом організацій мовлення на власний контент є право на самостійне використання своїх програм (передач), на перешкоджання (заборону) неправомірному використанню і на дачу дозволу на використання своїх програм (передач) третім особам, включаючи право на одержання винагороди за надання такого дозволу;

– дефініцію терміна «публічне сповіщення» необхідно сформулювати таким чином, щоб чітко охоплювати передачі через мережу Інтернет та по будь-яким іншим видам телекомунікаційних мереж;

– трансляція – це початкова передача програм (передач) організацій мовлення, здійснювана у кодованому або відкритому вигляді, за допомогою будь-яких технічних засобів та платформ для приймання населенням;

– недоліком дефініції терміна «запис» є те, що виключається можливість фіксації контенту в електронній формі. Окрім того, необхідно поширити дію ст. 41 Закону про авторське право на окремих фрагменті передачі зроблений у момент трансляції;

– відтворення запису передачі – виготовлення одного або більше примірників запису передачі або її частини (прямо або непрямо, тимчасово або постійно) у матеріальній або електронній формі;

– сьогодні право на публічне виконання і публічну демонстрацію своїх програм у місцях з платним входом носить декларативний характер, тому виникає питання про доцільність відображення цього права у законодавстві;

– на законодавчому рівні необхідно закріпити норму, якою наділити організації мовлення правом надавати дозвіл або забороняти представлення програм, якщо воно здійснюється з метою отримання непрямої вигоди в доступних для публіки місцях;

– основним майновим правом організацій мовлення є право на винагороду;

– для забезпечення належного рівня охорони прав організацій мовлення в епоху розвитку цифрових та мультимедійних технологій, необхідно розширити перелік, належних їм прав, зокрема надати їм: право на ретрансляцію програм у мережі Інтернет в режимі реального часу, право на розповсюдження програм (передач), право на трансляцію програм (передач) після запису, право на кодування і декодування сигналів, що несуть програми, право на ретрансляцію з відстрочкою, право на надання послуги відео за запитом та інші нелінійні послуги.

Конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавчих приписів з приводу окреслених відносин містяться у Додатку А.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснене теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що виявилось у розробці концепції цивільно-правової охорони прав інтелектуальної власності на програми (передачі) організацій мовлення в Україні. У результаті дослідження сформульовано основні висновки з питань, що становлять предмет дослідження та мають як теоретичне, так і прикладне значення. До найсуттєвіших теоретичних та практичних результатів, пропозицій та рекомендацій дисертаційного дослідження віднесено наступні:

1. Існуючий механізм правового регулювання суміжних прав організацій мовлення на програми (передачі) є недосконалим, а правозастосовна практика продовжує виявляти численні суперечності та упущення, зумовлені непристосованістю законодавчих положень до появи та розвитку новітніх технологій, неврахуванням особливостей конвергенційних процесів у сфері мовлення, відсутністю/недосконалістю понятійно-категоріального апарату, необхідністю розширення обсягу прав організацій мовлення. Для забезпечення дієвої та ефективної охорони прав організацій мовлення запропоновано внести зміни до законодавчих актів: Закону про телебачення, виклавши його у новій редакції «Закон України Про мовлення», ЦКУ, Закону про авторське право тощо. Правова охорона суміжних прав організацій мовлення у цих нормативних актах повинна охоплювати усі аспекти створення та діяльності цих суб'єктів та враховувати розвиток цифрових та інформаційно-телекомунікаційних технологій.

2. Під впливом стрімкого технологічного прогресу існуюча система міжнародно-правової охорони у сфері охорони прав організацій мовлення зазнає кардинальних змін. Для актуалізації діючих міжнародних норм та запровадження нових стандартів охорони прав організацій мовлення слід прийняти Міжнародний договір про охорону прав організацій мовлення, у якому були б ураховані та усунені основні недоліки діючої системи міжнародної охорони. Більшість його положень лягла би в основу процесу здійснення Україною удосконалення законодавства з відповідних питань.

3. На основі аналізу положень чинного законодавства з'ясовано, що для позначення суб'єкта інформаційної діяльності, який наділений виключними правами на програми (передачі), законодавець використовує різні терміни: «телерадіоорганізація», «організація мовлення» та «мовник», які є тотожними, тому запропоновано внести корективи у ст. 1 Закону про телебачення: 1) іменувати суб'єкта інформаційної діяльності – організація мовлення; 2) викласти у новій редакції дефініцію «організація мовлення»; 3) замінити у тексті терміни «мовник», «телерадіоорганізація» на «організація мовлення» та вилучити відповідні визначення.

4. При розробці (вдосконаленні) законодавцем понятійно-категоріального апарату у сфері охорони прав організацій мовлення, запропоновано застосовувати принцип технологічного нейтралітету. Його суть зводиться до того, що у зв'язку з стрімким розвитком цифрових та телекомунікаційних технологій сьогодення і майбутнього неможливо врахувати усі платформи та мережі, за допомогою яких програми можуть бути доведені до загального відома. Як наслідок, правова охорона повинна надаватись незалежно від того чи було розповсюдження програм (передач) організацій мовлення традиційним, чи ні.

5. Діяльність організацій мовлення слід розглядати як творчу або як таку, що носить суто організаційно-технічний характер. Прояв творчого характеру можна простежити при створенні організацією мовлення власного інформаційного продукту. При здійсненні виключно технічного процесу – трансляції (ретрансляції) контенту як власного виробництва, так і створеного іншими суб'єктами інформаційної діяльності йдеться лише про технічний характер діяльності.

6. Залежно від способів розповсюдження контенту виокремлено такі різновиди мовлення: ефірне, кабельне, проводове, супутникове, багатоканальне, мобільне, інтерактивне, мережеве, та запропоновано дефініції окреслених категорій. Позаяк на законодавчому рівні належна охорона надається лише традиційним способам здійснення мовлення, доцільно легалізувати способи розповсюдження програм (передач) організацій мовлення з використанням засобів мобільної телефонії, мережі Інтернет та зворотного зв'язку.

7. Для запобігання неправомірного використання третіми особами програм, які одночасно з наземними та кабельними платформами транслюються в мережі Інтернет, запропоновано запровадити у законодавстві механізм правового регулювання сімьюкастингу, розширивши обсяг охорони прав організацій мовлення на їхні власні програми (передачі) на одночасне і незмінне мережеве мовлення.

8. Для успішного розвитку діяльності у сфері кабельного телебачення та чіткого й ефективного законодавчого регулювання взаємовідносин усіх учасників, задіяних у процесі надання послуг кабельного телебачення, запропоновано прийняти закон про кабельне телебачення, який встановлював би правову основу діяльності у цій сфері: чітко визначав би понятійний апарат, статус та взаємини усіх учасників діяльності, їх права, обов'язки та відповідальність.

9. Кабельні провайдери у процесі своєї діяльності використовують програми (передачі), як об'єкти суміжних прав, тому вони не зобов'язані оплачувати винагороду за об'єкти авторського права і суміжних прав, що були використані та оплачені організаціями мовлення при створенні програм, інакше це означатиме подвійну оплату. З метою позбавлення провайдерів необхідності отримання дозволу безпосередньо від первинних суб'єктів авторського права або суміжних прав на використання відповідних об'єктів, запропоновано вважати дозвіл зазначених суб'єктів на первинну трансляцію об'єктів авторського права і суміжних прав одночасно дозволом на кабельну ретрансляцію зазначеного об'єкта.

10. Сьогодні на практиці виникають значні труднощі з розмежуванням статусу учасників, задіяних у процесі кабельного та супутникового телебачення, тому слід відокремлювати кабельне та супутникове мовлення від провайдерських послуг, які поширюються по кабельних та супутникових мережах, що сприятиме встановленню меж їхньої діяльності та відповідальності. Організації супутникового та кабельного мовлення створюють і розповсюджують програми (передачі) та використовують супутникові та кабельні мережі як платформи дистрибуції. Натомість провайдери не створюють власних програм, а лише здійснюють доставку мультиплексу від організації мовлення до споживачів за допомогою супутникової ємності та кабельних мереж, тобто надають програмні послуги. Тому діяльність організацій, які не

продукують і не поширюють власні програми, запропоновано кваліфікувати як діяльність з надання послуг кабельного та супутникового телебачення, а не як мовлення.

11. Гарантією неупередженого та якісного інформування населення є інститут суспільного мовлення. Незважаючи на це, суспільне мовлення в Україні так і не створено, норми чинного законодавства носять декларативний характер та містять низку недоліків і прогалин. Для подолання законодавчих упущень розроблено концепцію утвердження суспільного мовлення в Україні, у якій визначені: понятійно-категоріальний апарат, порядок створення, організаційно-правову форму, у якій має бути створена організація суспільного мовлення, засади фінансування, структуру системи суспільного мовлення та порядок формування органів управління. Запропоновано по-новому трактувати термін «суспільне мовлення», та ввести в нормативний обіг категорію «організація суспільного мовлення». Організацію суспільного мовлення запропоновано створити у формі установи, на матеріальній базі державної телерадіоорганізації. Управлінська структура організації суспільного мовлення передбачає три керівні органи: дирекцію, адміністративну та програмну раду. Запропоновані положення концепції необхідно включити окремим розділом нової редакції Закону про телебачення.

12. Фундаментом права інтелектуальної власності є сукупність виключних прав на результати інтелектуальної діяльності. Будь-який об'єкт інтелектуальної власності несе в собі певне інформаційне навантаження, тому інститут виключних прав присвячений регулюванню правового режиму інформації. Організації мовлення володіють правовою охороною щодо своїх програм та передач, які належать до об'єктів, що охороняються суміжними правами. Запропоновано вдосконалити дефініції термінів «програма» і «передача», виклавши ст. 1 Закону про телебачення у наступній редакції: програма – поєднана єдиною творчою концепцією сукупність передач, яка має постійну назву і транслюється організацією мовлення за певною сіткою мовлення або каталогом, який визначається організацією мовлення або провайдером програмної послуги; передача – змістовно завершена, в організаційному та тематичному відношенні, частина програми, яка має відповідний обсяг трансляції,

може бути використана окремо від інших частин програми і розглядається як цілісний інформаційний продукт.

13. При створенні програми (передачі) не суттєво, які суб'єкти беруть участь у цьому процесі, тому що єдиним творцем (виробником) слід вважати організацію мовлення. З огляду на це, на створювані організаціями мовлення програми (передачі) не поширюються законодавчі положення про службові твори. Поза тим, усі авторські твори, виконання і фонограми, будучи включеними в зміст програми (передачі), залишаються самостійними об'єктами правової охорони, на них не поширюються суміжні права організацій мовлення, які наділені виключним правом на використання створеної програми (передачі) в цілому.

14. Ч. 3 ст. 451 ЦКУ проголошує, що право інтелектуальної власності на передачу (програму) організації мовлення виникає з моменту її першого здійснення. Ця правова конструкція є недосконалою, оскільки ймовірні випадки, коли створена, але ще не оприлюднена програма (передача) може стати об'єктом неправомірного посягання, тому запропоновано визнати програму (передачу) об'єктом правової охорони з моменту її створення.

15. Суб'єктивні права організацій мовлення права носять виключний характер та мають змішану природу: складаються з немайнового та майнового прав організацій мовлення. Немайновими правами організацій мовлення є сукупність абсолютних, невідчужуваних, за винятками, встановленими законом, суб'єктивних прав організацій мовлення, які належать їй незалежно від майнових прав, позбавлені економічного змісту, охороняються до моменту її ліквідації, зберігаються за нею у разі уступки майнових прав та спрямовані на охорону її нематеріальних інтересів. Запропоновано конкретизувати випадки, за яких можливе відчуження немайнових прав інтелектуальної власності, виклавши ч. 4 ст. 423 ЦКУ у новій редакції: невідчужуваними є право авторства та право на ім'я (найменування) чи іншу ідентифікацію творця, а інші немайнові права, зокрема право на недоторканність твору, можуть відчужуватись за письмовою згодою творця.

До немайнових прав організацій мовлення належать: право на визнання організації мовлення творцем створеної нею програми (передачі); на зазначення

найменування організації мовлення при використанні програми (передачі); на зазначення назви створюваного інформаційного продукту; на забезпечення цілісності програми (передачі) та протидію будь-якому неправомірному посяганню на програми (передачі); на оприлюднення програми (передачі);

16. Майнові права організацій мовлення є тим інструментом, який дозволяє вилучати із створених ними передач та програм корисні властивості, не забороненим законом способом. Визначаючи правову природу виключних майнових прав, основний акцент слід робити на використанні правоохоронюваного об'єкта. Конкретні способи використання результатів діяльності організацій мовлення наведені у ст. 455 ЦК та ст. 41 Закону про авторське право. Найменування майнових прав у цих нормативних актах різняться, тому запропоновано уніфікувати їх позначення та вдосконалити сутність. До майнових прав організацій мовлення належать: публічне сповіщення своїх програм (передач) шляхом трансляції і ретрансляції; запис програм (передач) або їх частин на матеріальному або електронному носії та їх відтворення; представлення програм, якщо воно здійснюється з метою отримання непрямой вигоди у доступних для публіки місцях.

Законодавчо закріплений перелік майнових прав організацій мовлення не відповідає вимогам сьогодення. Для забезпечення належного рівня охорони прав організацій мовлення в епоху розвитку цифрових технологій та урізноманітнення платформ дистрибуції контенту запропоновано додатково наділити організації мовлення такими правами: на ретрансляцію програм у мережі Інтернет в режимі реального часу; на розповсюдження програм (передач); на трансляцію програм (передач) після запису; на кодування і декодування сигналів, що несуть програми; на ретрансляцію з відстрочкою; на надання послуги відео за запитом та інші нелінійні послуги.

Резюмуючи питання вдосконалення нормативних приписів у досліджуваній сфері відносин, дисертанткою у Додатку А наведено конкретні пропозиції та рекомендації щодо внесення коректив до чинного законодавства України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агарков М. М. Предмет и система советского гражданского права / М. М. Агарков // Советское государство и право. – 1940. – № 8–9. – С. 52–72.
2. Аляб'єва Н. В. Договір про надання послуг у мережі Інтернет : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Н. В. Аляб'єва. – Харків, 2010. – 18 с.
3. Албегонов З. Х. Гражданско-правовая защита прав организаций эфирного и кабельного вещания на сообщения в эфир или по кабелю по новому российскому гражданскому законодательству : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / З. Х. Албегонов. – М., 2011. – 20 с.
4. Андрощук Г. Рушійні сили системи інтелектуальної власності / Геннадій Андрощук // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2011. – № 1. – С. 3–13.
5. Андрусів У. Б. Правові передумови впровадження цифрового телебачення в Україні / У. Б. Андрусів // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – Вип. 1. – Т. 183: Юриспруденція. Соціологія. – С. 50–54.
6. Андрусів У. Б. Сучасне правове становище організацій мовлення в мережі Інтернет / У. Б. Андрусів // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 1. – С. 235–240.
7. Андрусів У. Б. Фінансування суспільного мовлення в Україні: питання правової охорони / У. Б. Андрусів // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 225–230.
8. Андрусів У. Б. Шляхи удосконалення правової охорони прав організацій мовлення в умовах розвитку цифрових технологій / У. Б. Андрусів // Європейська юридична освіта і наука : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців, 16–18 жовтня 2011 р., Ужгород / за заг. ред. Ю. Л. Бошицького, Ф. Г. Ващука. – Ужгород : Вид-во ЗакДУ, 2011. – С. 7–11.

9. Андрюшин А. Г. О понятии интеллектуальной собственности в Российском и зарубежном законодательстве / Андрюшин А. Г. – Астрахань : Изд-во АСИ МОСУ, 2004. – 60 с.
10. Антимонов Б. С. Авторское право: Курс советского гражданского права / Б. С. Антимонов, Е. А. Флейшиц. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1957. – 278 с.
11. Артищев А. К. К вопросу о правовом разделении видов деятельности по распространению массовой информации в форме теле- и радиопрограмм и деятельности по связи в области телерадиовещания: основные понятия [Электронный ресурс] / А. К. Артищев // Законодательство и практика масс-медиа. – 2006. – № 1. – Режим доступа :
<http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1232551>.
12. Афанасьєва К. Авторське право на збереження цілісності аудіовізуальних творів на телебаченні / Катерина Афанасьєва // Інтелектуальна власність. – 2003. – № 10. – С. 18–21.
13. Афанасьєва К. О. Авторське право в контексті діяльності засобів масової інформації України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 «Журналістика» / К. О. Афанасьєва. – К., 2004. – 20 с.
14. Баєв О. О. Сфера телекомунікацій загального користування України як об'єкт правового регулювання / О. О. Баєв // Правова інформатика. – 2010. – № 4 (28). – С. 20–29.
15. Баранов О. А. Правове регулювання ЗМІ, що використовують Інтернет-технології / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2012. – № 2 (34). – С. 28–38.
16. Близнац И. А. Авторское право и смежные права : учебник / И. А. Близнац, К. Б. Леонтьев ; под ред. И. А. Близнаца. – М. : Изд-во «Проспект», 2010. – 416 с.
17. Богдан І. Поняття «творчість» як категорія трудового права / Ірина Богдан // Юридична Україна. – 2012. – № 5. – С. 61–68.
18. Богуцький О. Права та обов'язки сторін за договором про надання телекомунікаційних послуг / Олександр Богуцький // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 12. – С. 46–50.

19. Бондин В. В. Общее и особенное в интеллектуальной собственности / В. В. Бондин // Интеллектуальная собственность и формы ее реализации : материалы Междунар. науч. конф., 25–27 декабря 1997 г., Нижний Новгород / под общ. ред. И. И. Столярова, Ю. В. Трифонова, Л. В. Новокшеновой. – Нижний Новгород : Изд-во ННГУ, 1998. – С. 32–36.
20. Бошицкий Ю. Л. Правова охорона творів образотворчого мистецтва в Україні : монографія / Ю. Л. Бошицкий, І. І. Ващинець. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2011. – 295 с.
21. Бошицкий Ю. Л. Проблемы правотворения в сфере охраны интеллектуальной собственности в Украине / Ю. Л. Бошицкий // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 3. – С. 192–195.
22. Бояр А. О. Интеллектуальная собственность : [монографія] / Бояр А. О. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 164 с.
23. Бояр А. О. Основы интеллектуальной собственности : [навч. посібник] / Бояр А. О. – Луцьк : ВНУ ім. Л. Українки, 2010. – 268 с.
24. Боярчук О. М. Цивільно-правова охорона суміжних прав в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. М. Боярчук. – К., 2002. – 19 с.
25. Брижко В. М. Про приведення інформаційного законодавства України у відповідність до положень європейського права / В. М. Брижко // Правова інформатика. – 2010. – № 1 (25). – С. 14–22.
26. Будзінський Т. В. Особливості розвитку європейського економічного співтовариства (1985–1992 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / Т. В. Будзінський. – Львів, 2005. – 17 с.
27. Бурило Ю. Правовий режим веб-сайту як засобу масової інформації в Україні / Юрій Бурило // Юридична Україна. – 2011. – № 12. – С. 26–30.
28. Вальтер М. Связь и сопоставление Римской конвенции, Договора ВОИС по исполнению и фонограммам (ДВИФ) и Соглашения об аспектах прав интеллектуальной собственности, связанных с торговлей (Соглашение ТРИПС);

эволюция и возможное совершенствование охраны смежных прав, признаваемых Римской конвенцией [Электронный ресурс] / Мишель Вальтер. – Режим доступа :

<http://www.prologo.ru/article23.shtml>.

29. Васьковська Т. Авторські та суміжні права в кабельному телебаченні / Т. Васьковська // Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 5. – С. 25–31.

30. Вахонєва Т. Виконавці як суб'єкти права інтелектуальної власності / Тетяна Вахонєва // Юридична Україна. – 2012. – № 2. – С. 48–53.

31. Ващинець І. І. Цивільно-правова охорона авторських прав в умовах розвитку інформаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І. І. Ващинець. – К., 2006. – 20 с.

32. Вилинов А. А. Проблемы охраны авторского права и смежных прав при использовании информационно-телекоммуникационной сети «Интернет» : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / А. А. Вилинов. – М., 2012. – 26 с.

33. Волошко Ю. А. Міжнародно-правове регулювання безпосереднього телевізійного мовлення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / Ю. А. Волошко. – К., 2010. – 21 с.

34. Воронін Я. Г. Деякі правові питання оформлення прав та виконання раціоналізаторських пропозицій у світлі судової практики / Я. Г. Воронін // Наукові читання, присвячені пам'яті В. М. Корецького : зб. наук. праць / [редкол.: Ю. С. Шемшученко, Ю. Л. Бошицький, О. В. Чернецька та ін.]. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2011. – С. 148–153.

35. Вэскер В. Л. Охрана смежных прав в России : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / В. Л. Вэскер. – М., 2002. – 26 с.

36. Гаврилов Э. П. Комментарий к Закону об авторском праве и смежных правах. Судебная практика. / Эдуард Петрович Гаврилов. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Изд-во «Экзамен», 2003. – 352 с.
37. Гаврилов Э. П. Смежные права в России и некоторых других странах СНГ / Э. П. Гаврилов // Бюллетень по авторскому праву. – 1996. – Т. XXIX. – № 3. – С. 46–56.
38. Герман не погоджується з поправками Кабміну до законопроекту про громадське мовлення [Електронний ресурс] // Телекритика. – 2011. – 04 травня. – Режим доступу :
<http://www.telekritika.ua/news/2011-05-04/62484>.
39. Голованов Д. Право на название СМИ: проблемы правовой защиты [Электронный ресурс] / Дмитрий Голованов // Законодательство и практика масс-медиа. – 2010. – № 6. – Режим доступа :
<http://www.medialaw.ru/publications/zip/188/3.htm>.
40. Головне – не заговорити все корисне [Електронний ресурс] // Телекритика. – 2009. – 15 квітня. – Режим доступу :
<http://telekritika.kiev.ua/suspilne-movlennya/2009-04-15/45027>.
41. Гордон М. В. Советское авторское право / М. В. Гордон. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1955. – 232 с.
42. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Голос України. – 2003. – № 49.
43. Гура М. В. Цивільно-правова охорона Інтернет-сайту в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / М. В. Гура. – К., 2006. – 20 с.
44. Давидова Н. О. «Регулювання», «охорона», «захист»: співвідношення понять на прикладі особистих немайнових відносин / Н. О. Давидова // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2007. – № 6 (68). – С. 29–36.
45. Дейвис Д. Двадцать пять лет Римской Конвенции: неоспоримый успех / Д. Дейвис // Бюллетень по авторскому праву. – 1987. – Т. XX. – № 4. – С. 22–28.

46. Дельцова Н. В. Объекты интеллектуальной собственности: система признаков и система правового регулирования : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; Предпринимательское право; Семейное право; Международное частное право» / Н. В. Дельцова. – Волгоград, 2004. – 24 с.
47. Державна програма впровадження цифрового телерадіомовлення : затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2008 р. № 1085 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 97. – Ст. 3200.
48. Десятиліття адаптації міжнародних форматів на українському телебаченні [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.protv.net.ua/42010-vid-pershogo-miljona-do-x-faktora.html>.
49. Директива 2001/29/ЄС Європейського Парламенту і Ради Про гармонізацію певних аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві від 22 травня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.media.parlament.org.ua/uploads/files/f641.pdf>.
50. Дозорцев В. А. Исключительные права. Понятие. Система. Задачи кодификации / Дозорцев В. А. – М. : Статут, 2003. – 416 с.
51. Доходи кабельників за 2009 рік зросли на 28,2 % і сягнули 1,284 млрд грн [Електронний ресурс]. - Режим доступу :
http://media.parlament.org.ua/analytics/action/article_detail/article_id/2964/.
52. Дроб'язко В. Актуальні проблеми авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі / Володимир Дроб'язко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 5. – С. 66–81.
53. Дроб'язко В. Ліцензування і управління правами в цифровому середовищі / Володимир Дроб'язко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 3. – С. 45–50.
54. Дроб'язко В. Міжнародна охорона авторського права і суміжних прав / Володимир Дроб'язко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2007. – № 5. – С. 3–11.

55. Дроб'язко В. Правове регулювання авторського права і суміжних прав у Європейському Союзі / Володимир Дроб'язко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 1. – С. 3–13.
56. Европейская Конвенция о правовой защите услуг, предоставляемых на основе обусловленного доступа или состоящих в предоставлении обусловленного доступа от 24 января 2001 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
http://www.medialaw.ru/laws/other_laws/european/con-legprot.htm.
57. Еннан Р. Права на результати інтелектуальної діяльності: зміст та сутність / Руслан Еннан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2011. – № 6. – С. 10–16.
58. Еннан Р. Є. Правове регулювання відносин інтелектуальної власності у Європейському Союзі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 « Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Р. Є. Еннан. – Одеса, 2010. – 20 с.
59. Європейська конвенція про транскордонне телебачення від 05 травня 1989 р. № ETS(132) // Офіційний вісник України. – 2010. – № 11. – Ст. 562.
60. Європейські стандарти у галузі суспільного мовлення / [за ред. Т. С. Шевченка, О. А. Сушко]. – К. : Тютюкін, 2010. – 264 с.
61. Жилінкова О. Співвідношення понять «інформація» та «об'єкт права інтелектуальної власності» / Олена Жилінкова // Юридична Україна. – 2010. – № 8. – С. 68–72.
62. За авторското право и сродните му права : Закон Българии. Отражена деноминацията от 05.07.1999 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
<http://www.bcnl.org/bg/articles/705-закон-за-авторското-право-и-сродните-му-права.htm>.
63. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.
64. Звіт Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.nrada.gov.ua/ua/zvitnainformacia/zvitnatsrady/13990.html>.

65. Иоффе О. С. Советское гражданское право : [курс лекций «Правоотношения, связанные с продуктами творческой деятельности. Семейное право. Наследственное право»] / Иоффе О. С. – Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1965. – 347 с.
66. Інтелектуальна власність: об'єкти, право, бухоблік, оподаткування, контроль, відповідальність, ліцензійне/неліцензійне ПЗ / [Іванченко А., Свіріденко А., Саміло Н., Уварова О., Петрушина В.]. – Харків : Фактор, 2008. – 256 с.
67. Іванченко Е. П. Деякі аспекти нормативно-правового регулювання авторського права в Україні / Е. П. Іванченко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 2 (лютий). – С. 115–123.
68. Ієвіня О. До питання гармонізації законодавства України у сфері інтелектуальної власності із законодавством Європейського Союзу / Ольга Ієвіня // Юридичний радник. – 2008. – № 5 (25). – С. 6–10.
69. Інструкція про порядок здійснення перевірок телерадіоорганізацій та провайдерів програмної послуги : затверджено Рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 08 лютого 2012 р. № 115 : зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24 лютого 2012 р. № 313/20626 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 19. – Ст. 719.
70. Інтелектуальна власність : [навч. посібник] : у 2 ч. / І. П. Каплун, Е. В. Колісніченко, В. О. Панченко, А. А. Папченко. – Суми : СумДУ, 2010–2010. – Ч. 1. – 2010. – 156 с.
71. Калаченкова Е. К вопросу об ответственности провайдеров / Екатерина Калаченкова // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1. – С. 72–74.
72. Калятин В. О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права) : [учебник для вузов] / В. О. Калятин ; [со вступ. статьей В. А. Дозорцева]. – М. : Изд-во НОРМА-ИНФРА-М, 2000. – 459 с.
73. Капіца Ю. М. Наближення законодавства України у сфері охорони інтелектуальної власності до законодавства Європейського Союзу: досвід та проблеми / Ю. М. Капіца // Актуальні питання охорони прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі в контексті Європейської інтеграції :

матеріали Міжнар. конф. (Київ, 30 червня – 01 липня 2010 р.) / Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». – К. : Фенікс, 2010. – С. 34–40.

74. Кереве́р А. Нужен ли пересмотр Римской конвенции и нужен ли он сегодня? / Андре Кереве́р // Бюллетень по авторскому праву. – 1992. – Т. XXV. – № 4. – С. 5 – 17.

75. Клейменова С. М. Авторські правовідносини як форма реалізації правомочностей суб'єктів авторського права : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / С. М. Клейменова. – К., 2004. – 20 с.

76. Княжицький М. Договір про надання послуг з трансляції (ретрансляції) телерадіопрограм (телерадіопередач) кабельним телебаченням / Микола Княжицький // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 11. – С. 104–108.

77. Кодекс телевидения и радио Республики Молдова : Закон Республики Молдова от 27 июля 2006 г. № 260-XVI [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.it-moldova.md/ru/ikt-moldova/40-legislation-and-ict/296-tv-radio-kodex>.

78. Козлова О. О. Комерційне (фірмове) найменування: основні правові питання / О. О. Козлова // Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць / [за заг. ред. Ю. С. Шемшученка, Ю. Л. Бошицького]. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. – С. 260–299.

79. Козьяков Д. Масова інформація в мережі Інтернет: правові аспекти / Дмитро Козьяков // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2010. – № 1. – С. 120–123.

80. Конвенція про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутники : підписана в Брюсселі 21 травня 1974 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_250.

81. Коноваленко В. Авторське право та суміжні права: бухгалтеру, керівнику, юристу / В. Коноваленко. – Харків : Фактор, 2006. – 476 с.
82. Конох М. С. Основи інтелектуальної власності : навч. посібник [для студ. вищих навч. закладів всіх спеціальностей] / М. С. Конох, А. В. Хрідочкін. – Дніпродзержинськ : Вид-во ДДТУ, 2008. – 189 с.
83. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
84. Концепція нової редакції Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 25 травня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.eebc.net.ua/images/eebc/conf2012/Gaspra_Dni_KTV/presentations/APP_K_Pay%20TV/Draft%20Concept%20New%20Broadcasting%20Law_UKR%2024%2005%202012%20for%20APPK%20conference.pdf.
85. Коссак В. М. Право інтелектуальної власності / В. М. Коссак, І. Є. Якубівський. – К. : Істина, 2007. – 208 с.
86. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві : [монографія] / Кохановська О. В. – К. : Видавничо-поліграф. центр «Київський університет», 2006. – 463 с.
87. Кохановська О. В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. В. Кохановська. – К., 2006. – 34 с.
88. Красноступ Г. Правове забезпечення створення суспільного та громадського телебачення в Україні / Ганна Красноступ // Юридичний журнал. – 2009. – № 1 (79). – С. 92–94.
89. Красноступ Г. М. Правове регулювання Інтернет-засобів масової інформації / Г. М. Красноступ // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 3 (101). – С. 82–87.
90. Красноступ Г. М. Основні напрями правового забезпечення державної інформаційної політики / Г. М. Красноступ // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 10. – С. 79–85.

91. Крижна В. М. Найменування юридичних осіб і комерційне найменування / В. М. Крижна // Вісник господарського судочинства. – 2009. – № 3. – С. 116–119.
92. Кріцак Ю. О. Правова природа літературного твору / Ю. О. Кріцак // Вісник ХНУВС. – 2011. – № 3 (54). – С. 279–286.
93. Кузнєцова Н. С. Проблеми відповідності цивільного законодавства України стандартам європейського права / Н. С. Кузнєцова // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького ун-ту управління та права. – 2005. – № 1–2. – С. 66–68.
94. Кузнєцова Т. В. Становлення і розвиток законодавства та діяльності у сфері захисту прав інтелектуальної власності / Т. В. Кузнєцова // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2012. – № 1 (8). – С. 36–40.
95. Липчик Д. Авторское право и смежные права / Делия Липчик ; [пер. с франц. ; предисловие М. Федотова]. – М. : Ладомир; Изд-во ЮНЕСКО, 2002. – 788 с.
96. Луспеник Д. Д. Деякі проблемні питання при вирішенні спорів про захист прав інтелектуальної власності у цивільному судочинстві судами загальної юрисдикції / Д. Д. Луспеник // Адвокат. – 2004. – № 7. – С. 7–13.
97. Луць Л. А. Деякі аспекти взаємодії правових систем Ради Європи, Європейського Союзу та держав-учасниць / Л. А. Луць // Держава і право : зб. наук. праць: Юридичні і політичні науки. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – Вип. 16. – С. 11–17.
98. Львовчкін відправив проект про суспільне мовлення на експертизу до Ради Європи [Електронний ресурс] // Телекритика. – 2011. – 06 липня. – Режим доступу : <http://www.telekritika.ua/news/2011-07-06/64126>.
99. Макода В. Є. Захист інтелектуальної власності в період глобалізації економічних відносин та розвитку інноваційного бізнесу / В. Є. Макода // Вісник господарського судочинства. – 2009. – № 2. – С. 86–91.
100. Макода В. Є. Юридичні аспекти інтелектуальної власності в період глобалізації економічних відносин / В. Є. Макода // Судова апеляція. – 2009. – № 3 (16). – С. 49–58.

101. Малеина М. Н. Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита / Марина Николаевна Малеина. – [2-е изд.]. – М. : МЗ-ПРЕСС, 2001. – 244 с.
102. Манжул К. В. Особливості правового регулювання об'єктів права інтелектуальної власності / К. В. Манжул / Центрально-український правничий часопис Кіровоградського юридичного інституту ХНУВС : зб. наук. праць. – Кіровоград : КірЮІ ХНУВС, 2009. – № 1. – С. 87 – 96.
103. Маркина А. В. Правовое регулирование деятельности по предоставлению услуг кабельного телевидения : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / А. В. Маркина. – Казань, 2007. – 26 с.
104. Мацкевич О. Загальні підходи до визначення юридичної відповідальності провайдерів за порушення авторських і суміжних прав у мережі Інтернет / Ольга Мацкевич // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2012. – № 1. – С. 54–62.
105. Мацкевич О. Правовий статус Інтернет-ЗМІ / Ольга Мацкевич // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2011. – № 1. – С. 28–36.
106. Мачковская Д. Л. Сроки охраны авторских прав в России, странах СНГ и Балтии / Д. Л. Мачковская // Патенты и лицензии. – 2003. – Октябрь. – № 10. – С. 29–41.
107. Мельник О. Авторське бачення перспектив розвитку охорони майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності / Олена Мельник // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 4. – С. 57–60.
108. Мельник О. Окремі методологічні проблеми охорони права інтелектуальної власності України / Олена Мельник // Вісник національної академії прокуратури. – 2010. – № 2. – С. 18–23.
109. Мельник О. М. Суб'єкт права інтелектуальної власності та його цивільно-правовий статус : [монографія] / Мельник О. М. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутрішніх справ, 2003. – 156 с.

110. Мельник О. М. Цивільно-правова охорона права інтелектуальної власності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. М. Мельник. – Київ, 2004. – 36 с.

111. Мельниченко Ю. С. Цивільно-правова охорона права на географічне зазначення в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Ю. С. Мельниченко. – Харків, 2011. – 18 с.

112. Методика розрахунків розмірів ліцензійного збору за видачу або продовження строку дії ліцензії на мовлення, ліцензії провайдера програмної послуги, визначення розміру плати за переоформлення ліцензії та видачу дубліката ліцензії на мовлення, ліцензії провайдера програмної послуги : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 412 // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 69.

113. Мироненко Н. Поняття суб'єктів права інтелектуальної власності та критерії їх класифікації / Наталія Мироненко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 2. – С. 11–24.

114. Микитьон О. В. Проблеми юридичної природи права інтелектуальної власності / О. В. Микитьон // Сучасні проблеми правової системи України : зб. наук. праць / [редкол.: Ю. С. Шемшученко, Ю. Л. Бошицький, С. В. Бобровник, О. В. Чернецька, О. І. Мацегорін, А. С. Мацко, З. А. Тростюк, С. І. Юшина]. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2008. – С. 335–338.

115. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26 жовтня 1961 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_763.

116. Мікуліна М. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи, та особисті немайнові права інтелектуальної власності: ознаки схожості та своєрідність / Марина Мікуліна // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2011. – № 2. – С. 16–19.

117. Модельный Закон «Об основах регулирования Интернета»: принят на тридцать шестом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ (постановление № 36-9 от 16 мая 2011 г.) [Электронный ресурс]. –

Режим доступа :

<http://www.russianlaw.net/law/general/t73/>.

118. Мобильное ТВ захватит Россию и мир [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://sat.uz/broadcasting/1676-mobilnoe-tv-zakhvatit-rossiju-i-mir.html>.

119. Модельный кодекс интеллектуальной собственности для государств-участников СНГ: принят на тридцать четвертом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ (постановление № 34-6 от 07 апреля 2010 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://medialaw.asia/document/-5959>.

120. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України : в 4 т. / [Ярема А. Г., Карабань В. Я., Кривенко В. В., Ротань В. Г.]. – К. : А.С.К.; Севастополь : Ін-т юрид. досліджень, 2004–2004. –

Т. 2. – 2004. – 864 с.

121. Нацрада назвала засновників студії Шустера [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://sichkarnya.org.ua/news/ua/4565-nacrada-nazvala-zasnovnikiv-studiyi-shustera.html>.

122. Негрескул В. Загальні питання авторського права і суміжних прав / Вікторія Негрескул // Інтелектуальна власність. – 2003. – № 2. – С. 15–20.

123. Негрескул В. Природа права інтелектуальної власності / Вікторія Негрескул // Інтелектуальна власність. – 2003. – № 3. – С. 6–10.

124. Никифорова Т. Авторские права в сетях кабельного телевидения: выход из лабиринта [Электронный ресурс] / Татьяна Никифорова // Теле-Спутник – 2007. – № 3 (137). – Режим доступу :

<http://www.telesputnik.ru/archive/137/article/46.html>.

125. Никулин П. Не терпит отлагательства: (о необходимости правовой защиты интеллектуальной собственности) / П. Никулин // Хозяйство и право. – 1990. – № 9. – С. 106–112.

126. Новицький А. М. Сучасне правове становище засобів масової інформації, що здійснюють діяльність у мережі Інтернет / А. М. Новицький, П. С. Ріппа // Правова інформатика. – 2010. – № 1 (25). – С. 30–34.

127. О введении в действие Основ гражданского законодательства Союза ССР и республик : Постановление Верховного Совета СССР от 31 мая 1991 г. № 2212-1 // Ведомости Съезда народных депутатов СССР и Верховного Совета СССР. – 1991. – № 26. – 734 с.

128. О вещании : Закон Грузии от 23 декабря 2004 г. № 780-вс [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://media.parlament.org.ua/zd/>.

129. О вопросах, которые возникли у судов при рассмотрении гражданских дел, связанных с применением законодательства об авторском праве и смежных правах : Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 19 июня 2006 г. № 15 [Электронный ресурс] // Законодательство и практика масс-медиа. – 2006. – № 6. – Режим доступа :

<http://www.medialaw.ru/publications/zip/142/3.htm>.

130. О кабельном телевидении в городе Москва : Закон от 28 января 1998 г. № 2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.advesti.ru/law/kabtv>.

131. О модельном законе «О трансграничном спутниковом телевизионном и радиовещании и международном спутниковом информационном обмене» : Постановление Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ от 15 июня 1998 р. № 11-11 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

http://www.spravka-jurist.com/base/part-xq/tx_essmpy.htm.

132. О проекте Федерального Закона «О телевизионном вещании и радиовещании» : Постановление Государственной думы Федерального Собрания

Российской Федерации от 03 сентября 1997 г. № 1655-II ГД [Электронный ресурс]. –

Режим доступа :

<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=EXP;n=203305>.

133. О телерадиовещании : Закон Латвийской Республики от 08 сентября 1995 г.

[Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.advertology.ru/index.php?name=Subjects&pageid=118>.

134. Об авторских правах и смежных правах : Закон Литовской Республики от 18 мая 1999 г. № VIII-1185 (в редакции от 05 марта 2003 г. № IX-1355)

[Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.medialaw.ru/exussrlaw/l/lt/broadcast.htm>.

135. Об авторском праве и смежных правах : Закон Республики Беларусь от 16 мая 1996 г. № 370-XIII (в редакции от 11 августа 1998 г. № 194-3) [Электронный ресурс].

– Режим доступа :

<http://www.copyrighter.ru/full/index.html?belarusapisp.htm>.

136. Об авторском праве и смежных правах : Закон Республики Молдова № 139 от 02 июля 2010 г. [Электронный ресурс] // Monitorul Oficial. – 2010. – № 191–193. –

Режим доступа :

<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=336156&lang=2>.

137. Об авторском праве и смежных правах : Закон Российской Федерации от 09 июля 1993 г. № 5351-1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

http://www.copyright.ru/ru/library/zakonodatelstvo/avtorskoe_pravo_i_smezhnye_prava/ob_avtorskom_prave_i_smezhnih_pravah/.

138. Об общественном телевидении и радио в Российской Федерации : проект Федерального Закона Российской Федерации от 27 декабря 2011 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.president-sovet.ru/events/1221/>.

139. Оганджаниян С. Проблемы этического регулирования Национального общественного радио США в новейшей технологической среде [Электронный ресурс] / Сатин Оганджаниян // Законодательство и практика масс-медиа. – 2010. –

№ 3. – Режим доступа :

<http://www.medialaw.ru/publications/zip/185/2.htm>.

140. Осипенко С. Т. Смежные права: законодательство и международные договоры Российской Федерации : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / С. Т. Осипенко. – М., 2003. – 28 с.

141. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців : монографія / [за заг. ред. В. В. Луця]. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 256 с.

142. Остапа С. Законопроект про суспільне мовлення: урядовий варіант [Електронний ресурс] / Світлана Остапа. – Режим доступу :

<http://osvita.mediasapiens.kiev.ua/material/2845>.

143. Пасхальный М. Служба общественного вещания [Электронный ресурс] / Муни Пасхальный. – Режим доступа :

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc04/EDOC10029.htm>.

144. Пелих Н. А. Конституція України в умовах сьогодення / Н. А. Пелих // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 1 (січень). – С. 51–56.

145. Петров М. В. Авторское право на произведения кино и телевидения : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / М. В. Петров. – М., 1981 – 22 с.

146. Петрова Н. І ще раз про громадське мовлення в Україні. Правовий аспект [Електронний ресурс] / Наталія Петрова // Телекритика. – 2011. – 11 березня. – Режим доступу :

<http://www.telekritika.ua/suspilne-movlennya/2011-03-11/60981>.

147. Пешкова А. До визначення поняття телекомунікаційної послуги / Анжеліка Пешкова // Юридична Україна. – 2008. – № 9. – С. 54–58.

148. Плавич С. В. Формування та розвиток правового механізму взаємодії норм міжнародного та національного права / С. В. Плавич // Вісник ОНУ. – 2007. – Т. 12. – Вип. 12. – С. 21–27.

149. План розвитку національного телерадіоінформаційного простору : Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 01 грудня 2010 р. № 1684 (у редакції від 14 грудня 2011 р. № 2874) : зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 лютого 2012 р. за № 320/20633 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 18. – Ст. 682.
150. Погуляев В. Моральные права и их экономическое содержание / В. Погуляев // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. – 2005. – № 5. – С. 43–46.
151. Погуляев В. В. Комментарий к Закону РФ «Об авторском праве и смежных правах» (постатейный) / Погуляев В. В., Вайпан В. А., Любимов А. П. – М. : ЗАО Юстицинформ, 2006. – 152 с.
152. Подшибихин Л. И. Проблемы охраны прав организаций вещания [Электронный ресурс] / Л. И. Подшибихин, К. Б. Леонтьев. – Режим доступа : http://www.copyright.ru/ru/library/stati_knigi/obshie_voprosi/ohrana_prav_veshanie/
153. Положення про порядок видачі ліцензії провайдера програмної послуги : затверджено рішенням Національної ради з питань телебачення і радіомовлення від 28 грудня 2011 р. № 2979 : зареєстровано в Міністерстві юстиції України 02 березня 2012 р. за № 351/20664 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 21. – Ст. 808.
154. Положення про скасування санкції «оголошення попередження», застосованої Національною радою за порушення умов ліцензії та законодавства України телерадіоорганізаціями і провайдерами програмної послуги : затверджено рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення 08 лютого 2012 р. № 114 : зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 лютого 2012 р. за № 318/20631 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 18. – Ст. 683.
155. Понікаров В. Д. Авторське право та інтелектуальна власність : підручник / Понікаров В. Д., Єрмоленко О. О., Медведєв І. А. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2008. – 304 с.
156. Понікаров В. Д. Авторські права та інтелектуальна власність : конспект лекцій для студентів напряму підготовки 0927 «Видавничо-поліграфічна справа» всіх форм

навчання / Понікаров В. Д., Славінська О. М., Єрмоленко О. О. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2006. – 100 с.

157. Посикалюк О. Загальне особисте немайнове право («Allgemeine persönlichkeitsrecht») / О. Посикалюк // Право України. – 2010. – № 3. – С. 253–259.

158. Постанова Донецького окружного адміністративного суду від 01 червня 2011 р., справа № 2а/0570/5162/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/16455446>.

159. Постанова Запорізького окружного адміністративного суду від 17 лютого 2011 р., справа № 2а-0870/360/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/14053269>.

160. Постанова Київського апеляційного господарського суду від 01 березня 2011 р., справа № 15/40-20/353 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/14050452>.

161. Постанова Київського апеляційного господарського суду від 11 липня 2011 р., справа № 54/119 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/17020298>.

162. Постанова Одеського окружного адміністративного суду від 25 січня 2011 р., справа № 3825/10/1570 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/13668624>.

163. Постанова Окружного адміністративного суду міста Києва від 15 лютого 2011 р., справа № 2а-16057/10/2670 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/14287539>.

164. Постанова Рівненського апеляційного господарського суду від 11 січня 2012 р., справа № 4/121-09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/20788858>.

165. Потоцький М. Ю. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 « Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / М. Ю. Потоцький. – Харків, 2009. – 20 с.

166. Правила оказания услуг связи для целей телевизионного вещания и (или) радиовещания : утверждены Постановлением Правительства Российской Федерации от 22 декабря 2006 г. № 785 (в редакции Постановления Правительства РФ от 16 февраля 2008 г. № 93) [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

http://www.rfcmd.ru/sphider/docs/services/Postanovlenie%20Pravitelstva%20ot%2022_12_2006%20N%20785.htm.

167. Право інтелектуальної власності: Академічний курс : підручник для студ. вищих навч. закладів / [Орлюк О. П., Андрощук Г. О., Бутнік-Сіверський О. Б. та ін.] ; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 696 с.

168. Правова охорона винаходів і корисних моделей в Україні: проблеми теорії та практики : монографія / [за заг. ред. Ю. Л. Бошицького, Я. Г. Вороніна]. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2010. – 342 с.

169. Правове регулювання суспільного мовлення: стандарти ЄС, Ради Європи та досвід країн-членів Євросоюзу / Інститут правових досліджень «Право». – К. : Міжнар. фонд «Відродження», 2007. – 26 с.

170. Правове регулювання та досвід впровадження суспільно мовлення в країнах Східної Європи. Загальний огляд. Ч. 1 / Центр сприяння реалізації інформаційних прав. – К. : Міжнар. фонд «Відродження», 2008. – 50 с.

171. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ (в редакції від 11 липня 2001 р. № 2627-ІІІ) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 43. – Ст. 214.

172. Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною : Резолюція 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 05 жовтня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU05122.html.

173. Про внесення змін до Закону України «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України» (нова редакція) : проект Закону України від 11 жовтня 2010 р. № 7241 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=38748.

174. Про внесення змін до Цивільного кодексу Української РСР : Закон України від 04 лютого 1994 р. № 3942-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 24 – Ст. 177.

175. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.

176. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України : Закон України від 01 липня 2010 р. № 2411-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 527.

177. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04 червня 2010 р. № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/925CB195F3F0BF70C225774200286BFD?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCat>.

178. Про затвердження Переліку іноземних програм, зміст яких відповідає вимогам Європейської конвенції про транскордонне телебачення і ретрансляція яких на території України не обмежується згідно з частиною 1 статті 42 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» : Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 02 квітня 2008 р. № 652 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.nrada.gov.ua/ua/normativnydokumenty/perelik.html>.

179. Про затвердження Положення про Державну службу інтелектуальної власності України : Указ Президента України від 08 квітня 2011 р. № 436/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29. – Ст. 1244.

180. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України : Указ Президента України від 08 квітня 2011 р. № 410/2011 // Офіційний вісник Президента України. – 2011. – № 10. – Ст. 562.

181. Про кабельне та багатоканальні системи ефірного мовлення : Проект Закону України від 20 грудня 2000 р. № 4121-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=7001.

182. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1999 р. № 1496 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 33.
183. Про міжнародні договори : Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
184. Про Національну громадську телерадіокомпанію України [Електронний ресурс] // Телекритика. – 2010. – 22 жовтня. – Режим доступу :
<http://www.telekritika.ua/suspilne-movlennya/2010-10-22/56842>.
185. Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення : Закон України від 23 вересня 1997 р. № 538/97-ВР (в редакції від 03 березня 2005 р. 2461-IV) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 16. – Ст. 265.
186. Про Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України : Указ Президента України від 07 травня 2011 р. № 559/2011 // Офіційний вісник Президента України. – 2011. – № 16. – Ст. 734.
187. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти авторського права і суміжних прав : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/846 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://vgsu.arbitr.gov.ua/news/399/>.
188. Про радіочастотний ресурс України : Закон України від 01 червня 2000 р. № 1770-III (в редакції від 24 червня 2004 р. № 1876-IV) // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 48. – Ст. 526.
189. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14–15, № 16–17. – Ст. 133.
190. Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення : Закон України від 18 липня 1997 р. № 485/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 45. – Ст. 284.
191. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : Постанова Пленуму

Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. № 1 // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – № 3.

192. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII (в редакції від 12 січня 2006 р. № 3317-IV) // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 18. – Ст. 155.

193. Про телекомунікації : Закон України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV // Голос України. – 2003. – № 244.

194. Публічний договір МПП «ОДЕКО Захід» «Про надання телекомунікаційних послуг» від 01 квітня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.odeko.ua/uploads/media/novuj_Lviv.pdf.

195. Рихтер А. Г. Законодательство постсоветских государств о создании и функционировании общественного вещания / А. Г. Рихтер / Регулирование и саморегулирование СМИ на постсоветском пространстве : материалы Семинара междунар. летней школы по медиаправу, 25–27 мая 2009 г., Минск / сост. Н. Н. Довнар ; под ред. Н. Н. Довнар. – Минск : БГУ, 2009. – С. 33–52.

196. Рихтер А. Правовое регулирование общественного телерадиовещания в странах СНГ [Электронный ресурс] / Андрей Рихтер, Дмитрий Голованов // Законодательство и практика масс-медиа. – 2006. – № 12. – Режим доступа :

<http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1247254>.

197. Ришкова О. В. Захист прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. В. Ришкова. – Одеса, 2007. – 21 с.

198. Рішення Господарського суду Київської області від 28 березня 2011 р., справа № 13/175-09/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/14927385>.

199. Рішення Господарського суду м. Києва від 11 лютого 2011 р., справа № 39/250-54/121 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/13899988>.

200. Рішення Господарського суду м. Києва від 21 червня 2011 р., справа № 20/259 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/17283960>.
201. Рішення Господарського суду м. Києва від 18 липня 2011 р., справа № 39/87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/17854228>.
202. Рішення Господарського суду Харківської області від 24 червня 2011 р., справа № 5023/2554/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/16932682>.
203. Ройтман В. VOD is about cable [Электронный ресурс] / В. Ройтман. – Режим доступу :
<http://www.telemultimedia.ru/art.php?id=161>.
204. Ромовська З. Українське цивільне право: Загальна частина. Академічний курс : [підручник] / З. Ромовська. – К. : Атіка, 2005. – 560 с.
205. Румпхорст В. Охрана организаций вещания по Римской конвенции / В. Румпхорст // Бюллетень по авторскому праву. – 1994. – Т. XXVII. – № 2. – С. 12–17.
206. Сапунов В. И. Зарубежные информационные агентства / Сапунов В. И. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2006. – 384 с.
207. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : [учебник] / Сергеев А. П. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ТК Велби, 2004. – 752 с.
208. Серебровский В. И. Авторское право на открытие, изобретение и рационализаторское предложения. Права изобретателя и рационализаторов в СССР / В. И. Серебровский, В. П. Мозолин ; [под ред. А. И. Доркина]. – М. : Центральное бюро технической информации, 1961. – 91 с.
209. Серебровский В. И. Вопросы советского авторского права / Серебровский В. И. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1956. – 284 с.
210. Системы кодирования: краткое описание [Электронный ресурс]. – Режим доступу :

<http://sat-media.net/forum/index.php?topic=392.0>.

211. Ситник Т. Дослідження стратегії оцифрування ТБ в Україні. Оцінка платформ цифрового ТБ [Електронний ресурс] / Тетяна Ситник // GfK Ukraine. – 2011. – 18 лютого. – Режим доступу :

<http://itk.ua/uploads/page/downloadfile.php...>

212. Сіренко А. Адаптація законодавства України по інтелектуальну власність організацій мовлення до стандартів Європейського Союзу / А. Сіренко // Сучасні проблеми адаптації цивільного законодавства до стандартів Європейського Союзу : матеріали I Міжнар. наук.-метод. конф. / за заг. ред. В. М. Коссака. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – Вип. 1. – С. 415–416.

213. Сірінеллі П. Європейська і міжнародна системи охорони авторських і суміжних прав / П. Сірінеллі // Авторське право і суміжні права. Європейський досвід : у 2 кн. / [за ред. А. С. Довгерта]. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001–2001. –

Кн. 2: Виступи, статті європейських спеціалістів / [уклад. В. С. Дроб'язко]. – 2001. – С. 259–265.

214. Советское гражданское право : в 2 ч. / [под ред. А. Т. Смирнова, Ю. К. Толстого, А. К. Юрченко]. – [2-е изд., исправ. и доп.]. – Ленинград : Изд-во Ленинградского ун-та, 1982–1982. –

Ч. 2. – 1982. – 432 с.

215. Сопілко І. М. Особливості нормативного визначення поняття інформації / І. М. Сопілко // Судова апеляція. – 2010. – № 3 (20). – С. 26–31.

216. Спектор О. М. Засади, стан та перспективи адаптації законодавства України у сфері авторського права та суміжних прав до законодавства Європейського Союзу / О. М. Спектор // Актуальні питання охорони прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі в контексті Європейської інтеграції : матеріали Міжнар. конф. (Київ, 30 червня – 01 липня 2010 р.) / Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». – К. : Фенікс, 2010. – С. 120–126.

217. Степанов Д. И. Услуги как объект гражданских прав / Степанов Д. И. – М. : Статут, 2005. – 349 с.

218. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : [монографія] / Руслан Олексійович Стефанчук ; [відп. ред. Я. М. Шевченко]. – К. : КНТ, 2008. – 626 с.
219. Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень : підручник / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир. – К. : Знання, 2005. – 309 с.
220. Стремецкая Н. Л. Соблюдение авторских прав при создании и использовании объектов смежных прав : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; Предпринимательское право; Семейное право; Международное частное право» / Н. Л. Стремецкая. – М., 2005. – 24 с.
221. Стрижак О. О. Інтелектуальна власність : [навч. посібник] / Стрижак О. О. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2007. – 216 с.
222. Стройко І. А. Вплив новітніх технологій на розвиток системи охорони прав організацій мовлення в Україні і світі / І. А. Стройко // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 3. – С. 245–250.
223. Супутникове телебачення : матеріали з Вікіпедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%B1%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F#cite_note-dsnews-25.
224. Суспільне мовлення: процес пішов [Електронний ресурс] // Телекритика. – 2005. – 04 квітня. – Режим доступу :
<http://www.telekritika.ua/media-suspilstvo/suspilne-movlennya/2005-04-04/5583>.
225. Суспільне мовлення : Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи 1641 (2004) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.telekritika.ua/media-suspilstvo/suspilne-movlennya/2004-01-30/5529>.
226. Сучасний тлумачний словник української мови : 100 000 слів / [за заг. ред. В. В. Дубічинського]. – Харків : ВД «ШКОЛА», 2009. – 1008 с.
227. Терлецкий В. В. Охрана авторских и смежных прав при использовании охраняемых объектов в цифровых сетях и продуктах мультимедиа : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право;

Предпринимательское право; Семейное право; Международное частное право» / В. В. Терлецкий. – М., 2003. – 26 с.

228. Томас И. Д. Пересмотр Римской конвенции: необходим ли он именно сейчас? / И. Д. Томас // Бюллетень по авторскому праву. – 1992. – Т. 25. – № 4. – С. 34–47.

229. Уваркин Г. Содержание и границы исключительных авторских и смежных прав / Г. Уваркин // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. – 2005. – № 10. – С. 7–13.

230. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. // Офіційний Вісник України. – 2006. – № 24. – Ст. 1794.

231. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15 квітня 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=981_018.

232. Ус М. В. Колізії суб'єктивних цивільних прав : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / М. В. Ус. – Харків, 2011. – 19 с.

233. Федорчук Л. П. Кабельне телебачення в Україні: проблеми і перспективи / Л. П. Федорчук // Наукові записки інституту журналістики. – К. : Ін-т журналістики Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2005. – Т. 18. – С. 46–49.

234. Флейшиц Е. А. Личные права в гражданском праве Союза СССР и капиталистических стран / Е. А. Флейшиц // Ученые труды Всесоюзного института юридических наук НКЮ СССР. – М. : Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1941. – Вып. IV. – 207 с.

235. Фучик Я. Чехия: Запрет рекламы на общественном телевидении [Электронный ресурс] / Ян Фучик // Законодательство и практика масс-медиа. – 2004. – № 1. – Режим доступа :

<http://www.medialaw.ru/publications/zip/113/2.htm>.

236. Харитонов Е. О. Гражданское право Украины : учебник / Е. О. Харитонов, Н. А. Саниахметова. – [2-е изд.]. – Харьков : ООО «Одиссей», 2005. – 960 с.

237. Харитонов Є. О. Особливості спадкування деяких особистих немайнових та майнових прав автора / Є. О. Харитонов, О. Ю. Цибульська // Проблеми права інтелектуальної власності: тези доповідей круглого столу / [за ред. О. І. Харитонової]. – Одеса : Фенікс, 2008. – С. 7–10.
238. Харитонova О. І. Право власності і право інтелектуальної власності: проблема співвідношення / О. І. Харитонova // Проблеми права інтелектуальної власності: тези доповідей круглого столу / [за ред. О. І. Харитонової]. – Одеса : Фенікс, 2008. – С. 5–7.
239. Харь І. О. Особисті немайнові блага: види та способи захисту / І. О. Харь, О. О. Білецька // Юридична наука. – 2012. – № 3. – С. 52–57.
240. Цивільне право: підручник: у 2 т. / [Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Бегова Т. І. та ін.]; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Харків: Право, 2011–2011. –
Т. 1. – 2011. – 656 с.
241. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Голос України. – 2003. – № 45.
242. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / [за заг. ред. Є. О. Харитонova, О. І. Харитонової, Н. Ю. Голубєвої]. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – К.: Правова єдність, 2009. – 744 с.
243. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використання позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців): в 12 т. / [за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої]. – Харків: ФО-П Лисяк Л. С., 2009–____. – (Серія «Коментарі та аналітика»)
Т. 6: Право інтелектуальної власності. – 2011. – 592 с.
244. Цивільний кодекс Української РСР: Закон Української РСР від 18 липня 1963 р. № 1540-VI // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1963. – № 30. – Ст. 463.
245. Чадаев А. Иллюзии русского интернета: интернет-СМИ [Электронный ресурс] / А. Чадаев. – Режим доступа :
<http://www.russ.ru/netcult/20010410chadaev.html>.

246. Четвертий варіант урядового проекту про суспільне мовлення (Текст законопроекту) від 07 вересня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://stv.mediasapiens.ua/material/10003>.
247. Чернышева С. А. Правовое регулирование авторских отношений в кинематографии и телевидении / Чернышева С. А. – М. : Наука, 1984. – 176 с.
248. Чурпіта Г. В. Авторське право на твори образотворчого мистецтва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Г. В. Чурпіта. – Харків, 2003. – 20 с.
249. Швець О. О. Співка кабельного телебачення [Електронний ресурс] / О. О. Швець. – Режим доступу : <http://sktu.info/?open=analitika&lng>.
250. Шемшученко Ю. Теоретичні проблеми гармонізації законодавства України з європейським правом / Ю. Шемшученко // Правова інформатика. – 2004. – № 3. – С. 2–5.
251. Шишка Р. Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект : [монографія] / Шишка Р. Б. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутрішніх справ, 2002. – 368 с.
252. Шишка Р. Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.03 / Шишка Р. Б. – Харків, 2004. – 469 с.
253. Шишка Р. Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Р. Б. Шишка. – Одеса, 2004. – 37 с.
254. Штефан О. Зміст права на недоторканність і цілісність твору / Олена Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2008. – № 1. – С. 4–10.
255. Штефан О. Охорона і захист авторських прав: теоретичний аспект / Олена Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 4. – С. 3–17.

256. Шутак І. Техніко-юридичні методи узгодження національного і міжнародного права / Ілля Шутак // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2009. – № 1. – С. 91–100.
257. Щодо плюралізму засобів масової інформації та розмаїття медіа контенту : Рекомендація Rec(2007)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 31 січня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://media.parlament.org.ua/zd/>.
258. Элементы проекта договора по охране прав организаций эфирного вещания [Электронный ресурс] / Постоянный комитет по авторскому праву и смежным правам. – Двадцать вторая сессия. Женева, 15–24 июня 2011 г. – Режим доступа :
http://www.wipo.int/meetings/ru/details.jsp?meeting_id=24223.
259. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998–2004. – Т. 4: Н–П. – 2002. – 717 с.
260. Як улаштоване суспільне телебачення Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://osvita.mediasapiens.kiev.ua/material/2051>.
261. Якубівський І. Проблеми правового регулювання майнових авторських прав в Україні / Ігор Якубівський // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2011. – № 5. – С. 9–14.
262. Яркіна Н. Є. Суміжні права в авторському праві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Н. Є. Яркіна. – Харків, 2000. – 20 с.
263. Ястремська О. М. Інтелектуальна власність : конспект лекцій / О. М. Ястремська, Д. О. Ріпка. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. – 92 с.
264. Benson R. Public media and political independence: Lessons for the Future of Journalism from Around the World / Rodney Benson, Matthew Powers. – New York University Department of Media, Culture and Communication, 2011. – 88 p.

265. Copyright and Neighboring Rights (Copyright Law): Germany Law of September 9, 1965 (as last amended by the Law of July 16, 1998) [Electronic resource]. – Mode of access :

http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=126254.

266. Council Directive on the coordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright applicable to satellite broadcasting and cable retransmission of September 27, 1993 // Official Journal of the European Communities. – Of October 6, 1993. – № L 248. – P. 15 et seq.

267. Declaration of the Committee of Ministers on the guarantee of the independence of public service broadcasting in the member states [Electronic resource] / Adopted by the Committee of Ministers on 27 September 2006 at the 974th meeting of the Ministers' Deputies. – Mode of access :

<https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?Ref=Decl-27.09.2006&Sector=sec>.

268. Directive 2006/115/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property (codified version) // Official Journal of the European Union. L 376. – 27.12.2006. – P. 28–35.

269. Directive 2006/116/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on term of protection of copyright and certain related rights (codified version) // Official Journal of the European Union. L 372. – 27.12.2006. – P. 12–18.

270. Directive 2007/65/EC of the European Parliament and of the Council of 11 December 2007 amending Council Directive 89/552/EEC on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities // Official Journal of the European Union. L 332. – 18.12.2007. – P. 27–45.

271. Draft treaty on the protection of broadcasting organizations. Joint Proposal by the Delegations of South Africa and Mexico [Electronic resource] / Standing Committee on Copyright and Related Rights. – 24th Session. Geneva, July 16 to 25, 2012. – Mode of access :

http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_24/sccr_24_5.pdf.

272. Draft treaty on the protection of broadcasting organizations. Proposal presented by the Delegations of South Africa and Mexico [Electronic resource] / Standing Committee on Copyright and Related Rights. – 22th Session. Geneva, November 21 to 25, 28, 29 and December 2, 2011. – Mode of access :

http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_23/sccr_23_6.pdf.

273. Elements for a Draft Treaty on the Protection of Broadcasting Organizations [Electronic resource] / Standing Committee on Copyright and Related Rights. – 22th Session. Geneva, June 15 to 24, 2011. – Mode of access :

http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=169321.

274. European agreement on the protection of television broadcasts. Strasbourg, 22.VI.1960 [Electronic resource]. – Mode of access :

<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/034.htm>.

275. Federal Communications Commission [Electronic resource]. – Mode of access :

https://en.wikipedia.org/wiki/Federal_Communications_Commission.

276. Informal Consultation Meeting on the Protection of Broadcasting Organizations [Electronic resource] / List of Issues, prepared by the Secretariat. – Geneva, April 14 and 15, 2011. – Mode of access :

http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo_cr_consult_ge_11_2/wipo_cr...ge...4.doc.

277. Intellectual Property: Spain Law // Intellectual Property Laws and Treaties. – 1999. – № 9. – Text 1-01.

278. Intellectual property code of France: France Law № 92-597 of July 1, 1992 (as last amended by Laws № 94-361 of May 10, 1994, and 95-4 of January 3, 1995) [Electronic resource]. – Mode of access :

http://www.copyright.ru/ru/library/inside/83/?doc_id=480/.

279. Interstate Broadcasting Agreement (Rundfunkstaatsvertrag) dated 31 August 1991 (incorporating the third amendment adopted between 26 August and 11 September 1996) [Electronic resource]. – Mode of access :

<http://media.parlament.org.ua/uploads/files/f183.pdf>.

280. Jakubowicz K. We know it when we see it? Public Service Broadcasting: Definitions, Descriptions and Policy Dilemmas [Electronic resource] / K. Jakubowicz. – Mode of access :

<http://info.lut.ac.uk/research/changing.media/K.J.-Paper.html>.

281. Miles P. Internet World Guide to Webcasting: the Complete Guide to Broadcasting on the Web / Peggy Miles. – Publisher : John Wiley & Sons, 1998. – 448 p.

282. Non-paper on the WIPO Treaty on the Protection of Broadcasting Organizations. April 20, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access :

http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_s2/sccr_s2_paper1.pdf.

283. North American Free Trade Agreement Between the Government of Canada, the Government of the United Mexican States and the Government of the United States of America of December 8, 1993 [Electronic resource]. – Mode of access :

http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=130512.

284. O radiofonii i telewizji: Ustawa Polska z dnia 29 grudnia 1992 r. // Official gazette «Dziennik Ustaw». – Nr 253, poz. 2531. – S. 17696–17718.

285. Progress on the WIPO broadcasting and webcasting treaty [Electronic resource]. – Mode of access :

<http://www.cardozoelj.net/issues/06/Asbell.pdf>.

286. Proposal by the Delegation of South Africa on the Draft Treaty on the Protection of Broadcasting Organizations [Electronic resource] / Standing Committee on Copyright and Related Rights. – 22th Session Geneva, June 15 to 24, 2011. – Mode of access :

http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_22/sccr_22_5.pdf.

287. Protection of copyright and neighboring rights: Italy Law № 633 of April 22, 1941. (as last amended by Legislative Decree № 95 of February 2, 2001) [Electronic resource]. – Mode of access :

http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=128286.

288. Radio and Television broadcasting: Act Hungry № 1 of 1996 [Electronic resource]. – Mode of access :

<http://media.parlament.org.ua/uploads/files/f188.pdf>.

289. Radio and television broadcasting: Denmark Act № 827 of August 26, 2009 [Electronic resource]. – Mode of access :

http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=199845.

290. Reichman J. H. The TRIPS Component of the GATT's Uruguay Round: Competitive Prospects for Intellectual Property Owners in an Integrated World Market [Electronic resource] / Jerome H. Reichman – 4 Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal, 1993. – 196 p. – Mode of access :

http://eprints.law.duke.edu/archive/00000464/01/4_Fordham_Intell._Prop._Media_%20...>.

291. Renewal version of revised draft basic proposal for the WIPO treaty on the protection of broadcasting organizations (SCCR/15/2rev). Proposal by the delegation of Japan [Electronic resource] / Standing Committee on Copyright and Related Rights. – 24th Session. Geneva, July 16 to 25, 2012. – Mode of access :

http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_24/sccr_24_3.pdf.

292. Stolz F. Die Rechte der Sendeunternehmen nach Inkrafttreten der Urheberrechtsnovelle von 1985 / F. Stolz // GRUR. – 1986. – No 11. – S. 859.

293. Television across Europe: regulation, policy and independence. Monitoring reports. – Budapest, N.Y. : OSI/EU Monitoring and Advocacy Program, 2005. – 338 p.

294. Television and Radio Operations: Finland Act 744/1998; amendments up to 394/2003 included [Electronic resource]. – Mode of access :

http://www.mintc.fi/www/sivut/english/tele/massmedia/1998_744.htm.

295. The WIPO Treaty on the protection of broadcasting organisations. Informal Paper Prepared by the Chairman of the Standing Committee on Copyright and Related Rights (SCCR), according to the Decision of the SCCR at its 16th Session (March 2008) [Electronic resource] / Standing Committee on Copyright and Related Rights. – 17th Session Geneva, November 3 to 7, 2008. – Mode of access :

<http://www.wipo.int>.

296. United States Code, Title 17 – Copyrights (Copyright Law) : Public Law 94-553 of October 19, 1976 [Electronic resource]. – Mode of access :

http://en.wikisource.org/wiki/Copyright_Act_of_1976.

297. Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r. (Dz.U. Nr 24, poz. 83) // Prawo autorskie i prasowe. 10 wydanie. – Warszawa : Wydawnictwo C. H. Beck, 2008. – S. 1–58.

298. Uzasadnienie prawne zmian Statutu Telewizji Kablowej «Centrum» Zgierz [Elektronowy zasób]. – Reżim dostępu:

http://www.centrum.zgierz.pl/?tvcentrumzgierz_did=15&tvcentrumzgierz_id=15.

299. WIPO Broadcast treaty resurrected in Council of Europe [Electronic resource]. – Mode of access :

<http://www.edri.blogactiv.eu/2010/02/12/wipo-broadcast-treaty-council-of-europe/>.

300. Working document for a treaty on the protection of broadcasting organizations. Adopted by the Standing Committee on Copyright and Related Rights [Electronic resource] / Standing Committee on Copyright and Related Rights. – 24th Session. Geneva, September 21, 2012. – Mode of access :

http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_24/sccr_24_10.pdf.

301. Working paper on alternative and non-mandatory solutions on the protection relation to webcasting. Prepared by the Chair of the Standing Committee on Copyright and Related Rights SCCR/12/5 Prov. [Electronic resource] / Standing Committee on Copyright and Related Rights. – 12th Session Geneva, April 13, 2005. – Mode of access :

http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_12/sccr_12_5_prov.pdf.

302. World Internet Users. Usage and Population Statistics / Desember 31, 2011 [Electronic resource] // Internet Usage Statistics. – Mode of access :

<http://internetworldstats.com/stats4.htm>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Пропозиції по вдосконаленню законодавчих положень у сфері охорони прав інтелектуальної власності на програми (передачі) організацій мовлення

Правове регулювання діяльності організацій мовлення далеке від досконалості, регулятивні норми часто суперечать одні одним. Суперечливою є й судова практика їх застосування. У зв'язку з цим пропонуємо внести наступні зміни та доповнення до чинного законодавства:

до тексту Римської конвенції необхідно ввести нові положення, які забезпечуватимуть охорону і справедливу винагороду стосовно кабельного та супутникового мовлення, врахувати використання технічних засобів захисту;

у рамках Римської конвенції, пропонуємо організаціям мовлення надати виключне право на розповсюдження оригіналів та записів їх передач будь-яким способом;

у порядку, встановленому ст. 22 Римської конвенції, доцільним було б здійснити перегляд її положень у вигляді протоколу, що є більш гнучким та лояльним підходом по внесенню змін порівняно з її повномасштабним переглядом;

у Брюссельській конвенції необхідно передбачити відповідальність за несанкціоноване виробництво, продаж, прокат та надання доступу до пристроїв та систем по декодуванню закодованих сигналів, несучих програми, без дозволу законного розподільника;

поширити сферу дії Конвенції про супутники на супутники прямого мовлення, тобто коли сигнали зі супутника, що передаються організаціями мовлення, можуть прямо прийматися кінцевими споживачами;

з метою досягнення компромісу між державами-учасницями ВОІВ, пропонуємо запровадити такий механізм: надати сторонам при ратифікації Договору про охорону прав організацій мовлення можливість на власний розсуд застосовувати

застереження щодо поширення або непоширення правової охорони прав організацій мовлення на результати своєї діяльності в Інтернеті.

Для забезпечення дієвої та ефективної охорони прав організацій мовлення слід внести зміни до Закону про телебачення, виклавши його у новій редакції «Закон України Про мовлення». Окремими розділами у ній доцільно виокремити положення про суспільне мовлення, Нацрада ліцензування.

Доповнити статтю 1 Закону про телебачення дефініціями наступних правових категорій:

абонентна плата за надання послуг кабельного телебачення – фіксований платіж, який встановлюється провайдером для абонента за надання послуг кабельного телебачення, у тому числі у закодованому вигляді, за розрахунковий період. Абонентна плата складається з тарифу, що визначає розмір платежів за універсальні послуги і вартості супутніх і додаткових послуг кабельного телебачення за відповідний розрахунковий період;

відео за запитом – нелінійна послуга, яка дає змогу користувачеві дивитися/слухати програми (передачі) організацій мовлення, обрані ним за власним бажанням, у будь-який зручний для нього час на підставі каталогу, який формує провайдер або організація мовлення;

дистриб'ютор програм – суб'єкт господарювання, що здійснює діяльність у сфері телерадіомовлення, яка полягає у відчуженні прав організацій мовлення на програми (передачі) вітчизняним організаціям мовлення та/або провайдерам телекомунікацій (кабельних, супутникових) для подальшого використання;

договір про надання послуг кабельного телебачення – це домовленість між абонентом і кабельним провайдером, згідно з якою останній виконує зобов'язання по підключенню абонентського обладнання до мережі кабельного телебачення і надання послуг кабельного телебачення відповідно до обраного абонентом пакету послуг, а абонент виконує зобов'язання з оплати послуг кабельного телебачення за ціною, встановленою кабельним провайдером;

ефірне мовлення – це мовлення, що здійснюється за допомогою засобів бездротового зв'язку, тобто радіохвилями або хвилями Герца, у тому числі через супутник, і яке робить інформаційний контент доступним телеглядачам/слухачам;

інтерактивне мовлення – мовлення, яке здійснюється з використанням зворотного зв'язку від споживача програмного наповнення до його розповсюджувача;

кабельне мовлення – мовлення, яке здійснюється з використанням кабельних мереж;

кабельне телебачення – єдиний комплекс технологічних та організаційно-управлінських процесів, що забезпечує прийом та передачу на віддаль зображень і звуків або їх відображень для приймання публікою за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного чи підводного кабелю, на основі використання ресурсу визначеної багатоканальної кабельної мережі;

кабельний провайдер – суб'єкт господарювання, який на договірних засадах надає абонентам супутні та додаткові послуги, а також можливість перегляду пакетів програм, використовуючи для передавання цих програм ресурси багатоканальних кабельних телемереж без здійснення обслуговування та технічної експлуатації цих телемереж;

кодування – процес використання при передачі телевізійних сигналів програми, яка спотворює сигнал до такого ступеня, що програми (передачі) неможливо дивитися та/або слухати без застосування додаткових декодувальних пристроїв або систем, здатних декодувати закодовану програму (передачу);

мережеве мовлення – надання користувачам доступу до медіа-контенту як записаного мовником, так і в режимі реального часу, шляхом передачі через комп'ютерну мережу. Такі передачі є «мережевим мовленням», якщо засоби декодування надаються користувачеві організацією мережевого мовлення або з її згоди;

мобільне мовлення – мовлення, здійснюване з використанням базових станцій, розташованих на обслуговуваній території (мобільних телекомунікаційних мереж),

для утворення мобільної структури доступу програм на портативні пристрої споживача, включаючи мобільні телефони;

послуга кабельного телебачення – телекомунікаційна послуга з прийому та одночасної або наступної передачі по кабельній мережі телепрограм та/чи надання інших послуг в аналоговому або цифровому форматі для безпосереднього прийому абонентами;

проводове мовлення – система звукового мовлення, у якій радіопроеграми (звуки) передаються великій кількості слухачів за допомогою електричних коливань, що поширюються по проводових мережах;

спосіб мовлення – розповсюдження програми (передачі) в загальнодоступній або закодованій формі, що здійснюється з використанням наземних телевізійних станцій (ефірне мовлення), багатоканальних телемереж (багатоканальне мовлення), кабельних мереж (кабельне мовлення), телевізійних ретрансляторів розміщених на штучних супутниках землі (супутникове мовлення), мережі Інтернет (Інтернет-мовлення), мереж мобільного зв'язку (мобільне мовлення) та інших телекомунікаційних засобів доставки сигналів, що несуть інформаційний контент на теле- та радіоприймачі глядачів/слухачів;

стрімінг – послуга потокового мовлення радіо і телевізійних передач через Інтернет у режимі реального часу;

супутникове мовлення – створення та розповсюдження теле- і радіопрограм від передавального центру до споживача через телевізійні ретранслятори, що розміщуються на супутниках;

супутникове пряме мовлення – мовлення, при якому передача телевізійних програм на приймальне обладнання споживачів (параболічні антени), здійснюється безпосередньо за допомогою супутника зв'язку;

формат мовлення – розповсюдження програм (передач) організацій мовлення за допомогою сигналу, що містить один основний інформаційний потік (аналоговий формат мовлення) або за допомогою єдиного сигналу, що містить кілька основних інформаційних потоків (цифровий формат мовлення);

цифрове телебачення – це спосіб передачі і прийому цифрового відео- і аудіосигналу від транслятора до телевізора, що використовує цифрову модуляцію і стискування для передачі інформаційного контенту.

У новій редакції викласти визначення наступних понять:

програма – поєднана єдиною творчою концепцією сукупність передач, яка має постійну назву і транслюється організацією мовлення за певною сіткою мовлення або каталогом, який визначається організацією мовлення або провайдером програмної послуги;

передача – змістовно завершена, в організаційному та тематичному відношенні, частина програми, яка має відповідний обсяг трансляції, може бути використана окремо від інших частин програми і розглядається як цілісний інформаційний продукт;

трансляція – початкова передача програм (передач) організацій мовлення, здійснювана у кодованому або відкритому вигляді, за допомогою будь-яких технічних засобів та платформ для приймання населенням.

Диспозицію статті 1 Закону про авторське право доповнити таким понятійно-категоріальним апаратом:

розповсюдження програм (передач) організацій мовлення – будь-яка дія, за допомогою якої оригінали або копії записів програм (передач) безпосередньо чи опосередковано пропонуються публіці шляхом продажу чи іншого відчуження оригіналу або примірників запису;

відтворення запису передачі – виготовлення одного або більше примірників запису передачі або її частини (прямо або непрямо, тимчасово або постійно) у матеріальній або електронній формі;

організація мережевого мовлення – особа, яка бере на себе ініціативу і несе відповідальність за передачу публіці звуків або зображень, або зображень і звуків, або їх відображень, а також за монтаж і час розміщення контенту у цифровій формі в Інтернеті;

доступ до записів програм (передач) – виключне право організації мовлення дозволяти або забороняти повідомлення для загального відома по дротах або за

допомогою засобів бездротового зв'язку записів своїх програм (передач) таким чином, щоб представники публіки мали змогу одержати до них доступ з будь-якого місця і у будь-який час за їх індивідуальним вибором.

У новій редакції викласти визначення наступного поняття:

запис – фіксація за допомогою спеціальних технічних засобів на відповідному матеріальному або електронному носії програм (передач), яка уможлиблює їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою будь-якого пристрою та середовища.

Для усунення різнотлумачень та з метою єдиного позначення суб'єкта інформаційної діяльності, який наділений виключними правами на використання програм (передач), пропонуємо внести зміни у ст. 1 Закону про телебачення:

іменувати суб'єкта інформаційної діяльності – організація мовлення;

замінити у тексті закону терміни «телерадіоорганізація» та «мовник» на термін «організація мовлення» та вилучити відповідні дефініції;

викласти у новій редакції дефініцію: організація мовлення – це суб'єкт господарювання (юридична особа або фізична особа-підприємець), який на підставі виданої Нацрадою ліцензії на мовлення створює (комплектує та/або пакетує) програми (передачі) та розповсюджує їх у відкритому або кодованому вигляді відповідно до сітки мовлення або каталогу програм за допомогою технічних засобів мовлення шляхом трансляції/ретрансляції для приймання їх споживачами.

Окрім того, у Закон про телебачення необхідно внести низку коректив:

ч. 3 ст. 24 слід доповнити положенням такого змісту: «офіційні документи, що підтверджують ймовірні джерела фінансування організації мовлення на перший рік діяльності»;

ст. 33 доповнити ч. 10 наступного змісту: «Після закінчення строку дії ліцензії, дія ліцензії може продовжитись на той самий строк, якщо до ліцензіата протягом цього періоду не застосовувалися санкції»;

національну телерадіомовну систему слід диференціювати на два сегменти: суспільний та приватний. Тому необхідно вилучити зі змісту Закону про телебачення усі приписи, які торкають державного сегменту мовлення;

ч. 6. ст. 6 викласти у наступній редакції: «організація мовлення» повинна брати на себе ініціативу і нести правову та редакційну відповідальність за створення, монтаж, зміст програм (передач), час їх виходу в ефір та правомірність трансляції»;

ст. 24 доповнити наступним положенням: «офіційні документи, що підтверджують ймовірні джерела фінансування організації мовлення на перший рік діяльності»;

ч. 5 ст. 48 викласти у новій редакції: усі передачі, які організація мовлення транслювала чи ретранслювала або забезпечувала їх трансляцію чи ретрансляцію у повній та незмінній формі третьою особою, повинні бути записані і зберігатися протягом двох місяців від дати їх розповсюдження, якщо у цей строк не надійшло скарги щодо їхнього змісту;

закріпити норму, якою зобов'язати кабельних провайдерів здійснити перехід на цифровий формат мовлення з одночасним вирішенням питання безоплатного забезпечення незахищених верств населення перетворювачами цифрового сигналу (сет-топ-боксами або інтегрованими декодерами). Слід визначити категорії громадян, яким надаватиметься фінансова допомога в отриманні перетворювачів;

доповнити нормою такого змісту: дозвіл відповідного суб'єкта на первинну трансляцію об'єктів авторського права і суміжних прав вважати одночасно дозволом (згодою) на кабельну ретрансляцію цих об'єктів.

У Закон про авторське право необхідно внести наступні зміни:

викласти ч. 3 ст. 38 у новій редакції: «Організація мовлення має право вимагати від усіх інших організацій, щоб вони згадували її найменування при будь-якому використанні створених нею об'єктів інтелектуальної власності»;

ч. 1 ст. 41 доповнити положенням такого змісту: «За умови доведення до загального відома програм (передач) організацій мовлення з наземної передавальної станції, яка розташована на території України, на супутник таким чином, що ретрансляція споживачам цих об'єктів з супутника здійснюється поза межами території нашої держави, то слід виходити з того, що таке доведення до загального відома здійснюється в Україні, а права, обов'язки та відповідальність за дотримання

авторського права та/або суміжних прав несе особа, яка здійснює передачу інформаційного контенту на супутник.

Коли ж організація мовлення здійснює доведення до загального через супутник із наземної станції зв'язку, яка розташована за межами території України, вважається, що ретрансляція здійснюється на території України за місцезнаходженням такої організації мовлення, і саме вона нестиме відповідальність за порушення відповідних виключних прав суб'єктів авторського права і суміжних прав. Окреслені положення слід відобразити у законодавчих приписах.»;

термін «організація мовлення» варто доповнити організаціями, що мовлять у глобальній Мережі та інших видах телекомунікаційних мереж у випадку розповсюдження ними власного інформаційного продукту;

Закон варто доповнити статтею наступного змісту:

«Авторське право та суміжні права в Інтернеті

1. Розміщення об'єктів авторського права і/або суміжних прав в телекомунікаційних мережах, зокрема, в мережі Інтернет, не змінює існуючих положень про їхню охорону, які задекларовані цим Законом.

2. Норми, що регулюють відносини, які виникають поза мережею – оф-лайн, поширюються на відповідні відносини у мережі – он-лайн.».

Ч. 4 ст. 423 ЦКУ доцільно викласти у такій редакції: невідчужуваними є право авторства та право на ім'я (найменування) чи іншу ідентифікацію творця, а інші немайнові права, зокрема право на недоторканність твору, можуть відчужуватись за письмовою згодою творця.

Необхідно уніфікувати найменування майнових прав організацій мовлення, позначивши у ст. 455 ЦК та ст. 41 Закону про авторське право конкретні способи використання результатів діяльності організацій мовлення таким чином: публічне сповіщення своїх програм (передач) шляхом трансляції і ретрансляції; запис програм (передач) або їх частин на матеріальному або електронному носії та їх відтворення.

Зі ст. 455 ЦКУ та ст. 41 Закону про авторське право вилучити право на представлення передачі (програми) організації мовлення публіці у місці, де встановлено вхідну плату; натомість наділити організації мовлення правом на

надання дозволу або заборону представлення програм, якщо воно здійснюється з метою отримання непрямої вигоди у доступних для публіки місцях.

Ст. 455 ЦКУ та ст. 41 Закону про авторське право доповнити такими виключними правами організацій мовлення: на винагороду, на ретрансляцію програм у мережі Інтернет в режимі реального часу; на розповсюдження програм (передач); на трансляцію програм (передач) після запису; на кодування і декодування сигналів, що несуть програми; на ретрансляцію з відстрочкою; на надання послуги відео за запитом та інші нелінійні послуги.

Ч. 3 ст. 451 ЦКУ пропонуємо викласти у новій редакції: суб'єктивне право інтелектуальної власності на передачу (програму) організації мовлення виникає з моменту першої трансляції передачі, незалежно від того, транслювалася така передача за допомогою дротового чи бездротового зв'язку, включаючи кабельну або супутникову трансляцію, мережу Інтернет;

Закон України «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення» доповнити визначенням термін «організація суспільного мовлення» – недержавна, неприбуткова установа, яка здійснює суспільне телерадіомовлення незалежно від поглядів того чи іншого органу державної влади, політичної сили або групи впливу, підзвітна суспільству та орієнтується у своїй програмній політиці на якнайширше задоволення інформаційних потреб громадян.

По-новому відобразити поняття «суспільне мовлення» – мовлення, здійснюване створеним відповідно до законодавства України суспільним мовником. Система суспільного мовлення включає сукупність регіонального та загальнонаціонального мовлення, відображеного засобами телебачення, радіо, Інтернету та мобільного зв'язку.

З-поміж наведеного, намітились такі тенденції у процесі вдосконалення законодавчих положень:

юридична конструкція права на недоторканність має бути такою, щоб організації мовлення не доводилося доводити, що її репутації може бути завдана шкода;

ліцензіатами у сфері мовлення можуть бути не лише юридичні особи, а й фізичні особи-підприємці;

слід встановити розміри штрафів за певні порушення у відсотковому відношенні залежно від прибутку, отриманого за попередній звітний період;

необхідно узаконити діяльність дистриб'юторів програм;

Закон про телебачення є недосконалим у частині регулювання конкурсної процедури ліцензування: не завадила б більш прозора процедура формування конкурсних умов, більша відкритість при розгляді заяв потенційних ліцензіатів та прийняття рішення про видачу ліцензії. Окрім того, окремі приписи, які міняються періодично (до прикладу, сітки мовлення часто міняються, зважаючи на смаки глядачів/слухачів, та з огляду на те, що укладені з дистриб'юторами правочини обмежені часовими рамками) не варто включати до умов ліцензії;

Закон про телебачення варто було б також доповнити положеннями, що більшою мірою торкаються цифрового телебачення (органів, відповідальних за його здійснення; відповідної схеми розподілу частот; статусу оператора багатоканальних телемереж; ймовірних заохочувальних заходів та ін.);

з метою запобігання неправомірного використання третіми особами програм, які одночасно з наземними та кабельними платформами транслюються в мережі Інтернет, необхідно запровадити у законодавстві режим правового регулювання сімюлькастінгу, розширивши обсяг охорони прав організацій мовлення на їхні власні програми (передачі) на одночасне і незмінне мережеве мовлення;

необхідно на законодавчому рівні закріпити норму, яка б регламентувала обов'язок провайдерів укладати договори зі споживачами у письмовій формі та розробити типовий договір про надання послуг кабельного телебачення;

необхідно прийняти закон про кабельне телебачення, який встановлював би правову основу діяльності у даній сфері, зокрема чітко визначав би понятійний апарат і тим самим виключав можливість неоднозначного тлумачення використовуваної термінології, визначав статус та взаємини усіх учасників діяльності, закріпив їх права, обов'язки та відповідальність;

з-поміж істотних умов, які регламентовані Законом про телебачення, вважаємо необхідним при розробці типового договору про надання послуг кабельного телебачення, обумовити у ньому такі умови: строки виконання робіт з підключення абонентського обладнання до мережі кабельного телебачення; коло прав та обов'язків кожного учасника, задіяного в процесі надання послуг кабельного телебачення; умови та строк відновлення якості телевізійного зображення та параметрів сигналу; порядок та умови відповідальності сторін, розмір санкцій за невиконання або неналежне виконання договору та порядок їх сплати; порядок пред'явлення і розгляду скарг;

до діянь, які має право вчиняти організація мовлення при здійсненні права оприлюднення, необхідно віднести: вирішення питання про завершеність передачі та можливість її доведення широкому загалу, визначення часу та способу такого повідомлення;

дефініцію терміна «публічне сповіщення» необхідно сформулювати таким чином, щоб чітко охоплювати передачі через мережу Інтернет та по будь-яким іншим видам телекомунікаційним мережам. Публічне сповіщення оригіналів або екземплярів записів програм (передач) організацій мовлення має здійснюватись будь-якими технічними засобами таким чином, щоб представники публіки мали змогу одержати до них доступ з будь-якого місця та у будь-який час за їх індивідуальним вибором;

вилучити провайдерів з переліку осіб, які здійснюють комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань;

у законодавстві про телебачення і радіомовлення варто відобразити плановий перехід на цифрове телебачення та окреслити чіткий план переведення на новий формат всі існуючі телевізійні послуги.

Сподіваємось, що представлені у роботі пропозиції, сприятимуть підвищенню ефективності охорони прав організацій мовлення з дотриманням балансу прав суб'єктів інформаційної діяльності та інтересів громадян і суспільства.

Додаток Б

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Львівського державного
університету внутрішніх справ
з навчально-методичної та наукової роботи
кандидат юридичних наук,
полковник міліції

В.В. Серета

АКТ

13.12. 2012

м. Львів

№ 85

Про впровадження результатів
дисертаційного дослідження
Андрусів Уляни Богданівни
за темою «Цивільно-правова охорона
прав інтелектуальної власності на
програми (передачі) організацій
мовлення в Україні»
у навчальний процес

ПІДСТАВА:

наказ ректора Львівського державного університету
внутрішніх справ від 24 вересня 2012 року № 431

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- майора міліції, т.в.о. начальника відділу організації наукової роботи, кандидата юридичних наук Коханюк Т.С.;
- полковника міліції, начальника навчально-методичного центру, кандидата юридичних наук Строцького Р.Є.;
- декана юридичного факультету, доктора юридичних наук, професора Навроцького В.О.;
- завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидата юридичних наук, доцента Яновицької Г.Б.

Комісія відповідно до наказу по університету від 24.09.2012 р. № 431 розглянула й узагальнила подані наукові публікації старшого викладача кафедри цивільно-правових дисциплін Андрусів У.Б. за темою дисертації «Цивільно-правова охорона прав інтелектуальної власності на програми (передачі) організацій мовлення в Україні»:

1) Андрусів У. Б. Римська конвенція: переваги і прогалини правової охорони прав організацій мовлення / У. Б. Андрусів // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 2. – С. 200–205.

2) Андрусів У. Б. Тенденції удосконалення законодавств України у сфері охорони суміжних прав організацій мовлення / У. Б. Андрусів // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 3. – С. 230–235.

3) Андрусів У. Б. Проблеми реалізації прав інтелектуальної власності на програми організації мовлення в Україні / У. Б. Андрусів // Право України. – 2008. – № 6. – С. 63–68.

4) Андрусів У. Б. Організації кабельного мовлення: проблемні питання правової охорони / У. Б. Андрусів // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 4. – С. 241–250.

5) Андрусів У. Б. Міжнародно-правова охорона прав організацій мовлення: проблеми удосконалення // Наукові читання, присвячені пам'яті В. М. Корецького : зб. наук. праць / [редкол.: Ю. С. Шемшученко, Ю. Л. Бошицький, О. В. Чернецька та ін.]. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2009. – С. 184–194.

6) Андрусів У. Б. Правові аспекти становлення суспільного мовлення в Україні / У. Б. Андрусів // Міжнародний науковий вісник : збірник наукових доповідей за матеріалами ХХ міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародне співробітництво у впровадженні інноваційних технологій навчання у вищій школі», 11-14 травня 2010 р. / [редкол.: Ф. Г. Ващук, Х. М. Олексик, І. В. Артёмов та ін.; упорядкування К. М. Мовчан]. – Ужгород: ЗакДУ, 2010. – Вип. 1(20). – С. 229-237.

7) Андрусів У. Б. Фінансування суспільного мовлення в Україні: питання правової охорони / У. Б. Андрусів // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 225–230.

8) Андрусів У. Б. Щодо питання особистих немайнових прав організацій мовлення / У. Б. Андрусів // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 1. – С. 215–220.

9) Андрусів У. Б. Результати діяльності організацій мовлення: тенденції та перспективи / У. Б. Андрусів // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 4. – С. 261–267.

10) Андрусів У. Б. Сучасне правове становище організацій мовлення в мережі Інтернет / У. Б. Андрусів // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 1. – С. 235–240.

11) Андрусів У. Б. Правові передумови впровадження цифрового телебачення в Україні / У. Б. Андрусів // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – Вип. 1. – Т. 183: Юриспруденція. Соціологія. – С. 50–54.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані публікації заслуговують на запровадження для використання у навчальному процесі ЛьвДУВС, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право» і «Право інтелектуальної власності» та можуть бути рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи студентів.

Члени комісії:

Т.С. Коханюк

Р.Є. Строцький

В.О. Навроцький

Г.Б. Яновицька